PETRICĂ LUGOJAN

PATRICIA PĂRĂIANU-LUGOJAN

ISTORIA STATULUI ŞI DREPTULUI ROMÂNESC

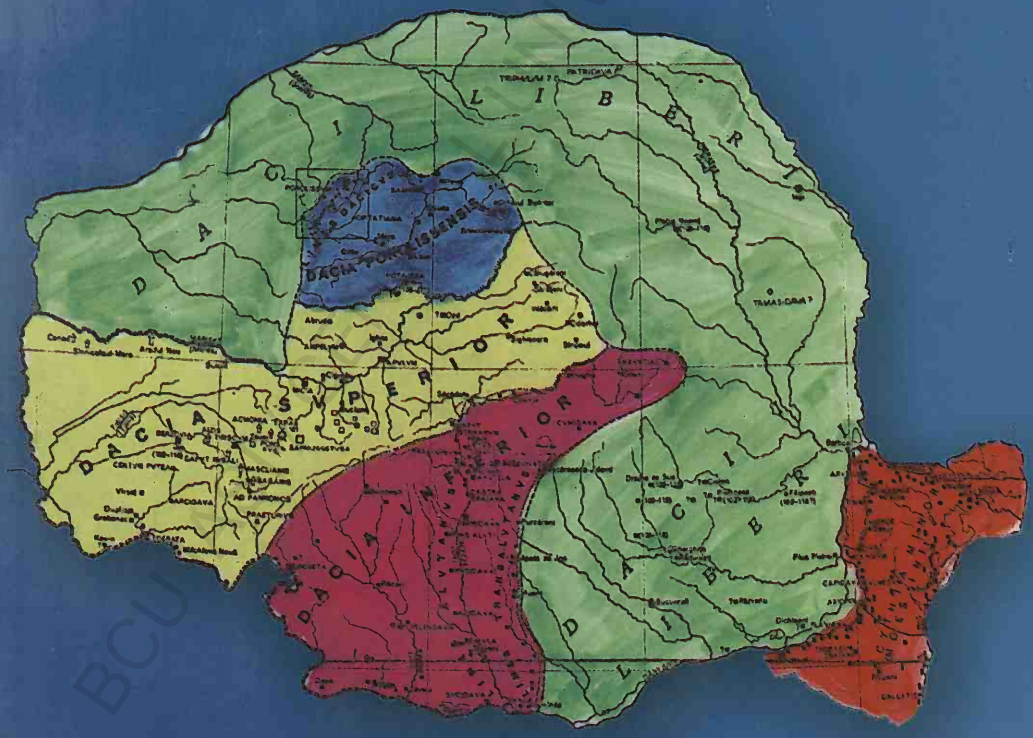

Editura MIRTON
Timişoara, 2001

III 265.746

BIBL. CENTR. UNIV.
„M. EMINESCU" IAȘI
III 265. 746

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Lector universitar doctorand
PETRICĂ LUGOJAN

Consilier juridic
PATRICIA PĂRĂIANU-LUGOJAN

ISTORIA STATULUI ŞI DREPTULUI ROMÂNESC

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Tehnoredactare computerizată: Petrică Lugojan
Paginare: Mary Tako
Copertă: Adrian Nicolici Schultz

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale
LUGOJAN, PETRICĂ
Istoria statului și dreptului românesc / Lugojan Petrică, Părăianu Lugojan Patricia. - Timișoara: Mirton, 2001
210 p.; 24 cm.
Bibliogr.
ISBN 973-585-411-2

I. Părăianu Lugojan Patricia

34(498)(091)

Lector universitar doctorand
PETRICĂ LUGOJAN

Consilier juridic
PATRICIA PĂRĂIANU-LUGOJAN

271.839

ISTORIA STATULUI ŞI DREPTULUI ROMÂNESC

032878
B.C.U. - IASI

Editura MIRTON
Timişoara, 2001

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY
ALE

34(498)(091)
321.01(498)(091)

a istoria dreptului românesc
a istoria statului român

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

22. FEB. 2002

CUVÂNT ÎNAINTE

Istoria Statului şi Dreptului românesc este o ştiinţă specială a dreptului care studiază instituţiile politico-juridice romaneşti din punct de vedere istoric, în dinamica şi perfecţionarea lor de la origini pâna in prezent, explicând cum s-a ajuns la configuraţia şi conţinutul lor de acum.

Multe din instituţiile vechiului drept s-au menţinut de la o etapă istorică la alta conferind dreptului românesc o identitate specifică în comparaţie cu dreptul altor popoare chiar dacă în istoria devenirii umane au fost preluate şi asimilate unele reglementări juridice ale acestora.

Istoria studiază evenimentele *economice*, *sociale*, *politice*, *militare*, *juridice*, *culturale* care s-au succedat în timp. Această succesiune se numeşte ***succesiune cronologică*** şi ea contribuie la reconstituirea istoriei omenirii de la societatea primitivă şi până in zilele noastre.

Altfel spus ***„Misia istoriei spune Nicolae Balcescu: este a ne arata, a ne demonstra transfomatia continua, mişcarea progresivă a omenirii, dezvoltarea simţământului şi a vietii omeneşti sub toate formele dinauntru şi din afară, în timp şi spaţiu.“***

AUTORII

BCU "CAROL I" UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

PARTEA I

IZVOARELE ISTORIEI ROMÂNIEI

Istoria societăţii omeneşti de pe teritoriul României începe din cele mai vechi timpuri, ea a fost intocmită pe baza izvoarelor, adică a dovezilor nescrise si scrise.

Dovezile nescrise sunt resturile diferitelor construcţii vechi, obiecte casnice,morminte, arme etc., tot ce au folosit oamenii, începând din vremurile cele mai indepărtate.

Dovezile scrise sunt inscripţiile, cronicile, documentele, etc.

Studierea resturilor de civilizaţie materială este obiectul arheologiei, oamenii de ştiinţă fac săpături şi cercetări în locurile unde au existat colectivităţi omeneşti în vremurile îndepărtate. Dovezile scrise şi nescrise descoperite se păstrează în muzee, arhive, biblioteci, etc.

Inscripţiile sunt folosite mai ales pentru lămurirea vremurilor când oamenii au început să se deprindă să prelucreze produsele naturii şi când a apărut scrisul.Odată cu evoluţia societăţii şi răspândirea scrisului s-au întocmit documente, cronici care ulterior au fost strânse în colecţii şi pe baza cărora a început realizarea lucrărilor de istorie.

Nu trebuie uitat că în studiul istoriei o mare importanţă o are socotirea exactă a timpului.

In vremurile vechi, ***socotirea timpului*** diferea mult de la un popor la altul.Egiptenii socoteau timpul după ***domniile faraonilor***, grecii ***după jocurile olimpice***, romanii de la ***întemeierea Romei*** şi ***după consuli*** etc.

In zilele noastre se întrebuinţează sistemul de a număra anii înainte de era noastră (i.e.n.) şi din era noastră (e.n.). ***Era noastră*** începe cu al 31-lea an de domnie al împăratului roman August, iar din punct de vedere biblic ea marchează ***anul naşterii lui Isus Hristos.***

TITLUL I

OBIECTUL DE STUDIU AL ISTORIEI STATULUI ŞI DREPTULUI ROMÂNESC

Istoria statului şi dreptului românesc este o disciplină care are ca obiect studiul statului şi dreptului în întregul lor.

Studiind statul şi dreptul ca fenomene ale vieţii sociale, istoria dreptului este o ştiinţă despre societate, o ştiinţă socială.

Cu toate acestea statul şi dreptul sunt două fenomene sociale diferite:

- statul este prin excelenţă in sfera politicului
- dreptul este prin excelenţă in sfera juridicului

Politicul este un fenomen social distinct, de sine stătător.El se găseste într-o strânsă interdependenţă cu fenomenul statal şi cu cel al dreptului.

Juridicul cuprinde întreaga suprastructură juridică alcatuită din elemente ideologice, relaţionale şi instituţionale juridice.

In concluzie rezultă că Istoria Statului şi Dreptului Românesc ***studiază statul şi dreptul,*** respectiv ***ideile politice şi juridice ale poporului român privite în istoria evoluţiei sale istorice***.

Pentru a înţelege mai bine etapele pe care le-a parcurs dreptul în istoria poporului nostru este necesar să prezentăm evoluţia acestuia în legatură cu evoluţia statului.Fiecare tip istoric de drept s-a dezvoltat şi încadrat in diferitele etape parcurse de tipurile istorice de stat şi de formele acestora.

Pentru cunoaşterea fiecărui tip istoric de stat şi a formelor corespunzătoare de norme şi instituţii de drept se poate face următoarea periodizare a istoriei dreptului românesc:

B.C.U. „M. EMINESCU" IAŞI

1. Statul si dreptul in epoca prefeudala

Această perioadă mai este denumită şi ***orânduirea sclavagistă*** şi coincide cu perioada de la apariţia statului la geto-daci, în prima jumătate a secolului I inainte de Hristos, până în secolul al X lea după Hristos.

Până la cucerirea romană formele orânduirii sclavagiste erau paralele cu formele societăţii primitive. Sclavii (robii) serveau la început mai ales ca marfă şi nu jucau încă un rol important în viaţa economică. După cucerirea romana, în Dobrogea, Transilvania, Banat, Oltenia şi vestul Ţării Româneşti se întăreşte orânduirea sclavagistă dar se menţin şi resturi ale orânduirii primitive.

După părăsirea Daciei de către romani şi în urma migraţiei popoarelor începe dezvoltarea societăţii noastre in vederea trecerii la feudalism.

2. Statul si dreptul in feudalism

Orânduirea feudală se cristalizează pe teritoriul ţării noastre la sfârşitul primului mileniu, prin formarea Ţărilor Române: ***Moldova***, **Valahia şi Transilvania**, până la începutul celui de-al doilea mileniu.Ea durează până la mijlocul secolului al XIX lea (1859) când s-a format statul român modern.

In această perioadă pe teritoriul patriei noastre existau mai multe ***cnezate***, ***voievodate***, ***ţări*** şi ***ţinuturi*** (elemente ale statului feudal fărâmiţat) şi îi corespunde dreptul cutumiar sau obiceiul pamântului.

Tot acestei perioade îi corespunde şi ***monarhia centralizată feudală*** (domnia) în cadrul căreia apare şi legea scrisă, rezultată din nevoia domnitorilor de a imprima autoritate deciziilor proprii, ca şi etapa monarhiei absolutiste în epoca fanariotă.

Ţările româneşti: ***Moldova, Transilvania şi Ţara Românească*** duc o viaţă independenta până la căderea lor sub dominaţia otomană şi habsburgică, prin pierderea independenţei a fost frânată dezvoltarea lor dar s-a ascuţit lupta împotriva jugului străin şi a exploatării sociale interne.

3. Statul si dreptul capitalist

In a doua jumatate a secolului al XVIII lea începe ***descompunerea orânduirii feudale*** şi apariţia relaţiilor capitaliste.

Perioada se întinde de la ***formarea statului român modern (1859)*** până la ***înlăturarea monarhiei (1947).***

O primă etapă a acestei perioade este cea a ***monarhiei constituțional parlamentare 1859-1938*** în care dreptul şi instituțiile juridice româneşti erau organizate pe baza dreptului burghez modern. De precizat că până în 1881 forma de stat nu era monarhia, dar atributele pe care le conferea Convenția de la Paris lui Al.I.Cuza şi Constituția din 1866 principelui Carol I de Hohenzollern duc la încadrarea acestei perioade în cadrul monarhiei constitutional parlamentare.

Urmează apoi o altă etapă, cea a ***dictaturii lui Carol al doilea (1938 – 1940) şi a lui Ion Antonescu*** (1940 – 1944).

Perioada cuprinsă între ***23 August 1944 şi 30 Decembrie 1947 este considerată o perioadă de tranziție*** de la statul şi dreptul capitalist la dreptul socialist impus nouă de Rusia Sovietică.

O altă etapă ar fi cea a ***statului şi dreptului socialist*** până la revenirea la statul de drept românesc actual.

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

TITLUL II

ORGANIZAREA POLITICĂ ŞI DREPTUL GETO - DAC SECOLUL I Î.E.N. – 106 E.N.

Geto – dacii au făcut parte din unitatea etno-culturală a tracilor, despre care „părintele istoriei „, grecul ***Herodot*** afirma că sunt ***„cei mai numeroşi din lume după cea a inzilor***„.

In rândul acestei etnii, geto-dacii s-au individualizat ca ramură nordică, fiind considerată cea mai importantă, şi locuiau in zona carpato-danubiano-pontică, având un grad înalt de cultură materială şi spirituală precum şi o organizare politică pe care nici una din celelalte ramuri nu le-au putut atinge.

Strămoşii noştri erau numiţi de către istoricii greci „geţi" şi „daci" de către istoricii romani. Herodot ii numeşte pe geţi ca fiind „ cei mai drepţi şi mai viteji dintre traci „. El a făcut această afirmaţie după ce geţii s-au opus perşilor în anul 514 i.e.n. când aceştia din urmă au pornit o campanie împotriva sciţilor care erau aşezaţi la nordul Mării Negre.

Unele izvoare afirmau că dacii trăiau în arcul Carpaţilor, iar geţii în zona extracarpatică.Potrivit istoricului ***Strabo, geţii şi dacii vorbeau aceeaşi limbă,*** deci formau acelaşi popor, cu aceleaşi obiceiuri şi ocupaţii de bază.Pe aceste baze istoria modernă i-a denumit pe stramoşii noştri geto-daci.

In contact cu alte populaţii care aveau civilizaţii specifice, geto-dacii au creat o civilizaţie de sinteză, cu influenţe romane, celtice şi greceşti bazându-se pe schimburi culturale dar şi economice cu vecinii în diferite perioade istorice.

CAPITOLUL I

DEMOCRAŢIA MILITARĂ LA GETO – DACI

Izvoarele greceşti şi latine ne-au furnizat date pretioase privind modul de viaţă al geto-dacilor la nivelul de dezvoltare economică pe care l-au atins şi la sistemul de realizare a conducerii lor sociale.

Herodot ne furnizează faptul că ***în 514 i.e.n. Darius regele perşilor*** a desfăşurat o campanie militară împotriva sciţilor inaintând de-a lungul Mării Negre pentru a trece Dunărea. Neamurile tracice s-au plecat unul după altul şi numai geţii au opus „ o rezistenţă îndărătnică „ dar cu toate acestea au fost şi ei supuşi.

Istoricul Tucidide, referindu-se la obiceiurile geto dacilor şi ale sciţilor, arată că ***„aceştia aveau aceleaşi arme şi aceleaşi obiceiuri***".

Arrianus şi Strabo oferă informaţii despre expediţia lui Alexandru Macedon în 335 i.e.n. la nordul Dunării. Armata macedoneană a străbătut cu dificultate lanuri nesfârşite de grâu, a înfruntat armata geţilor formată din 4000 de călăreţi şi 10.000 de pedeştri, a ocupat un oraş întărit în care se afla o populaţie numeroasă, precum şi produse meşteşugăreşti deosebit de preţioase, acestea din urma fiind transportate ulterior în Macedonia.

Istoricii Diodor din Sicilia şi Polyainos precum şi geograful Pausanias au comentat conflictul dintre Lisimah urmaşul lui Alexandru Macedon şi ***regele Dromichete*** al geţilor care a avut loc la sudul Dunării între anii 300 – 292 i.e.n. încheiat cu victoria geţilor iar ***regele Lisimah*** a căzut prizonier.

După victorie poporul înarmat a cerut ca Lisimah să fie omorât, dar Dromichete a hotărât să fie eliberat deoarece numai astfel macedonenii vor părăsi cetăţile ocupate de ei pe malul Dunării şi vor pune capăt conflictului.

Urmează apoi alte lupte cu bastarnii când geţii au fost conduşi de ***regele lor Oroles***.Pierzând una din lupte, regele i-a pedepsit pe războinici să fie servitorii femeilor lor (o mare umilinţă) şi numai după ce i-au învins pe bastarni i-a iertat de pedeapsă.

Istoricul Pompeius Trogus vorbea despre creşterea puterii dacilor pe timpul regelui Rubobostes „incrementa dacorum per Rubobostem regem".

Din cele câteva informaţii furnizate de istoricii vremii despre geto daci se pot trage următoarele concluzii cu privire la stadiul de dezvoltare a societăţii geto dace în epoca istorică a secolului VI i.e.n..

1. Geto dacii erau o populaţie sedentară care practica pe scară largă agricultura, înălţau construcţii impunătoare care trezeau poftele regilor puternici din sudul Dunării.

2. Geto dacii aveau armate bine echipate, capabile să învingă de-a lungul timpului pe sciţi, macedoneni, bastarni sau celţi care au năvălit succesiv pe teritoriul lor.

3. Geto dacii au cunoscut o puternică dezvoltare a meşteşugurilor, a producţiei şi schimbului de mărfuri, deoarece societatea geto-dacică ajunsă la cea de-a doua vârstă a fierului, posedă bunuri de mare valoare, inclusiv obiecte şi podoabe de argint pe care le râvneau agresorii.

4. In concordanţă cu stadiul dezvoltării vieţii economice, formele de organizare şi conducere ale geto dacilor până la sfârşitul mileniului I i.e.n. prezintă trăsăturile societăţii gentilice aflate în plin proces de descompunere.Deşi începând cu secolul IV i.e.n. sunt cunoscute puternice formaţiuni militare şi numeroase cetăţi aflate sub conducerea unor regi care stăpâneau teritorii întinse, societatea geto-dacă nu cunoştea încă organizarea statală, aflându-se în stadiul uniunilor de triburi bazate pe democraţia militară. Alături de „şeful militar „cu puteri mari şi adunarea poporului înarmat, izvoarele istorice amintesc şi de existenţa unor demnitari în jurul regelui pentru a-l ajuta la conducere. Începând din secolele III – II i.e.n. puterea regelui creşte continuu, iar a adunării poporului scade (Oroles a adoptat măsuri umilitoare pentru toată armata sa, Dromichete îşi impune părerea sa în faţa adunării poporului).

Din secolul al II lea i.e.n. simpla ***deosebire de avere*** începe să se transforme într-o ***diferenţiere socială*** pronunţată. Pentru a-şi menţine poziţiile dominante, aristocraţia a luat adunării poporului dreptul de a hotărî cele mai importante probleme punând astfel capăt democraţiei militare - adunarea poporului devenind chiar un simplu organ consultativ. Deşi regii erau numai şefi militari ai unor uniuni de triburi, fiind aleşi şi revocaţi de adunarea poporului, tind să-şi permanentizeze această poziţie şi chiar să o transmită cu titlu ereditar.Aceste trendinţe marchează tranziţia de la organizarea gentilică la cea politică.

CAPITOLUL II

NORMELE DE CONDUITA ALE GETO – DACILOR IN EPOCA DEMOCRATIEI MILITARE

In ***epoca prestatală*** relaţiile sociale ale geto dacilor erau reglementate de ***norme de conduită*** fără caracter juridic, ele fiind respectate de bună voie de membrii societăţii.Istoricii se refereau la ***tracii, sciţii şi celţii*** care trăiau pe teritoriul patriei noastre, dar tot ei precizau că aceştia ***aveau obiceiuri comune***.Unele din aceste obiceiuri au supravieţuit sub anumite aspecte şi în societatea feudală, fapt ce atesta constituirea poporului român.

După Herodot, copiii puteau cere părinţilor să le delimiteze partea ce li se cuvenea din proprietatea comună, lucru ce demonstrează că deşi obştea gentilică era dominantă, începuse să se afirme şi stăpânirea individuală, ca formă de tranziţie către proprietatea privată.Alte surse istorice menţionau că furtul era considerat o încălcare deosebit de gravă a normelor de convieţuire în societate, ceea ce denotă că proprietatea privată era în plin proces de constituire.

Invoielile dintre părţi îmbrăcau ***forma jurământului*** însoţit de un anumit ***ceremonial***, părţile turnau vin într-o cupă în care puneau câteva picături din sângele lor, iar după ce introduceau în acel amestec săgeţile, sabia şi celelalte arme, consumau conţinutul cupei (Pomporius Mola – Chorographia, II, 12)

Dupa Herodot (Istorii IV – 68) vechii geto-daci practicau şi ***jurământul pe zeităţile palatului regal***. Dacă regele suferea de vreo boală se considera că cel puţin unul dintre supuşii săi a jurat strâmb pe vetrele regale, iar pentru aflarea vinovatului se ***chemau ghicitori***.Dacă cel găsit vinovat de trei ghicitori susţinea că nu este vinovat, era dublat numărul de ghicitori şi dacă răspunsul acestora concorda cu cel dat de primii trei, vinovatul era ucis, iar bunurile lui intrau în proprietatea primilor trei

ghicitori.In caz contrar erau chemaţi alţi ghicitori şi dacă aceştia stabileau că primii trei au dat un răspuns greşit li se tăiau capetele.

După unii istorici rezulta că la unele triburi tracice era cunoscuă poligamia, iar alţii afirmau că, dimpotrivă, geto dacii păzeau cu strictețe monogamia.Deasemenea în epoca de descompunere a societăţii gentilice, pe când familia patriarhală era în plin proces de consolidare, femeile aveau o poziţie socială inferioară celei a bărbaţilor.

Toate regulile de conduită erau respectate fără a exista o constrângere de unde şi afirmaţia lui Herodot că „geţii erau cei mai drepţi dintre traci. „

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

TITLUL III

STATUL ŞI DREPTUL GETO – DAC

CAPITOLUL 1

ORGANIZAREA STATULUI GETO – DAC

1. Formarea statului geto – dac

Trecerea de la societatea gentilică la organizarea politică s-a încheiat pe timpul ***domniei regelui Burebista***, când acesta a unificat triburile în cadrul statului dac.

Această trecere a fost determinată de profundele transformări economice şi sociale, atestate de săpăturile arheologice efectuate şi anume, numeroase ateliere unde se topea şi prelucra fierul, numeroase unelte de fier. Producţia meşteşugărească a dus la creşterea schimburilor comerciale cu grecii şi romanii - schimburi atestate de descoperirea a numeroase monede greceşti şi romane precum şi a monedelor proprii dacilor.

Comerţul a produs şi diferenţieri sociale, accentuând diferenţa dintre bogaţi şi săraci.

Procesul formării statului dac a fost influenţat de o serie de ***factori externi*** din care amintim:

- ***întemeierea primelor oraşe – state de tip sclavagist*** (cetăţile şi coloniile greceşti de la malul Mării Negre, ***secolul*** VII i.e.n.) prin legăturile economice care au depăşit teritoriul Dobrogei de azi cât şi prin modul lor de organizare;
- ***pericolul*** pe care l-a prezentat imperiul ***roman*** ajuns in expansiunea sa încă din secolul I i.e.n. la Dunăre.

- ***supunerea Macedoniei şi Greciei de către romani***, a dus la înțelegerea pericolului ce-i pândea pe geto-daci şi i-a făcut să se unească în vederea înfruntării viitoare.

Statul geto-dac realizat după anul 82 i.e.n. în timpul domniei regelui Burebista, nu era un stat de tip sclavagist clasic, ci unul incepător, de tip militar, deoarece în acest stat nu exista o producție sclavagistă generalizată sau transformarea muncii sclavilor în baza producției sociale.

Istoricul Strabo arata că regele Burebista, i-a unit pe toți geto-dacii sub autoritatea sa, i-a disciplinat şi i-a deprins cu ascultarea poruncilor, formând o mare stăpânire, de a cărei putere se temeau toți vecinii, chiar şi romanii.

După înfrângerea celților, statul dac s-a constituit pe teritoriul cuprins între Dunărea mijlocie la vest, Carpații păduroşi la nord, zona de dincolo de Nistru la est şi lanțul Balcanilor la sud. ***Statul lui Burebista*** cuprindea şi cetățile greceşti de pe malul Mării Negre, de la Olbia, aflate la gurile Bugului, până la Appolonia, în sudul munților Balcani.

2. Esența statului dac

Odată cu formarea statului dac au început să apară ***latifundiile private*** şi supunerea unei parți a poporului în cadrul sistemului sclavagist de tip patriarhal. Deşi s-au practicat o serie de domenii ale vieții economice, în special proprietățile private ale aristocrației şi în mine, relațiile sclavagiste nu au ajuns în stadiul clasic, aşa cum era la greci şi romani şi nu au constituit baza întregii activități economice.

Lângă latifundiile private se aflau ***obştile teritoriale,*** formate din țărani liberi, care stăpâneau pământul cu titlu de proprietate colectivă, dar exercitau o stăpânire individuală asupra parcelelor cultivabile.

Obştea teritorială luptând împotriva tendințelor de acaparare ale aristocrației a reuşit să-şi păstreze individualitatea, fixându-şi tot mai bine structura şi caracterele pe care le-a păstrat apoi nealterate de-a lungul istoriei.

Diferențierile după avere au dus la ***adâncirea stratificării sociale***. Dio Cassius şi Iordanes ne informează că bogații erau denumiți „tarabostes" sau „pileati" iar săracii „comati" sau „capillati", regele, marele preot şi dregătorii erau desemnați din rândul taraboştilor, iar statul a fost un instrument politic al acestora. (.C.C.Daicoviciu – Istoria Romaniei I, Bucureşti 1960,p.272)

Formarea unui aparat de stat separat de masa poporului se explică prin nevoia celor bogaţi de a-şi menţine şi consolida stăpânirea asupra sclavilor şi a altor categorii sociale şi apoi prin necesitatea unei organizări superioare a luptei pentru apărarea independenţei în faţa pericolului celtic şi mai târziu roman.

3. Organele centrale şi locale

Regele deţinea puterea supremă în stat, iar instituţia regalităţii tinde să devină ereditară, lucru atestat de faptul că Burebista şi ***Decebal*** erau fii de regi. Deasemenea la succesiunea tronului puteau veni şi fraţii regelui dar şi marele preot.Astfel, la succesiunea lui ***Scorillo*** a venit fratele său ***Diurpaneus***, iar Deceneu, care era mare preot i-a urmat lui Burebista.

Trăsăturile specifice ale monarhiei sclavagiste dace îi dau o identitate proprie. (Dio Cassius.Istoria romana, 67,6). ***Regele este vârful aristocraţiei sclavagiste*** şi al aparatului de stat, cu puternice urme ale caracterului militar, caracter care trebuie privit în legătură cu pericolul extern, care impunea şi consolidarea permanentă a funcţiei externe.

O altă trăsătură specifică a monarhiei sclavagiste dacă, este exercitarea puterii laice şi religioase de către aceeaşi persoană sau de persoane diferite. ***Comosicus*** şi ***Deceneu*** au fost şi regi şi mari preoţi, iar pe timpul lui ***Burebista*** puterea religioasă o deţinea Deceneu.

Regele deţinea monopolul asupra minelor de aur.Pe lângă rege s-a format o curte compusă din sfetnici şi executanţi ai voinţei sale, în cadrul unui aparat de stat care-şi desfăşoară activitatea la nivel central.

După unele izvoare rezultă că înalţii demnitari se bucurau de stabilitate şi continuitate în exercitarea atribuţiilor lor.După inscripţia de la Dionysopolis, Acornion a fost la curtea lui Burebista vreme îndelungată în " cea dintâi şi cea mai mare cinste. „

In timp se face o ***ierarhizare a funcţiilor dregătorilor***. Astfel, Acornion a fost prim sfetnic al lui Burebista, iar Deceneu şi Vesinas deţineau o poziţie situată imediat după rege. Deasemenea marii preoţi deţineau o putere aproape regală fiind consideraţi ca viceregi.

Puterea acordată religiei se explică prin faptul că regii şi vârfurile aristocraţiei erau interesaţi să acrediteze ideea că legile sunt de origine divină.In aceea perioadă preoţii erau singurii în măsură să interpreteze voinţa zeilor şi tot lor le reveneau principalele atribuţiuni judecătoreşti. (Iordanes, II,73). Datorită invocării originii divine a legilor şi prin asigurarea

aplicării lor, preoții au constituit principalul factor prin care s-a datorat (în sens formal) şi s-a impus sistemul de drept geto dac (Criton, Getica,7).

Referitor la organizarea locală a Daciei, izvoarele ne furnizează date prețioase, precum că înainte de cucerirea romană erau unele persoane puse mai mari peste treburile agricole, iar altele, din jurul regelui, împărțiți pe paza cetăților, deci unii aveau atribuții de ordin administrativ, iar alții militar.

Teritoriul şi populația statului dac erau împărțite în ***unități administrative, iar agricultura era prioritară în viața economică a geto dacilor.***

Din prezentarea făcută mai rezultă că Dacia avea un sistem puternic de apărare în centrul căruia se aflau cetățile construite pe întreg teritoriul statului.Astfel lângă Sarmizegetusa erau cetățile Costeşti, Blidaru, Piatra Roşie - în Transilvania: Surduc, Bănița şi Căpâlna - în Moldova: Bâtca Doamnei iar în Oltenia: Polovragi şi Dănița.

Potrivit lui Strabon, în epoca ascensiunii lor politice geto dacii aveau o armată de 200.000 luptători şi ea nu a fost înfrântă timp de două secole.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL II

DREPTUL GETO DAC

1. Legislaţia statului dac

Odată cu formarea statului geto dac au apărut şi ***normele juridice*** care înlocuiau obiceiurile din epoca democraţiei militare.Vechile obiceiuri care au fost convenabile şi utile clasei dominante în plin proces de formare, au fost preluate şi sancţionate de stat.Deasemenea statul a adoptat şi alte obiceiuri juridice corespunzătoare noilor cerinţe ale vieţii economico-sociale.

După Iordanes, în statul dac funcţionau în paralel dreptul nescris, sub forma obiceiurilor şi un sistem de legi emise de autoritatea de stat.Legile geto dace au fost adoptate în timpul regelui Burebista care pretindea că i-au fost inspirate de zei.Aceste legi s-au transmis din generaţie în generaţie în formă scrisă şi s-au păstrat până în secolul VI e.n., în timpul lui Iordanes.

Prin aceste legi s-au introdus norme noi de drept, ele cuprinzând porunci ale regelui şi au fost întărite atât cu autoritatea de stat cât şi cu cea a religiei.

2. Instituţii juridice

Reglementările referitoare la dreptul dac sunt destul de sărace, dar pe baza unor izvoare istorice şi a normelor lăsate asupra dreptului de mai târziu, le putem reconstitui în liniile lor generale.

Cutuma – a fost şi la geto daci principalul izvor al dreptului, principala formă prin care s-au instituit norme obligatorii pentru toată societatea în favoarea clasei dominante.

Ca formă de proprietate definitorie pentru orânduirea social-politică a dacilor se remarcă trecerea de la ***obştea gentilică*** (familie) la ***obştea sătească*** (de vecinătate) care se caracterizează principial şi juridic prin existenţa proprietăţii comune asupra pământului în cadrul căreia averea

personală sporeşte şi se repartizează inegal, ca o premisă a diferenţierii sociale. Membrii egali de odinioară ai tribului se diferenţiază pe criteriul averii, apar oamenii bogaţi şi săraci.

Familia geto dacă era o ***familie patriarhală*** dar au fost multe discuţii dacă era ***monogamă sau poligamă.***

După istoricul Menandru se vorbeşte de poligamie, geţii având mai multe neveste şi cel cu patru sau cinci era socotit necăsătorit, un burlac nenorocit.Acest lucru este contrazis de alte izvoare, de exemplu ***Horaţiu*** a evidenţiat fidelitatea soţiilor dacilor, iar pe ***Columna lui Traian*** se înfăţişează scene când dacii se întorc la vetrele lor însoţiţi de o femeie şi copii, nu de mai multe femei.

La baza familiei a stat căsătoria dar izvoarele au arătat că se practica şi cumpărarea soţiei.Soţia era sub puterea şi autoritatea bărbatului, iar în caz de infidelitate putea fi pedepsită chiar şi cu moartea.

Soţia venea în căsătorie cu bunuri dotale numite zestre, semn al dezvoltării proprietăţii private şi sporirii ponderii acesteia în viaţa socială. Ovidiu vorbeşte despre muncile grele la care era supusă femeia.

Descendenţa copiilor se stabilea după tată (***patriarhală***). Iordanes consemnează că regele Comosycus a fost şi mare judecător, ceea ce duce la concluzia că în acel stadiu de dezvoltare socială, calitatea politică, acea de rege a atras după sine şi pe cea de judecător suprem.

Desigur ca urmare a intensificării schimburilor comerciale au fost elaborate unele norme juridice ce le reglementau, dar nu s-au păstrat ştiri despre ele

In domeniul ***dreptului penal***, principalele norme juridice apărau statul şi proprietatea privată. Cu toate că atribuţiile realizării justiţiei au fost preluate de organele statului, în practică, mai ales pentru vătămare corporală a continuat să se aplice şi ***sistemul răzbunării sângelui*** (Ovidiu, Tristele V, 7,10,43-44).

Referitor la ***organizarea activităţii juridice*** se menţionează că aceasta a fost una din preocupările centrale ale statului dac.Iordanes ne-a transmis că regele Comosycus se ocupa de organizarea şi judecarea proceselor, dar acesta era în acelaşi timp şi mare preot fapt ce duce la existenţa unor dubii privind calitatea în care îşi exercita atribuţiile de ordin judiciar. Unele izvoare atestă folosirea duelului judiciar ca mijloc de tranşare a litigiilor.

Statul dac a dus şi o ***intensă activitate diplomatică,*** fapt ce duce la existenţa unor norme de drept internaţional întemeiate pe simboluri extrem de evocatoare, mai ales în privinţa tratatelor cu alte popoare.

TITLUL IV

STATUL ŞI DREPTUL ÎN DACIA PROVINCIE ROMANA

CAPITOLUL I

ORGANIZAREA DE STAT A DACIEI ROMANE

1. Construirea şi structura Daciei romane

Confruntările armate dintre daci şi romani au atins punctul culminant în perioada ***85 – 89 şi 101 – 106 e.n..***

In anul 89 e.n. împăratul roman ***Domiţian şi Decebal*** au încheiat un tratat. Dacia a permis romanilor să-şi stabilească garnizoana în stânga Dunării şi să treacă cu trupe pe teritoriul ţării pentru luptele cu cvazii şi marcomanii.Pentru aceste servicii, dacii primeau de la romani ajutoare băneşti, meşteri constructori şi instructori militari.

Traian a considerat acest tratat umilitor şi prin campaniile militare din ***101-102 şi 105-106 e.n.*** a cucerit o importantă parte din Dacia (Banatul, Oltenia, sudul Moldovei, Transilvania fără Crişana, Ţara Oaşului şi Maramureşului, iar Dobrogea era cucerită încă din anul 46 e.n.)

In afara acestor teritorii locuiau dacii liberi. De asemenea nu toate teritoriile cucerite de romani au fost cuprinse în provincia Dacia, Muntenia, partea de sud a Moldovei şi partea din Transilvania dintre râul Olt şi munţii Carpaţi au fost integrate în provincia Moesia Inferioară.

Cunoscând aceste lucruri se poate trage concluzia privind etnogeneza românilor în afara Daciei, în teritoriile din întreaga parte sudică a Carpaţilor.

După cucerire, Traian a făcut din ***Dacia*** o singură unitate administrativă, o ***provincie imperială*** subordonată direct împăratului fiind administrată printr-un guvernator din ordinul senatorial cu titlul ***de „legatus Augusti pro praetore*** „.Acesta era de rang consular la Roma, deci avea cea mai înaltă funcţie din imperiu. ***Capitala provinciei era oraşul Ulpia Traiana***, întemeiat între 108-110 e.n. în numele împăratului de către primul guvernator al Daciei, Decimus Terentius Scaurianus.

La moartea lui Traian în 117 a izbucnit o răscoală a dacilor ocupaţi, cu sprijinul celor liberi şi a sarmaţilor, lucru ce-l determină pe ***Hadrian,*** noul împărat să împartă Dacia în două provinciii ***Dacia Superioară şi Dacia Inferioară.***

O altă reorganizare are loc între 120-123 tot sub Hadrian prin crearea provinciei ***Dacia Porolisensis***, denumire dată de la localitatea Porolisum, cu capitala la Napoca, desprinsă din partea de nord a Daciei Superioare.Capitala Daciei Superioare a rămas Ulpia Traiana, iar a Daciei Inferioare, Drobeta.

Ultima reorganizare a Daciei este făcută de împăratul Marcus Aurelius în două etape.In 168 desfiinţează Dacia Inferioară alipind-o Daciei Superioare şi le numeşte Dacia Apulensis, iar în 169 desprinde din ***Dacia Apulensis,*** Banatul de Vest formând provincia ***Dacia Malvensis***.Dacia Porolisensis a rămas în vechile sale graniţe.

2. Organele centrale ale provinciei

Deoarece era provincie imperială, Dacia a fost condusă de un guvernator reprezentant al imperiului având titlul de ***„legatus Augusti pro praetore"*** (Dio Cassius L II,12,23,2).***Guvernatorul*** era numit de împărat din rândul ordinului senatorial de rang consular şi avea sub comandă mai multe legiuni. Fiind investit de imperium, acesta exercita, la nivel central, atribuţii militare, administrative şi judecătoreşti. Această stare de lucruri s-a menţinut până la prima reorganizare a Daciei.

După prima reorganizare a Daciei realizată în perioada 118-119, de către împăratul Hadrian, Dacia superioară a primit un loc mai important Şi a fost condusă tot de un „legatus Augusti pro praetore" numit din ordinul senatorial, dar numai de rang pretorian (fost pretor la Roma). Acest rang inferior i-a fost atribuit deoarece în provincie era o singură legiune romană, legiunea a XIII a Gemina, cu sediul la Apulum.

Dacia inferioară a fost reorganizată ca provincie procuratoriană fiind condusă de un ***procurator Augusti sau praeses (procurator prezidial).*** El exercita depline puteri militare, administrative şi juridice.

Dacia Porolisensis era condusă tot de un procurator prezidenţial.

După reformele lui ***Marc Antoniu*** din anii 168-169, deşi erau organizate separat pe plan administrativ cele ***trei provincii*** formau o unitate şi se aflau sub autoritatea guvernatorului Daciei Apulensis.Acesta a fost numit ***legatus Augusti pro praetore Daciarum trium*** (legat imperial al celor trei Dacii), Dacia Malvensis era sub conducerea unui procurator prezidial, iar Dacia Porolisensis avea un viceguvernator care nu era altul decât comandantul Legiunii a V a Macedonica.

Delegaţii oraşelor se întruneau o dată pe an la Sarmizegetusa într-o adunare provincială denumită ***Concilium trium Daciarum*** sau ***Concilium Provincia.*** In fruntea adunării se afla preotul cultului imperial din provincie „sacerdos arae Augusti".

Această Adunare avea competenţă cu privire la interesele oraşelor şi ale provinciilor şi la susţinerea acestora în faţa administraţiei imperiale. Ea putea adresa plângeri împăratului cu privire la abuzurile magistraţilor din provincie.In final, rolul adunării era de a întreţine cultul împăratului şi consolidării romanităţii în teritoriile cucerite.

3. Organizarea financiară.

Administrarea finanţelor provinciei era coordonată de ***procuratorul financiar al Daciei Superioare***, apoi al Daciei Apulensis cu sediul la Sarmizegetusa.Acesta era din ordinul ecvestru şi se afla în subordinea legatului imperial.

In Dacia Inferioară şi în Dacia Porolisensis, finanţele provinciei erau coordonate de ***procuratorii presidiali.***

Pentru stabilirea impozitelor se făceau recensăminte cincinale de către magistraţii specializaţi (duumviri quinquenales).

Existau ***impozite directe*** care se plăteau pe clădiri şi pe proprietatea funciară, denumite ***tributa***, iar impozitele pe persoană erau ***tributum capitis*** (atât cetăţenii cât şi peregrinii).

Impozitele indirecte (vectigalia) se plăteau pe moşteniri, pe eliberări de sclavi, pe vânzări de mărfuri şi sclavi, pe circulaţia mărfurilor şi a persoanelor.

Au fost înfiinţate anumite ***oficii*** care încasau ***taxele vamale*** atât la graniţe cât şi în interiorul provinciei.

4. Organizarea armatei.

Toate trupele romane staţionate în Dacia formau o ***armată unică: exercitus Daciae***.Până la prima reorganizare făcută de Hadrian, armata era sub comanda unică a legatului imperial, iar apoi în Dacia superioară era comandant legatul imperial şi în celelalte două procuratorii presidiali.

După a doua reorganizare (168 – 169) legatul consular a celor trei Dacii devine comandantul tuturor trupelor din cele trei provincii având în subordinea sa şi pe comandantul legiunii a V a Macedonica şi pe procuratorul presidial din Dacia Malvensis.

Armata romană din Dacia era formată din ***legiuni*** şi ***trupe auxiliare*** compuse din ***cohorte, ale*** şi ***trupe neregulate*** (C.Daicoviciu, Studii şi cercetări de istorie veche, IV,1953,p.548). Nucleul armatei erau legiunile.

Formaţia militară ce a rămas în Dacia, de la cucerirea ei de către romani şi până la retragerea Aureliană a fost legiunea a XIII a Gemina cu garnizoana la Apulum. De asemenea a mai staţionat şi o altă legiune romană în Dobrogea pentru a face faţă atacurilor dacilor liberi şi a neamurilor germanice.

Pe lângă aceste legiuni au mai fost ***corpuri*** de armată ***separate***: ***49 cohorte, 15 ale şi 19 detaşamente mixte sau numeri.***

Apărarea provinciei era asigurată de un sistem de ***întăriri militare*** format din ***valuri, castre şi castele***. Unele din acestea se pot vedea şi azi datorită săpăturilor arheologice.

5. Organizarea locală

Dacia Romană a fost organizată în ***unităţi urbane*** şi ***rurale*** (D.Tudor, Oraşe, târguri şi sate în Dacia Romană, Bucureşti, 1968)

Localităţile urbane erau formate din ***colonii*** şi ***municipii***, acestea fiind conduse de un consiliu (ordo decurionum) şi de magistraţi municipali (duumviri) cu atribuţiuni judecătoreşti şi administrativ edilitare.

Coloniile erau superioare municipiilor, iar locuitorii lor se bucurau de plenitudinea drepturilor politice şi civile. Solul (pământul) coloniilor era asemuit celui italic şi locuitorii nu plăteau impozit financiar

Oraşele din Dacia, cu o singură excepţie au fost ***vechi aşezări autohtone***, ridicate succesiv la rang de municipii şi unele dintre ele chiar la rang de colonii. Deasemenea, cu o singură excepţie, oraşele din Dacia şi-au păstrat vechile denumiri.

Singura ctitorie exclusiv romană a fost Ulpia Traiana numită din timpul lui Hadrian, ***Colonia Traiana Augusta Dacia Sarmizegetusa,*** fiind fondată prin colonizarea efectivă a cetăţenilor romani.(Dio Cassius, LXVIII, 97; C.Daicoviciu I,1924, p.225).Iniţial Ulpia Traiana se întindea pe 32 hectare şi avea o populaţie de 15-20.000 locuitori.

Pe lângă consiliul localităţilor urbane mai avem:

Edilii: (aediles) erau magistraţi municipali având rolul de a asigura poliţia oraşelor, aprovizionarea pieţelor şi întreţinerea clădirilor publice;

Questorii: (questores) conduceau administrarea bunurilor oraşelor şi finanţelor.

In subordinea magistaţilor civili se află un aparat de funcţionari alcătuit din curieri secretari şi alţi slujbaşi mai mărunţi (apparitores).

Preoţii făceau parte din categoria magistraţilor sacerdotali, fiind aleşi tot de către ordinul decurionilor.

Din organizarea oraşelor rezultă că întreaga activitate de conducere era dominată de ordinul decurionilor.

Alt ordin, mai inferior era cel al augustalilor format din persoane ce nu aveau acces la magistraturile municipale, având misiunea de a propovădui cultul Romei şi al împăratului.

In sânul populaţiei oraşelor era ordinul colegiilor format pe criterii etnice, religioase sau profesionale. Aceste colegii erau conduse de către praefectus sau magister, aflat sub protecţia unei persoane influente din provincie denumite defensor.

Satele_erau localităţi rurale în care trăia cea mai mare populaţie din Dacia. Acestea existau în forma tradiţională a obştilor teritoriale sau erau organizate după modelul roman.

Cele după model roman erau denumite ***vici*** şi ***pagi*** (Ptolemeu, Geographia III,8,4).Pagi sunt localităţi rurale aflate pe teritoriile dependente de colonii.

Satul era condus de un ***praefectus***, care în acelaşi timp era şi decurion al Ulpiei Traiana.

Celelalte sate din afara teritoriilor coloniilor erau numite vici, cetăţenii lor fiind atât cetăţeni cât şi peregrini, mai ales autohtoni.

Multe localităţi rurale şi-au păstrat organizarea proprie în cadrul obştilor teritoriale, urmele cărora s-au descoperit la Obreja, Ciunga şi Casolt.

Alte asezari denumite canabe s-au format in jurul castrelor de catre mestesugari, bancheri, s-au negustori care însoţeau trupele dar şi de veterani sau membrii familiilor soldaţilor.

In Dacia au apărut şi s-au dezvoltat puternic staţiunile balneare cu ape termale ca cele de la ***Aquae, Germisara, Ad Mediam, Herculane.***

CAPITOLUL II

DREPTUL IN DACIA ROMANA

1. Izvoarele dreptului

După cucerirea Daciei de către romani pe lângă ***dreptul local nescris*** a fost introdus şi ***dreptul roman scris***.

Acesta din urmă era format din:

Ius civile(Dreptul civil) care se aplica în relaţiile dintre cetăţenii romani fiind extrem de rigid, formalist şi exclusivist.Având forme solemne şi simboluri dreptul civil nu era accesibil latinilor şi peregrinilor.

In virtutea acestui drept cetăţenii se bucurau de toate drepturile politice şi civile.

Ius comercii = dreptul de a încheia acte juridice potrivit dreptului roman.

Ius connubii sau connubium = dreptul de a încheia o căsătorie valabilă după dreptul roman;

Ius militiae = dreptul de a face parte din legiuni;

Ius suffragii = dreptul de a alege;

Ius honorum = dreptul de a candida la o magistratură în colonii.

Latinii locuiau peste tot în colonii, municipii, pagi sau vici, dar aveau un regim juridic inferior cetăţenilor romani şi se bucurau numai de ius comercii. Aceştia erau denumiţi latini coloniari (locuitori ai Italiei) dar nu erau rude de sânge cu romanii.

Peregrinii – alcătuiau majoritatea populaţiei din Dacia, ei erau formaţi din toţi locuitorii liberi ai Daciei Romane (autohtonii) şi străinii care nu erau latini sau cetăţeni. Locuitorii cetăţilor distruse de romani (Sarmizegetusa) erau *peregrini deditici* cu o condiţie juridică inferioară în sensul că nu puteau deveni cetăţeni romani şi nu puteau să meargă la Roma (Gaius, i.26)

Ceilalți autohtoni liberi făceau parte din categoria *peregrinilor obişnuiți* ei putând încheia acte juridice între ei, potrivit cutumei locale.

Ius gentium_– este o latură a dreptului roman cu aplicabilitate în relațiile dintre peregrini şi în cele dintre aceştia, latini şi cetățeni. Ea se întemeiază pe libera exprimare a voinței persoanelor fără forme solemne şi rigide ale dreptului civil roman.

In timp, dreptul civil, dreptul ginților şi dreptul local sau contopit, dând naştere unui sistem de drept nou.

Alte izvoare de drept sunt:

Constituțiile imperiale (mandate şi edicte). ***Mandatele*** erau instrucțiuni date guvernatorilor cu privire la diferite domenii de drept iar edictele aveau valabilitate pe durata domniei împăratului care le-a emis.

Edictele guvernatorului_provinciei, erau elaborate de acesta la numirea sa în funcție de către împărat.In acestea se arăta modul în care va guverna provincia aplicând dreptul roman.

2. Instituțiile juridice

Dreptul de proprietate. - Proprietatea provincială era exercitată de locuitorii liberi din provincii asupra pământului. In conformitate cu o regulă mai veche ***pământurile cucerite*** treceau în ***proprietatea imperiului cu titlul de ager publicus,*** dar în fapt erau stăpânite de autohtoni (Plinius, Ep.10.50).

Jurisconsulții romani din acea epocă au considerat că locuitorii din provincii exercită posesiunea şi uzufructul asupra pământului, fiind asimilați până la un punct titularilor de drepturi reale.

Prin deces proprietatea trecea la urmaşi dar fondul provincial putea fi transmis şi între vii prin simplă tradițiune care era act de drept al ginților.

Pământul se mai dobândea şi prin uzucapiune termenul era de 10 ani între prezenți şi 20 de ani între absenți. După aceste termene acțiunea intentată de reclamant era respinsă de posesor.

Proprietatea supremă a statului era recunoscută de provinciali deoarece plăteau un impozit funciar.

O altă formă de proprietate era cea ***quiritară (romană)*** iar solul din colonie era asimilat cu cel din Italia potrivit ius italicum.

Căsătoria. Dreptul roman admitea căsătoria dintre un cetățean şi un peregrin, femeia aflându-se sub regim de tutelă în familie.In căsătoria peregrinilor, femeia nu era sub tutelă, dar de cele mai multe ori era ca şi sub tutelă. (Gaius).

Succesiunea. Peregrinii nu puteau fi succesori prin testament şi nici nu puteau face testament.Ostaşii puteau lăsa moştenitori pe peregrini şi pe latini.

Judecata. Peregrinii erau sub puterea guvernatorilor ori direct ori prin intermediar. In cazul unui conflict între un peregrin şi un cetăţean, pe timpul procesului peregrinul era considerat cetăţean fiind judecat după dreptul roman.

Situaţia juridică a sclavilor. In această privinţă statul roman a creat unele excepţii fără ai considera pe aceştia „unelte vorbitoare".Sursele sclaviei din Dacia erau aceleaşi ca la Roma, mai puţin pirateria.

Sclavii erau ***proprietatea împăratului***, dar au fost şi proprietatea ***unor oraşe, temple şi a persoanelor particulare***, cetăţeni şi necetăţeni.

Peregrinii cumpărau şi vindeau sclavi după o formă rezervată numai cetăţenilor romani.

Familia sclavilor se întemeia prin căsătorie dar aceasta nu era recunoscută de dreptul roman chiar dacă în Dacia au fost cunoscute şi căsătorii ale sclavilor cu persoane libere.

Potrivit lui Gaius: „prin dreptul popoarelor, dintr-o femeie liberă şi un sclav se naşte un om liber."

In Dacia s-a practicat şi eliberarea sclavilor aceştia fiind denumiţi „liberţi" dar erau disprețuiți de stăpânii de sclavi.

3. Tripticele sau tăbliţele cerate din Transilvania

Tăbliţele cerate sunt de o deosebită importanţă pentru studiul dreptului românesc privind Dacia sub imperiul roman. Ele sunt norme materiale ce confirmă aplicarea dreptului roman în Dacia şi au fost găsite în minele de aur de la Roşia Montană (***Alburnuss Maior***) între anii 1786 – 1855.

Aceste triptice sunt formate din trei tăbliţe mici de brad legate împreună.Partea exterioară a primeia şi a celei de-a treia nu sunt scrise.Scrierea este numai pe partea interioară a tăbliţelor exterioare şi pe ambele feţe a celei din mijloc.Feţele interioare sunt uşor scobite şi unse cu un strat de ceară apoi scrise cursiv cu vârful unui stilet. (I.Peretz, Curs de istoria dreptului roman, Bucureşti 1926, pag.272).

Au fost descoperite ***25 tăbliţe cerate*** din care numai ***14 au putut fi citite*** celelalte fiind deteriorate. Cele 14 lizibile conţin **4 acte de vânzare, 3 contracte de muncă, un contract de societate, unul de depozit, un**

proces verbal prin care se constată desfiinţarea unei asociaţii funerare,lista cheltuielilor pentru organizarea unui banchet şi obligaţia unei persoane de a plăti o datorie. (Gheorghe Ciulei.Opere citate).

Din studierea acestor acte rezultă că ele nu sunt conforme în totalitate cu cerinţele dreptului civil roman şi nici cu dreptul ginţilor şi că au o fizionomie specifică, de natură să le confere o identitate proprie, ca acte juridice de drept daco-roman.

Pe una din tăbliţe se menţionează un contract de împrumut în care creditor era o femeie peregrină (Anduenna lui Bato). Din câte ştim dreptul roman ca şi alte drepturi din antichitate au restrâns capacitatea juridică a femeii, ea neputând încheia acte juridice în nume propriu.Acest act nu putea fi socotit valabil conform dreptului roman sau grec aşa că trebuie să admitem că a fost încheiat în baza unei cutume locale, asimilată de noul sistem de drept în curs de formare (E. Molcuţ, Analele Universităţii Bucureşti, Drept 1978, pag. 69). Actul conţinea şi prevedea că debitorul avea obligaţia de a plăti dobânzi lucru ce nu era prevăzut în dreptul roman, dar era stipulat de dreptul grecesc.

O altă plăcuţă prevedea un contract de locaţiune de servicii.Prin acest contract un om liber se angaja să lucreze într-o mină.In ***contractul de locaţiune de servicii*** se punea ***problema suportării riscului*** de către una din părţi (o parte trebuie să-şi execute obligaţia cu toate că cealaltă parte, fără vina sa, nu şi-o poate executa)

La început riscul era suportat de locator, acesta nu primea preţul dacă din forţă majoră mina era inundată şi nu putea să lucreze fără a avea vre-o vină.

Ulterior, în dreptul clasic riscul s-a transmis la locatar şi acesta trebuia să plătească preţul în caz de ***forţă majoră*** sau ***caz fortuit***. (P.F.Girard. Textes de droit romain,Paris 1937,pag.860).

Tăbliţa la care am făcut referire ne arată că în Dacia regula privitoare la riscuri putea fi înlăturată prin convenţia părţilor.Regula cu privire la riscuri nu se aplică în practică deoarece muncitorul era dependent economic de patron şi era nevoit să accepte condiţiile impuse prin contract.

Actele de vânzare pe care le conţin tăbliţele duc la concluzia că respectă dreptul daco-roman.Forma actelor este distinctă de cea a dreptului roman dar efectele sunt identice.Conform dreptului clasic roman actul de vânzare îmbrăca forma unei simple convenţii şi stipula pentru vânzător obligaţia de a preda lucrul şi de a garanta pentru evicţiune şi vicii,

iar pentru cumpărător, obligaţia de a plăti preţul. In Dacia aceste acte de vânzare cuprindeau: o declaraţie de cumpărare, o clauză privind preţul, clauze distincte de garanţie pentru vicii şi evicţiune şi o declaraţie a garantului. (I.Ph.Levy,Stipulation de garantie d'eviction dans la vente consensuelle, Melange de droit romain II, Paris, 1923).

In al doilea rând, una din operaţiunile juridice ale vânzării se realizează prin două acte juridice distincte: ***mancipaţiunea*** ca act de drept civil şi ***contractul consensual*** de vânzare, act de drept al ginţilor.

Din cele prezentate pe tăbliţe rezultă că actele de vânzare au o serie de elemente conforme dreptului roman iar altele sunt în vădită contradicţie cu cerinţele acestuia (Ph. Meylan, Revue des etudes latines, 21-22, 1943-1944, pag.34).

Dacă analizăm clauzele cuprinse în aceste acte ca un tot unitar, vom constata că ne aflăm în prezenţa unor instituţii juridice noi şi putem trage concluzia că mancipaţiunea unită cu simpla înţelegere a părţilor este punctul de plecare pentru vânzarea consensuală translativă de proprietate.

De asemenea se observă că actele sunt semnate de părţi, de martori şi chiar de garanţi.Potrivit dreptului roman actele redactate în formă obiectivă erau semnate numai de martori, iar cele în formă subiectivă de către părţi.Dreptul daco-roman a introdus o formă intermediară între cea obiectivă şi subiectivă actele fiind semnate şi de părţi şi de martori.

In dreptul daco-roman ***incapacităţile*** decurgând din condiţia juridică a persoanei, de exemplu peregrinii, tind să se limiteze şi chiar să dispară.

In concluzie fenomenul juridic a constituit o latură importantă a procesului complex de formare a poporului daco-roman, contribuind la unificarea mai accelerată a celor două civilizaţii.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

PARTEA A II-A

STATUL SI DREPTUL ROMANESC IN EVUL MEDIU

TITLUL I

OBSTEA SATEASCA SI NORMELE SALE DE CONDUITA

Perioada cuprinsă între ***271 e.n. şi sec.X e.n***. reprezintă ***tranziţia spre orânduirea feudală.*** Pe cea mai mare parte a Daciei, cu excepţia Dobrogei, retragerea armatei romane pune capăt relaţiilor sclavagiste. Epoca de trecere, numită şi perioada prefeudală se caracterizează prin existenţa obştilor săteşti autohtone, formă de organizare social-politică ancestrală, la care se revine în absenţa unei autorităţi de stat.

Pe plan politic, perioada prefeudală este caracterizată prin trecerea peste teritoriul nostru şi statornicirea vremelnică în Dacia a unor ***populaţii migratoare***: ***goţii, hunii, gepizii, avarii, slavii***.

Din acest punct de vedere, ea poate fi împărţită în două etape: prima de la 271 – mijlocul secolului VII în care loc pătrunderea succesivă şi trecătoare a primilor migratori în Dacia, cea de-a doua de la mijlocul secolului al VII lea – sec X perioadă ce cunoaşte aşezarea statornică a slavilor şi asimilarea lor de populaţia romanizată a Daciei.In cea de-a doua perioadă s-a desăvârşit formarea poporului român şi a limbii române, vreme în care izvoarele medievale menţionează primele formaţiuni politice româneşti de tip feudal începător (M.Constantinescu, C.Daicoviciu, Stefan Pascu. Istoria României, Bucureşti 1971, pag.73).

1. Izvoarele antice despre părăsirea Daciei

Relatările autorilor antici nu precizează cu certitudine data părăsirii Daciei şi nici cu privire la cei care au plecat din provincie.Unele izvoare vorbesc despre „romani" în general iar altele se referă la armată şi provinciali sau numai la armată.Logica ne spune că nu toată populaţia Daciei avea interesul să treacă în sudul Dunării, mai ales păturile cele mai exploatate, acestea preferând să rămână pe loc. Astfel numeroşi istorici, atât romani cât şi străini au afirmat că Aurelian a retras numai armata şi o parte din populaţie. ***Descoperirile arheologice*** confirmă această concluzie iar ***mărturie stau izvoarele scrise, documentele epigrafice şi numismatice, toponimia şi antroponimia***, ***aşezările rurale, necropolele, castrele şi oraşele romane, ceramica, cultele religioase*** (N.Stoicescu, Continuitatea românilor,1980, pag.87).

Mulţi istorici atestă permanenţa dacilor liberi care chiar şi după incursiunile făcute în sudul Dunării se întorceau la vetrele lor de baştină (Iordanes – Romano et Getica 299 şi Zosimos, Historia Nova I 27 şi IV- 38).

2. Relaţiile cu alte neamuri

a). Relaţiile cu romanii.În scopul apărării de popoarele migratoare romanii au construit un complex de fortificaţii (Dinogeţia, Păcuiul lui Soare, Capidava) unele zidite din temelie, iar altele refăcute cum au fost în Banat şi Oltenia, de la Sucidava până la Pojojena, cu efective militare permanente.

Efectivele militare romane staţionau şi pe malul stâng al Dunării în capetele de pod fortificate de la Dierna, Sucidava şi Drobeta având consemnul de a apăra teritoriul ce se întindea spre nord până la Brazda lui Novac.Acest teritoriu a fost sub Imperiul Roman până în secolul VI e.n..

Pe lângă relaţiile militare au continuat cele economice confirmate de monedele, podoabele şi alte obiecte descoperite de săpăturile arheologice efectuate (Coman Ghenuţă, Statornicie şi continuitate 1980, pag. 38-39).

b). ***Relaţiile cu popoarele migratoare.***În afara greutăţilor provocate de invazii, relaţiile populaţiei locale cu popoarele migratoare au avut în general un caracter paşnic. Aceasta se bucura de un statut mai liber decât sub stăpânirea romană, în schimbul aprovizionării cu alimente şi plăţii unui tribut.

Goţii, mai bine zis vizigoţii, ramura lor de apus, sunt primii care îşi fac apariţia pe teritoriul Daciei după retragerea Aureliană. Aceştia ne-au lăsat

vestigii materiale ca cimitirul de la Sântana de Mureş, dar cele mai numeroase vestigii s-au găsit în câmpia munteană

(cimitirele de la Spanţov şi Târgşor) ceea ce confirmă că aceştia s-au aşezat în afara Daciei. Ei exercitau o dominaţie nominală asupra populaţiei romanizate limitându-se la ***plata unui tribut***. Chiar şi romanii făceau schimburi comerciale cu ei, dar la graniţă.

Goţii au fost învinşi de huni, care pătrund în Dacia în 376 şi produc o schimbare importantă în relaţiile cu romanii, distrugând fortificaţiile acestora. Astfel au fost întrerupte legăturile dintre Sudul şi Nordul Dunării.Ele au fost reluate pe timpul împăratului roman Iustinian, care a refăcut fortificaţiile existente.După moartea regelui hun Attila (453 e.n.) aceştia sunt învinşi de gepizi.Hunii au lăsat urme puţine în Dacia, deoarece exercitau stăpânirea de la distanţă şi făceau doar incursiuni de pradă în interiorul acesteia.

După gepizi urmează avarii, slavii, şi bulgarii.

3. Romanitatea nord dunăreană

După secolul III e.n. are loc ***omogenizarea populaţiei daco-romane*** pe baza ocupaţiilor tradiţionale comune şi obligaţiei de a face front comun în faţa popoarelor migratoare. (I.I.Rusu, Etnogeneza...pag.211). Romanizarea continuă prin legăturile cu lumea romano-bizantină rezultatul fiind caracterul unitar al populaţiei nord dunărene care este continuarea tradiţiilor cetăţenilor fostei provincii romane, distinctă de lumea barbară dar şi superioară acesteia prin cultura materială şi spirituală prin prestigiul Romei şi statornicia vieţii trăite.

Un alt rezultat al romanizării daco geţilor este formarea unei limbi romanice care a luat naştere prin îmbinarea celei autohtone cu latina.

Caracterul latinofon este atestat în secolul IV lea de către Auxenţiu din Durostor care ne informează că predica populaţiei din nordul Dunării se ţinea în limba latină, nu numai în cea gotică.

Numeroase inscripţii pe ceramică şi pietre funerare a unor nume de persoane din acea vreme sunt păstrate şi azi în limba română.

Continuitatea s-a păstrat şi în terminologia de bază privind ocupaţiile agricole, meşteşugurile, creşterea animalelor, cuprinzând elemente autohtone cât şi latine.

Cuvintele preluate din alte limbi sunt ulterioare, de exemplu cele slave provin din secolul IX.

Creştinismul şi etnogeneza romanilor. La sfârşitul secolului al III lea, populaţia dacă şi greco romană adoptă religia creştină delimitându-se de popoarele barbare şi păgâne.

Localităţile Romula, Slăveni, Sucidava au fost adevărate centre creştine iar unele inscrisuri în limba română sunt păstrate şi în zilele noastre.

Creştinismul a făcut parte integrantă din etnogeneza românilor, ei fiind născuţi ca un popor creştin.

Din fuziunea elementului autohton geto-dac cu coloniştii romani, în contact direct cu lumea bizantino-romană şi prin creştinare a luat fiinţă poporul român cu limbă latinofonă, singurul popor care a păstrat numele de romani, diferenţiindu-se astfel de barbari.

Barbarii au recunoscut identitatea romanică denumindu-l ***vlah,*** care nu înseamnă altceva decât ***roman***.Vlah este un termen germanic prin care germanii desemnau populaţiile de origine romanică. In ***limba slavilor din sud*** acest termen apare tot vlah iar în acea a ***slavilor din răsărit, valah***.

In izvoarele latine termenul apare ca Blacus sau Vlachus, maghiarii foloseau cuvântul Olah pentru ai desemna pe români, acesta fiind înrudit cu olasz, termen folosit pentru a desemna italienii.

Românii s-au numit întotdeauna ***români, rumâni, de la latinescul romanus***, iar ***limba românească*** sau ***rumânească.***

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL I

ORGANIZAREA SOCIAL POLITICA

- SECTIUNEA I -

MODIFICARI IN ADMINISTRATIE

1. Situatia administratiei centrale

După ***retragerea Aureliană*** a avut loc desfiinţarea administraţiei centrale din fosta provincie. Pentru populaţia care a rămas în Dacia acest lucru a însemnat înlăturarea forţei de constrângere romană dar şi dispariţia coeziunii sale în faţa năvălirilor barbare.Cu toate acestea vor continua să funcţioneze forme locale ale administraţiei.

Popoarele migratoare s-au perindat pe teritoriul Daciei în perioada sec.III-VIII şi anume ***vizigoţii (295-297)***, ***hunii (376), gepizii (454), avarii (567), slavii(sec.VII), bulgarii (679).***

Aceştia ***şi-au stabilit taberele*** pe teritoriile cuprinse între Dunărea de Jos, Nistru şi Prut, iar alţii între Dunăre şi râul Sava (Nicolae Iorga,România dunăreană...în Studii. ..,pag.29). Ele nu au exercitat influenţe asupra organizării social-politice a populaţiei daco-romane.Cei ce au plecat din tabere şi s-au statornicit în aşezările autohtone au fost asimilaţi de localnici.

2. Administrarea oraşelor

Oraşele Daciei există în continuare după retragerea romană şi îşi continuă activitatea ca anterior. In ***Apulum, Potaisa, Sarmizegetusa, Napoca, Porolisum*** s-a constatat prin săpături arheologice că ***existau monede, sarcofage şi necropole de origine romană (sec IV – VI***)iar pentru a face faţă invaziei barbare oraşele şi satele îşi construiesc fortificaţii sub forma turnurilor de apărare, numite „burgus" (Procopius, in „Fontes. II pag.463). Invazia hunilor a dus la devastarea şi „ruralizarea" oraşelor. Pe

ruinele lor se vor întinde satele, numele lor originare se pierd şi noile aşezări vor primi nume noi (Maria Comşa, Consideraţii cu privire la obştea sătească locală pe teritoriul României în sec.III-V, în „Muzeul Naţional" III / 1976, pag. 219).

Pe perioada existenţei lor oraşele au păstrat legătura cu satele existând o continuitate instituţională pe acele teritorii unde conform administraţiei romane acestea din urmă erau supuse autorităţii lor.

Prin această continuitate s-au transmis denumiri şi atribuţii judecătoreşti şi administrative ale magistraţilor din colonii şi municipii către satele româneşti în formele de ***judeţ, judecător, jude*** (D.Onciul, Scrierile istorice II, pag. 308 şi următoarele).

3.Satele

Acestea continuă să existe şi să se dezvolte liber fără alte intervenţii. Ele aveau ***obligaţii faţă de*** migratori numai ***de natură economică.***Satele existau atât în Dacia fostă provincie romană cât şi pe teritoriile dacilor liberi, lucru confirmat de săpăturile arheologice efectuate şi rămân forma dominantă de organizare administrativă.

Denumirea de ***„dava"*** pentru ***sat*** s-a pierdut în timp însă s-a păstrat cea de „cătun" pentru aşezările mai mici (I.I.Russu,Elemente de autonomie în limba română, Ed. Academiei RSR 1970, pag. 140). Pentru aşezările rurale obişnuite s-a impus termenul latin de „fossatum" rămas în limba română sub forma de sat. ***Fossatum*** era o aşezare apărată printr-un şanţ întărit cu pari-palisade, indagines- existente în toate regiunile româneşti,Intăririle erau necesare pentru apărarea de migratori.

- SECTIUNEA A II-A -

SATUL SI OBSTEA SATEASCA TERITORIALA

1. Structura socială a satului

Satul era o unitate administrativă, ca totalitate a locuitorilor săi şi ca teritoriu aparţinând colectivităţii cel locuieşte.

In totalitatea ***sa satul*** era o ***obşte***, înainte de cucerirea Daciei de către romani, adică o ***comunitate de muncă.*** Izvoarele scrise demons-

trează că satele au continuat să existe şi după retragerea romană,Intre locuitorii satelor exista o puternică solidaritate, mai puternică decât deosebirile lor de credinţă.Principalele forme de muncă erau ***agricultura*** şi în special ***creşterea vitelor*** (Priscus Panites, în Fontes...II, pag.28, Mauricius, în „Fontes..." II, pag.557).

2. Teritorialitatea obştei

Obştea gentilică se baza ***pe rudenia de sânge***, iar cea teritorială avea ca fundament stăpânirea în comun a pământului. Săpăturile arheologice au scos la iveală că în secolul III obştile din Dacia aveau caracter teritorial. La începutul secolului al III lea are loc ***descompunerea familiei mari*** şi înlocuirea ei cu ***familia pereche***, care devine nucleul populaţiei autohtone. (Geza Bako, Despre organizarea obştilor săteşti ale epocii feudale timpurii din sud estul României în Studii şi cercetări de Istorie Veche, 3/1975, pag.371).

Mai multe ***familii pereche*** cu gospodării proprii dar înrudite între ele se grupau pentru a lucra pământul în comun constituind un fel de ***subdiviziune a obştii teritoriale*** (P.P.Panaitescu, Obştea ţărănească, 1960, pag.50).

Organele obştii. Datorită omogenităţii sociale a membrilor săi, obştea teritorială liberă (după sec.III)era o democraţie având baze elective şi îşi alegea singură organele de conducere.Din datele pe care le avem rezultă că organele sale erau:

- **adunarea megieşilor** – membrii stăpânitori de-a valma a pământului având competenţă generală pentru toate problemele obştei;
- **oameni buni şi bătrâni**, aleşi dintre megieşi care aveau sarcini judiciare;
- **juzii**, şefi militari însărcinaţi cu paza, straja şi priveghiul ajutaţi de cercetaşii de urme pentru apărarea faţă de străini şi păstrarea ordinii interne.Aceştia aveau şi sarcini judecătoreşti.

Adunarea megieşilor putea încredinţa sarcini speciale oricărui membru al obştei.Funcţionarea acestor organe se constată în baza documentelor din perioada feudalismului dezvoltat.

Uniunile de obşti. De regulă obştile se înşirau pe valea unui râu sau într-o depresiune montană, de-a lungul unor importante drumuri formând uniuni de obşti cu configuraţie geografică şi economică unitară.Din interese economice obştile se mutau şi întemeiau noi aşezări săteşti.Ele îşi păstrau organizarea şi autonomia proprie, dar îşi alegeau reprezentanţi constituind sfatul uniunii.

CAPITOLUL II

NORME DE CONDUITA IN CADRUL OBSTEI

Normele fundamentale ale obştei săteşti s-au statornicit în legătură cu obiectele muncii, inclusiv cu modul lor de stăpânire în desfăşurarea principalelor munci.

- SECTIUNEA I -

NORME REFERITOARE LA PROPRIETATE SI MUNCA

1.Norme referitoare la proprietate

a) ***Stăpânirea în devălmăşie.*** Obiectul principal de muncă în cadrul obştei săteşti era pământul locuit de comunitate şi cel pe care-l muncea.Asupra acestuia comunitatea avea drept de stăpânire de-a valma (în comun). Folosirea în devălmăşie se menţinea şi asupra apelor, pădurilor şi a păşunilor.

Pentru a păstra unitatea obştei şi exerciţiul existenţei integrale a tuturor membrilor, aceştia nu puteau înstrăina separat părţi din moşie.Alte bunuri devălmaşe erau: ***turmele comunităţii***, ***fondul de rezervă*** pentru anii cu recolte slabe, ***moara comună, subsolul***.

b) ***Stăpânirea personală.*** Aceasta are ca temelie munca proprie depusă pentru amenajarea unui bun aflat în devălmăşie – pădure, apă, păşune şi care astfel capătă o valoare nouă. Astfel de iniţiative erau încurajate de conducerea obştei.

Prima desprindere din fondul devălmaş era terenul pe care membrii obştei îşi construiau casa şi curtea anexă. Acestea fiind izolate de restul terenului în comun printr-un gard.

Conducerea obştei putea repartiza unei familii şi un lot de pământ din câmpul de cultură numit sorţ (din latinescul sors = lot de pământ) pentru totdeauna.

Chiar şi câmpurile cultivate puteau fi înconjurate cu gard dar numai până la recoltare când mirişte a intra din nou în devălmăşie.

Pădurile predominau şi s-a trecut la defrişare pentru terenuri de cultură şi desţelenirea pajiştilor în acelaşi scop. Pe cursurile de ape se amenajau iazuri comune sau personale pentru peşte.

2. Norme referitoare la relaţiile de muncă

a). ***Munca în comun*** – la cultivarea pământului aflat în devălmăşie.

Agricultura era atestată de uneltele agricole descoperite (brăzdare de fier, seceri, coase, grăpile pentru cereale, etc.)

Muncile agricole se desfăşurau după norme speciale. Arheologii au descoperit probe că după secolul al IV lea e.n. sporeşte numărul culturilor.

Creşterea vitelor mari (bovine, cabaline) şi mici (ovine, caprine) era o altă îndeletnicire specifică.

Mineritul necesita de asemenea o muncă în comun, s-au descoperit creuzete şi tipare pentru turnatul metalelor topite şi ateliere pentru prelucrarea lor.

Vânătoarea în comun avea anumite reguli privind pornirea cetelor de vânători.

b). Munca individuală implica o anumită specializare, pe care au dobândit-o unii membrii ai obştei, devenind meseriaşi (olari, armurieri, prisăcari, morari). Produsele acestor meserii sunt atestate arheologic înainte şi după secolul al IV lea. Cei care le produceau erau proprietari cu excepţia cazurilor când lucrau pentru alţii contra plată. Aceste meserii au dus la diferenţierea socială şi de avere între membrii obştei.

- SECTIUNEA A II-A -

NORME PRIVIND STATUTUL PERSOANELOR

1. Egalitatea membrilor obştei

Egalitatea era principiul fundamental al obştei săteşti şi a fost determinată de ***caracterul stăpânirii devalmaşe*** asupra pământului şi de participarea în comun la producerea bunurilor.

In plan social egalitatea s-a manifestat prin posibilitatea tuturor membrilor obştei de a îndeplini anumite însărcinări.

2. Egalitatea în relaţiile de familie

Familia mică devine celula de bază a societăţii. Soţii şi copiii aveau drepturi egale asupra patrimoniului familial.Soţii aveau obligaţia întreţinerii reciproce, obligaţie ce se extinde şi în relaţiile dintre părinţi şi copii.

Căsătoria era liber consimţită fiind binecuvântată religios.

Divorţul era admis la cererea oricărui dintre soţi pe baza principiilor de egalitate privind motivele invocate.

Succesiunea – dreptul de moştenire era recunoscut soţului supravieţuitor iar descendenţii aveau vocaţie egală la moştenirea moşiei familiei.

- SECTIUNEA A III-A -

OBLIGATIUNI CIVILE, RASPUNDEREA PENALA, PROCEDURA DE JUDECATA

1. Obligaţiuni civile şi răspunderea penală

a). Obligaţiuni. Membrii obştei fiind persoane libere şi egale puteau încheia diverse tranzacţii sub forma de contracte dar în comparaţie cu epoca anterioară dispare formalismul prevăzut de dreptul roman.

Vânzarea a fost cel mai răspândit contract şi se realiza prin simplul consimţământ al părţilor.Operaţiuni de vânzări se făceau în interior dar şi în târgurile de la graniţă (gorodurile de pe fâşia Dunării).

Schimburile se practicau frecvent datorită caracterului natural al economiei.

b). Răspunderea pentru daune aduse altora şi conflictele dintre membrii obştei se rezolvau în cadrul acesteia pe baza solidarităţii rudelor, a talionului şi a compoziţiei. Solidaritatea obştei intervenea când se produceau daune obştilor învecinate.

2. Procedura de judecata

Instanţele de judecată au fost aceleaşi pentru ***cauzele penale şi civile***.Acestea erau: ***judele*** şi ***oamenii buni şi bătrâni***.Instanţele puteau cerceta şi lua hotărâri până la alungarea din obşte a vinovaţilor de fapte grave.

Probele sunt semnalate în ***sec IV– IX***. Pentru diferenţele privitoare la hotare se aplica jurământul cu brazda şi jurătorii.

- SECTIUNEA A IV-A -

ORIGINEA INSTITUTIILOR JURIDICE

1. Originea daco –romană

Dimitrie Cantemir, în lucrarea sa ***„Descrierea Moldovei"*** arată existenţa unor obiceiuri dace cu putere de lege care au fost înlocuite de romani cu legi de ale lor.Acestea din urmă au început să fie schimbate de daci după retragerea romană. Realitatea juridică consta în obiceiuri dace moştenite în timp, completate cu regulile dreptului roman.

B.P.Haşdeu afirmă că din întrepătrunderea populaţiilor aflate în ***spaţiul carpato-dunăreano- pontic*** (pelasgii, tracii şi latinii) s-a născut poporul român şi regulile lor juridice. (Etymologicum magnum Romaniae, Ed. Brâncuşi, 1976, pag. 8).

Nicolae Iorga consideră ***moştenirea juridică dacă şi romană*** ca „rădăcini profunde" ale vechiului drept românesc care a fost întregită cu norme juridice proprii elaborate în perioadele istorice ce au urmat.

2. Originea romană

Adepţii şcolii latiniste afirmau doar originea romană a vechiului drept românesc.Aceştia porneau de la ideea că înaintaşii noştrii se numeau români deoarece erau urmaşi ai romanilor de la care au moştenit limba, portul, obiceiurile şi instituţiile juridice

Pentru a argumenta teza originii exclusiv romane, profesorul ***I.Peretz*** a admis teoria nimicirii tuturor dacilor de către romani şi dispariţia dreptului

acestora din momentul cuceririi Daciei şi că obârşia vechiului drept românesc nescris este dreptul roman clasic din momentul cuceririi, fiind adus de coloniştii romani. El admite ***influenţe bizantine şi slave*** asupra dreptului roman.

3. Originea tracă

I.Nădejde, în lucrarea sa ***„Din dreptul vechiu românesc"*** afirmă că dreptul trac a fost baza dreptului vechi românesc. Pentru a demonstra acest lucru analizează instituţia proprietăţii devalmaşe, moştenirea, conjuratorii, testamentul, raptul în vederea căsătoriei.

Nicolae Densuşianu în „Dacia preistorică" ***neagă orice aport al dreptului roman*** deoarece acesta constituia doar o ramură a celui trac explicând astfel asemănările dintre dreptul roman şi cel românesc. Impotriva tezei originii romane s-au pronunţat şi alţi autori de exemplu G.Fotino susţinând originea tracă.

4. Influenţe

influenţa celtică. Celţii au migrat pe teritoriul patriei noastre în secolul IV şi aveau instituţii asemănătoare cu ale populaţiei autohtone. De la aceştia ne-a rămas numele de valah (popor romanic) şi termenii: gardă, druţină, rovină, gorodişte.

Influenţa goţilor. Instituţiile acestora nu se deosebesc de ale autohtonilor, termenii asimilaţi fiind: cneaz, holdă, gonaş, răzeş, obşte.

In concluzie, în perioada ***secolelor IV – VIII*** a avut loc ***procesul de etnogeneză al românilor*** şi s-a creat organizarea specifică a satelor româneşti în devălmăşie şi a normelor corespunzătoare.Totodată în această perioadă au început să apară diferenţele de avere şi inegalităţile sociale realizând premisele relaţiilor feudale.

Relaţiile bisericeşti. După ce romanii şi-au afirmat ***romanitatea spre a se deosebi de barbari*** a urmat ***ortodoxismul pentru a se deosebi de păgâni şi catolici*** (dovezi sunt vasele de cult descoperite de arheologi şi ritualul de înmormântare creştin ortodox).

TITLUL II

EVUL MEDIU ŞI NAŞTEREA RELAŢIILOR FEUDALE

1. Numele şi conţinutul evului mediu

Noţiunea de ev mediu provine din latinescul ***medium aevum*** şi este o ***creaţie a umanismului*** fiind folosită în sensul de epocă de mijloc între cea veche şi cea nouă sau modernă.

In unele teritorii unde au existat relaţii sclavagiste puternice orânduirea feudală a luat naştere prin destrămarea lor, iar unde nu au existat prin destrămarea relaţiilor gentilice.

2. Perioadele orânduirii feudale

Feudalismul timpuriu - în care a avut loc formarea şi cristalizarea relaţiilor feudale (a doua jumătate a sec.IX până în a doua jumătate a sec.XIV când s-au format statele feudale româneşti de sine stătătoare;

Feudalismul dezvoltat care durează până la mijlocul secolului al XVIII lea când apar germenii relaţiilor noi, capitaliste;

Destrămarea feudalismului din a doua jumătate a secolului al XVIII lea până la jumătatea sec. XIX fiind cea mai scurtă perioadă a evului mediu.

- SECTIUNEA I -

VIATA SOCIALA SI ECONOMICA

1. Forţele de producţie

Dezvoltarea forţelor de producţie. Se continuă ocupaţiile tradiţionale a populaţiei autohtone: creşterea vitelor, agricultura, fiind folosite

unelte perfecţionate ceea ce a dus la creşterea producţiei precum şi ***mineritul, apicultura, pescuitul, vânătoarea, meşteşugurile, arme de metal, ceramica,prelucrarea pietrei şi a lemnului.***

Schimburile comerciale. Dezvoltarea lor este atestată de descoperirea a numeroase tezaure (monede, bare şi lingouri de argint) provenite din Bizanţ, Ungaria şi ţinuturile mongolilor.

2. Relaţiile de producţie

Situaţia demografică. Are loc un spor al populaţiei autohtone, locuinţe mai multe grupate în sate cu preocupări agricole fie în sate dispersate ce se îndeletniceau cu creşterea vitelor.

Familia individuală este nucleul populaţiei locale şi prin unirea lor pe bază de rudenie apar cetele de neam în cadrul obştilor teritoriale libere.Centrele meşteşugăreşti şi comerciale se constituie în aşezări cu structură urbană (cetăţile de la Dunăre).

Primele relaţii feudale. Apar ***inegalităţi de avere*** vizibile arheologic în locuinţele şi mormintele din această epocă.Creşte rolul economic al familiei individuale ceea ce a contribuit în mare măsură la apariţia primelor relaţii feudale, (atestate în perioada sec. VIII – XI) atestate în izvoare scrise şi de săpăturile arheologice.

Alături de ***proprietatea în devălmăşie*** se dezvoltă cea ***personală,*** desţelenirile şi defrişările sunt proprietăţi personale conferind deţinătorilor o situaţie materială superioară.

BCU IASI / CENTRU VECHI / LIBRARY

CAPITOLUL I

ŢĂRILE

- SECTIUNEA I -

GENERALIZAREA TARILOR

1. Menţiuni despre ţări

Odată cu afirmarea personalităţii etnice a românilor a avut loc şi organizarea lor în **formaţiuni *politice proprii*** pe teritoriul lor. Noile organisme diferă de obştile săteşti şi poartă denumiri diverse: ***ţară, voievodat, cnezat, câmpulung, câmp.***

Tări în arcul Carpaţilor. In secolul X erau: Tara Crişanei, a voievodului **Menumorut**,Tara voievodului ***Glad (ducele*** Banatului), Tara voievodului ***Gelu*** apoi Tara ***Bârsei***, a ***Făgăraşului***, a ***Zarandului***, a ***Maramureşului*** cu deschidere în bazinul Tisei, a Haţegului.

Tări la est de Carpaţi. In sec XIII sunt menţionate: Tara ***Brodnicilor, a Bolohovenilor***, apoi cele vechi ***Tigheci, Vrancea şi Câmpulung***.

Tari în sudul Carpaţiilor sunt ***Vlasca cu codrul Vlăsiei, Romanaţi, Paradunavon sau Paristrion*** in regiunea dintre Dunare si Marea Neagra. Deasemenea sunt menţionaţi conducătorii politici ***Satzos,Sesthlav, apoi cnezatele lui Ioan şi Farcaş, voievodatele lui Seneslau şi Litivoi.***

2. Elementele denumirilor

In construcţia denumirilor există unul din elementele componente ale formaţiunii politice respectiv: teritoriu (se folosesc denumiri geografice Haţeg, Vrancea,Bârsa), conducătorul politic (voievodul Glad, cneazul Farcaş), caracterul etnic al locuitorilor (Romanaţi, Vlaşca).

Cu toate acestea, diversitatea denumirilor nu presupune o diferenţiere calitativă între ele.

- SECTIUNEA A II-A -

TARA – ORGANIZARE STATALA

1. Originea denumirilor

Tara - provine din ***latinescul „terra"*** şi are sensul politic de organizare statală.In limba noastră cuvântul pământ provine din latinescul pavimentum.

Voievodat – această denumire are ***origine slavă***: vojevoda şi exprimă poziția conducătorului unei formațiuni politice.

Cnezat – este o organizare politică aflată sub conducerea unui cneaz.Este tot o țară denumită după forma de conducere ca şi voievodatul.

In feudalismul dezvoltat termenul de ***cnez, (de origine vizigotă)*** a dobândit un ***înțeles social***, cel de ***sătean liber***.

Jupa era condusă de jupani, termen provenit din limba tracă "diurpaneus" (A.I.Gonta, Satul..., pag.92). In inscripția din 943, descoperită la Mircea Vodă jud. Constanța, era menționat jupan Dimitrie. Alți jupani sunt menționați pe vasul aflat în Sânnicolau Mare.

Câmpulung este o altă denumire pentru țară şi cuprindea mai multe obşti săteşti cu țărani liberi; Câmpulung Moldova,Câmpulung pe Tisa, Câmpulung Muscel.

Apoi era **Câmpul** lui Dragoş (Moldova) Câmpul Perilor (Moldova). ***Câmpul*** reprezenta numai o obşte sătească spre deosebire de câmpulung.

2. Unitatea structurală a țărilor

Obştea sătească celula de bază a țării. Obştile săteşti şi-au păstrat organizarea lor proprie dar au început să se unească cuprinzând văi ale râurilor, depresiuni montane şi câmpii.De exemplu voievodatul Banatului cuprindea Văile Caraşului,Bârzavei,Cernei,Mureşului inferior(malul drept), depresiunile Nerei,Bozovici,Calnicului,Mehadiei.

Până în secolul al XIV lea numărul obştilor unite într-o țară era de 10 – 50 sate.

Obştea sătească - țară - stat. Obştea gentilică s-a transformat în obşte teritorială al cărei teritoriu nu mai avea doar un rol economic, ca obiect de exploatare economică ci căpătase şi un rol politic şi anume cel de determinare a apartenenței membrilor săi la obştea respectivă.

Tara şi câmpulungul au luat naştere prin unirea mai multor sate în obşti şi a obştilor în confederaţii sau uniuni pe teritorii mai mari.

Inegalităţile sociale determinate de dezvoltarea forţelor şi relaţiilor de producţie au dus la apariţia unor conducători dispărând autoconducerea democratică a obştei.Aceste ***vârfuri sociale*** erau: ***jupanii, cnezii, voievozii, juzii, duces*** şi prin apariţia lor s-a format un aparat ce a dus la constituirea organizaţiilor politice statale feudale.

3. Aparatul politic al ţărilor

Conducătorii politici aveau în esenţă atribuţiuni similare deşi se numeau diferit.

Juzii erau magistraţi aleşi dintre megieşii obştei ca judecători şi şefi militari.Noţiunea de judex a rămas în limba populaţiei daco-romane şi după retragerea romanilor ea fiind preluată şi de popoarele barbare care au trecut prin Dacia.

In feudalismul dezvoltat judex erau numiţi cei ce aveau atribuţiuni judecătoreşti şi administrative (jude) sau erau ţărani liberi(judec).De la această denumire vor fi numite mai târziu judeţele.

Voievozii erau judecători şi şefi militari peste o confederaţie de cnezate.

Jupanii au avut atribuţiuni judecătoreşti şi militare denumirea devenind titlu de nobleţe acordat boierimii din satele feudale româneşti.

Cnezii aveau aceleaşi atribuţiuni ca şi juzii.Unii dintre aceştia au devenit boieri în feudalismul dezvoltat.

Oastea. Diploma loaniţilor din 1247 aminteşte de ***„apparatus bellicus"*** a voievodului Seneslau.Deasemenea avem date despre oastea lui Litivoi care s-a răsculat împotriva cuceritorilor maghiari.La 1241 cnezii români au luptat împotriva ducelui de Austria.Impotriva năvălirii maghiare, voievozii din Ardeal au ripostat cu armate proprii: călăreţi şi arcaşi.Conducătorii românilor aveau cetăţi proprii pentru apărare şi alocau 10% din venituri pentru acest domeniu (A.I.Gonta, Satul..., pag.66).

Originalitatea instituţională a ţărilor. Aristocraţia ţărilor era denumită de vecini: duces, domini, potentes, maiores terrae. Aceştia provin din rândul populaţiei locale.

Cnezatul este o ***instituţie românească*** a cărui nume are o influenţă celto germanică.

Voievodatul este tot o ***instituție autohtonă*** apărută înainte de venirea slavilor şi a ungurilor şi mai precis în timpul decăderii puterii avarilor (A.Sacerdoțeanu, Elemente de unitate şi continuitate, pag.123) ***Ungurii nu au cunoscut instituția voievodatului***.Ei au găsit-o în Ardeal ca o creație a românilor şi au acceptat-o secole de-a rândul.

La ruşi, bulgari şi sârbi cneazul era mai mare decât voievodul, pe când la români este tocmai invers.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL II

LEGEA TARII

- SECTIUNEA I -

LEGE SI DREPTATE

1. Conceptul de lege

Legea scrisă şi nescrisă - Coabitarea obştilor în cadrul ţărilor a dus la menţinerea normelor tradiţionale după care funcţionau dar acestea au fost întărite prin autoritatea aparatului politic al ţărilor devenind astfel norme juridice.Pe parcurs, acestora li s-au ataşat norme juridice noi în funcţie de evoluţia ţărilor.

Strămoşii noştri au numit aceste norme „lege" cu înţelesul de normă nescrisă provenită din ***latinescul „ re-ligio"*** adică a lega pe dinăuntru, prin credinţă şi conştiinţă ceea ce ***la romani*** era ***moş = obicei.***

Romanii denumeau ***legea scrisă „lex"*** şi provenea din latinescul ***legere=a citi*** şi era impusă colectivităţii printr-o constrângere exterioară exercitată de politic.

In secolul al XVII lea au inceput să apară ***pravilele (coduri de legi scrise)*** şi acestea au dus la deosebirea dreptului scris de cel nescris.

Legea creştină. Legea creştină, ortodoxă a influenţat moralitatea la romani încă de la etnogeneza lor.

Legile bisericeşti numite ***nomocanoane*** – au mai fost cunoscute şi sub „legea dumnezeiască" ori ***„legea lui Dumnezeu".***

BUCHAREST UNIVERSITY LIBRARY

2. Noţiunea de dreptate

Dreptate şi lege.

In anul 1094, Alexios I, împăratul Bizanţului a dat un decret pentru vlahii care au păstorit turmele pe teritoriul acestuia să fie judecaţi „după lege şi dreptate". (N.Iorga, Originea şi originalitatea dreptului român,1935, pag.118)

Această formulă se întâlneşte frecvent în actele de judecată din feudalismul dezvoltat şi denotă că normele de drept trebuie să fie în concordanţă cu principiile echităţii.

Instituţia"oamenilor buni şi bătrâni" era chemată să aprecieze conduita semenilor săi deoarece ei îndeplineau calităţile corespunzătoare prin comportamentul lor.

In concepţia românească ***dreptatea presupune şi echitate.***

- SECTIUNEA A II-A -

DEZVOLTAREA NORMELOR JURIDICE

1. Continuitate şi schimbare în sistemul normativ

Prin menţinerea obştilor săteşti în feudalismul timpuriu s-au păstrat şi normele lor juridice numite de ***N.Iorga*** **„dreptul popular"**.

Apariţia ţărilor nu a distrus dreptul vechi ci l-a adaptat la noile situaţii politice prin crearea unor norme noi şi modificarea şi completarea normelor vechi.

2. Norme noi

Instituţia cnezatului

La început cneazul sau judele era ales de obştea sătească.Apariţia uniunilor de obşti a făcut necesară alegerea unui nou conducător. In timp instituţia cnezatului a devenit ereditară. Norma alegerii este înlocuită cu norma ereditară. Când cnezatele sunt unite în voievodate cnezul devenea un organ politic subordonat voievodului.

Instituţia voievodatului.

Aceasta apare pe timpul destrămării puterii avarilor (secolul al VIII lea).

Voievozii erau aleşi din rândul cnezilor de către adunarea acestora (Stefan Pascu, Voievodatul. ..,pag.215).

Acest drept de a-şi alege voievozii a fost recunoscut şi de cuceritorii maghiari.

Si instituţia voievodului primeşte caractere ereditare.

3. Schimbări ale normelor juridice vechi

Dreptul de proprietate.

Se constată o creştere a proprietăţii personale care tinde să fie scoasă din proprietatea devălmaşă.

Apare posibilitatea de înstrăinare sub forma ***dreptului protimis*** care oferea preferinţe de cumpărare rudelor vânzătorului şi celorlalţi membrii ai obştei precum şi posibilitatea de răscumpărare în caz de nerespectare a regulilor protimisului.

Statutul persoanelor.Apare stratificarea socială proprie feudalismului timpuriu, pătura superioară a juzilor, cnezilor, jupanilor, voievozilor. (justiţiari şi şefi militari). Aceştia aveau privilegiul de a fi judecaţi la rândul lor după o procedură specială (Diploma Ioaniţilor din 1247) şi de a beneficia de terenuri şi venituri de la populaţie.

Tărănimea liberă predomină masa societăţii

Tărănimea aservită feudal

Robii – apar în secolul XI înainte de invazia tătară şi provin din ţigani şi tătari (Al.I.Gonţa,Satul...,pag.74)

Târgoveţii erau o categorie socială în dezvoltare.

Pentru toate aceste categorii sociale apar norme de drept care consfiinţesc drepturile, obligaţiile şi privilegiile fiecăruia.

Relaţiile contractuale. Au fost determinate de dezvoltarea proprietăţii private, de creşterea producţiei, dezvoltarea meşteşugurilor în târguri şi centre orăşeneşti şi au dus la apariţia unor norme juridice de drept comercial.

Justiţia. Se menţin normele tradiţionale privind instituţia oamenilor buni şi bătrâni, probele cu jurători, jurământ şi mărturii. Noutatea este competenţa de judecată a juzilor, cnezilor şi voievozilor.

- SECTIUNEA A III-A -

LEGEA TARII – CREATIE A POPORULUI ROMAN

1. Unitatea legii tării.

In feudalismul timpuriu (a doua jumătate a sec.IX – prima jumatate a sec XIV) normele juridice obişnuite s-au cristalizat şi au format un tot unitar care a fost denumit de români Legea țării – cu semnificația de drept al țării.Normele juridice erau asemănătoare în toate țările existente, ele demonstrând o puternică unitate etnică a românilor ce locuiau în acestea.

2. Caracterul teritorial, imobiliar.

Legea țării era ***legea unei „țări"***, a unui teritoriu locuit de o populație organizată politic şi avea un caracter teritorial pe când a popoarelor migratoare avea caracter personal.

Legea țării reglementează precis proprietatea imobiliară şi în special cea asupra pământului, la început proprietatea obştei şi mai apoi proprietatea personală a familiilor.Deasemenea se prevăd procedurile speciale pentru stabilirea şi apărarea granițelor şi rezolvarea conflictelor provenite din încălcarea sau stricarea lor.

3. Originalitatea Legii țării.

Este o creație românească izvorâtă din modul de viață al înaintaşilor noştri dezvoltată în condițiile organizării lor social politice.Tot la fel de originale sunt şi instituțiile cnezatului, voievodatului iar normele juridice privitoare la ele formează începutul dreptului public românesc.

4. Influențe străine

Din contactul romanilor cu alte popoare sau produs influențe dar mai ales în terminologie.Aceste influențe provin de la ***romani, slavi, germani, bizantini.***

5. Jus valachicum.

In perioada feudală existau entităţi de romani care locuiau pe teritoriul statelor vecine: în sudul Poloniei,în sudul Dunării, în Ungaria formând enclave denumite vlahii.Ei se conduceau după norme juridice proprii în viaţa lor internă dar în relaţiile cu statul respectiv respectau statutul aplicat de acesta. Din izvoarele existente, mai ales documentele cancelariilor acestor state, ***dreptul valahilor*** era denumit ***jus valachicum,*** iar ***în Transilvania*** feudală sub ocupaţia maghiară ***dreptul românilor***. Normele juridice a romanilor din străinătate erau de drept personal iar în ţările proprii de drept teritorial.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

TITLUL III

STATUL SI DREPTUL IN FEUDALISMUL DEZVOLTAT

CAPITOLUL I

FORMAREA STATELOR FEUDALE ROMANESTI

1. Formarea statului Tara Românească.

Formarea statului feudal Tara Românească este ***rezultatul unui proces îndelungat*** de închegare a formaţiunilor politice prestatale, proces la care şi-a adus aportul şi populaţia din Transilvania.

Diploma ioaniţilor dezvăluie ***existenţa mai multor cnezate, voievodate şi ţări.*** Spre apus era Tara Severinului cuprinzând partea sudică a Banatului şi vestul Olteniei. Menţiona apoi două cnezate, al lui Ioan (nelocalizat cu certitudine, probabil în sudul Olteniei) şi al lui Farcaş în părţile nordice.

Intre Jiu şi Olt era ţara Voievodului Litivoi. La răsărit de Olt, prin ţinuturile Argeşului era Tara Voievodului Seneslau. Este posibil ca Seneslau să fi stăpânit şi Tara Făgăraşului iar Litivoi pe cea a Haţegului. Diploma Ioaniţilor menţionează înţelegerea dintre regele ungar Bela al IV lea şi preceptorul ordinului ioanit Rembald pentru aşezarea cavalerilor în aceste părţi împotriva invaziei tătare.

Litivoi a încercat fără succes să rupă vasalitatea cu Ungaria (1273-1277). Iniţiativa a fost reluată de ***Basarab*** care în ***1330 obţine victoria la Posada*** împotriva regelui maghiar Carol Robert şi odată cu aceasta Tara Românească îşi ***câştigă*** prin luptă ***independenţa***, asigurându-şi dezvoltarea ei ***liberă şi prestigiu în sud estul Europei.***

Denumirile date de alte popoare noului stat au fost ***Vlahia, Valahia, Ungro-Vlahia.***

2. Formarea statului Moldova

Drumul urmat de formaţiunile politice din răsăritul Carpaţilor este asemănător în stăruinţele lor de unire cu cel al Tării Româneşti.

Aceste formaţiuni politice erau ***frânate să progreseze*** datorită ***stăpânirii mongole şi suzeranităţii maghiare.***

Diploma loaniţilor menţionează că la 1247 un ***voievod*** de la răsărit de Carpaţi, pe nume ***Olaha*** ducea ***daruri hanului mongol.***

Ungurii au întemeiat ***o marcă în 1359 cu centrul la Baia*** sub conducerea ***voievodului român Dragoş de Maramureş*** pentru controlul drumurilor moldoveneşti.

Moldovenii nu erau mulţumiţi de suzeranitatea regelui ungar fiind încurajaţi şi de rezistenţa maramureşenilor sub conducerea voievodului Bogdan.

In ***1364,Bogdan cu maramureşenii săi trece în Moldova*** şi devine voievodul moldovenilor după alungarea urmaşilor lui Dragoş. Acest lucru a fost posibil pe fondul angajării Ungariei în luptele cu Ţara Românească şi cu Bulgarii (Vidin).

Astfel a luat naştere un nou stat care profitând şi de criza Hoardei de Aur, până la 1386 a înlăturat şi dominaţia acesteia.

Străinii au denumit Moldova: ***Terra Walachorum, Terra Moldovana, Moldovlahia, Rusovlahia, Tara Vlahilor, Vlahia cea Mică iar românii Tara Românească a Moldovei.***

3. Formarea Voievodatului Transilvaniei

După cucerirea Transilvaniei de arpadieni în a doua jumătate a sec XI formaţiuniie politice autohtone nu au putut fi desfiinţate. ***Voievodatele, cnezatele şi ţările româneşti şi-au păstrat autonomia*** până târziu în evul mediu practicând acel drept vechi românesc (jus valachicum).

In 1111 Ungaria a desemnat un Mercurius princeps pentru Transilvania dar nu a rezistat şi nu a exercitat niciodată funcţia.

Spre sfârşitul sec.XIII profitând de tulburările din Ungaria voievodatul îşi sporeşte şi mai mult autonomia fiind pomenite adunările sau congregaţiile nobiliare care îşi desfăşoară activitatea în paralel cu dietele Ungariei.

După un secol şi jumătate, prin sec XII ungurii au început să introducă în Transilvania ***comitatele după modelul organizării administrative a germanilor***, dar alături de acestea supravieţuiau şi ***organizaţiile politico administrative româneşti*** (districtele şi scaunele).

Secuii şi saşii colonizaţi în Ardeal s-au organizat în ***scaune*** după modelul organizaţiilor tradiţionale româneşti formând câte ***o universitas*** condusă de un ***comite.***

CAPITOLUL II

ORGANIZAREA INTERNA A TARILOR ROMANE

1. Domnia şi sfatul domnesc

Instituţia domniei în Tara Românească şi Moldova, a voievodatului în Transilvania ajung la deplinătatea funcţiilor lor.

Domnia este ***instituţia centrală*** supremă în aparatul de stat.

Acesta este rodul unui îndelungat proces de evoluţie cu rădăcini vechi la care s-au adăugat elemente noi, integrate organic în cele tradiţionale la care a contribuit şi cadrul juridic – Legea ţării.

Ambele ţări Moldova şi Tara Românească au parcurs un proces asemănător; pe plan intern unirea benevolă a micilor formaţiuni politice iar pe plan extern lupta pentru independenţă, ambele sub conducerea unui voievod unic.

Basarab după lupta de la Posada (1330) îşi ia titlul de domn, care a fost purtat şi de urmaşii săi.

O situaţie asemănătoare a avut loc şi în Moldova când voievodul Bogdan alungă pe Balc reprezentantul regelui Ungariei, iar ţara devine independentă. Prima menţiune a titlului de domn în Moldova s-a păstrat de la Roman I într-o formă slavă (gospodin).

Originalitatea domniei. Ea este o instituţie proprie poporului român şi a apărut pe o treptă superioară de dezvoltare a ţărilor româneşti din perioada feudalismului timpuriu.Această instituţie nu are corespondent în ţările vecine.Istoricii timpului fac legătura între noţiunea de domnie şi cuvântul latin dominus ce însemna comandant militar.

Primii domni din ţările româneşti s-au sprijinit pe biserica ortodoxă declarată biserică de stat opunând-o expansiunii teritoriale a catolicismului unguresc şi polonez.

In Ardeal ungurii aveau reprezentanţii lor maghiari, secui şi saşi, iar lupta românilor a dus numai la autonomia voievodatului pe când în Tara Românească, ungurii nu au avut un asemenea sprijin fapt ce a dus la obţinerea independenţei.

Prezenţa mongolilor în sudul Moldovei a împiedicat sprijinul muntenilor în lupta acestora, dar domnia a servit de model. (E. Vârtosu, Titulatura domnilor...,pag.189).

2.Legitimitatea domniei

Principiile Legii ţării. Practica organizatorică şi concepţiile politice şi juridice ale ţărilor mici din timpul feudalismului timpuriu au avut rolul lor în conturarea profilului şi permanetizarea Legii ţării.

Principii fundamentale:

a) ***Alegerea***: A fost preluată de la obştea sătească şi folosită vreme îndelungată. Acest principiu se respectă şi în cnezatele şi voievodatele din feudalismul timpuriu.

Un document din 30 septembrie 1364 stipulează că se recunoaşte dreptul cnezilor din Ardeal de a-şi alege voievodul din rândul lor, dreptul fiind valabil şi pentru românii din Maramureş şi din alte părţi ale Ungariei locuite de români (Emil Cernea, Emil Molcuţ, Istoria Statului şi Dreptului Românesc, Ed.1999, pag.65). De exemplu Basarab a fost ales şi susţinut până la cucerirea independenţei datorită pericolului ungar. Bogdan a fost ales voievod în Maramureş şi apoi în Moldova.

b) ***Ereditatea***. Pe timpul evoluţiei obştilor săteşti alegerea a început să fie înlocuită cu ereditatea. Acest principiu nou consacră o ereditate familială, descendentă şi colaterală.

In Transilvania sec.XI – XII, ţara lui Gelu era condusă de urmaşii lui Tahutum, iar Banatul de Ahtum urmaşul lui Glad (Stefan Pascu, Voievodatul...,pag.65 şi 68). În Maramureş după Bogdan urmează nepoţii săi Stefan şi Ioan.După Litivoi urmează fratele său Bărbat iar lui Tihomir, Basarab.

SECTIUNEA A II A

SISTEMUL ELECTIVO – EREDITAR

1. Ereditar şi electiv

Folosirea ambelor principii. Ambele principii au fost folosite pentru alegerea domnului de la început până în feudalismul dezvoltat cu accent când pe o latură când pe cealaltă.

Basarab şi Bogdan erau voievozi şi urmaşii altor voievozi când s-au ridicat împotriva cotropirii străine fiind susţinuţi de românii din Muntenia respectiv moldovenii din Moldova.

*a) **Ereditate**.* Domnii caută să transmită descendenţilor domnia.

Caracteristic pentru latura ereditară este faptul că alegerea domnului a avut loc dintr-un cerc mai larg de rude atât a descendenţilor cât şi colaterală pot fi domni atât fiii legitimi cât şi cei nelegitimi: Petru Rareş este fiu natural al lui Stefan cel Mare, iar Stefan fiu natural al lui Alexandru cel Bun. Petru I este succedat de fratele său Roman I deşi avea fiii săi. Mircea cel Bătrân urmează după fratele său Dan I.

Toţi cei din cercul larg al rudelor se numeau „moşani" şi aveau drept de „moştenire" la domnie iar ţara era moşie peste care domneau (I.Neculce, Letopiseţul Tării Moldovei 1955, pag.93, Miron Costin, Opere pag. 100).

*b)**Alegerea domnului**.*Prin această metodă se hotăra care din cei cu vocaţia succesorală devenea domn.

Investitura era alegerea făcută de „pătura feudală" boierii şi ţara, episcopii, boierii şi toată curtea „(A.Cazacu, V.P.Panaitescu, Viaţa feudală... 1957, pag.338-339). Investitura presupunea şi depunerea jurământului de credinţă a stării feudale faţă de noul domn.

Incoronarea era cea de-a doua ceremonie de alegere a domnului.

Ereditatea şi alegerea s-au unit formând sistemul electivo-ereditar, ca sistem tradiţional românesc.

2. Legitimitatea sistemului electivo-ereditar

In lucrarea sa Opere, ***Nicolae Bălcescu*** afirma că ***„vechiul drept cutumiar român*** a ţinut multă vreme locul şi de ***constituţie politică şi de condică civilă şi criminală."***

Succesiunea la tron nu era numai în linie descendentă şi cu drept de primogenitură, ea cuprindea un cerc larg de rude cu vocaţie succesorală şi prevedea dreptul stărilor feudale de a alege pe oricare din aceste rude.

De exemplu succesiunea unui frate sau văr, fiu nelegitim cu personalitate recunoscută era preferată în detrimentul venirii la tron a unui fiu tânăr lipsit de experienţă.Dar fii îşi păstrează vocaţia succesorală şi pot deveni ulterior domni când îşi dovedesc calităţile personale.

Domni legiuţi şi nelegiuiţi. Stările sociale din Moldova şi Tara Românească au considerat sistemul electivo-ereditar ca fiind „legiuit" când

întrunea voința domnilor, a boierilor şi a maselor iar cel ajuns domn era denumit „unsul lui Dumnezeu" domn"din mila lui Dumnezeu", deci un domn legiuit(Emil Cernea,Emil Molcuț,Istoria Statului şi Dreptului Românesc, Ed.1999, pag.67)

Acei ce încălcau regulile referitoare la alegere şi ereditate, erau numiți uzurpatori.Astfel se explică lupta moldovenilor împotriva urmaşilor lui Dragoş,numiți de regele maghiar şi a muntenilor împotriva lui Vlad (1394-1397) pus de turci.

3. Funcționarea sistemului electivo-ereditar

In funcționalitatea acestui sistem au avut loc tendințe de influențare când a unei laturi când a celeilalte.

*a) **Asocierea la domnie.***

Domnul aflat la putere a restrâns cercul celor cu vocație succesorală prin desemnarea unui asociat la domnie.

In Tara Românească,Basarab a asociat pe fiul său Nicolae Alexandru (1352-1364).

In Moldova după Lațco, frații Petru I şi Roman I sunt domni asociați.Deşi Petru I are doi fii, la domnie urmează fratele său Roman I. Acesta din urmă asociază la domnie pe fii săi cei mici Alexandru cel Bun şi Bogdan dar urmează Stefan I fiul cel mare şi după acesta Alexandru cel Bun.

Din secolul XV dispare asocierea fraților la domnie, domnii urmând să asigure domnia fiilor.

*b) **Recomandarea.***

Spre sfârşitul vieții, domnul recomanda adunării stărilor feudale să aleagă un urmaş desemnat de el. Stefan cel Mare propune pe fiul său Bogdan cel Orb, Stefăniță Vodă pe fiul său Bogdan.Acest lucru explică recunoaşterea de către domn a dreptului adunării de a alege şi respectul față de Legea țării.

4. Slăbirea sistemului electivo-electoral

*a)**Luptele interne pentru domnie.***

Datorită multiplelor rude ale domnului a apărut concurența şi lupte violente între aspiranții la tron. O parte din boieri se alăturau unor pretendenți dând naştere la lupte interne care au slăbit țările. Câştigătorii au

obligat adunarea să îi aleagă după ceremonialul existent iar învinşii în viaţă trebuiau să trăiască în exil.Exilaţii cereau ajutor extern şi interveneau în ţară pentru restaurarea domnului.

Deasemenea regula eredităţii nu a fost respectată permanent, unii pretendenţi îşi făceau o ***filiaţie falsă*** sau boierii numeau domn unul dintre ei (de exemplu Alexandru Lăpuşneanu a fost înainte stolnic)

b) Numirea domnilor.

După cucerirea otomană s-au produs tot mai multe schimbări de domni în ţările româneşti Moldova şi Tara Românească precum şi în succesiunea la tron.

Aşa cum legile scrise se modifică printr-o lege scrisă nouă şi normele obişnuite au fost înlocuite prin obiceiuri noi. Obiceiul nou constituia un precedent acesta fiind folosit ca orice regulă tradiţională.

In Moldova s-a folosit ***precedentul în cazul lui Petru Rareş*** când a revenit la domnie fără a mai fi ales, fiind numit de Sultan.El a anulat toate hotărârile date de Stefan Lăcustă şi Alexandru Cernea, care au domnit între cele două domnii ale sale.

După Petru Rareş, sultanul a convocat adunarea stărilor şi l-a propus la tron pe Stefan Lăcustă, iar adunarea l-a acceptat.Un alt precedent a fost cererea boierilor adresată Sultanului de a numi domn o anumită persoană, precedent denumit agrement.

Precedentele au netezit calea numirii directe a domnilor de către Sultan, ereditatea şi alegerea fiind înlăturate.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL III

ORGANIZAREA SOCIAL POLITICA

Instituţiile politice şi juridice feudaliste din Transilvania, Tara Românească şi Moldova au fost o creaţie originală a poporului român.

Viaţa economică era întemeiată în majoritate pe economia agrară şi creşterea animalelor, iar viaţa spirituală pe tradiţiile milenare ceea ce i-a conferit o identitate proprie.

După cucerirea otomană au intervenit transformări în organizarea de stat fără prea mare importanţă până la instaurarea regimului turco-fanariot.

Pe toată perioada feudalismului dezvoltat ***Legea ţării*** a constituit principalul izvor de drept, iar dreptul scris a fost elaborat sub influenţa dreptului bizantin.

Si în Transilvania feudalizarea a început în condiţii de independenţă dar continuarea s-a făcut sub ***influenţă maghiară, otomană şi habsburgică.*** Cu toate acestea ea şi-a păstrat autonomia.

- SECŢIUNEA I -

ORGANIZAREA DE STAT A TARII ROMANESTI SI A MOLDOVEI PANA LA REGIMUL TURCO - FANARIOT

1. Viaţa economică.

Se practica ***agricultura şi păstoritul*** dar se dezvoltă şi ***meşteşugurile*** (N.Iorga, Istoria poporului romanesc 1985, partea a doua). In agricultură se vor folosi unelte de muncă perfecţionate, iar prin defrişări şi desţeleniri creşte terenul cultivabil.

Se dezvoltă şi ***schimburile comerciale*** cu ţările vecine mai ales până la cucerirea otomană când turcii au impus un ***monopol asupra comerţului exterior*** al Moldovei şi Tării Româneşti.

2. Formele de proprietate

*a). **Marea proprietate feudală,*** completă asupra pământului şi parţială asupra rumânilor şi vecinilor. Ea a apărut în timpul descompunerii obştilor săteşti. Feudalii au dobândit această proprietate prin sporirea producţiei pe rezerva feudală dar şi prin sporirea dărilor şi impozitelor de la ţăranii supuşi.

Dobândirea proprietăţii în sens juridic s-a făcut prin moştenire iar ulterior prin dania domnească şi achiziţii prin cumpărare, donaţie şi schimb.

Proprietatea feudală putea fi ***domnească, boierească sau mănăstirească.***

Domeniile feudale erau împărţite în două părţi: **rezerva** care a fost în proprietatea absolută a feudalului şi era lucrată de ţăranii aserviţi şi delniţe şi jirebii, loturi date spre folosinţă aceloraşi ţărani.

*b) **Proprietatea obştilor săteşti*** a supravieţuit în timp dar se apropia tot mai mult de proprietatea privată.Vatra satului şi loturile de cultură erau în proprietate privată, iar păşunile padurile şi apele din hotarul satului erau devălmaşe.

*c) **Proprietatea ţăranilor liberi*** ce nu erau în obşti constă în gospodărie, pământ de cultură, uneltele şi vitele de muncă.

*d) **Proprietatea meşteşugarilor*** constă în atelierele şi uneltele de muncă.

*e) **Proprietatea ţăranilor aserviţi*** gospodăriile, vitele şi uneltele de muncă, loturile în folosinţă erau proprietatea feudalilor.

*f) **Proprietatea robilor*** era sălaşul iar pentru cei ce practicau anumite meserii şi uneltele de muncă.

3. Organizarea socială

Are o legătură strânsă cu formele de proprietate existente.

*a) **Clasa marilor proprietari de pământuri*** formată din boieri şi clerul bisericesc. Boierii au apărut din rândul obştilor săteşti încă înainte de formarea statelor feudale (cnezii).

După apariţia statelor feudale unii din cnezii erau recunoscuţi ca boieri prin hrisoave domneşti, iar ceilalţi care nu aveau şi proprietatea satelor au decăzut ajungând simpli oameni liberi. Apar şi boieri proveniţi din rândul dregătorilor domneşti răsplătiţi cu mari proprietăţi.

Boierii aveau drept de stăpânire asupra pământului dar trebuiau să fie vasali domnului şi recunoscuţi expres de acesta.

Boieria se transmitea ereditar dar prin pierderea moşiei, pierdeau titlul nobiliar.

Cronicile vremii pomeneau ***boierii de ţară*** şi ***boierii de curte.***Boierii din Moldova erau denumiţi ***pani,*** iar cei din Tara Românească, ***jupâni.***

Clerul era format în special din vârfurile conducătoare ale bisericilor şi mănăstirilor.

b)Tărănimea aservită. La început ţăranii fără pământ erau dependenţi de boierii pe a căror moşie locuiau dar se puteau muta pe altă moşie supunându-se unui alt boier.In Tara Românească erau numiţi rumâni, iar în Moldova vecini.(sec.XV).Situaţia lor juridică se înrăutăţeşte, dreptul de mutare trebuind să fie plătit din greu, iar la sfârşitul sec.XVI şi începutul sec XVII acest drept a fost desfiinţat fiind legaţi de glie.

c)Taranii liberi, moşneni în Tara Românească şi răzeşi în Moldova. Cei fără pământ erau numiţi **săraci** sau **vlahi** în Tara Românească.

*d)**Populaţia oraşelor*** formată din negustori, proprietari de case şi pământuri şi meşteşugari.Pe lângă aceştia în oraşe locuiau şi oameni liberi cu drepturi limitate, **săraci** sau **mişei** precum şi **poslusnici** (aveau relaţii de dependenţă personală). In timp apar meşteşugarii şi negustorii bogaţi **(patriciatul).**

In Transilvania oraşele erau autonome pe când în Moldova şi Tara Românească depindeau de domnitor

e)Robii puteau fi proprietari ai unor bunuri şi nu puteau fi ucişi de stăpânii lor aşa cum erau ucişi sclavii. De asemenea ei puteau fi vânduţi ca orice marfă separat sau cu toată familia lor. (M.Grigoraş, Robia în Moldova, Iaşi, 1965, pag.117).

4. Organele centrale ale statului

a) Domnul. Instituţia domniei a luat naştere prin unirea cnezatelor şi voievodatelor în jurul unui mare voievod numit domn care era stăpân al ţării şi al supuşilor.

Ca şef al statului *domnul* îndeplinea ***atribuţiuni de conducere politico–administrativă, militară, legislativă şi judecătorească*** (Al. Buzescu. Domnia în ţările române până la 1866, Bucuresti, 1943).

Pe linie administrativă, domnul dispunea împărţirea teritorial administrativă a ţării, încasarea dărilor, efectuarea muncilor către domnie,

emiterea de monedă, numirea dregătorilor. De asemenea avea dreptul să numească mitropoliții, episcopii şi egumenii.Pe linie diplomatică încheia tratate de alianță sau comerciale cu vecinii şi declara război şi pace. Domnul era şi comandantul armatei formată din steagurile boierilor, dar începând din secolul XV îşi creează o armată proprie. Acesta era şi judecător suprem pentru toți supuşii, iar hotărârile luate aveau putere juridică numai pe timpul vieții sale, urmaşii la domnie putând să rejudece cauzele.

Hotărârile legislative cuprind norme generale promulgate cu acordul Sfatului domnesc şi al dregătorilor.

Boierii îşi promovau interesele prin Sfatul domnesc şi dregători.

Succesiunea la tron avea ***caracter electivo-electoral***. Putea veni la tron orice persoană rudă cu fostul domn în linie directă sau colaterală. Condiții: să fie român, ortodox şi fără infirmități.

După instaurarea dominației otomane alegerea a fost înlocuită cu investitura (confirmarea) de către Poartă. Din interese meschine, boierimea a sprijinit amestecul Porții Otomane în treburile interne ale țărilor române.

b. Sfatul boieresc.Acesta era format din boieri fiind instrumentul prin care participau la conducerea țării.

Sfatul domnesc avea ca atribuții daniile domneşti, consfiinţea transferul proprietății, acordarea de imunități fiind garantul respectării lor. De asemenea lua parte la judecarea proceselor civile şi penale alături de domn.El era sfătuitorul acestuia în probleme de stat interne şi externe.Numărui membriior din Sfatul domnesc era între 12 şi 25 şi era convocat la date şi locuri fixe de către domn.

Inițial activitatea domnului era monitorizată de Sfatul domnesc, primul lua hotărâri iar cei din urmă garantau aplicarea şi respectarea lor. Ulterior domnul a început să îngrădească imunitățile boierilor, aceştia participând la sfat în calitate de martori luând doar act de voința domnului.La început Sfatul domnesc era compus din boierii de țară, iar din prima jumătate a sec.XV fac parte şi boierii de slujbe (vornicul, logofătul, vistiernicul).

Sub jugul otoman boierii condiționau alegerea domnului de tocmeală sau legătura că acesta trebuie să asculte de Sfat.

c. Dregătorii. Aceştia erau demnitari ai statului numiți de domn cu atribuțiuni pe plan judiciar, militar şi administrativ.

Paralel cu îngrădirea imunităților boierilor dregătoria se întăreşte preluând în numele domnului conducerea efectivă a treburilor în stat.Din secolul XV Sfatul domnesc era dominat de boierii cu dregătorii.

La numirea lor de către domn, dregătorii depuneau un jurământ de credinţă.Domnul avea dreptul să-i numească dar putea să-i revoce când dorea. Pentru slujbe nu erau plătiţi dar primeau danii domneşti.

Logofătul era şef al cancelariei domneşti fiind purtătorul marelui sigiliu cu care se întăreau actele domneşti. Acesta avea şi unele atribuţii judiciare.

Postelnicul era interpretul domnului şi coordona relaţiile cu statele vecine. El exercita jurisdicţia asupra funcţionarilor inferiori de la curtea domnească.

Vistiernicul se ocupa cu strângerea veniturilor statului, asigura finanţele pentru curtea domnească şi armată, păstra evidenţele vistieriei, judeca procese privind stabilirea şi plata dărilor iar după cucerirea otomană aduna haraciul.

In secolul XVIII visteria statului s-a separat de cămara domnească şi era condusă de cămăraşi.

Vornicul conducea slujitorii curţii, el judeca unele procese penale şi organiza paza graniţelor.In Moldova erau doi vornici, al Tării de Sus şi al Tării de Jos, iar în Tara Românească numai în stânga Oltului.

Spătarul păstra spada domnului iar în timp de război putea prelua comanda armatei. In Moldova, Ieremia Movilă a dat comanda armatei unui slujbaş numit hatman.

Paharnicul răspundea de pivniţele domneşti.

Stolnicul avea grijă de cămările, grădinile şi pescăriile domneşti iar comisul conducea grajdurile domneşti.

In Tara Românească exista ***Bănia***, iar conducătorul ei,banul era cel mai important dregător.El administra Oltenia, comanda armata de acolo şi judeca procesele.

Mai erau şi alţi dregători ca: **şătrarul** păzea corturile domneşti în război, **clucerul** aproviziona domnia cu grâu, **armaşul** executa sentinţele date, **sulgerul** aproviziona cu carne, **aga** era paznicul domnului, **jitnicerul** şi **căminarul** strângeau dările domneşti. (Miron Costin, Opere, Bucureşti 1958, pag.387).

5. Organizarea fiscală.

Domnul avea dreptul de a percepe dări de la supuşii săi. (Al.Constantinescu, Dările în sec.XIV – XV în Tările Române pag.31).Dările se plăteau în muncă, în natură şi în bani, ultimele abia în a doua jumătate a secolului XVI lea.

In Moldova dările în natură se numeau ***deseatină*** iar în Tara Românească ***zeciuială.*** Acestea erau percepute pe cereale, vite, peşte, albinărit, oierit, vinăriciul.

Dările în muncă constau în munci sau slujbe (la cetăţi, drumuri, mori, poduri, transporturi, găzduirea curierilor domneşti etc.)

Din sec.XVIII lea muncile puteau fi plătite în bani.

Dările în bani erau impozitul personal (la început se plătea de toţi locuitorii), răscumpărarea dijmelor şi slujbelor.

Din sec. XVI şi boierii plăteau bir dar unii dintre ei mai ales unii dregători au beneficiat de unele scutiri.

Locuitorii satelor erau împărţiţi în grupuri fiscale după criterii etnice, teritoriale, administrative, sociale şi economice.

Dările se plăteau şi după puterea economică a grupurilor fiscale iar ţăranii după starea lor materială. La perceperea birului se aplica principiul răspunderii solidare sau colective.

Dacă satul în întregime era insolvabil devenea aservit în contul datoriei.

Birurile către Poartă erau ***haraciul şi peşcheşul.*** La început haraciul era simbolic (3000 galbeni) el reprezentând recunoaşterea suzeranităţii otomane.Spre sfârşitul sec.XVI în Tara Românească ajungea la 155.000 galbeni. In natură se dădeau anual vite, unt, ceară, miere dar se prestau şi munci (salahorie).

6. Organizarea militară.

Prima organizare erau steagurile boiereşti care în caz de război veneau la chemarea domnului.Din secolul XV se formează armata domnului formată din mici feudali, curteni, slujitori şi elemente recrutate de acesta (dorobanţi şi călăraşi). Aceasta era oastea mică iar în situaţii mai grave domnul hotăra mobilizarea tuturor locuitorilor (oastea cea mare) baza fiind ţăranii.

Din secolul XVII apare armata formată din mercenari şi lefegii.Sub dominaţia otomană armata decade rămânând un număr restrâns de mercenari ce asigurau paza domnului.

7. Organizarea bisericească

Biserica a fost pionul principal al statului în toată perioada feudală. Ea a beneficiat de domenii întinse lucrate de ţăranii aserviţi şi de robi.

Lăcaşurile de cult ortodoxe româneşti foloseau termeni latini, greceşti şi slavi, iar limba de cult a fost slavona.

In a doua jumătate a sec.XIV lea ***biserica din Ţara Românească*** aparţinea de ***Patriarhia de la Ohrida*** iar cea din ***Moldova de Mitropolia Haliciului***. Apoi în Tara Românească s-a format mitropolia Ungaro-Vlahă de la Curtea de Argeş care în 1359 a fost recunoscută de patriarhia de la Constantinopol. Deasemenea s-au înfiinţat episcopii la Buzău, Râmnicu Vâlcea şi Severin.

Din 1401 şi ***Mitropolia Moldovei*** devine ***dependentă de Constantinopol***.

Ierarhia bisericească era: mitropolitul, episcopii, protopopii, stareţii şi preoţii.Mitropolitul era în fruntea Sfatului domnesc.

8. Organizarea administrativ teritorială

Spre sfârşitul secolului XIV ***organizarea administrativ teritorială*** ajunge la forme conturate pe deplin. In Tara Românească au luat fiinţă judeţele, iar în Moldova ţinuturile, acestea fiind cele mai vechi subdiviziuni teritoriale.

Această organizare nu a fost lăsată la întâmplare ci subordonată puterii centrale.

Noţiunea de ***judeţ*** provine ***din latinescul judicium*** (instanţă de judecată). Judeţele erau conduse de dregători locali: judeţi, bani sau vornici, iar denumirea lor s-a dat de regulă după râurile pe cursurile cărora s-au format, iar a ţinuturilor după oraşele sau cetăţile de reşedinţă.

Conducătorii judeţelor şi ţinuturilor exercitau atribuţiuni militare, fiscale, administrative şi judecătoreşti prin slujitori locali: boieri, globnici, vătafi şi curteni.

Oraşele. Au luat fiinţă ca urmare a dezvoltării unor aşezări săteşti fiind locuite de negustori, meşteşugari şi ţărani.

Ele aveau organizare proprie şi se bucurau de o anumită autonomie (A.D.Xenopol, Opere citate, pag.195).

Unele au fost întemeiate înainte de feudalism, dar dezvoltarea au cunoscut-o în epoca feudală prin construirea de noi oraşe, stabilirea reşedinţelor de judeţe şi ţinuturi sau a exploatărilor minereurilor. Conducerea oraşelor era asigurată de ***un soltuz şi 12 pârgari*** în Moldova şi de ***un jude*** şi ***12 pârgari*** în Tara Românească. In afară de aceştia mai erau dregători domneşti***: pristavi, vornici, staroşti şi vameşi.***

Domnul stabilea modul de conducere a oraşelor, drepturile şi obligaţiile acestora prin acte speciale iar în lipsa lor se aplicau obiceiurile vechi.

Organele administrative ale oraşelor îndeplineau atribuţiuni fiscale, judiciare, de întreţinere a armatei propriii şi aveau o pecete.

Din secolul XVI domnul putea acorda dreptul orăşenilor de a organiza bresle.

Satele. La început au rămas cu autonomia de a se autoconduce în plan politic, juridic, administrativ şi economic. Pe parcurs au fost integrate în sistemul conducerii centralizate, atribuţiunile obştei fiind preluate de stat.

In feudalismul dezvoltat existau sate libere şi sate aservite. Cele libere (moşneneşti în Tara Românească şi răzeşeşti în Moldova) aveau organe proprii de conducere dar au fost subordonate adminstrativ, militar şi fiscal judeţelor sau ţinuturilor.

In perioada sec XIV – XV la ***conducerea satelor*** erau ***cnezi, juzi*** împreună cu ***oamenii buni şi bătrâni.*** Aceştia aveau atribuţiuni de a judeca unele procese civile şi penale, de a controla posesia şi vînzarea pământului, de răspundere colectivă, fiscală şi penală.

In timp satele au fost aservite de domn, boieri sau clerici, atribuţiunile fiind preluate de stăpânii lor.

- SECTIUNEA A II-A -

ORGANIZAREA DE STAT A TRANSILVANIEI

1. Viaţa economică.

Ocupaţia de bază a locuitorilor Transilvaniei în perioada secolelor X-XVI a fost ***agricultura şi păstoritul.***

Spre deosebire de celelalte ţări româneşti, în Transilvania s-au dezvoltat mai mult comerţul, ***meşteşugurile*** şi viaţa urbană.

Transilvania participa la ***comerţul european*** dar majoritatea relaţiilor comerciale le avea cu Tara Românească şi Moldova, ceea ce a dus la dezvoltarea unor oraşe ca Braşovul, Sibiul, Bistriţa, Odorheiul (R.Manolescu, Comerţul Tării Româneşti şi Moldovei cu Braşovul, Bucureşti, 1965, pag.146)

2. Viaţa socială

Marea nobilime. Stratificarea socială de tip feudal a început înainte de cucerirea maghiară, lucru menţionat de cronica notarului anonim al regelui Bela al IV lea.

In Transilvania erau constituite numeroase cnezate şi voievodate, chiar şi în Câmpia Panonică ele fiind menţionate încă din secolul al IX lea.

Cucerirea Transilvaniei a avut loc în mai multe etape, românii opunând o rezistenţă mare.

Boierimea română lupta pentru menţinerea poziţiilor avute iar ungurii, saşii şi secuii pentru acapararea de privilegii şi moşii.

Incepând de la jumătatea secolului XIV lea nobilimea română începe să piardă tot mai multe drepturi mai puţin cei care au trecut la religia catolică.

In 1437 a luat fiinţă Unio trium nationum (ungurii, saşii şi secuii) şi s-a hotărât înlăturarea romanilor din viaţa politică.

Pe lângă magnaţi, conţi şi baroni există şi nobilimea ecleziastică, prelaţi ai bisericii catolice vasali Vaticanului.

Mica nobilime era compusă din persoane înnobilate de rege pentru servicii militare, comandanţii militari secui şi elemente decăzute ale marii nobilimi.

Până în secolul XV lea cnezii şi voievozii români şi-au menţinut atribuţiile administrative, judiciare, fiscale şi militare dar acestea au fost ulterior îngrădite tot mai mult.

Ţăranii aserviţi erau numiţi ***iobagi*** sau ***slugi*** (Documentae Historiae Romanica, C.Transilvania X pag. 269).

La început aveau dreptul de mutare de pe o moşie pe alta, însă trebuiau să plătească cele trei rente şi anume nona (în produse), în muncă (o singură zi pe an) şi în bani.

După 1514 iobagii trebuiau să muncească 50 de zile pe an pentru feudali.

Prin acapararea puterii economice şi politice de către nobilimea celor trei naţiuni se generalizează procesul de aservire, cnezii şi voievozii decad în rândul ţărănimii iar numărul ţăranilor liberi se restrânge.

Jelerii erau o categorie de oameni liberi dar fără pământ.

Orăşenii erau organizaţi în bresle dar aveau unele obligaţii financiare şi militare. Datorită dezvoltării meşteşugurilor şi comerţului unii orăşeni devin nobili, iar marea masă suportă îndatoririle faţă de oraş, de voievod sau de rege.

In secolele XIV – XV se acaparează pământurile populaţiei autohtone – dominium eminens (regele) şi dominium utile (nobilimea maghiară, saşii şi secuii).

3. Organele centrale ale statului

Voievodatul Transilvaniei avea organe de conducere proprii.

Până la sfârşitul secolului XII maghiarii stăpâneau numai nord vestul Transilvaniei, teritoriu aflat sub conducerea unui ***princeps*** cu sediu la curtea regală.

Deoarece nu puteau domina numai prin forţă, maghiarii au acceptat formele de organizare româneşti astfel că voievodatul a supravieţuit vreme de mai multe secole.

Primul voievod al Transilvaniei a fost ***Eustaţiu*** în anul 1176 (Lustachius, Voivoda Transilvaniae) acesta fiind vasal regelui maghiar. ***Transilvania*** a fost un adevărat ***regnum***, distinct de regnum Hungariae.

Voievodul avea ***atribuţii administrative, judecătoreşti şi militare*** – numea vicevoievodul, pe conducătorii comitatelor, pe slujitorii lui direcţi, convoca adunarea nobililor (congregaţia).

El avea drept de jurisdicţie supremă asupra Transilvaniei. (I.Lupaş, Realităţi istorice în voievodatul Transilvaniei din sec.XII – XV, Bucuresti 1938, pag. 50).

In domeniul administrativ şi judiciar competenţa voievodului era iimitată de autonomia comitatelor, a scauneior săseşti şi secuieşti de privilegiile bisericii catolice şi atribuţiile superioare ale regelui Ungariei.

Voievodul era ***comandant al armatei*** din Transilvania.

Dregătoriile cele mai importante erau deţinute de vicevoievod, numit de voievod, de notarul voievodal care era şeful cancelariei şi de judele curţii voievodale cu atribuţii ca ale vornicului. Congregaţia nobililor era adunarea reprezentativă a voievodatului fiind convocată periodic de voievod.In ea erau aleşi reprezentanţi ai nobilimii locale.

Congregatio generalis nobilium lua hotărâri în administrativ, fiscal şi judiciar. Deasemenea actele legislative ale dietei din Ungaria nu erau valabile pe teritoriul Transilvaniei dacă nu le însuşea congregaţia nobililor în mod expres.După apariţia Unio trium nationum, participarea românilor la viaţa politică a fost interzisă în mod expres.

Organizarea fiscală. Tăranii liberi aveau obligaţii fiscale numai faţă de stat, iar cei aserviţi trebuiau să presteze cele trei forme de rentă feudală faţă de nemeşi şi faţă de biserică.

Datoriile fiscale faţă de nobili erau mai mari ca cele faţă de rege, iar voievodul care aduna dările pentru rege putea reţine o parte din ele.

Principala obligaţie faţă de stat (lucru camerae) era efectuată în natură, iar ulterior plătită în bani. Tăranii plăteau şi o ***dare funciară (terragiun)*** care în timp a fost plătită şi de orăşeni. In anumite situaţii regele impunea ***dări suplimentare (subsidia).***

Tăranii mai plăteau o oaie şi un miel la 50 capete de ovine. (Al.Doboşi, Datul oilor, Bucureşti 1937).

Secuii erau scutiţi de dări dar plăteau un bou de familie la încoronarea regelui, la prima căsătorie şi la naşterea primului său copil.

Saşii plăteau 500 de mărci de argint anual prin contribuţia tuturor gospodăriilor.

Organizarea armatei. Era o ***armată a regelui*** sub conducerea voievodului şi ***armata feudalilor locali.***

Din armata regelui făceau parte marii dregători, cei aflaţi în slujba acestora şi unele contingente întreţinute de orăşeni, celelalte categorii sociale privilegiate şi un număr de iobagi.

La începutul secolului XV armata a fost reorganizată pe sistemul banderiilor (steaguri). Marii dregători, nobilii, comitatele, oraşele, secuii şi saşii aveau steaguri proprii.

Armata proprie a nobililor era formată din slujbaşii lor şi participa numai la războaiele de apărare.

Biserica. În timpul venirii maghiarilor biserica ortodoxă din Transilvania era în plin proces de organizare ierarhică, ea continuând să existe.

Biserica catolică s-a organizat în timpul pătrunderii treptate a ungurilor în Transilvania.Ea beneficia de imunităţi şi privilegii acordate de rege fiind sub conducerea şi supravegherea lui.

La început biserica catolică percepea dări numai de la enoriaşii săi, dar ulterior a luat şi de la ortodocşi odată cu înăsprirea asupririi.

S-a aplicat şi deznaţionalizarea românilor prin trecerea la catolicism şi maghiarizare (prima are unele avantaje).

3. Organizarea administrativ teritorială

Districtele româneşti. Aveau o populaţie exclusiv românească şi erau constituite din subdiviziuni administrativ teritoriale conduse de cnezi, voievozi şi juzi şi de adunările nobililor şi cnezilor.

Începutul secolului al XIV-lea cunoaşte tot mai mult uzurparea atribuţiilor conducătorilor români de către reprezentanţii regelui.

În cadrul voievodatului Maramureşului erau 8 districte care până în secolul XIV se găseau sub conducerea unui voievod român şi în care se aplica dreptul românesc. Procesele se judecau de un tribunal compus din 12 juraţi.

Documentele vremii menţionau ***Ţara Făgăraşului la 1222 sub denumirea Terra Blachorum*** în secolul XIV Terra Făgăraş iar din 1428 ca district de sine stătător. Conducerea era românească, iar procesele se judecau potrivit dreptului românesc. Până la 1462 Ţara Făgăraşului şi Ţara Almaşului aparţineau de Ţara Românească.

În Banat şi Maramureş era conducător ***un ban*** iar acestea aveau o autonomie faţă de unguri.

Teritoriile din Transilvania unde s-au aşezat şi ungurii printre români au fost organizate în ***comitate.*** Acestea erau conduse de ***comiţi*** ajutaţi de ***vicecomiţi.*** Comiţii erau numiţi de regele ungur la început iar apoi de voievodul Transilvaniei.

Plăşile erau subdiviziuni ale comitatelor conduse de ***pretori*** aleşi de adunarea locală a nobililor.

Scaunele secuieşti aveau o organizare distinctă cu caracter militar şi au apărat graniţele de răsărit împotriva invaziei tătarilor. În secolul XV erau menţionate şapte scaune. Capitala secuilor era la Odorhei şi erau conduşi de un comite numit rege.

Conducerea scaunelor revenea unor căpitani care aveau atribuţiuni administrative, judecătoreşti şi militare ajutaţi de juzii scaunali pentru judecarea proceselor.

Scaunele săseşti au apărut la începutul secolului al XIV-lea în cadrul unei unităţi administrativ teritoriale distincte şi autonome (universitatea Saxonum) (D. Avrigianu, Contribuţii la cunoaşterea centumvirilor din oraşul Sibiu, Revista arhivelor Nr.1, 1970, p.23).

Conducătorii scaunelor erau numiţi ***juzi regali*** cu aceleaşi atribuţiuni ca şi comiţii. Judele avea ca ajutor un vicejude. Universitatea saxonum avea conducător un comite reprezentant al regelui dar era sub autoritatea voievodului.

În secolului XV s-a produs reorganizarea scaunelor acestea fiind conduse de un comite ales de obştea saşilor care se aduna la Sibiu.

Organizarea oraşelor. Oraşele din Transilvania au cunoscut o puternică organizare economică lucru ce le-a conferit şi o autonomie mai mare.

Oraşul era condus de un jude (iudex) şi consiliul municipal compus din 12 juraţi.

Populaţia oraşelor era împărţită în: ***patricieni*** (patroni şi ***negustori bogaţi), păturile mijlocii*** (mici meşteşugari şi negustori) şi ***sărăcimea*** (plebea oraşelor) (Ştefan Pascu, Meşteşugurile în Transilvania până în secolul XII, Bucureşti 1954).

Satele româneşti erau conduse de ***cnezi*** care aveau unele atribuţiuni judiciare, adunau impozitele şi oamenii la armată.

SECTIUNEA A III A

ORGANIZAREA DE STAT A TRANSILVANIEI ÎN PERIOADA 1541-1683

În perioada de mai sus ***Transilvania*** era ***principat autonom.***

Imperiul otoman a cucerit Belgradul la 1521 şi prin victoria de la ***Mohacs în 1526*** partea mijlocie a Ungariei cu capitala Buda a fost transformată în paşalâc turcesc iar partea de vest a fost acaparată de Ferdinand, fratele lui Carol Quintul.

Voievozii Transilvaniei Ştefan Mailat, nobil român din Făgăraş şi Emeric Balassa au organizat lupta pentru autonomia ţării şi în schimbul unui tribut de 12.000 galbeni anual obţin încuviinţarea turcilor de a transforma Transilvania în principat autonom (1540)

1. Viaţa economică şi socială.

În plan economic are loc creşterea producţiei de mărfuri şi utilizarea muncii salariate. ***Renta*** se plătea în continuare cu cele 3 forme, dar nobilii percepeau şi alte biruri precum cele din monopolurile feudale, din amenzile aplicate ţăranilor şi plăţile pentru acordarea dreptului de strămutare.

Se dezvoltă meşteşugurile, mineritul şi se formează capitalul comercial concomitent cu extinderea legăturilor comerciale cu sud-estul Europei.

BABEŞ-BOLYAI UNIVERSITY LIBRARY

2. Organele centrale ale statului.

Principele era şeful statului având ***atribuţiuni administrative, militare, judecătoreşti şi legislative***. Alegerea lui se făcea de Dieta Transilvaniei şi era confirmat de sultan. Însemnele domniei erau transmise de sultan în Transilvaniei fără a fi necesară deplasarea principelui la Poartă. Ulterior Poarta a procedat la numirea principelui fără alegerea lui de către Dietă. De asemenea Dieta adoptă hotărâri în care precizează obligaţiile principelui faţă de nobilime.

Atribuţiile principelui. El acordă titlurile de noblețe, numea funcţionarii publici, încheia tratate cu alte state, declara stare de război şi încheia pacea. Legislativ aproba sau respingea hotărârile Dietei. Avea dreptul de proprietate supremă (domenium eminens) era judecător suprem şi putea graţia sau comuta pedepsele. Era comandantul suprem al armatei. Se observă că avea mai multe atribuţiuni decât voievodul.

Dieta Transilvaniei era convocată de principe de regulă la Alba-Iulia. Preşedintele Dietei era numit de principe şi din ea făceau parte numai reprezentanţii celor trei naţiuni privilegiate, ea avea 150-200 membrii. Activitatea Dietei avea caracter permanent şi a adoptat mai multe legi ce reglementau diferite domenii ale vieţii sociale.

Consiliul intim era sfătuitorul principelui desfăşurându-şi activitatea pe lângă acesta. Consiliul executa şi un control asupra principelui în interesul nobilimii care l-a creat.

Numărul membrilor consiliului varia între 10 şi 12.

Organizarea fiscală. Veniturile statului se împărţeau în două mari categorii şi anume cele provenite de pe urma operaţiunilor monetare, a taxelor, exploatărilor de mine şi de saline şi veniturile provinciale reprezentând impozitele plătite de fiecare gospodărie. Principele putea dispune de prima categorie de impozite cum dorea. Tributul faţă de turci a cunoscut tendinţe de creştere dar era mai mic decât cel plătit de Moldova şi Ţara Românească.

Organizarea armatei era de competenţa Dietei care a stabilit următoarele reguli: toate categoriile sociale aveau obligaţia de a participa la oaste, nobilii trebuiau să aducă un număr de ostaşi proporţional cu numărul iobagilor aserviţi iar oraşele, saşii şi secuii aveau obligaţii militare specifice.

Ţăranii de la graniţe aveau înlesniri dacă asigurau paza acestora.

În această perioadă creşte numărul mercenarilor aflaţi sub comanda principelui.

Biserica oficială a fost cea catolică dar se practica şi religia reformată, calvină şi luterană. Toate cele 4 erau numite religii recepte.

Religia ortodoxă era considerată schismatică dar are loc ierarhizarea ei. Apar episcopii (Ineu, Sibiu, Geoagiu) şi o mitropolie la Alba-Iulia.

Principatul Transilvaniei (regnum) a fost un stat feudal de sine stătător cu tendinţe de independenţă. El avea unele trăsăturil ale monarhiei absolute împletite cu elemente ale regimului nobiliar. Pe plan extern duce o politică independentă (a participat fără nici o aprobare la războiul de 30 de ani şi la pacea din Westfalia).

Legăturile cu celelalte ţări româneşti sau intensificat şi sub ***Mihai Viteazul*** au fost ***unite într-un singur stat.***

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL IV

- SECTIUNEA I -

LEGEA ŢĂRII ŞI DREPTUL DE PROPRIETATE

1. Proprietatea țărănească asupra pământului

La început era devalmasă dar se afirmă tendința individualizării stăpânirii personale.

Cu respectarea dreptului de preemțiune se puteau înstrăina pământurile devălmaşe şi cele personale (rudele şi apoi vecinii din obşte).

Obştile erau libere sau aservite feudalilor prin cotropirea celor libere.

a) Dreptul de proprietate în obştea liberă are un caracter mixt devălmăşia față de păşune, păduri şi ape şi proprietatea personală asupra terenurilor amenajate prin munca proprie a unor membrii ai obştei: casa şi curtea, câmpul de arat, prisăcile, viile, poienile şi fânețele, apele (vadul de moară şi morile de apă).

Obştea avea drept superior asupra hotarului obştei şi asupra unor terenuri proprietate personală pe care le putea lua şi acorda altele în schimb.

b) Dreptul de proprietate în obştea aservită aparținea feudalului. Procesul de aservire era tot mai accentuat.

Petru Şchiopul a menționat în ***Catastihul de cisle din 1591*** că țăranii cu pământ din Moldova erau de 8 ori mai mulți decât cei fără, iar în Condica Liuzilor din 1802 se specifica că 1165 sate erau aservite şi numai 546 aparțineau răzeşilor (Th. Codrescu, Uricariul vol.7, pag. 247)

Țăranul aservit stăpânea casa de locuit, lucra pe delnița ce a avut-o în proprietate şi era stăpânul bunurilor create prin munca sa: iazuri, vii, prisăci, vad cu moară, vite, inventarul agricol.

Pentru bunurile create de el țăranul aservit plătea zeciuiala.

2. Proprietatea nobiliară

Modul de formare, a fost prin exploatarea muncii ţăranilor şi prin acapararea proprietăţilor acestora.

Ea mai reprezinta şi continuarea proprietăţilor pe care le-au avut cnezii şi voievozii în feudalismul timpuriu fiind întărite şi extinse în feudalismul dezvoltat când au obţinut şi anumite privilegii.

a) Proprietatea boierească a fost dobândită prin moştenire şi întărită de domn. ***Înstrăinarea*** ei se făcea cu ***acordarea dreptului de întâietate a rudelor***. Această forma de proprietate a crescut prin donaţii domneşti pentru serviciile aduse pe plan militar sau în aparatul de stat.

Domnul putea retrage donaţia procedura fiind numită ***praedalică*** iar beneficiarul în caz de neaplicare a acestei proceduri mulţumea prin darea calului sau a cupei. Astfel proprietatea donativă s-a transformat în proprietate ereditară.

Proprietatea boierească era scutită de obligaţii fiscale.

Boierilor trădători li se confiscau proprietăţile şi erau acordate celor credincioşi.

Prin abuz de putere boierii au acaparat pământurile ţăranilor sau au folosit munca acestora cu plată ori pe cei aserviţi pentru a-şi mări proprietăţile. Ei mai dobândeau şi bunurile iobagilor fără moştenitori sau a celor care fugeau de pe domeniul lor.

b) Proprietatea bisericii s-a constituit prin danii din partea credincioşilor (domni, boieri, prelaţi, orăşeni, ţărani) în schimbul unor servicii religioase. De asemenea mănăstirile au primit în stăpânire pământuri, sate, munţi, mori, fiind şi scutite de dări însă nu puteau să le înstrăineze. Domnul putea dărui mănăstirilor bani, vin, ceară, miere etc.

Mănăstirile judecau pricinile din satele aflate pe domeniile lor şi încasau taxele cuvenite.

c) Proprietatea domnului era formată din bunurile personale ce-i aparţineau înainte de a fi ales domn şi achiziţiile făcute ulterior şi cele obţinute cu cheltuială proprie. Domnul mai stăpânea anumite venituri obţinute pe timpul domniei separate de vistieria ţării (cămara domnească).

În virtutea ***dreptului de domnium eminens*** domnul administra proprietatea domnească ce aparţinea ţării.

3. Dominium eminens.

Prin lege se recunoştea dreptul de folosinţă a ţăranilor aserviţi asupra delniţelor pe care le lucrau, ***dominium utile,*** adică dreptul feudalilor asupra pamântului din satele aservite şi dominium eminens ce aparţinea domnului asupra întregului teritoriu al ţării.

Pădurile, terenurile şi apele de dimensiuni mari care depăşeau formele organizate de stapânirea existentă intrau în patrimoniul ţării şi domnul exercita stăpânirea lor.

Aceste bunuri erau denumite pustii, pustiite sau ale nimănui.

a) Pustii nu au fost niciodată în stăpânire individuală.

Semnificaţia este uneori relativă având mai mult un caracter juridic deoarece uneori găsim dovezi ale prezenţei oamenilor (case izolate, fântâni, prisăci întemeiate din iniţiativă particulară)

b) Pustiite sunt terenurile care au aparţinut unui stăpân dar prin dispariţia lui au rămas părăsite, abandonate. Exemple sunt satele pustiite de tătari, a celor din cauza birurilor mari, a sărăciei etc. Şi unele proprietăţi individuale au intrat în categoria celor pustiite deoarece titularul lor a dispărut.

Astfel domnii dăruiau boierilor şi mănăstirilor săliştele satelor pustiite pentru înfiinţarea altora.

Locurile necultivate care au proprietari prezenţi nu erau considerate pustiite şi nu făceau parte din dominium eminens.

c) Apele curgătoare mari şi bălţile mari fac parte din dominium eminens fiind în folosinţă comună pentru adăpat, navigaţie şi pescuit. Domnul era suveranul lor iar legea ţării interzicea oricărei persoane particulare să execute construcţii ce ar putea împiedica folosirea lor comună. Domnul putea autoriza acest lucru (construirea de poduri peste ape, cu taxe de trecere, forarea de fântâni pentru oameni şi animale). Cei care lucrau la ^ntreţinerea lor erau scutiţi de către domn de anumite taxe.

Apele mari sunt hotare ale terenurilor dar vecinătatea cu malul apei nu însemna accesul la apă, el era acordat numai de domn prin hrisov.

În cazul conflictelor de interese privind dreptul asupra vadului de moară intervenea domnul şi punea "vătaful de gârlă" sa facă cercetări. El mai putea însărcina pentru cerecetări la faţa locului pe pârcălab, pe vornic, pe postelnic sau pe vătafi chemând şi pe megieş.

d) Terenurile confiscate pentru trădare sunt preluate de domn, (răscoală pentru schimbarea domnului, fuga din ţară, însuşirea unor bunuri

domneşti sau a unor sume din vistierie etc). Domnul putea face donaţii către boieri credincioşi sau danii la mănăstiri. Considerând donaţiile ca o îmbogăţire fără just temei donatorii căutau să încheie unele acte în special de vânzare-cumpărare cu cei deposedaţi pentru a evita cererile de revendicare după schimbarea domnului.

e) ***Bunurile vacante*** rămase de la persoanele decedate fără moştenitor treceau sub regimul dominium eminens.

SECŢIUNEA A II-A

1. Persoanele fizice sau juridice

Erau subiecte de drepturi şi obligaţii, fiind înzestrate cu capacitate juridică şi cu capacitate de exerciţiu a drepturilor şi obligaţiilor.

Persoanele erau identificate prin nume şi domiciliu dar se încadrau în diferite stări sociale.

Boierii. La începutul feudalismului aveau capacitate juridică deplină în dreptul public şi privat.

În Ţara Românească şi Moldova boierii erau stratificaţi în boieri mari şi mici, de ţară şi de curte, cu şi fără slujbe.

În Transilvania, până în secolul al XIV-lea, boierii români aveau toate privilegiile "dreptului boieresc" iar apoi le puteau păstra dacă treceau la catolicism şi se maghiarizau.

Clerul. Avea toate drepturile de a participa în sfatul domnesc în adunările stărilor, competenţa judecătorească conform ierarhiei bisericeşti sau monahale. În Transilvania clerul ortodox cunoaşte o restrângere a drepturilor sale.

Legile Approbatae et compilatae constitutiones recunoşteau religia ortodoxă ca "tolerantă".

Ţăranii liberi. Moşneni în Ţara Românească şi răzeşi în Moldova, aveau dreptul de administrare a satelor şi de a dispune de bunurile lor. Unii domni au răsplătit serviciile acestora şi i-au numit în unele dregători.

Ţăranii aserviţi. *(rumâni şi vecini)* nu aveau drepturi publice.

Aceştia puteau redeveni oameni liberi prin răscumpărare şi iertare de rumânie.

Robii. Proveneau din rândul ţiganilor şi tătarilor şi aveau un drept al robilor sau un drept ţigănesc. Stăpânii nu-i puteau ucide dar îi puteau vinde

separat sau cu întreaga familie. Ei erau pe pământurile boierilor, ale domnului sau mănăstirilor.

Atât ţăranii aserviţi cât şi robii dacă erau luaţi robi în ţară străină sau erau iertaţi de robie şi se întorceau în ţară deveneau oameni liberi conform legii ţării.

Orăşenii aveau dreptul de a participa la administrarea oraşelor şi târgurilor şi de a dispune de bunurile lor dar puteau fi numiţi de către domni dregători.

Străinii aveau regimul lor juridic prevăzut de Legea ţării.

Dintre aceştia amintim pe armeni şi greci care aveau un regim juridic tolerant. Puteau să locuiască în oraşe şi târguri să facă act de comerţ să aibă comunităţile şi bisericile lor. Puteau fi naturalizaţi prin numire într-o dregătorie sau căsătorie cu un autohton. Turcii nu aveau dreptul de a se stabili în ţară şi nici de a dobândi moşii sau a construi geamii (case de rugăciune). În general Legea ţării interzicea străinilor să dobândească proprietate asupra pământului.

2. Rudenia era de 3 feluri: de sânge, prin alianţă şi spirituală.

Rudenia naturală (de sânge) a fost socotită în linie directă (ascendenţi, descendenţi) şi colaterală (fraţi, surori, veri).

Ea a creat drepturi şi obligaţii de întreţinere şi vocaţie succesorală dar şi interdicţii (căsătoria inrudiţilor prin sânge). De asemenea biserica a interzis căsătoria între rude până la un anumit grad şi a condamnat incestul prin hotărârile consiliilor ecumenice.

Înfierea şi înfrăţirea erau alte forme de rudenie.

Căsătoria era oficiată religios fără a se emite vreun act scris.

Zestrea era un obicei geto-dac şi reprezenta o plată a muncii depuse de tineri în gospodăria familiei.

În cazul când unul din soţi era rob potrivit Legii ţării şi celălalt devenea rob precum şi copii rezultaţi prin căsătorie.

Copii puteau fi legitimi, naturali, adoptaţi, vitregi şi înfrăţiţi.

3. Familia

Nucleul familial era compus din părinţi şi copii la care se adăugau şi celelalte rude.

Dreptul cutumiar românesc stabilea o oarecare egalitate între soţi în comparaţie cu familia romană socotită aristocratică sub dominaţia lui pater

familias. Soţii aveau putere părintească asupra copiilor iar soţia rămasă supravieţuitoare exercita singură tutela asupra copiilor fără consiliul de familie sau supravegherea tribunalului (în dreptul modern).

Între părinţi şi copii exista obligaţia de întreţinere şi protecţie.

Religia Ortodoxă permitea divorţul la cererea oricăror dintre soţi şi nu a admis separaţia de corp.

Căsătoria păstrează elemente tradiţionale daco-romane şi influenţe ale bisericii ortodoxe. Consimţământul liber al viitorilor soţi este de tradiţie geto-dacă pe când bizantinii dădeau drept părinţilor de a decide.

4. Succesiunea

Era prin ***moştenire*** (calea legală) şi ***testamentară.***

În lipsa unui testament copii legitimi şi adoptivi indiferent de sex aveau vocaţia succesorală egală asupra bunurilor părinţilor decedaţi. Copii naturali pot moşteni numai bunurile mamei. Instituţia reprezentării se aplica prin urmaşii lor. Copilul vitreg poate moşteni părintele legitim în aceaşi cotă cu cel legiuit.

În Ţara Românească băieţii aveau prioritate în concurs cu fetele dar s-a aplicat procedura înfrăţirii care considera că şi fetele sunt băieţi.

Prin Legea ţării soţul supravieţuitor avea drept de moştenire în concurs cu copii iar datoriile succesorale erau preluate de moştenitori (Ghe. Ghibănescu, Surete, vol.3, p.36).

Moştenirea testamentară se făcea în baza unui testament ***oral*** sau ***scris*** (diata), ambele în prezenţa martorilor.

Părinţii puteau dezmoşteni pe urmaşii lipsiţi de respect sau pe răufăcători. De asemenea se aplica şi substituţia fideicomisară (prin testamentul scris se dispunea să păstreze bunurile moştenite şi la deces să transmită unei alte persoane indicată de testator).

- SECŢIUNEA A III-A -

OBLIGAŢIUNI ŞI CONTRACTE

Legea ţării consfinţea răspunderea personală pentru contracte şi delicte "pre lege dreaptă nici fecior pentru fapta tătâne său nici părintele pentru fapta feciorului-i de vârstă nu-i platnic" (Miron Costin, Letopiseţul.....p.75).

Dar cutuma obştii săteşti şi unele interese feudale au dus şi la răspunderea pentru fapta altuia.

1. Răspunderea colectivă se aplica numai în ***domeniul fiscal, penal şi de comerţ exterior.***

În Ţara Românească şi Moldova era un sistem de impozit numit ***cislă*** plătit către stat. Ea se plătea în funcţie de puterea economică şi era adunată de răbojari pe baza unor recensăminte trienale.

Acest impozit a crescut mereu şi unii ţărani nu-l puteau plăti sau chiar fugeau din sate. Ceilalţi locuitori ai satelor trebuiau să plătească întreaga cislă dar aveau dreptul de a se despăgubi cu bunurile rămase de la fugari sau aflaţi în imposibilitate de plată.

După întemeierea statelor feudale, soluţionarea ***faptelor penale*** revenea aparatului de stat. Crimele erau cercetate de către "gonitorii din urmă" care aplicau amenzi mari (un număr mare de vite). Satele puteau cerceta autorii faptelor penale grave comise pe teritoriul lor şi trebuia sa-i predea organelor de stat însărcinate cu judecarea şi aplicarea de pedepse. Vinovatul răspundea cu bunurile sale personale (Ghe. Ghibănescu, Surete.....vol. XIX, p.18). Dacă autorul fugea plăteau cei rămaşi iar dacă satul nu preda vinovatul suporta "duşegubina". Cei ce aplicau despăgubirile au făcut abuzuri pentru a încasa amenzi pe nedrept înscenând omoruri pe teritoriul satului.

Despăgubirea de la altul era metoda de răspundere colectivă pentru acteie de comert exterior.

Alexandru cel Bun i-a stabilit fostei sale sotii Rimgalia un venit de 1200 galbeni iar în caz de neplată aceşti bani se vor lua de la "negustorii noştri şi de la pământeni" adică de la moldovenii ce tranzitau Polonia.

Negustorii români care plăteau în ţară străină primeau chitante şi odată intrati în ţară puteau să fie despăgubiti de adevărati datornici.

Dreptul modern înlocuieşte aceste metode prin procedura specială a exequaturului în baza unor hotărâri judecătoreşti executate în tări străine.

2. Răspunderea personală civilă.

Această formă de răspundere intervenea în cazul contractelor care nu erau altceva decât acte juridice purtătoare de drepturi şi obligaţii.

a) Contractul de vânzare cumpărare are cea mai mare întrebuinţare fiind un contract bazat pe acordul de voinţă a celor două părţi translativ de proprietate (Emil Molcut, Le regime juridique de la vente dans le droit

romain et dans le droit feudal romain, Analele Universităţii Bucureşti; Drept 1985 pag.56).

Elementele esenţiale ale contractului au anumite particularităţi:

Consimţământul trebuie să fie de bună voie, nesilit de nimeni, fără viciu şi irevocabil (Ghe, Ghibănescu, Surete ...vol II pag 76).Contractele viciate prin silă erau considerate drept nule de către Legea ţării. Motivele vânzării pământului (nevoie, foamete, pribegie, lipsuri materiale) nu erau considerate vicii de consimţământ, iar forma publicitară cu martori prezenţi excludea dolul şi eroarea.

La vânzarea pământului din obşte se respecta dreptul de protimis al rudelor şi vecinilor şi încuviinţarea domnului pentru moşiile boierilor.

Obiectul vânzării să fie un bun ce se poate înstrăina. În feudalism obiectul vânzării îl forma de regulă pământul. În obşte pământul era devalmaş, proprietăţile persoanei amenajate prin muncă proprie erau determinate în contract prin semne de hotar, naturale, borne, stâlpi sau îngrădiri, iar proprietăţile boierilor au fost în general delimitate amănunţit.

Obiect al contractului puteau fi şi fiinţele umane (ţăranii liberi îşi vindeau libertatea devenind aserviţi) şi robii care puteau fi vânduţi de stăpânii lor.

Preţul vânzării era de regulă în bani (asprii, taleri, zloţi, leii, florinii, unghii) dar şi în natură (vite, vin, miere, cereale, etc.)

Preţul putea fi plătit în întregime la încheierea contractului dar şi parţial fiind stabilite termene ulterioare. În caz de neplată la termenele stabilite intervenea rezilierea contractului.

Restituirea preţului se pretindea în caz de evicţiune şi putea fi obţinută şi pe cale judecătorească.

Forma contractuiui putea fi verbală şi scrisă dar de fiecare dată în prezenţa martorilor iar alteori în prezenţa giranţilor şi a aldămăşarilor.

Dacă actul scris era întocmit între două persoane particulare trebuia să cuprindă; numele, prezenţa părţilor, a giranţilor, şi martorilor; plata integrală sau parţială a preţului; garanţiile reale (zălog) sau personale (chezaş); predarea proprietăţii de către vânzător.

Când actul scris se întocmea în faţa autorităţii de stat cuprindea în plus: titlul domnului, a sfatului domnesc, alte autorităţi; certificarea autenticităţii conţinutului; invocarea respectării actului încheiat; menţiunea dării actului în cazul proprietăţii condiţionate.

Actele scrise predate sau distruse puteau fi reconstituite de către domn şi sfatul domnesc prin martori şi jurători.

Aldămăşarii erau menţionaţi în contract împreună cu cheltuiala făcută.

b) Contractul de donaţie este un contract real şi are aproape aceleaşi trăsături ca şi vânzarea - cumpărarea privind consimţământul donatorului şi obiectul donaţiei.

În situaţia donaţiilor domneşti erau răsplătiţi unii boieri credincioşi sau ajutorate unele mănăstiri. Donaţiile particularilor au de obicei obligaţiile donatarului faţă de donator de al întreţine pe timpul vieţii şi de a pune mesele de pomenire (comând).

Obiectul donaţiei: persoana umană, pământul, casa sau alte bunuri chiar sate sau părţi din sate.

Dania bisericească nu putea fi înstrăinată sub sancţiunea revocării donaţiei. (Ghe.Ghibănescu, Surete. .nr.38)

c) Contractul de schimb are acelaşi obiect ca donaţia şi vânzarea cumpărarea (culturi, sate, terenuri, etc.). Schimbul se făcea în scris (zapis) dar în cazul satelor trebuia întărit de domni şi sfatul domnesc.

d) Contractul de comodat, contract real unilateral iar cel ce primea bunurile spre folosinţă gratuită trebuia să le restituie la termen (Ghe. Ghibănescu, Surete ... vol XIX nr.115/1582).

e) Zălogul se aplica în feudalism pentru a garanta obligaţiile rezultate din contracte (vânzare cumpărare, împrumut bănesc, comodat, etc.). Zălogul era format din bunuri imobile sau mobile (pământ, iobagi şi datoriile lor). Zălogul era cu sau fără termen, stingerea lui se făcea când se îndeplinea obligaţia sau la achitarea datoriei.

La zălogul cu termen când nu se respectau acestea din urmă, bunurile erau preluate de creditori. Dacă această clauză lipsea bunurile erau evaluate şi vândute reţinându-se din suma obţinută valoarea garantată iar restul era dat debitorului.

f) Contractul de împrumut bănesc constă într-o sumă de bani daţi de creditor şi obligaţia debitorului de a-i restitui la termen. Dobânda (baş) putea fi capitalizată (dobândă la dobândă) şi constă din 20% pe an. Dacă împrumutul nu se restituia debitorul putea fi executat silit răspunzând cu averea sa.

- SECŢIUNEA A IV-A -

DREPTUL PENAL

Legea ţării păstrează apărarea unor valori şi relaţii sociale din epoca anterioară dar se axează cu prioritate pe cele feudale.

Se caută înlocuirea ***legii talionului*** şi celor care nu respectă această normă de drept li se aplică o amendă **(zavească)** pentru a nu-şi face singuri dreptate.

Deşi rar mai exista obligaţia unor persoane nevinovate să răspundă pentru rudele lor iar ilegalitatea în faţa legii penale este determinată de starea socială a făptuitorului şi a victimei.

Infracţiunile au fost denumite ***fapte*** fiind clasificate în ***mari şi mici*** după pericolul lor.

Cea mai gravă infracţiune era considerată ***hiclenia*** boierilor faţă de domni fiind pedepsită cu moartea şi confiscarea averii iar bunurile confiscate puteau fi dăruite mănăstirilor sau altor boieri credincioşi.

Neascultarea poruncilor domneşti (***osluhul***) era pedepsită cu moartea sau o amendă ***(hatalm)*** luarea vitelor şi ocinelor. Deasemenea neândeplinirea obligaţiilor ţăranilor aserviţi către feudali era tot osluh şi se plătea o amendă în vite şi cu bătaie (gloabă).

1. Infracţiuni contra persoanei

Omuciderea era pedepsită cu moartea iar dacă făptuitorul nu era identificat se aplica despăgubirea asupra proprietarului locului faptei sau asupra satului. Vinovaţii se puteau răscumpăra prin bani sau ocine.

Rănirile (sânge) erau pedepsite cu gloabe. Când lovirile cauzau moartea persoanei pedeapsa era moartea sau închisoarea şi predarea ocinelor (Ghe. Ghibănescu, Surete vol.XI nr.25/1559 apr 14).

Sudalma era insulta adusă demnităţii persoanei.

Răpirea fetelor era pedepsită cu moartea sau duşegubine (Andronache Donici, Manual juridic, cap.IX).

2. Infracţiuni contra proprietăţii

Furtul luarea pe ascuns a unui bun mobil ce aparţinea altei persoane. Fur iste solito more vocatur induspes – "furt care intră pe din dos" din Statutele

Țării Făgăraşului (1508). Furtul provine din latinescul fur şi dacă făptuitorul era prins asupra faptului era pedepsit cu moartea prin spânzurătoare.

Tâlhăria era furtul prin violență cu arme, în bandă la drumul mare, pătrunderea în casa cuiva prin forță fiind pedepsită cu spânzurătoarea pe loc.

Pentru furtul simplu se plăteau duşegubine şi despăgubiri de către făptuitor iar în cazul că nu era cunoscut plătea proprietarul terenului unde s-a comis furtul ori satul.

Hotărnicia falsă era mutarea hotarelor pentru însuşirea pământului străin fiind pedepsită cu gloabă în folosul celor înşelați.

Incendierea şi distrugerea provocate altuia erau fapte grave pedepsite cu despăgubiri şi pedepse penale în caz de neplată.

Legea țării permitea răscumpărarea celor mai multe infracțiuni (***compoziţiune***). Infractorii pedepsiți cu moartea puteau să îşi răscumpere **"capul" (gâtul).**

Pedepsele aplicate erau de trei feluri:

a) Fizice (tăierea capului, spânzurarea, bătaia)

b) Închisoarea în ocnă (puşcărie, temniță).

c) Băneşti (gloabe, duşegubiri, pradă zăvească).

Pedeapsa cu moartea a boierilor hicleni se aplică de domn prin lovire cu buzduganul dar şi prin tăierea capului sau spânzurătoare.

Pedeapsa cu moartea putea fi pronunțată de domni, marii vornici, marele ban, mănăstirile cu competențe de judecată în satele ce le aparțineau.

Necesitatea sancționării infracțiunilor duce la apariția următorului aparat de represiune format din: **osluhari, duşegubinari, gonitori din urmă, pripăşari.**

În Ardeal nobilii puteau tortura pe cel vinovat, lucru ce nu era prevăzut şi de Legea Țării.

- SECȚIUNEA A V-A -

PROCEDURA DE JUDECATĂ

Procedura de judecată are un caracter unitar al normelor juridice în toate cele trei țări românești.

În sate erau oamenii buni şi bătrâni, în târguri şoltuzii (juzii) şi cei 12 pârgari sau județul şi 12 pârgari (Țara Românească) apoi dregătorii de stat,

marii vornici, marele ban, toti având competenţă generală penală şi civilă. Dregătorii mai exercitau şi atibuţiuni administrative pe lângă celelalte.

Părţile din proces puteau să-şi aleagă de comun acord boieri judecători. Nu exista apel sau altă ierarhie judecătorească dar cei nemulţumiţi de o hotărâre puteau redeschide procesul la aceeaşi instanţă sau la instanţa domnului ori a sfatului domnesc. Deasemenea nu exista ***principiul lucrului judecat*** producându-se nesiguranţă în relaţiile judiciare.

Feráia era o sumă de bani pe care câştigătorul procesului o plătea către visteria domnească sau către dregătorii ce au judecat procesul.

La baza procedurii judiciare se afla concepţia judecării după " lege şi dreptate" (po pravdu I po zakonu). Legea şi obiceiul erau Legea Ţării iar dreptatea este conştiinţa juridică sau morala epocii ducând la justa interpretare şi aplicare a legii.

Probele erau scrise şi orale.

Probele scrise erau cele oficiale (hrisoavele,diresele şi cărţile domneşti) iar cele particulare zapisele. Dacă erau pierdute sau distruse puteau fi reconstituite de sfatul domnesc pe baza martorilor.

Probele orale erau mărturia simplă, jurământul cu brazda şi jurătorii.

Jurătorii erau persoane, la început din aceeaşi categorie socială cu partea din litigiu pentru care jurau iar mai târziu în special boieri. Ei erau în număr de 6,12,24,28 de obicei sau nominal (pe răvaşe). depuneau jurământ în biserică pentru a proceda cu dreptate, în penal jurământul privea reputaţia unei persoane iar în civil arătau de partea cui este dreptatea.

Rejudecarea procesului se făcea cu un număr dublu de jurători (lege peste lege) şi putea confirma sau infirma prima hotărâre.

Jurământul cu brazda avea la bază concepţia pământului zeificat. Pământul se punea pe capul unei persoane sau într-o traistă purtată pe umeri urmând ca acesta să meargă corect pe hotarul real al terenului revendicat.

Biserica înlocuieşte pământul cu o carte de blestem.

Aldămăşarii erau probe preconstituite în contractele de vânzare cumpărare sau copii de ţărani călugăriţi la stabilirea hotarelor moşiilor ori păruiţi la semnele de hotar pentru a nu le uita mai târziu.

Chezaşii erau persoane care aduceau la judecată pe cei care se sustrăgeau iar dacă nu făceau această slujbă erau pedepsiţi.

CAPITOLUL V

DREPTUL SCRIS PÂNĂ LA INSTAURAREA REGIMULUI TURCO – FANARIOT

În epoca feudală apar primele legi scrise. În ţările române, în feudalismul dezvoltat ***"Legea Ţării"*** a fost principalul izvor de drept dar în paralel s-a aplicat şi dreptul scris sub forma **pravilelor *bisericeşti şi laice*** sau a codificării unor obiceiuri juridice.

Până în secolul al XV lea cutuma tradiţională a fost principalul izvor de drept.

În Transilvania, românii şi-au apărat vechile obiceiuri juridice împotriva nobilimii celor trei naţiuni privilegiate de a impune noi reglementări. Succesul acestora a avut loc prin codificarea şi publicarea ***Statutelor Ţării Făgăraşului.***

Încă din secolul al XV lea statul a promovat o politică de centralizare accentuată iar domnii cu ajutorul bisericii au introdus legislaţia scrisă care avea avantajul introducerii unor noi reglementări pe întreg teritoriul ţării, în toate domeniile vieţi economice şi sociale.

Pravilele din epoca feudalismului dezvoltat au avut izvoare comune contribuind astfel la accentuarea caracterului unitar al dreptului românesc.

- SECŢIUNEA I -

EVOLUŢIA DREPTULUI SCRIS PÂNĂ ÎN SECOLUL AL XVII LEA

1. Apariţia primelor pravile

În scopul întăririi statului feudal şi al centralizării puterii domnii au avut interesul să introducă noi reglementări juridice şi să le asigure un caracter

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

uniform pe întregul teritoriu al ţării pe când obiceiul diferea de la o regiune la alta (Al. Grecu, Începuturile dreptului scris în limba română, Studii, VII 1954). Acest lucru s-a realizat cu ajutorul bisericii, factorul ideologic principal în societatea feudală.

Pravilele bisericeşti au un caracter oficial deoarece au fost întocmite din ordinul domnului sau al mitropolitului pe cheltuiala lor. Dispoziţiile cuprinse în pravile erau obligatorii în domeniul religios şi juridic atât pentru clerici cât şi pentru laici.

Biserica ortodoxă din Ţările Româneşti a fost organizată şi s-a aflat sub autoritatea spirituală a patriarhului din Bizanţ. Domnitorii şi mitropoliţii români au respectat regula întocmirii pravilelor bisericeşti ortodoxe numai după izvoare bizantine.

Pe fondul religios comun şi a multiplelor contacte culturale şi politice, românii au preluat unele elemente bizantine în organizarea statului şi bisericii şi la adoptarea primelor izvoare ale dreptului scris.

Procesul creştinizării daco - romanilor a început după cucerirea Daciei de către romani iar a românilor a continuat după retragerea Aureliană ceea ce explică folosirea cuvintelor latine în limbajul religios. Din feudalismul timpuriu influenţa bizantină a venit pe filiera slavă iar slovena a devenit limba cancelarilor domneşti şi a cultului religios. În a doua jumătate a secolului al XVI lea pravilele bisericeşti au fost redactate în limba română deoarece poporul nostru nu cunoştea limba slavonă.

Pravilele în slavonă şi română au fost multiplicate la început în manuscrise şi din secolul al XVII lea apar în formă tipărită.

Pravilele scrise în slavonă sunt Pravila de la Târgovişte scrisă în 1452 de gramaticul Dragomir din porunca domnului Vladislav, Pravila de la Putna (1581), Pravila de la Mănăstirea Bistriţa (Moldova 1618) şi de la Mănăstirea Bistriţa (Oltenia) în 1636 (P.P. Panaitescu, Cronicele slavo – române din sec. XV – XVI publicate de I. Bogdan Bucureşti 1954).

Cele mai importante izvoare a acestor pravile au fost " Sintagma alfabetică " a lui Matei Vlastares scrisă în 1335 la Salonic în Grecia, nomocanoanele părinţilor bisericii, texte din legislaţia împăraţilor bizantini, etc.

Pravilele scrise în limba română datează din secolul al XVI lea dar au fost manuscrise mai vechi: Pravila Sfinţilor Apostoli, tipărită la Braşov în 1560 – 1562 de către diaconul Coressi (un exemplar s-a găsit în 1921 la Ieud în Maramureş). Textele folosite au fost reproduse sub forma unor manuscrise şi în Moldova la începutul secolului al XVII lea.

Pravila aleasă scrisă de logofătul Eustratie din 1632 în Moldova folosind izvoare bizantine luate din nomocanonul lui Mihail Malaxas (1561) pe care l-a tradus din greacă în română.

Pravila Sfinţilor Apostoli după învăţătura marelui Vasile din porunca lui Matei Basarab la 1640 având dispoziţii de drept bisericesc dar şi laic.

Aceste manuscrise şi tipărituri au avut caracter predominant economic dar nu au fost aplicate decât de feudali şi clerici care cunoşteau slavona. Poporul şi judecătorul laic nu cunoşteau slavona iar pentru ei pravilele au rămas necunoscute şi potrivnice datinei populare.

Pravilele în limba română s-au aplicat în toate cele trei ţări româneşti, de exemplu Pravila de la Govora a fost publicată în două ediţii identice, pentru Transilvania era prefaţată de mitropolitul Ghenadie iar pentru Ţara Românească de mitropolitul Teofil.

2. Conţinutul, importanţa şi aplicarea primelor pravile

Conţinutul pravilelor este variat deoarece alături de dispoziţiile privind norme juridice se găsesc texte din lucrări religioase, table de calculare a timpului, cronici, date istorice despre sinoade, formulare pentru întocmirea unor documente.

Normele de drept economic alternează cu cele de drept laic, civil şi penal, nefiind sistematizate.

Ele conţin dispoziţii privind condiţia juridică a persoanelor (căsătorie, logodnă, divorţ). Rudenia de sânge era în linie directă şi colaterală iar înfrăţirea persoanelor era condiţionată de îndeplinirea unor forme religioase.

Contractele de vânzare, împrumut, zălog, depozit erau reglementate după dreptul bizantin.

Normele de drept penal respectă concepţia religioasă privind infracţiunile şi pedepsele, primele fiind considerate păcate iar cele din urmă ispăşiri.

Fapte incriminale erau omorul, calomnia, insulta, vrăjitoria iar pedepsele au fost fizice (pedeapsa capitală, mutilarea, bătaia) sau duhovniceşti (rugăciuni, posturi, mătănii).

Pravilele aveau conţinut mistic şi consacrau discriminări sociale contribuind la consolidarea relaţiilor feudale.

Pravilele în limba română au avut finalitate practică în comparaţie cu cele în slavonă, deoarece au fost aplicate în activitatea tuturor instanţelor. Cu toate acestea, avem puţine documente care atestă că hotărârile

instanţelor s-au dat în baza pravilelor. Hotărârile din dreptul penal sau familial se dădeau de obicei în formă orală iar cele scrise nu cuprindeau textul din pravilă pe care se întemeiau. Aceste hotărâri s-au pierdut deoarece părţile nu aveau interese să le păstreze, dar în situţia litigiilor privind proprietatea există acest interes iar hotărârile erau scrise şi motivate, atestând aplicarea cu certitudine a primelor pravile în procedura judiciară.

3. Hrisoavele domneşti

Acestea erau acte individuale de aplicare a "Legii Ţării" la cazurile practice ce au fost înfăţişate domnului spre judecare. Ele au dobândit valoare normativă pentru că au conţinut norme cu caracter general ce se aplicau în toată ţara. Astfel de acte au fost hrisoavele lui ***Mihai Viteazul (Aşezământul lui Mihai, 1595)***, a lui Ştefan Tomşa şi Miron Barnovschi (în Moldova) privind legarea de glie a ţăranilor aserviţi.

Prin hrisovul lui Mihai Viteazul şi cele din Moldova se modifică regula urmăririi ţăranilor fugiţi şi readucerea lor pe moşie în sensul că, cei fugiţi anterior adoptării hrisovului nu puteau fi urmăriţi.

4. Codificări legislative laice

Cartea românească de învăţătură tipătită la 1646 de logofătul Eustraţie la porunca domnului Vasile Lupu ne indică izvoarele pravilei, metoda de lucru şi scopul urmărit prin adoptarea ei, iniţiativă legislativă domnească, având trăsături originale. Termenul de învăţătură are sens de poruncă domnească şi nu cadru didactic.

În 1652 a fost tipărită, la Târgovişte, Îndreptarea legii sau Pravila cea mare din porunca domnului Matei Basarab, autor fiind Daniil Panonianul, un călugăr ce va ajunge mitropolit al Ardealului.

Din titlul pravilei rezultă că domnul a urmărit să o aplice în practică determinând o evoluţie a relaţiilor sociale conform prevederilor sale juridice. Această lucrare mai cuprinde traduceri şi prelucrări ale unor acte din nomocanoanele bizantine iar partea finală conţine probleme de ordin general din domenii ca: filosofia, gramatica, medicina şi alte chestiuni canonice.

Cartea românească şi Îndreptarea legii sunt împărţite în capitole (pricini), secţiuni (glave) şi articole (zicale) iar dipoziţiile lor sunt asemănătoare. Partea I a reglementează relaţiile feudale din agricultură (legarea ţăranilor de glie, dreptul boierilor de a-i urmări şi readuce pe

moşie, interdicţia de a primi ţărani fugari pe domeniile feudale şi obligaţia de a-i preda stăpânilor lor). Deasemenea se prevăd obligaţiile ţăranilor aserviţi faţă de feudali şi consecinţele neîndeplinirii lor (de exemplu dacă boierul considera că munca ţăranilor era necorespunzătoare putea să-i reţină întreaga recoltă de pe lotul dat în folosinţă).

Sunt şi alte prevederi privind paza bunurilor agricole (culturi, pomi, vite, unelte agricole) şi pedepsele pentru cei ce se sustrăgeau de la asemenea obligaţii sau distrugeau bunurile respective.

În partea a II a sunt reglementate instituţii de drept penal, civil şi procesual. Cartea românească clasifică bunurile mobile (arme, bani) şi cele imobile (moşii), socotindu-le pe cele din urmă mai de valoare, fapt pentru care le protejează cu mai multă grijă. De asemenea face distincţie între bunurile laice şi cele bisericeşti (sfinţite).

Ea mai făcea referire la modul de dobândire al proprietăţii şi, deoarece nu recunoştea uzucapiunea, acţiunea în revendicare putea fi intentată oricând.

Persoanele erau clasificate pe criteriul situaţiei sociale.

Obrazele erau persoanele fizice din categoria oamenilor liberi sau a robilor dar oamenii liberi se împărţeau în ***boieri, ţărani şi săraci***. Boierii dregători erau denumiţi **oameni domneşti** iar ceilalţi erau **rudă bună, aleasă** (nobili) şi de folos ţării. Ţăranii erau numiţi: ţărani gros, neînţelegător, om de gios. Robii erau proprietatea feudală şi acesta avea drept de corecţie asupra lor, ei puteau fi dezrobiţi sau prin denunţarea stăpânului care comitea infracţiuni (exemplu – bani falşi).

Majoratul era considerat la ***25 ani***, dar persoanele răspundeau de faptele lor de la 18 ani.

Reglementarea relaţiilor de familie s-a făcut pe baza unor dispoziţii preluate din pravilele anterioare. Logodna preceda căsătoria şi ea producea anumite efecte juridice. Soţul avea dreptul să administreze bunurile primite dotă şi exercita puterea maritală asupra soţiei, având şi drept de corecţie. Desfacerea căsătoriei se putea face de către biserică la cererea oricăruia dintre soţi sau pentu fapte prevăzute în pravilă (adulter, bătaie peste măsură, rudenie, vrăjitorie).

În materia obligaţilor apar principii noi rezultând din caracterul individual al răspunderii.

Izvoare de obligaţii sunt contractele (tocmeala) şi delictele (înşelăciune, nesocotinţă). Voinţa putea fi viciată prin violenţă (silă) şi prin dol (amăgire). Actele puteau fi încheiate şi prin reprezentanţi (pristavi, ispravnici).

Sunt prevăzute garanţiile personale (chezăşia) cât şi cele reale (zălogul).

Succesiunea putea fi dobândită prin testament scris (zapis) sau oral (cu limbă de moarte) şi fără testament.

Cădeau din drepturile succesoriale novolnicii (cei condamnaţi pentru infracţiuni contra moralei) şi criminalii celor pe care urma să-i moştenească. Moştenitorii erau descendenţi şi colaterali. Copiii naturali moşteneau succesiunea mamei. Rezerva succesorală şi cotele părţi erau stabilite în funcţie de numărul copiilor.

Dispoziţiile penale se bazau pe unele principii moderne preluate din lucrarea lui Prosper Farinaccius. Infracţiunile se numeau vini sau greşeli şi se clasificau în vini mari şi vini mici.

În calificarea faptelor erau luate în calcul: intenţia, locul comiterii, caracterul flagrant sau neflagrant. De asemenea erau prevederi privind tentativa, concursul de infracţiuni, recidiva, complicitatea. Deasemenea sunt enunţate faptele care înlătură răspunderea penală: legitima apărare, nebunia, ordinul superiorului, vârsta sub 7 ani, precum şi cele care reduc răspunderea: mania, pasiunea, ignoranţa, somnambulismul, greşeala fără înşelăciune.

Pedepsele ce se aplicau puteau fi ***fizice*** (spânzurătoarea, decapitarea, tragerea în ţeapă, mutilarea, arderea prin foc), ***privative de libertate*** (temniţa, ocna, surghiun la mănăstire), ***supunerea*** făptaşului ***la oprobiul public*** (plimbarea prin târg), ***pedepsele religioase*** (oprirea de la biserică, afurisenia) şi ***amenzile sau gloabele.*** În unele cazuri se aplica şi pedeapsa talionului ca o rămăşiţă a răspunderii private (viaţă pentru viaţă).

Judecătorul avea o mare posibilitate de apreciere în stabilirea pedepselor **(voinţa giudeţului).** Reglementările din pravile prevedeau recomandarea ca boierilor şi clericilor să nu li se aplice pedepse fizice iar dacă pedeapsa era lăsată la aprecierea judecătorului certarea boierilor să fie mai mică. Alta era situaţia când erau judecaţi pentru ***hiclenie***, ei fiind pedepsiţi mai aspru deoarece fapta lor era îndreptată împotriva statului.

Furtul era considerat şi atunci când debitorul nu îşi îndeplinea obligaţiile către creditor, după influenţa dreptului roman evoluat.

Instanţele de judecată erau laice sau bisericeşti, activitatea judecătorească fiind marcată de o confuzie a atribuţiunilor judecătoreşti şi administrative neexistând o specializare a instanţelor. Toate procesele penale sau civile erau soluţionate de aceeaşi dregători. (Cartea Românească de Învăţătură, glava 243, zac 11 şi 12).

Acţiunea penală putea fi intentată de victimă sau de o altă persoană (soţ pentru soţie, părinte pentru copil) iar în caz de hiclenie sau falsificare de bani (calpuzanie) denunţarea era obligatorie.

În pravile se prevedeau ca ***mijloace de probă:*** martorii, jurământul, înscrisurile, expertizele, iar aprecierea mărturiilor era făcută de judecător în funcţie de condiţia socială a persoanelor.

Deşi nu a apărut sistemul apelului cel nemulţumit de hotărârea dată se putea adresa unui judecător.

Se introduce ***instituţia prespcripţiei acţiunii,*** pentru recuperarea creanţelor era de 30 de ani. În procesul penal termenele de prescriere a acţiunii erau de 5 ani pentru furt şi 10 ani pentru răpire.

5. Dreptul scris în Voievodatul Transilvaniei

În perioada voievodatului dreptul scris era influenţat de eforturile factorilor autohtoni de a consolida autonomia lui iar pe de altă parte de politica de centralizare dusă de Ungaria.

Românii şi-au apărat vechile tradiţii şi obiceiurile juridice consacrate de ***jus valachicum,*** inclusiv prin codificări ale cutumelor recunoscute oficial.

Începând din secolul XV cele trei naţiuni dominante şi regatul ungar au impus un sistem juridic discriminatoriu care nu a fost recunoscut şi nici asimilat de naţiunea română majoritară. Regele maghiar a încercat să impună reglementări scrise privind organizarea de stat şi statutul juridic al diferitelor clase şi categorii sociale dar acestea sau lovit de rezistenţa nobilimi locale astfel că în perioada voievodatului decretele regale au ocupat loc secundar în sistemul de drept al Transilvaniei exemple sunt: Decretul regelui Andrei al II lea din anul 1222 referitor la privilegiile nobilimii; Decretul lui Carol Robert privind organizarea financiară; Decretul lui Ludovic I din 1351 prin care a reorganizat armata şi a fixat obligaţiile iobagilor.

Matei Corvin prin ***Decretul maius 1486*** a încercat să codifice dreptul nescris şi scris lucru ce l-a făcut şi Vladislav al III lea care i-a ordonat ***juristului Ştefan Werboczi*** să întocmească o colecţie de drept valorificând izvoarele nescrise şi scrise existente. Lucrarea lui Werboczi a fost structurată în 3 părţi fiind cunoscută sub denumirea ***Tripartitul lui Werboczi.*** Ea nu a fost publicată oficial dar s-a aplicat în practica judecătorească, inclusiv în Transilvania până în 1848. Ca reglementări ea

cuprinde dispoziţii privind procedura de judecată, drepturile nobilimii, statutul oraşelor libere, condiţia juridică a iobagilor reglementări juridice pentru teritorile dependente de Ungaria.

Codificarea lui Werboczi scoate în evidenţă deosebirile dintre dreptul maghiar şi cel românesc.

Cea mai importantă hotărâre luată de cele Trei naţiuni prin consecinţele sale sociale şi politice a fost luată în sfatul de la Căpâlna în septembrie 1437 prin care s-a infiinţat **Unio trium nationum.** Prin această hotărâre românii au fost excluşi de la viaţa politică din stat.

Aceste izvoare de drept scris cuprind dispoziţii privind contractele, succesiunile, familia, dreptul penal şi procedura de judecată.

Principalele contracte reglementate de dreptul scris în Voievodatul Transilvaniei sunt: vânzarea, donaţia, schimbul, închirierea, împrumutul şi locaţiunea de servicii.

Relaţiile de familie (căsătoria, tutela, adopţiunea, curatela) se găseau sub incidenţa deptului canonic al bisericii catolice.

Prin Tripartitul lui Werboczi s-a introdus în dreptul succesoral un sistem ce se aplica în funcţie de poziţia socială a părţilor şi de proveniența bunurilor. Potrivit acestuia bunurile donative ale nobililor se transmiteau numai băieţilor. Pământurile ţăranilor aserviţi fără succesori, la început au trecut în proprietatea regelui iar mai apoi în cea a feudalilor. Bunurile moştenite treceau asupra rudelor dar cele cumpărate puteau reveni.

Instituţiile dreptului penal şi procesual penal sunt asemănătoare în toate cele trei ţări româneşti, infracţiunile şi pedepsele fiind în general aceleaşi.

Românii din Ţara Făgăraşului ***(Terra Valachorum)*** şi din alte părţi ale Transilvaniei şi-au păstrat vechile obiceiuri şi instituţii impunând autorităţilor codificarea principalelor instituţii juridice consacrate de "Legea ţării" (jus valachicum). În această perioadă Ţara Făgăraşului a avut largă autonomie până la 1452 când a trecut sub administrare săsească (Universitas Saxonum). Împotriva încălcării drepturilor strămoşeşti au fost mai multe rezistenţe culminând cu răscoalele din 1503 şi 1508. Codificarea vechilor obiceiuri juridice româneşti a fost recunoscută în 1508. Statutele stipulează în conţinutul lor că au fost elaborate la propunerea românilor (Videns prioritate Boyaronu et Universarum Walachorum). Ele au fost redactate în limba latină.

Cercetarea textelor din ***Statutele Ţării Făgăraşului*** duce la concluzia că obiceiul românesc se caracterizează printr-o evidentă unitate de conţinut şi a fost aplicat de toţi românii din cele trei ţări în pofida vitregiilor istorice.

6. Dreptul scris în principatul autonom al Transilvaniei

Dieta Transilvaniei s-a întrunit în anul 1540 la Sighişoara şi a hotărât să se conducă după legi proprii. De la această dată legile din Ungaria nu se mai aplicau în Transilvania. Totuşi codul Werboczi se aplica ca o simplă culegere cu caracter privat şi nu oficial.

Dieta a adoptat legi cu caracter extrem de divers privind organizarea de stat, organizarea judecătorească, a bisericii, dreptul civil şi dreptul penal. Toate promovează interesele categorilor sociale privilegiate şi a religiilor accepte.

Între 1540 şi 1653 a fost adoptată colecţia de legi denumită ***Aprobatae Constituţiones Regni Transilvaniae et Portium Hungariae eisdem anexarum*** iar între 1653 şi 1669 o a doua colecţie ***"Compitatae constitutione".***

Activitatea legislativă a Dietei s-a desfăşurat într-o deplină autonomie iar legile au fost elaborate şi aplicate într-un ***" regnum "*** (stat suveran).

După unirea celor trei ţări, Mihai Viteazul a impus dietei la 1600 să recunoască anumite dispoziţii ale obiceiului românesc (scutirea preoţilor români de robotă şi de alte munci iobăgeşti şi dreptul românilor de a paşte vite în hotarele satelor săseşti şi ungureşti).

Normele de drept cutumiar şi scris ale oraşelor săseşti au fost codificate în ***Statutele municipale*** săseşti adoptate de adunările saşilor în 1570 şi 1580 şi aprobate de principele Transilvaniei la 1583. Ele conţin norme de drept în materie de obligaţii, dispoziţii penale şi de procedură penală în formă sistematică.

Deasemenea au fost elaborate şi alte culegeri de drept din care exemplificăm ***Statutele Odorheiului sau Zarandului*** în baza autonomiei locale de care beneficiau aceste unităţi administrative.

BCU IASI

B.C.U. „M. EMINESCU" IAŞI

CAPITOLUL VI

ŢARA ROMÂNEASCĂ ŞI MOLDOVA ÎN TIMPUL REGIMULUI TURCO FANARIOT

SECŢIUNEA I

PARTICULARITĂŢILE ORGANIZĂRII DE STAT ÎN CELE DOUĂ ŢĂRI ROMÂNEŞTI ÎN PRIMA FAZĂ A REGIMULUI TURCO FANARIOT

Prin instaurarea ***regimului turco - fanariot*** în Ţara Românească şi Moldova s-a accentuat amestecul în treburile interne şi încercarea de a îngrădi autonomia acestora.

Fiind înfrântă în luptele pentru ***asediul Vienei,*** Poarta Otomană a pierdut unele teritorii şi în compensare a înăsprit exploatarea celor două ţări româneşti.

Domnii români au desfăşurat acţiuni diplomatice şi militare culminând cu alianţa lui ***Dimitrie Cantemir*** cu Rusia şi **războiul din 1711.**

Având în vedere aceste revolte Turcia a numit domni din rândul fanarioţilor (Nicolae Iorga, Istoria poporului românesc, Bucureşti 1985 pag.466).

Regimul turco – fanariot a cunoscut **două faze** şi anume: de la **1711 la 1774** şi de **1774 până în 1821.** În faza întâi turcii au adus ştirbiri autonomiei celor două ţări iar în faza a doua acestea reuşesc să redobândească treptat unele drepturi economice şi politice, lucru la care a contribuit şi politica dusă de Rusia cu Turcia.

1. Viaţa economică şi socială.

Ocupaţia principală în cele două ţări româneşti a fost agricultura şi creşterea vitelor dar se dezvoltă şi producţia simplă de mărfuri. Au fost

extinse exploatările minere şi se dezvoltă meşteşugurile în oraşe (sticlă, ceramică, postav, hârtie). Cu toate acestea o piedică în dezvoltarea producţiei a fost monopolul turcesc asupra comerţului exterior. Produsele româneşti au fost exportate numai în Turcia la un preţ mic sau fără plată.

Boierii. Statutul acestora a cunoscut unele modificări ei fiind recunoscuţi că au această calitate prin acte administrative de stat în cadrul unei ierarhii nobiliare.

Titlul de boier era condiţionat de îndeplinirea unei slujbe în cadrul statului lucru ce a dus la diminuarea caracterului ereditar al boieriei. Totodată cele mai multe privilegii feudale au fost desfiinţate menţinându-se numai monopolul asupra unor activităţi economice şi comerciale. Boierii tind să acapareze pământurile ţăranilor liberi şi îngrădesc dreptul de folosinţă a ţăranilor aserviţi.

În rândul boierilor pătrund mulţi greci care au primit dregătorii dar în divanul ţării autohtonii erau în majoritate.

Ţăranii aserviţi au fost legaţi de pământ până la jumătatea secolului XVIII iar situaţia lor s-a înrăutăţit tot mai mult datorită abuzurilor comise de boieri.

Ţăranii liberi ce aveau pământ au fost aduşi în stare de dependenţă. În aceeaşi situaţie se aflau şi ţăranii liberi fără pământ de pe moşile boierilor.

Orăşenii. Se generalizează şi consolidează organizarea în bresle a meşteşugarilor sporind autonomia şi puterea economică a oraşelor. În această etapă are loc o ascuţire a contradicţiilor dintre orăşeni şi boieri, cei din urmă căutând să-şi păstreze privilegiile feudale.

2. Organele centrale ale statului.

Domnitorul. Regimul turco – fanariot a dus la înlocuirea alegerii domnului cu numirea lui de către Poarta Otomană. Numirea se făcea în schimbul unor mari sume de bani şi s-a creat un sistem de jefuire sistematică a celor două ţări. Turcii au procedat la confirmarea domnului la câţiva ani după numire şi la mutarea lui dintr-o ţară în alta.

Divanul a înlocuit Sfatul domnesc dar avea competenţă restrânsă, domnul sprijinindu-se pe dregători greci.

Dregătoriile vechi au rămas însă a crescut numărul şi importanţa lor în condiţiile unei centralizări accentuate.

În Moldova a fost introdusă bănia iar în Ţara Românească vornicia de sus şi de jos.

Dregătoriile au fost remunerate iar fanarioţii au introdus corupţia în viaţa de stat după modelul administraţiei otomane.

Organizarea financiară a fost modernizată pentru jefuirea celor două ţări româneşti. Impozitele erau adunate de slujbaşi plătiţi din fondurile ce se constituiau din taxe suplimentare. Impozitele creşteau pe măsura creşterii tributului. Visteria statului s-a separat de cămara domnească.

La început sistemul de impunere s-a unificat, fiecare contribuabil plătea un singur impozit stabilit în ţidula de bir.

În 1740 dania era de 10 lei şi trebuia plătită în patru sferturi. Ea creşte şi peste 30 de ani ajunge la 12 sferturi iar alături de vechile dări se introduc altele noi.

Între anii 1740 – 1750 tributul s-a dublat.

Armata tradiţională a fost desfiinţată dar s-au menţinut elemente ale vechilor contingente de plăieşi, călăraşi, vânători sau panduri sub comanda căpitanilor de judeţe şi ţinuturi.

Sau organizat formaţii de jandarmi rurali, grăniceri, paznici şi slujitori de scaun sub comanda ispravnicilor.

Biserica a fost trecută sub controlul statului prin intermediul unei epitropii. Îngrădirea autonomiei s-a făcut şi prin limitarea dreptului de jurisdicţie. Preoţii trebuiau recrutaţi din rândul ştiutorilor de carte. Mănăstirile şi preoţii au fost scutiţi de dări.

3. Organizarea administrativ teritorială.

Până la reforma administrativă făcută de Constantin Mavrocordat în 1740, conducerea pe plan local revenea marilor dregători sau unor slujbaşi ai acestora caracterizându-se printr-o confuzie de atribuţii.

După această reformă în fiecare judeţ sau ţinut erau câte **doi ispravnici** subordonaţi marelui vistiernic. Ei exercitau atribuţiuni administrative, fiscale şi judiciare. Vechii slujbaşi civili şi militari au fost reduşi numeric iar unele din slujbe sau desfiinţat.

Conducerea oraşelor a fost preluată treptat de **reprezentanţi ai domnului** ele neputând fi administrate de ispravnicii de judeţe şi ţinuturi.

- SECȚIUNEA A II-A -

ORGANIZAREA DE STAT A ȚĂRII ROMÂNEŞTI ŞI MOLDOVEI ÎN A DOUA FAZĂ A REGIMULUI TURCO – FANARIOT

1. Viața economică şi socială

După reformele lui Constantin Mavrocordat proprietatea bisericească s-a extins prin restrângerea loturilor date în folosință țăranilor.

Prin tratatul de la ***Kuciuk – Kainardji*** a fost limitat monopolul Porții asupra comerțului exterior al țărilor româneşti, fiind o cerere tot mai mare de produse agricole pe plan intern şi pentru export.

Boierii au sporit continuu numărul zilelor de clacă.

Dezvoltarea producției şi a comerțului a avut ca urmare şi creşterea rentei în bani.

Boierimea şi-a consolidat pozițiile economice şi politice dar se accentuează concurența dintre aceştia şi fanarioți.

Marea majoritate a ***țăranilor,*** deveniți clăcaşi după reformele lui Constantin Mavrocordat erau în stare de dependență bazată pe învoială (erau legați prin contract).

Orăşenii sporesc numeric şi încep să dețină un rol important în viața economică odată cu dezvoltarea producției de schimb. (C.C. Giurescu, Contribuțiuni la studiul originilor şi dezvoltării burgheziei până la 1848, Bucureşti 1972). Legile adoptate în această perioadă cuprind şi norme referitoare la drepturile negustorilor.

2. Organele centrale ale statului.

Domnitorul. Prin pacea de la Iaşi (1792) durata domniei a fost stabilită la 7 ani cu posibilitatea schimbării domnului în caz de greşeli grave. Turcia nu a respectat această hotărâre şi în 1802 s-a introdus un sistem de garanții cu participarea Rusiei.

Atribuțiile legislative ale domnului primesc dimensiuni noi.

Pravilele sunt întărite prin hrisov domnesc iar obiceiurile se aplică numai cu aprobarea lui.

Pe plan administrativ domnul numea dregătorii, înființa sate şi târguri, elibera paşapoartele.

Prin organizarea instanţelor într-un sistem judiciar modern s-a îngrădit dreptul domnului de a judeca

Armata tradiţională a fost desfiinţată şi cea rămasă asigura numai paza domnului şi poliţia internă.

Divanul domnesc era compus numai din dregători de categoria întâia. Odată cu restrângerea numărului dregătorilor se reduce şi numărul membrilor Divanului (A.D. Xenopol, Războaiele dintre ruşi şi turci şi înrâuirea lor asupra ţărilor române, Iaşi 1880).

Când urmau a fi luate hotărâri importante, domnul convoca Sfatul de obşte care era compus din boierii veliţi (ocupau primul loc în ierarhia boierilor) şi reprezentanţii clerului.

Divanul exercita atribuţiuni legislative, administrative şi judiciare.

Legislativ, Divanul aproba toate actele domneşti cu caracter normativ şi pe cele ce urmau a fi prezentate Sfatului de obşte.

Administrativ, Divanul asigura aplicarea unor norme de drept ori organiza funcţionarea unor servicii publice iar începând din anul 1802 era consultat în mod obligatoriu de domn când fixa şi repartiza impozitele. Concomitent are loc o precizare mai clară a atribuţiilor judiciare pe care le avea Divanul domnesc.

În concluzie, are loc separarea principalelor activităţi ale Sfatului şi creşterea rolului Divanului domnesc prin îngrădirea unor atribuţii ale domnului.

Epitropia obştirilor (vornicia) apare la început în Ţara Românească şi ulterior în Moldova având atribuţiuni ce priveau învăţământul, asistenţa socială, comerţul, lucrările publice şi industria. Epitropia era organ administrativ apărut la nivelul oraşelor şi la nivel central şi a dus la modernizarea aparatului de stat.

Dregătoriile. Dregătorii erau numiţi de domn la înscăunarea sa şi la începutul fiecărui an erau confirmaţi iar alţii înlocuiţi. De regulă numirea se făcea din rândul boierimii iar când un om de rând ajungea dregător el devenea boier. Dregătorii erau cu funcţii şi fără funcţii. Cei fără funcţii îşi cumpărau titlurile de noblete.

Dregătoriile erau de trei feluri, această împărţire fiind şi criteriul de ierarhizare a boierilor.

Conform reformei lui Constantin Mavrocordat din prima categorie făceau parte marii boieri (de la marele ban până la clucerul de arie) fiind denumiţi şi boieri veliţi.

În a doua categorie intrau ceilalţi dregători. Urmaşii dregătorilor din categoria întâia erau numiţi neamuri iar a celor din categoria a doua mazili.

Mai târziu boieri veliţi s-au clasificat în două categorii ajungându-se astfel la cele trei categorii de boieri.

În Ţara Românească marii boieri erau: marele ban, marele vornic al Ţării de Sus, marele vornic al Ţării de Jos, marele logofăt, marele vistier, marele spătar, marele clucer, marele postelnic, marele stolnic, marele paharnic, marele comis.

Deşi în baza hatişerifului din 1802 marile dregătorii trebuiau acordate boierilor pământeni, ele se acordau de preferinţă grecilor din Fanar.

Organizarea financiară. Are loc separarea vistieriei statului de cămara domnească. Marele vistiernic conducea activitatea financiară şi asigura încasarea dărilor, plata slujbaşilor, a tributului şi a altor cheltuieli. Serviciile fiscale au fost repartizate în funcţie de factorii economici şi geografici, sau instituit unităţi fiscale identice (grupuri de gospodării) şi s-a generalizat remunerarea dregătorilor.

Contribuabilii se împărţeau în două categorii mari şi anume ***bresle*** şi ***birnici***. Breslele beneficiau de un regim fiscal mai avantajos iar birnicii (ţăranii liberi şi clăcaşii) plăteau toate dările (în bani, dijmărit pe porci, stupi, oierit, vinărie, etc.) Birul în bani a sporit de la 10 lei la jumătatea secolului al XVIII lea ajungând la 200 de lei în anul 1821.

Unităţile impozabile erau formate din cinci familii grupate după criteriul puterii economice şi se numeau liude.

Poslusnicii şi scutelnicii aveau obligaţii financiare numai faţă de stăpânii lor fiind scutiţi faţă de stat (înainte de 1821 reprezentau un sfert din numărul ţăranilor).

Boierii veliţi erau scutiţi de dări iar târgoveţii, mazilii, preoţii şi diaconii aveau şi ei o parte din scutiri.

Cea mai mare parte din venitul vistieriei era destinată plăţii tributului (A.D. Xenopol, Finanţele în epoca fanarioţilor, Revista de istorie, arheologie şi filologie nr. 1/1883 pag. 43).

În camara domnească intrau veniturile din vămi şi de pe saline iar în cămara doamnei birul pe ţigani.

Organizarea armatei. Armata pamânteană a fost desfiinţată. La 1775, în Ţara Românească, era o oaste dinauntru pentru asigurarea ordinei şi oastea din afară care apara graniţele, în total având câteva mii de ostaşi.

Paza domnului o asigurau arnăuţii (soldaţi mercenari). La războaiele dintre Rusia şi Turcia din această perioadă au participat şi voluntari români printre care era şi Tudor Vladimirescu.

Organizarea bisericii. Mitropoliile din ţările române aveau o largă autonomie dar spiritual se aflau sub autoritatea Patriarhiei de la Constantinopole.

Politic, domnul exercita autoritatea asupra bisericii, el îşi dădea acordul la alegerea mitropoliților şi acorda cârja episcopală.

Mitropolitul era membru în Divan şi exercita jurisdicția bisericească. Episcopii puteau judeca şi îndruma spiritual pe credincioşii din eparhiile lor. În probleme administrative episcopii erau ajutați de protopopi, funcțiile acestora din urmă fiind recunoscute prin lege.

Mitropolia Moldovei avea sediul la Iaşi şi coordona episcopiile de Roman, de Huşi şi Rădăuți.

După cucerirea Bucovinei de către austrieci s-a înființat Mitropolia Bucovinei şi a Galiției.

În Țara Românească, mitropolia se afla la Bucureşti şi îşi exercita jurisdicția asupra episcopiilor de Buzău, de Argeş şi de Râmnic.

3. Organizarea administrativă şi teritorială.

În această perioadă s-au luat măsuri pentru delimitarea atribuțiilor administrative de cele ale justiției, remunerarea slujbaşilor din administrație şi chiar pedepsirea abuzurilor comise de aceştia.

În general s-au păstrat vechiile unități administrative dar au apărut şi elemente noi, de exemplu împărțirea Țării Româneşti în ***Țara de Sus*** şi ***Țara de Jos,*** generalizarea ***plăşii*** ca subdiviziune administrativă în Țara Românească şi ***a ocolului*** în Moldova. În zona de munte a Țării Româneşti corespondentul plăşii era ***plaiul.***

Conducerea administrativă a județelor şi ținuturiior era îndepiinită de ***doi ispravornici***, ei exercitând şi atribuțiunile judecătoreşti. Ispravnicii proveneau din rândul marilor dregători şi erau numiți de domn.

La conducerea plăşilor se aflau zapcii de plasă, la ocoale ocolaşi şi la plaiuri vătafi de plai.

Oraşele îşi pierd treptat autonomia prin înlocuirea vechilor dregători aleşi (județi,soltuzi şi pârgari) cu dregători numiti de domn şi prin pierderea vechilor privilegii (P. Negulescu, Istoricul județelor în România, Revista de drept public, XVII/1942/pag.82). Ele erau în stare de dependență feudală iar ispravnicii, ca reprezentanți ai domnului, interveneau în problemele administrative ale oraşelor având şi atribuții judecătoreşti.

La sfârşitul sec al XVIII lea apar epitropii ale obştilor în diferite oraşe, dependente de domn.

Poliția capitalelor se asigura de către ***agie*** în zona centrală iar la periferie de către ***spătărie*** la Bucureşti şi de spătărie şi hătmănicie la Iaşi. La Bucureşti era şi un ispravnic de oraş devenit ulterior vornic al poliției.

În sate funcţionau în continuare vechile organisme ale obştilor, deşi majoritatea erau în dependenţă feudală (A. Rădulescu, Viaţa juridică şi administrativă a satelor, Bucureşti 1927).

Adunarea generală a magieşilor ca şi oamenii buni şi bătrâni continuau să deţină atribuţiuni financiare şi juridice (pricini mărunte).

În Ţara Românească satele erau conduse de pârcălabi iar în Moldova de vornici.

4. Organizarea instanţelor judecătoreşti.

Dacă Constantin Mavrocordat a început modernizarea sistemului judiciar, desăvârşirea lui s-a făcut de către Alexandru Ipsilanti.

La 1775 a fost adoptată ***Pravilniceasca Condică*** care cuprinde cinci titluri, ce reglementează organizarea instanţelor judecătoreşti într-un sistem ierarhic delimitând clar componentele diferitelor trepte de jurisdicţie. De asemenea Alexandru Ipsilanti a delimitat atribuţiile administrative de cele judiciare (Pravilniceasca Condică, ediţie critică, Bucureşti 1957).

Prima instanţă era ***judecătoria*** formată dintr-un judecător ajutat de un logofăt. Ea judeca procese civile dintre ţărani şi pricini penale minore. Ispravnicii aveau şi ei drept de judecată, singuri sau împreună cu judecătorul.

Departamentele judecau procese civile şi penale. Cele civile erau judecate de două departamente egale în grad, unul format din şapte, celălalt din opt judecători. Procesele penale erau judecate de către departamentul "vinovaţilor".

Aceste instanţe pronunţau hotărâri înscrise în condici.

Departamentul veliţilor boieri era format din boieri din prima categorie şi trei mazili veliţi, el judeca în prima instanţă procesele dintre boieri şi în apel hotărârile celorlalte departamente.

Divanul domnesc era instanţa supremă, compus din boieri veliţi sub preşedinţia domnului. El judeca procese civile şi penale fie în primă instanţă sau în apel.

Pe lângă agie şi spătărie erau instanţe speciale, hotărârile cărora puteau fi apelate la departamentul veliţilor boieri.

În mai multe etape şi în Moldova au fost reorganizate instanţele judecătoreşti. La Iaşi s-a înnfiinţat departamentul al doilea pentru procese civile mai puţin importante iar cele de importanţă mare se judecau de către

divanul judecătoresc. Procesele penale au fost judecate de departamentul criminalicesc.

În Ţara Românească şi Moldova s-au înfiinţat departamente speciale care judecau procesele dintre localnici şi străini (***străinele pricini***).

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL VII

EVOLUȚIA DREPTULUI ÎN TIMPUL REGIMULUI TURCO-FANARIOT

SECȚIUNEA I

DREPTUL ÎN PRIMA FAZĂ A REGIMULUI TURCO-FANARIOT

În această perioadă din cauza îngrădirii autonomiei țărilor româneşti nu au mai fost elaborate codificări cu caracter oficial. Hrisoavele domneşti şi anaforalele Divanului domnesc erau singurele norme juridice adoptate în prima fază a regimului turco-fanariot.

1. Reformele lui Constantin Mavrocordat

Ele au fost adoptate succesiv în Țara Românească şi Moldova şi au avut ca scop consolidarea statului centralizat, întărirea privilegiilor boierilor şi aplicarea unor noi forme de exploatare a țărănimii.

Prin aşezământul din 1740 clerul a fost scutit de plata dărilor dar i s-a limitat dreptul de judecată. Deasemenea au fost create epitropiile mănăstireşti.

Calitatea de boier era legată de cea de slujbaş al statului nefiind determinată de cea de proprietar de pământuri.

Boierii erau împărțiți în ***veliți*** şi ***mazili.*** În prima categorie intrau marii dregători iar în cea de-a doua urmaşii boierilor mai puțin importanți. Primii erau scutiți de toate dările iar cei din urmă numai de o parte din ele.

Pe plan administrativ au fost numiți câte doi ispravnici la județe şi ulterior la ținuturi şi s-a făcut remunerarea dregătorilor.

Financiar au fost suprimate unele dări şi s-au unificat celelalte. Impozitul unic era repartizat pe sate şi unități impozabile urmând a fi plătit în patru sferturi. Aceste sferturi au sporit în timp.

Aşezământul din 1740 interzice strămutarea ţăranilor aserviţi şi a introdus noi prestaţii în muncă fără a le limita.

Accentuarea exploatării a generat fenomenul bejăniei peste hotare care având caracter de masă a periclitat viaţa economică şi socială.

Între 1746-1749, Constantin Mavrocordat a adoptat reforme privind desfiinţarea rumâniei şi veciniei, mai întâi în Ţara Românească prin hrisoavele din 1 martie şi 5 august 1746 şi apoi în Moldova în 1749.

La 1 martie 1746 s-a dat un hrisov pentru ***iertarea de rumânie*** a ţăranilor fugari care se întorc pe moşiile boierilor şi la 5 august 1746 au fost eliberaţi toţi ţăranii. Eliberarea s-a dat fără plată dar dacă boierii şi clericii nu doreau acest lucru ţăranii trebuiau să plătească 10 taleri. Spre deosebire de Ţara Românească în Moldova nu s-a condiţionat eliberarea ţăranilor aserviţi de plata unei sume de bani.

După eliberare ţăranii erau consideraţi oameni liberi fiind denumiţi clăcaşi şi locuitori pe moşii. Obligaţiile lor erau stabilite prin învoielile încheiate cu boierii.

Desfiinţarea iobagiei a marcat începutul procesului de dispariţie a proprietăţii divizate şi de consolidare a proprietăţii absolute.

Cu toate acestea desfiinţarea iobagiei nu a însemnat şi desfiinţarea tuturor formelor de dependenţă personală. Supravieţuirea rumâniei s-a extins prin categoriile sociale ale scutelnicilor şi posluşnicilor ei având obligaţii numai faţă de boierii pe a căror moşii erau.

2. Culegeri de drept

În perioada analizată au fost şi unele culegeri de drept dar acestea nu aveau caracter oficial.

Astfel, în 1730, ***Gheorghe din Trapezunt*** a realizat un nomocanon redactat în limba greacă, constituind o continuare a literaturii noastre religioase. Acesta cuprinde poruncile apostolilor şi a canoanelor bisericeşti şi a rămas în manuscris.

În timpul lui Ştefan Niculae Racoviţă, marele paharnic ***Mihai Fotino*** a scris un manual de legi în limba greacă care deşi nu a fost tipărit s-a aplicat în practica instanţelor judecătoreşti. El a folosit ca izvoare legea agrară bizantină, Bazilicalele, Obiceiul ţării, lucrările lui Mihai Vlastares şi Constantin Armenopol.

Manualul are trei volume şi reglementează instituţiile de drept laic şi

bisericesc. Dispoziţiile sale sunt sistematizate pe ramuri de drept: dreptul familiei, succesiuni, donaţii, contracte, dreptul penal şi procedura de judecată. Ca noutate cuprinde şi unele texte privitoare la comerţ datorită dezvoltării economiei de schimb.

- SECŢIUNEA A II-A -

DEZVOLTAREA DREPTULUI SCRIS ÎN A DOUA FAZĂ A REGIMULUI TURCO-FANARIOT

1. Codificări adoptate

Legiuirile adoptate în această perioadă prezintă trăsături specifice privind conţinutul şi forma lor, dar în esenţă rămân tot feudale.

Izvoarele bizantine îşi pierd importanţa în eleborarea noii legislaţii scrise şi apar principii şi instituţii proprii codurilor burgheze. În noile izvoare se codifică obiceiul ţării fiind sistematizat pe instituţii juridice.

Codificările realizate până la 1821 se referă în special la organizarea instanţelor, procedura de judecată şi la dreptul civil (R.Dimiu, Primele hrisoave pentru organizarea judecătorească ale lui Alexandru Ipsilanti în Ţara Românească, Studii şi cercetări juridice XX, 1975, pagina 385).

Datorită tratatului de la Kuciuk Kainardji (1774), se acordă o importanţă specială procedurii de judecată. În baza tratatului, ţările româneşti puteau avea relaţii cu celelalte state din Europa dar exista pericolul ca cetăţenii acestor state să pretindă a fi judecaţi după legile lor, motivând că procedura de judecată din ţările noastre era primitivă.

Efortul de a realiza o procedură de judecată modernă avea dublă semnificaţie şi anume evita aplicarea regimului capitulaţiilor în ţările româneşti iar pe de altă parte prin particularităţile regimului străinilor se demonstra că aceste ţări nu fac parte integrantă din Imperiul Otoman.

Astfel, noile legi au fost denumite codică, condică sau cod potrivit tradiţiei româneşti şi a practicii din celelalte ţări europene.

În 1775, din porunca lui Alexandru Ipsilanti, în Ţara Românească a fost întocmită ***Pravilniceasca condică*** dar a intrat în vigoare după cinci ani din cauza opoziţiei Turciei. Limba în care a fost scrisă era în greacă şi română.

Denumirea în limba greacă era Sintagmation nomicon iar în română Mica orânduială juridică.

Deşi sunt la fel, cea în limba română este mai clară, termenii juridici fiind pe înțelesul poporului.

Această legiuire are ca izvoare: Obiceiul românesc, dispoziții din Bazilicale, jurisprudența (povețele) şi doctrina juridică modernă (Montesquieu, Beccaria). Se presupune că unul dintre autorii mai importanți a fost Enăchiță Văcărescu acesta având în mod sigur cele mai vaste cunoştiințe în materie.

Pravilniceasca condică s-a aplicat până în 1818 când a fost adoptat Codul Caragea dar s-a abrogat în 1865 prin intrarea în vigoare a Codului Civil Român.

Codul Calimach (Codica Țivilă a Moldovei) a fost elaborat de un colectiv de jurişti format în 1813 din inițiativa domnitorului Scarlat Calimach(Codul Calimach, ediția critică Bucureşti 1858) tot în limbile română şi greacă. Ediția în greacă s-a tipărit şi a intrat în vigoare în 1817 iar cea în limba română abia în 1833. La întocmirea Codului Calimach şi-au adus aportul Andronache Donici, Anania Cuzanos şi Cristian Flechtenmacher iar la versiunea în română Damaschin Bojincă, Petrache Asachi şi Cristian Flechtenmacher. Izvoarele au fost: obiceiul românesc, codul civil francez (1804), dreptul bizantin şi codul civil austriac (1811).

Codul Calimach are 2032 articole structurate în 3 părți, precedate de o introducere.

Partea introductivă are 24 de articole şi cuprinde dispoziții generale referitoare la lege cu specificarea că materiile la care codul este lacunar se vor reglementa potrivit obiceiului românesc.

Partea I priveşte ***dritul persoanelor,*** a doua parte ***dritul lucrurilor*** iar a treia ***înmărginirile*** ce privesc dreptul persoanelor şi a lucrurilor. Acest cod s-a aplicat până la 01.12.1865.

Legiuirea Caragea întocmită şi publicată în 1818 din ordinul domnitorului Țării Românești, Ioan Gheorghe Caragea a intrat în vigoare la 1819 şi a avut ca autor pe logofătul Nestor şi Atanasie Hristopol. La partea finală şi-au adus aportul şi stolnicii Ioniță şi Constantin Bălăceanu. Leguirea Caragea conține norme de ***drept penal, civil*** şi de ***procedură.*** Partea I tratează obrazele(persoanele fizice), a doua lucrurile, a treia tocmelile, a patra darurile şi moştenirile, a cincea viniile iar ultima judecarea cauzelor. Primele 4 părți reprezintă codul civil, a cincea codul penal iar a şasea codul de procedură. Ea s-a aplicat până în 1865 când a intrat în vigoare Codul civil

român. În această perioadă au mai fost întocmite unele pravile dar care nu au fost promulgate de către domn însă s-au aplicat în practica instanţelor.

În 1814 juristul moldovean Donici a elaborat un adevărat cod civil denumit ***Manualul juridic al lui Andronache Donici***, redactat în limba română, adoptat oficial, cu o structură modernă şi cu reglementări avansate. Manualul a avut ca izvoare obiceiul românesc, legiuirile bizantine şi legiuirile româneşti anterioare.

De asemenea au fost adoptate şi legi cu caracter special care au reglementat numai anumite aspecte ale vieţii sociale româneşti în continua sa dezvoltare.

Astfel ***Sobornicescul Hrisov*** din 1875 dat de Alexandru Mavrocordat întărea unele anaforale ale Sfatului de obşte. În realitate erau 2 hrisoave: cel din 14 august hotăra ca în viitor să nu se mai tocmească "acte meşteşugite" de înstrăinare a pământurilor ţăranilor către boieri iar donaţiile celor săraci către bogaţi urmau să fie anulate. De asemenea vânzările, schimburile şi zălogirile de pământuri se puteau face numai cu înştiinţarea divanului pentru a se face publicitatea necesară. Cu toate acestea actele nelegale de acaparare a pământurilor ţăranilor de către boieri au fost legitimate, acest lucru reprezentând o măsură de consolidare a procesului de acumulare a capitalurilor.

Prin hrisovul din 12 septembrie 1785 s-a urmărit asigurarea unităţii familiilor de robi ţigani interzicându-se vânzarea separată a soţilor sau a copiilor separat de părinţi.

2.Noua reglementare a organizarii principalelor institutii juridice

Codurile din a doua fază a regimului turco fanariot au fost adoptate în condiţiile dezvoltării relaţiilor marfă bani şi sub influenţa unor reglementări juridice europene moderne. Acestea înfiinţează instituţii noi cu un nou mod de formare, cu elemente şi efecte noi. Asistăm la un început de delimitare a ramurilor de drept şi la apariţia dreptului burghez.

Dreptul de proprietate evoluează în direcţia delimitării proprietăţii feudale de dreptul de folosinţă a ţăranilor iar în timp codurile au preluat din Bazilicale şi consacră dreptul absolut de proprietate. Astfel, prin reforma lui Constantin Mavrocordat ţăranii dobândesc dreptul de folosire a pământului în baza unui contract şi nu în baza unui drept recunoscut prin obiceiul ţării.

Realizând trecerea de la proprietatea divizată la cea absolută aceste legiuiri precizează că atribuţiile proprietăţii pot fi împărţite între două

persoane (dreptul fiinţei lucrului şi dreptul folosului) în baza vechiului sistem, dar ele se pot îmbina asupra unei singure persoane şi atunci dreptul de proprietate este absolut sau desăvârşit (codul Calimach, articolul 476).

Codul Caragea, în partea a III-a, art.1 specifică că raporturile dintre boieri şi ţărani se stabilesc pe baza raportului de emfiteoză.

În această perioadă, dreptul de proprietate absolută a boierilor se extinde şi asupra pădurilor, ţăranii trebuind să plătească taxe sau zeciuială pentru a avea acces la exploatarea pădurilor.

Domnitorii fanarioţi şi-au propus să desfiinţeze drepturile străvechi de proprietate atât ale ţăranilor cât şi ale boierilor. Astfel Scarlat Calimach, afirma că la origine toate pământurile au aparţinut domnului şi nu poate exista proprietate privată asupra pământului fără hrisov de la domnie. (dania domnească)

Sfatul de obşte a respins această interpretare potrivit obiceiului ţării şi invocând dreptul de uzucapiune (40 de ani) care se aplică şi la imobilele domneşti.

Persoanele. Principiile de bază ale dreptului feudal ce privesc persoanele şi clasele sociale au rămas aceleaşi dar apar şi unele elemente noi.

Clasificarea de bază a persoanelor era în ***slobozi, robi şi sloboziţi.*** Ca noutate este faptul că ţăranii ce munceau pe moşii erau denumiţi locuitori sau clăcaşi şi nu rumâni sau vecini (Pravilnicească condică, titlul XVI, Legiuirea Caragea partea III-a capitolul 6 şi Codul Calimach art. 1351.)

Prin Pravilnicească condică numărul zilelor de clacă era de 6 şi maximul de 12 iar în Legiuirea Caragea numărul a fost stabilit la 12 dar urbariile fixau noi prestaţii pe căi ocolite. (Aşezământul lui Grigore al III-lea Ghica 1777)

În plan social are loc o creştere a numărului poslușnicilor şi scutelnicilor care erau în dependenţă personală faţă de boier şi nu aveau obligaţii faţă de stat.

În 1814 s-a hotărât ca numărul celor de mai sus să nu fie mai mare în fiecare judeţ decât cel al birnicilor.

Robii au fost asimilaţi formal cu lucrurile dar li s-a acordat şi o anumită capacitate juridică când era în interesul proprietarilor. Ei puteau apare ca reprezentanţi ai stăpânilor în relaţiile cu terţe persoane.

Persoanele juridice au fost reglementate prin dispoziţii cuprinse în capitole distincte fapt ce explică apariţia primelor societăţi comerciale denumite tovărăşii (Pravilnicească condică, şi Legiuirea Caragea).

Legiuirea Caragea reglementează amănunţit regimul juridic al tovărăşiilor neguţătoreşti, mai ales cu privire la formarea capitalului, administrarea, răspunderea, împărţirea câştigurilor şi stingerea societăţii (M. Bannachi, Persoana morală în Condicile Calimach, Bucureşti 1984).

Dispoziţiile privind persoanele juridice sunt asemănătoare cu cele din Dreptul civil francez.

Familia, rudenia şi căsătoria, în marea lor majoritate sunt reglementate în baza vechilor dispoziţii ale dreptului bizantin.

Cu toate acestea apar elemente noi în materie de răspundere personală şi anume: soţia nu răspunde pentru faptele soţului şi nici părinţii pentru faptele copiilor majori.

Rudenia putea fi duhovnicească (prin botez) sau de sânge, suitoare în linie dreaptă, pogorâtoare în linie dreaptă şi lăturalnică în linie sus, jos şi de alături.

Codurile Caragea şi Calimach reglementează adopţiunea (înfierea), tutela (epitropia) şi curatela (curatoria) după cele mai noi legiuiri din Europa.

Logodna şi ***căsătoria*** au fost reglementate în conformitate cu dreptul bizantin, interzicând căsătoriile dintre creştini şi necreştini, între robi şi slobozi, iar copilul natural al unui slobod cu o roabă era întotdeauna slobod. Legiuirea Caragea a reglementat separaţia de corp. La constituirea zestrei lucrurile mobile erau preţuite pentru a fi restituite la divorţ. Adulterul soţiei ducea la pierderea zestrei, aceasta trecând în proprietatea soţului, dar în condiţii diferite, conform Codului Calimach sau Caragea.

Pravilnicească condică şi Codul Caragea prevăd obligaţia fraţilor de a constitui zestrea fetelor iar Codul Calimach trecea această sarcină asupra părinţilor (I. Peretz, Privilegiul masculinităţii în Pravilnicească condică, Ipsilanti şi Legiuirea Caragea, Bucureşti 1905).

Succesiunile erau diferite dacă erau cu testament (testamentara) şi fără testament (ab intestat).

Vocaţia succesorală aparţinea rudelor de sânge (ascendenţi, descendenţi şi colaterali). Soţul supravieţuitor primea o parte din uzufruct (egală cu a unui copil) dar numai spre folosinţă dacă venea în concurs cu copii, iar când nu erau copii sau venea în concurs cu copii dintr-o altă căsătorie ai soţului defunct primea o cotă între 1/6 şi 1/3 în deplină proprietate. Dacă lipseau rudele cu vocaţie succesorală, soţul supravieţuitor moştenea întreaga avere.

În lipsa soţului supravieţuitor şi a altor rude succesibile moştenirea era vacantă fiind culeasă de stat.

De asemenea a fost reglementată rezerva succesorală şi trimiria (a treia parte din avere destinată cheltuielilor de înmormântare şi pomenirii celui decedat).

Fetele căsătorite, care au primit zestre, nu puteau solicita efectuarea raportului bunurilor sau sinisfora (adăugarea bunurilor dotale la masa succesorală) pentru a dobândi în acest mod vocaţie succesorală.

În conformitate cu prevederile Codului Calimach, copii naturali veneau la moştenire şi în concurs cu cei legitimi iar potrivit Codului Caragea moşteneau numai mama (Legiuirea Caragea, IV, 3, 21).

Obligaţiile. Prin receptarea celor mai noi reglementări existente, Codurile Caragea şi Calimach formulează o adevărată teorie a obligaţiilor. Astfel, tratează în formă sistematică izvoarele obligaţiilor, criteriile de clasificare a lor, elementale esenţiale ale contractelor şi elementele specifice fiecărui contract în parte.

Izvoarele obligaţiilor erau: legea, tocmeala (contractul) şi vătămarea adusă cuiva (delictul) (Codul Calimach, art. 1150).

După formă, contractele se clasificau în scrise şi nescrise iar după efecte în unilaterale şi bilaterale.

Codul Caragea introduce principiul cauzei licite pentru existenţa şi validitatea contractelor. Nici un contract nu se putea încheia în detrimentul dispoziţiilor legale şi a bunelor moravuri (Legiuirea Caragea, II, 14).

Consimţământul trebuia să fie liber exprimat şi nu viciat de silă (teamă) sau vicleşug (dol) iar obiectul contractului să fie în comerţ (patrimonial).

Codul Calimach şi Codul Caragea se referă în special la vânzare, închiriere, schimb, depozit, arendă, emfiteoză, mandat, comodat, sechestru, chezăşie şi zălog.

Datorită nivelului ridicat la care au ajuns relaţiile marfă bani ambele coduri reglementează amănunţit contractul de vânzare-cumpărare. Vânzarea se putea face în scris sau oral dar robii şi imobilele numai prin contract scris (Legiuirea Caragea, III, 2, 6)

În situaţia robilor şi a moşiilor trebuia respectat dreptul de răscumpărare şi precumpărare. Potrivit dreptului roman când preţul reprezenta mai puţin de jumătate din cel real se admitea "stricarea vânzării" considerându-se că a intervenit o leziune.

Pentru contractul de împrumut Pravilnicească condică prevedea forma scrisă şi prezenţa a 3 martori pentru ca debitorul să nu poată nega înscrisul. Zălogul putea fi scos la mezat (licitaţie) la cererea creditorului şi numai prin hotărâre judecătorească. Dobânda legală era de 10% şi se interzicea

anatocismul (dobândă la dobândă) şi camăta, dar împrumuturile cămătoreşti s-au aplicat în relaţiile dintre ţărani şi boieri în folosul celor din urmă.

Dreptul penal. Vechile dispoziţii au fost preluate de noile coduri în linii mari. Textele reglementează anumite categorii de infractori (furi, plastografi, tâlhari, haini) şi nu prezintă elementele definitorii ale infracţiunilor.

Elementele noi au fost determinate de noile practici economice şi de organizarea socială. Vechile reglementări pedepseau nesupunerea faţă de dregători şi slujbaşi iar Pravilnicească condică a introdus şi pedepsirea slujbaşilor şi dregătorilor pentru abuzuri în dauna locuitorilor, corupţia şi mita.

Potrivit noului sistem de probaţiune în justiţie, bazat pe înscrisuri şi mărturii apar ***plastografii*** (falsificatori de acte) care trebuiau pedepsiţi precum şi martorii mincinoşi aceştia din urmă fiind trecuţi şi în "condica şireţilor" pentru a nu mai putea depune mărturie ulterior.

Producţia şi circulaţia mărfurilor au dus la incriminarea celor ce se declarau falimentari pentru a nu-şi plăti datoriile. Faliţii frauduloşi (mofluzi mincinoşi) erau pedepsiţi împreună cu cei care au tăinuit bunurile mofluzilor sau au pretins că sunt şi ei creditori.

Se păstrează pedepsele vechi fizice (tăierea mâinii pentru plastografie, bătaia, darea prin târg, legea talionului pentru mărturie mincinoasă) dar judecătorii au o largă posibilitate de apreciere în stabilirea pedepsei.

Codul Caragea pedepseşte omorul după cum a fost săvârşit, cu intenţie (cugetat) sau fără intenţie (necugetat).

Alexandru Ipsilanti modernizează organizarea instanţelor de judecată, se introduc ***condicele de judecată,*** hotărârile trebuiau redactate în scris şi motivate cu arătarea capului de pravilă, introducerea reprezentării în justiţie prin mandatari (vechili) ori prin avocaţi (vechili de judecăţi). Probele mistice îşi pierd importanţa în comparaţie cu cele scrise, declaraţiile martorilor oculari sau cercetările făcute de instanţă.

Judecătoriile de la judeţe ţineau condici speciale pentru vânzările de moşii, pentru testamente sau foi de zestre, lucru ce marchează publicitatea tranzacţiilor imobiliare şi ale notariatului.

Condica şireţilor introdusă în Ţara Românească poate fi considerată un început de evidenţă prin cazierul judiciar.

Elemente noi în organizarea procesului au fost vânzarea la mezat, falimentul şi judecarea comercianţilor de către arbitri.

Prin modernizarea procedurii de judecată dispar instituţii tradiţionale ca: zavearea, ordaliile şi jurătorii sau trec pe plan secund.

CAPITOLUL VIII

REVOLUŢIA DE LA 1821

1. Cauzele mişcării revoluţionare

În primul rând are loc o adâncire a contradicţiilor dintre feudali şi celelalte clase şi categorii sociale iar în al doilea rând dintre poporul român şi fanarioţi. Acest lucru i-a conferit Revoluţiei de la 1821 un dublu caracter naţional şi social.

În perioada premergătoare mişcării boierimea măreşte continuu zilele de muncă pentru clăcaşi şi le îngrădeşte dreptul de folosire a pădurilor, iazurilor, păşunilor şi de desţelenire a unor noi ogoare.

Introducerea arendei duce şi ea la asuprirea tot mai cruntă a populaţiei ţărăneşti.

Cumpărarea domniei şi ***plata haraciului*** faţă de turci sporeşte obligaţiile ţărănimii faţă de stat şi creşte fiscalitatea.

Alte cauze au fost: supunerea moşierilor şi pandurilor olteni la dări grele, monopolul comercial al turcilor asupra comerţului care, deşi limitat, nu a fost desfiinţat în întregime, îndepărtarea boierilor autohtoni din dregătorii de către slugile fanarioţilor, menţinerea relaţiilor de producţie feudale, toate acestea contribuiind la caracterul de masă al revoluţiei.

2. Influenţe externe

Mişcarea revoluţionară din Ţara Românească a avut loc în contextul general al luptelor popoarelor din sud-estul Europei pentru înlăturarea jugului turcesc, mai ales din Grecia şi Serbia. (C.D. Aricescu, Acte justificative la istoria revoluţiunii române de la 1821, pagina 123). Ea nu s-a subordonat luptei popoarelor din Balcani deoarece a avut un program propriu şi a urmărit obiective specifice.

În prima etapă a revoluţiei Tudor Vladimirescu a acţionat în strânsă legătură cu Eteria, care avea baza în Rusia fiind sprijinită de regimul ţarist.

Alexandru Ipsilanti intenţiona să atragă Rusia în război prin intervenţia Turciei în ţările române dar Tudor Vladimirescu a fost mai diplomat şi a încercat o apropiere de Poartă cu scopul de a realiza măcar înlăturarea domniilor fanariote şi revenirea la domeniile pământene.

3. Programul revoluţiei

Tudor Vladimirescu a deţinut puterea politică de la 28 ianuarie până la 27 mai iar armata revoluţionară a fost constituită în Adunarea poporului (S. Iancovici, Tudor Vladimirescu, Documente şi date noi, Revista Arhivelor XXXII, 1970, pagina 594).

După ce a ocupat Bucureştiul, Tudor a recunoscut Divanul ca organ administrativ al ţării urmând a lucra după dispoziţiile lui. Recunoaşterea Divanului a avut un caracter vremelnic deoarece el intenţiona să introducă un regim constituţional modern cu principii şi instituţii avansate.

Principiile noi sunt cuprinse în ***Proclamaţia de la Padeş*** dată la sfârşitul lunii ianuarie 1821, Cererile ***norodului românesc*** (februarie 1821), ***Proclamaţia de la Bolintin*** (16 martie) şi ***Proclamaţia de la Bucureşti*** (20 şi 23 martie 1821).

Cel mai important document este: ***"Cererile norodului românesc"*** care poate fi asemuit cu un proiect de constituţie în baza căruia statul trebuia să fie o monarhie constituţională iar domnul să depună jurământul că va respecta constituţia. Deasemenea conţinea prevederea de înlăturare a condiţiei privind originea aristocratică a dregătorilor (se pregătea accesul burgheziei la conducerea statului) iar numirile să se facă după merite. Domnul nu mai putea înnobila persoane care nu deţineau dregătorii.

S-a mai prevăzut reducerea taxelor de judecată, înlesnirea accesului tuturor cetăţenilor la instanţele de judecată şi afirmarea suveranităţii prin desfiinţarea privilegiilor avute de străini în faţa justiţiei. Deasemenea documentul stabilea înfiinţarea unei armate naţionale pentru asigurarea ordinii interioare şi a apărării de pericolul extern.

Biserica trebuia subordonată statului şi legilor ţării iar mitropolitul să fie ales de popor. Biserica trebuia să înfiinţeze şcoli cu predare în limba română, în mod gratuit, asigurându-se accesul tuturor tinerilor indiferent de originea lor socială.

Desfiinţarea vămilor interne şi menţinerea numai a celor de la graniţă concomitent cu retragerea privilegiilor şi veniturilor acordate negustorilor străini.

Financiar s-a revenit la plata impozitului în patru sferturi. Desfiinţarea stării de dependenţă personală a posluşnicilor şi scutelnicilor faţă de feudali iar boierii ce au comis abuzuri grave trebuiau alungaţi din ţară.

În Proclamaţia de la Tismana, se prevedea doar confiscarea pământurilor boierilor ce erau împotriva revoluţiei şi nu se făcea vreo referire la defiinţarea clasei boiereşti sau a proprietăţii feudale. Pământurile preluate de boieri prin înşelăciune şi abuz erau restituite ţăranilor.

Ezitările şi aparenţele documentelor revoluţionare se explică prin caracterul eterogen al forţelor sociale cuprinse în revoluţie, scopurile diferite urmărite de acestea, contextul internaţional instabil al epocii şi influenţa negativă a Eteriei asupra desfăşurării evenimentelor.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL IX

ORGANIZAREA DE STAT ŞI DREPTUL DIN ŢARA ROMÂNEASCĂ ŞI MOLDOVA ÎN PERIOADA 1821-1848

- SECŢIUNEA I -

ORGANIZAREA DE STAT

1. Viata socială şi economică

Mişcarea revoluţionară de la 1821 a dat o lovitură puternică vechilor rânduieli feudale determinând o serie de transformări pe plan social în cadrul procesului general de destrămare a feudalismului şi de consolidare a relaţiilor de tip burghez.

Cu toate că se menţin relaţiile de dependenţă din domeniul agriculturii apar elemente noi, determinate de necesitatea creşterii producţiei de mărfuri în condiţiile măririi pieţei interne şi a cererii pe plan extern. Această necesitate de sporire a producţiei agricole a dus la creşterea valorii pământului, mărirea rezervei feudale în regim de proprietate absolută, micşorarea delnitelor, mărirea numărului zilelor de clacă, acapararea pământurilor ţăranilor liberi, comasarea unor moşii, generalizarea muncii salariate, modernizarea producţiei.

Deasemenea s-au înfiinţat instituţii agricole ca: societatea de agricultură, comisia centrală de agronomie şi economie rurală precum şi instituţii de învăţământ cu profil agronomic şi economic.

Prin desfiinţarea monopolului otoman se dezvoltă industria concomitent cu existenţa unui început de stabilitate politică. Apare o categorie socială distinctă de lucrători salariaţi şi tehnicieni, se dezvoltă oraşele, meşteşugurile şi comerţul. Apar deasemenea multe intreprinderi

manufacturiere sau bazate pe mijloace mecanice, inclusiv pe puterea aburului, chiar şi la sate se dezvoltă meşteşugurile.

Viaţa comercială cunoaşte şi ea o dezvoltare importantă fiind o latură componentă a economiei de schimb în plin proces de formare.

Principalele produse din comerţ au fost în continuare cele agricole dar în paralel apar şi se dezvoltă produsele meşteşugăreşti şi industriale şi unele minereuri.

Pe plan social apar elementele burgheze dar numărul boierilor a crescut puternic şi în două decenii aproape s-a triplat.

Populaţia rurală era formată din ţăranii clăcaşi (peste 70%) iar situaţia lor s-a înrăutăţit continuu datorită obligaţiilor pe care le aveau prin Regulamentele organice.

Răzeşii şi moşnenii au continuat să deţină pământuri, mai ales în regiunile deluroase dar şi viaţa lor devine tot mai grea.

Populaţia oraşelor era formată din negustori şi meşteşugari, intelectuali, boieri, funcţionari şi slujitori ai bisericii.

Negustorii şi meşteşugarii erau categoriile de bază fiind împărţiţi în trei trepte iar din rândul lor se ridică elementele burgheziei (C.C. Giurescu, Contribuţii la studiul originilor şi dezvoltării burgheziei romane până la 1848, Bucureşti 1972).

2. Revenirea la domeniile pământene

Revoluţia de la 1821 a produs un puternic ecou în toate ţările româneşti dar mai ales în Moldova cu consecinţe deosebite în plan social şi politic. În perioada 1821-1822 boierimea a întocmit peste 70 de proiecte de reformă acestea fiind adevărate programe politice ale reorganizării şi de modernizare a vieţii politice. Aceste programe prevedeau recunoaşterea autonomiei şi promovarea condiţiilor necesare pentru modernizarea vieţii economice şl de stat. Ele mai cuprindeau ***cereri*** de ***revenire la domeniile pământene, stabilirea graniţei pe talvegul Dunării, desfiinţarea raialelor turceşti de pe teritoriul ţărilor române, libertatea comerţului, dezvoltarea industriei româneşti, formarea unei armate naţionale şi reforma administrativă*** (A.D. Xenopol, Primul proiect de constituţie al Moldovei, cel din 1829. Originile partidului conservator şl cele ale partidului liberal. Bucureşti 1892).

Marea boierime râvnea la un regim politic în care să deţină puterea absolută exercitată prin divan sau sfat şl dreptul de control asupra activităţii

de stat a domnului. ***Mica boierime*** şi cea ***mijlocie*** militau pentru un regim politic în care toţi boierii să se bucure de aceleaşi drepturi.

Toţi boierii erau ***împotriva greco-fanarioţilor*** şi cereau reinstaurarea domniilor pământene. De asemenea erau pentru menţinerea obligaţiilor clăcaşilor şi a robiei, dar marii boieri doreau creşterea substanţială a obligaţiilor clăcaşilor.

În urma presiunilor externe şi a cererilor formulate de delegaţiile boiereşti, Turcia a acceptat revenirea la domniile pământene în 1822, când în Moldova a fost numit ***Ioniţă Sandu Sturza*** iar în Ţara Românească ***Grigore Dimitrie Ghica***. Convenţia de la Akkerman (1826) a consacrat puterea politică a marii boierimi.

Domniile pământene au fost suspendate din anul 1828 în urma războiului ruso-turc când ţările române au fost ocupate de trupele ţariste. Regimul de ocupaţie rusesc a durat până în 1834 timp în care Moldova şi Ţara Românească au avut un regim de protectorate, conducerea lor fiind exercitată de un guvernator rus numit de ţar. El era preşedintele deplin împuternicit al divanului Moldovei şi Ţării Româneşti. Prin ***Convenţia de la Akkerman*** şi ***Tratatul de la Adrianopol*** în ţările române urma să fie adoptate ***Regulamente organice*** pentru modernizarea vieţii sociale şi de stat, din iniţiativa ruşilor.

În 1828 s-au întocmit două comisii una pentru Moldova şi alta pentru Ţara Românească formate din patru boieri mari (doi aleşi şi doi numiţi de Rusia) şi un secretar care sub coordonarea viceguvernatorului rus Minciaki ***au elaborat proiectele Regulamentelor organice***. Acestea au fost aprobate de către Adunările obşteşti extraordinare ale celor două ţări române în 1830 şi avizate de Turcia. Ele au intrat în vigoare în 1831 în Ţara Românească şi la 1832 în Moldova.

3. Organele centrale ale statului.

Domnitorul. În 1822 s-a hotărât revenirea la domniile pământene dar în condiţiile limitării puterii acestora de către boierime.

După Convenţia de la Akkerman Rusia şi Turcia au întocmit normele fundamentale de organizare a ţărilor româneşti recunoscând autonomia lor. Conducerea Ţării Româneşti şi a Moldovei urmând a fi preluată de către Domn şi Divan.

Domnul trebuia ales dintre boieri pe o perioadă de 7 ani cu consimţământul Turciei care-i acorda investitura. Domnul putea fi destituit numai

dacă se făcea vinovat de comiterea unor delicte şi numai cu consimţământul Turciei şi al Rusiei. Domnul putea lua hotărâri numai de comun acord cu Divanul.

Sistemul stabilit nu s-a putut aplica deoarece ***în 1828*** domnii au fost înlocuiţi cu un ***guvernator rus.***

Regulamentele organice au prevăzut că ***domnia*** era ***electivă, nobiliară şi viageră*** (pe timpul vieţii). Domnii trebuiau aleşi de adunarea obştească extraordinară, investiţi de Turcia comunicaţi Rusiei. Conform acestei reguli numai Gheorghe Bibescu a fost ales în 1842. Domnul avea atribuţiuni legislative executive şi judecătoreşti. El putea adopta sau respinge legile adoptate de ***Obişnuita obştească adunare.***

Domnul numea dregătorii din rândul boierilor dar putea să-i şi revoce.

În materie financiară avea atribuţii restrânse, impozitul şi controlul veniturilor şi cheltuielilor erau de competenţa Obişnuitei adunări obşteşti.

Domnul exercita şi comanda armatei naţionale care era în formare.

El nu avea dreptul de a judeca ci numai de a întări hotărârile judecătoreşti rămase definitive. În Moldova el prezida şedinţele Divanului domnesc, care era instanţa supremă.

Dregătorii. Regulamentele organice interzic cumulul atribuţiunilor judecătoreşti şi administrative respectând ***principiul separaţiei puterilor în stat.***

Dintre marii vornici cu atribuţiuni generale a rămas doar unul (***marele vornic al treburilor dinăuntru***), care era ministru de interne(Istoria Dreptului Românesc, tratat II, 1, 1984, pagina 127).

Marele logofăt a devenit ministru de justiţie (***mare logofăt al dreptăţii***), marele spătar - ***şef al miliţiei având şi atribuţiuni de apărare naţională***, marele vistiernic - ***ministru de finanţe***, marele postelnic era ***secretar al statului*** conducând ***relaţiile externe***, marele agă era ***şef al poliţiei*** iar marele cămăraş - ***primul şambelan domnesc***.

Demnitarii cei mai importanţi erau vornicul dinlăuntru, vistiernicul, logofătul dreptăţii, logofătul pricinilor bisericeşti (culte), spătarul şi postelnicul. Aceştia se reuneau sub preşedinţia domnului şi hotărau măsurile administrative şi proiectele de legi ce trebuiau adoptate.

Problemele curente erau soluţionate de sfatul administrativ compus din vornic, vistiernic şi postelnic.

Divanul domnesc. A cunoscut transformări în privinţa competenţei şi componenţei. Atribuţiile administrative au fost preluate de Sfatul administrativ iar cele legislative de obişnuita adunare.

Doar în Moldova a păstrat unele atribuțiuni judecătoreşti în calitate de primă instanță.

Adunarea obştească extraordinară alegea domnul iar apoi cerea Turciei sa-l investească şl Rusiei să-l confirme.

În Moldova adunarea avea 132 membrii iar în Țara Românească 190 majoritatea boieri însă o parte erau şl reprezentanții burgheziei în formare.

Adunarea obştească ordinară sau ***Obişnuita obştească adunare*** avea 35 de membrii în Moldova şl 42 în Țara Românească fiind aleşl pe 5 ani având în componență numai reprezentanți ai boierilor şl clerului.

Această adunare nu avea competențe administrative sau judecătoreşti ci numai legislative jucând un rol asemănător parlamentului de astăzi. Ea vota legile propuse de domn, întocmea bugetul şl controla veniturile şl cheltuielile inclusiv cele făcute de domn. Propunea domnului măsuri în industrie, agricultură, comerț, asigurarea ordinii publice etc.

Dacă între domn şl adunare existau divergențe ele se rezolvau de Turcia şl Rusia (Nicolae Iorga, Opere citate, pagina 58.

4. Organizarea fiscală.

Prin îngrădirea puterii domnului boierii au trecut ***atribuțiunile fiscale*** către ***Obişnuita obştească adunare***. Cămara domnească s-a separat de vistieria statului, au fost desființate vămile interne şi cele din Moldova şi Țara Românească fiind aplicată şi o politică protecționistă (G. Renelea, Organizarea vamală a Țării Româneşti în epoca regulamentară, Studii XXI, 1968, pagina 481).

Indiferent de starea lor materială ***țăranii*** plăteau un impozit de 30 lei/ cap de familie (***capitația***), ***negustorii, meseriaşii şi industriaşii plăteau*** un impozit special (***patentă***) iar ***clerul şi boierii erau scutiți.***

Deasemenea s-au introdus ***impozite indirecte pe circulația mărfurilor*** pe care le ***plăteau toate clasele şi categoriile sociale.*** Concomitent s-a introdus contabilitatea publică, sistemul de pensii şi s-a interzis fixarea unor prestații pentru locuitori fără o bază legala.

5. Organizarea armatei.

Se formează armata națională alcătuită din țărani luați cu arcanul pe timp de 6 ani. S-a renunțat la mercenari iar tinerii burghezi se puteau încadra în armată ca subofițeri. Ofițerii erau aleşi numai din rândul boierilor.

Efectivul armatei avea câteva mii de ostaşi împărţiţi în ***trei arme***: ***cavaleria, artileria şi infanteria***. Pe linia Dunării era ***un corp de grăniceri*** ce asigura paza graniţei. Domnul era comandantul suprem al armatei şi era ajutat de spătar şi hatman (în Moldova).

6. Organizarea judecătorească.

S-a realizat reorganizarea instanţelor prin separarea activităţii juridice de cea administrativă (Regulamentul organic al Ţării Româneşti art.212 şi cel din Moldova art. 279).

De asemenea a fost introdusa ***inamovibilitatea judecătorilor***, organizarea ierarhică a instanţelor şi specializarea lor.

Prima instanţă era ***tribunalul sătesc*** alcătuit din ***preot şi trei reprezentanţi ai ţăranilor*** (fruntaş, mijlocaş şi codaş) care judeca pricinile dintre ţărani.

Ispravnicii judeţelor şi zapcii ţinuturilor aveau în general sarcini administrative dar mai judecau şi unele procese privind pricini poliţieneşti, fiscale şi abuzuri ale slujbaşilor. Ei soluţionau şi plângerile boierilor împotriva ţăranilor clăcaşi.

Imixtiunea lor în justiţie demonstra că în această etapă încă mai exista confuzia de atribuţii în cadrul aparatului de stat.

Tribunalele poliţiei îndreptătoare existente în Iaşi şi Bucureşti au preluat atribuţiile agiei şi spătăriei.

Tribunalele judeţene sau de ţinut (ultimele în Moldova) erau compuse dintr-un preşedinte, doi membri şi un procuror si judecau procese civile, comerciale, corecţionale precum şi plângerile clăcaşilor împotriva boierilor (Regulamentul organic din Ţara Românească art. 242-263 şi din Moldova art 301-318).

Divanurile judecătoreşti erau în Craiova, Iaşi şi Bucureşti având câte o secţie civilă şi una comercială. În civil judecau ca primă instanţă, ca instanţă de apel şi ca ultimă instanţă. Când valoarea prestaţiilor trecea de o anumită sumă hotărârile date puteau fi apelate la Înaltul Divan.

Tribunalele apelative de comerţ din Bucureşti, Craiova şi Iaşi judecau pricini de comerţ ca: navigaţie, cambie (bilet la ordin), vânzări de mărfuri, comision de transport, etc.

În componenţa lor intrau şi trei asesori aleşi din rândul negustorilor.

Înaltul Divan din Bucureşti şi Iaşi judeca în ultimă instanţă procese în apel venite de la divanurile judecătoreşti. El era format din boieri aleşi pe trei ani având şi inamovibilitate.

Divanul domnesc în Moldova era prezidat de domn şi soluționa cazurile de aplicare greşită a legii, hotărârile Înaltului divan date cu majoritate de voturi (în unanimitate) şi hotărârile ce erau în contradicție cu jurisprudența. Din anul 1833 se contopeşte cu Înaltul divan sub preşedinția domnului.

În Țara Românească era Înalta curte de revizie cu atribuțiuni asemănătoare Divanului domnesc din Moldova dar domnul nu participa la soluționarea cauzelor.

7. Organizarea administrativă şi teritorială

Prin regulamentele organice se defiinţează Țara de Sus şi Țara de Jos iar în 1831 are aceeaşi soartă şi caimacania Craiovei. Aceste măsuri au fost luate în scopul centralizării puterii de stat. Totodată a fost redus numărul județelor şi ținuturilor. Conducătorii județelor din Țara Românească au fost denumiți ***ocârmuitori*** de județe iar în Moldova ***ispravnici administratori*** fiind numiți pe o perioadă de ***trei ani*** de către domn la ***propunerea Sfatului administrativ*** şi erau subordonați vornicului dinlăuntru.

În Țara Românească ***plaiurile şi plăsile*** erau conduse de un ***subocârmuitor*** iar ocoalele din Moldova ***de priveghitori de ocoale*** fiind aleşi de reprezentanții satelor şi întăriți de domn. Aveau ca atribuțiuni menținerea ordinii, oprirea abuzurilor, asigurarea sănătății şi a comunicațiilor.

Oraşele. Cele ce nu se aflau pe domenii feudale au căpătat personalitate juridică prin Regulamentele organice având totodată şi dreptul de a se administra printr-un sfat ales de locuitorii lor. (I. Corfus.Lupta de eliberare a oraşelor şi târgurilor din Țara Românească sub Regulamentul organic. Studii şi materiale de istorie modernă V, 1975, pagina 7). Domnul confirma sfatul orăşenesc şi alegea din rândul acestuia un primar. Celelalte oraşe erau conduse de o adunare aleasă de locuitori, aflată sub controlul statului.

Ca atribuțiuni ale Sfatului oraşului putem aminti administrarea veniturilor şi cheltuielilor, probleme edilitare şi organizarea activităților comerciale. În fiecare oraş exista un comisariat de poliție.

Satele au avut în continuare aproape aceeaşi organizare fiind sub conducerea ***pârcălabilor*** în Țara Românească şi a ***vornicilor*** în Moldova.

Administrarea banilor obşteşti se făcea de un ***organism colectiv*** format din ***şase oameni buni şi bătrâni*** aleşi de obşte împreună cu preotul şi proprietarul moşiei dacă satul era pe domeniul feudal.

Impozitele erau adunate de pârcălabi şi vornici.

- SECŢIUNEA A II-A -

EVOLUŢIA DREPTULUI

1. Tendinţe de modernizare a dreptului.

Cu toate modificările aduse de legislaţia din etapa a doua a regimului turco-fanariot, dreptul feudal nu mai corespundea noii etape de dezvoltare a vieţii economice şi sociale. Acest lucru anacronic a dus la adoptarea unor coduri noi cu accent pe legea scrisă în comparaţie cu obiceiul tradiţional. ***Obiceiurile care nu mai corespundeau*** noilor condiţii istorice au fost ***abrogate în mod expres***.

Ca ***noutate,*** a fost introdusă obligaţia de a respecta normele de drept de toate persoanele indiferent de poziţia lor socială şi politică (***principiul legalităţii).***

În această perioadă au fost înfiinţate cursuri superioare de drept pentru formarea juriştilor concomitent cu trimiterea unora la studii în străinătate.

Deasemenea se elaborează noi coduri pentru completarea celor vechi afirmându-se începuturile unui nou sistem de drept având ca trăsătură dominantă ***diviziunea clară între dreptul public şi privat.***

2. Principalele ramuri şi instituţii juridice de drept

Dispoziţiile din Regulamentele organice au introdus primele principii de drept constituţional din istoria dreptului românesc. În primul rând s-a introdus separaţia puterilor în stat, făcându-se distincţia netă între persoana domnului şi noţiunea de stat, între dreptul public şi privat.

Cetăţenii celor două ţări româneşti puteau circula liber în ambele teritorii şi deţine imobile proprietate personală.

Dreptul civil. Toate procesele civile urmau să fie judecate după Codul Calimach şi Codul Caragea. Regulamentele organice au consacrat dreptul de proprietate absolută asupra pământurilor şi intreprinderilor lansând ***principiul drepturilor sfinte ale proprietăţii.***

S-a introdus ***obligaţia înregistrării contractelor de ipotecă şi de dotă, precum şi a actelor*** de stare civilă. Dispare răspunderea colectivă în detrimentul celei personale. Dezvoltarea comerţului a dus la necesitatea creerii unor noi ramuri de drept.

În 1833 Iacovache Veisa şi la 1841 Simion Marcovici au tradus Codul comercial francez (în Moldova). În 1840, în Ţara Românească, Simion Marcovici, în baza codului comercial francez, a întocmit ***Condica comerciu*** cu ***anexele sale*** care a fost tipărită şi aplicată în practica judecătorească inclusiv în Moldova.

Această condică cuprinde trei cărţi şi un supliment. ***Prima carte*** are dispoziţii generale referitoare la registre de comerţ, la negustori, societăţi comerciale, burse de comerţ, comisionari, cărăuşi, vânzări-cumpărări etc. ***A doua*** reglementează problema falimentului iar ***a treia*** tratează navigaţia, vasele maritime, şi negoţul maritim. ***Anexa*** cuprindea ***norme privind organizarea instanţelor comerciale*** şi ***procedura de judecată.***

În paralel s-au aplicat şi Codurile Calimach şi Caragea cu privire la concursul creditorilor şi cele din regulament referitor la organizarea profesională a comerţului pentru comercianţii de profesie.

Dreptul penal. În 1820, în Moldova, a apărut prima parte a condicii criminaliceşti (cod de procedură penală) întocmită de Iordache Cantacuzino, Grigoraş Sturdza şi Iordache Ruşeţ.

În 1826 apare şi a doua parte ce reglementează dreptul penal având ca izvoare obiceiul tradiţional, Bazilicalele, codul penal austriac (1803) şi partea a V-a din codul Caragea. În conformitate cu acest cod toate infracţiunile erau considerate criminale şi clasificate în ***fapte pricinuitoare de tulburare a liniştii şi siguranţei obşteşti*** şi **fapte pricinuitoare de vătămare a particularilor.**

În prima categorie intrau răzvrătirea, împotrivirea faţă de dregători şi judecători iar in a doua: furtişagul, tăinuirea, prădăciunea, pruncuciderea uciderea, tulburarea stăpânirii moşiei şi casei, răpirea, violul, plastografia etc.

Pentru unele infracţiuni s-au introdus şi ***termene de prescripţie*** (3 ani pentru adulter şi 30 pentru furtişag).

În 1823 după formarea primelor unităţi militare româneşti au apărut norme ce priveau îndatoririle, abaterile şi sancţiunile ce se aplicau militarilor Aşezământul ostăşesc pentru straja pământească a Valahiei şi Condica militară (în Moldova). Ca infracţiuni reglementau: nesupunerea, nesilinţa, fuga, folosirea soldaţilor în interes personal etc.

În baza Aşezământului ostăşesc abaterile comise de militari se împărţeau în abateri disciplinare şi infracţiuni grave. Abaterile disciplinare (simple sau grave) erau judecate de un consiliu disciplinar format din trei ofiţeri şi se pedepseau cu arest sau bătaie. Infracţiunile se judecau de

instanţe speciale (judecata cea mare) fiind pedepsite cu destituirea, bătaia sau muncă silnică.

Dreptul procesual. S-a continuat practica separării instanţelor judecătoreşti de cele administrative, specializarea instanţelor, organizarea procedurii scrise, procedura apelului şi a revizuirii hotărârilor. Concomitent are loc o delimitare a instanţelor civile de cele bisericeşti.

Noutăţi au apărut în materia procedurii penale privind acţiunea care era supravegheată de procuror nemaifiind necesar jurământul, a apărut mandatul de arestare şi obligaţia de cercetare a persoanei în maxim 24 de ore de la aducere.

În domeniul civil au fost modernizate probele scrise, actele de zestre şi zălog, contractele comerciale, depozitul judiciar, actele de notariat şi de stare civilă. Deasemenea se introduce pentru prima oară autoritatea lucrului judecat pentru hotărârile Divanului domnesc, confirmat de domn, fiind considerate definitive fără a putea fi modificate ulterior.

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL X

ORGANIZAREA DE STAT ŞI DREPTUL DIN TRANSILVANIA ÎN TIMPUL DOMINAȚIEI HABSBURGICE (1691-1848)

- SECȚIUNEA I -

ORGANIZAREA DE STAT A TRANSILVANIEI

După anul 1863 ***Poarta Otomană*** a început să slăbească militar, lucru de care a profitat ***Austria*** şi a dus o politică de ***expansiune spre est şi sud-estul Europei***. Astfel şi Transilvania a devenit dependentă fată de Austria după cucerirea ei de trupele imperiale. Vasalitatea a fost consființită de ***Diploma Leopoldină din 1691*** şi a rămas în vigoare până la1848. Împăratul Austriei s-a obligat să respecte legile şi instituțiila din Transilvania (Diploma Leopoldină), iar regimul consacrat a fost recunoscut pe plan internațional în 1699 prin ***Tratatul de la Karlowitz***. ***Transilvania*** a fost organizată în forma principatului până la 1765, iar după aceea a fost denumită ***Mare Principat*** cu specificarea că se va conduce după legile sale, având instituții şi magistrați proprii. Supunerea Transilvaniei față de Austria a durat până la 1867, iar apoi a fost încorporată Ungariei până la 1918. Până la ***Pacea de la Paşarowitz, in 1718***, ***Banatul*** s-a aflat în dependență fată de Turcia, iar apoi a trecut la Austria ca ***domeniu al coroanei.***

1. Viața economico-socială

Acumularea primitivă de capital a început din secolul XVII mai ales prin ***exploatările miniere*** şi ***prelucrarea minereurilor***. S-au înființat

manufacturi de stat care foloseau munca iobagilor şi a lucrătorilor liberi, iar în cele feudale se foloseau numai iobagi. Păstrarea unor ***forme feudale*** în economie a ***frânat dezvoltarea capitalistă,*** lucru la care a contribuit şi exploatarea austriacă. Ca şi Turcia pentru Ţara Românească şi Moldova, Austria a impus un anumit monopol comertului exterior al Transilvaniei.

Din a doua jumătate a secolului XVIII capitalurile comerciale cunosc creşteri puternice, se dezvoltă ***intreprinderile metalurgice şi textile***, iar pe domeniile feudale funcţionează ***manufacturi de sare, sticlă, zahăr, etc***. După circa 50 de ani se folosesc maşini cu abur dar ***Transilvania*** continuă să fie o ***piaţă pentru produsele austriece***.

Românii din Transilvania au continuat lupta pentru recunoaşterea egalităţii în drepturi cu celelalte naţiuni şi desfiinţarea servituţiilor feudale(D. Prodan, Încă un Supplex Libellus românesc, Cluj, 1804). Ei au adresat Curţii Imperiale Austriace mai multe memorii în 1791, 1792, 1834 (Supplex Libellus Valachorum) dar care au rămas fără rezultat. ***Dieta Transilvaniei*** si ***Unio trium nationum***, au exclus ***românii*** de la viaţa de stat considerându-i ***naţiune toleratã.***

2. Organele centrale ale statului

Principele Transilvaniei.

Dieta convocată în 1688 la Făgăraş a recunoscut ***dependenţa faţă de Austria*** cu condiţia ca principele să fie ales conform dreptului autohton.

Diploma Leopoldina recunoaşte că principele Transilvaniei era vasal Imperiului Habsburgic (împăratului Leopold I).

La 1699 principele Transilvaniei Mihai Apaffy a II-lea a fost constrâns să renunţe la drepturile sale şi Dieta l-a recunoscut ca ***principe*** pe ***împăratul Austriei*** realizându-se astfel uniunea personală între Austria şi Transilvania. La 1702 Dieta a adoptat ***"Pragmatica sancţiune***" care abrogă regulile de alegere a principelui ele urmând pe cele ce guvernau succesiunea la tronul Austriei. Din 1765 Transilvania devine Mare principat, iar împăratul Austriei devine şi mare principe de Transilvania ducând o politică de centralizare accentuată încalcând frecvent autonomia principatului.

Principele avea puterea executivă numind înalţii funcţionari şi confirma pe cei aleşi. El respecta drepturile celor trei naţiuni privilegiate şi ale celor patru religii recepte(catolică, reformată, calvină şi luterană), încheia tratate şi numea ambasadori cu obligaţia de a consulta şi informa

Dieta. Principele administra bunurile bisericii şi confirma pe episcopi chiar şi pe cel al bisericii ortodoxe. Conducerea Transilvaniei se realiza prin intermediul ***Cancelariei aulice*** de la Viena care avea ***Camera Aulică Transilvană*** (1695) separat de cea a Ungariei.

Pentru problemele civile locale s-a creat funcţia de guvernator al Transilvaniei(Istoria dreptului românesc, tratat II,1,1984 pag.129) ales de Dietă şi confirmat de împărat. El mai era denumit preşedinte al deputăţiei ţării. Pe lângă atribuţiile civile le îndeplinea şi pe cele militare.

Consiliul intern a fost ***înlocuit cu Guberniu*** alcătuit din guvernator, comandantul general al armatei, cancelar, tezaurar, preşedintele staturilor şi Concilium duodecemvirale. Activitatea acestui Guberniu era controlată de Cancelaria aulică de la Viena.

Deasemenea s-a mai înfiinţat ***Comisariatul provincial*** cu atributiuni fiscale, ***Exactoratul provincial şi revizoratul de cărţi pentru cenzură, direcţia de edile, Congresul medicinal şi Tabla justiţiară ca instanţă de apel.***

În 1790 Dieta a legiferat din nou statutul autonom al Transilvaniei,care stipulează că la urcarea pe tron marele principe trebuie să recunoască în scris drepturile Transilvaniei conform formulării din Diploma Leopoldină. El trebuie să conducă Transilvania după legile proprii deoarece ea este stat independent şi nu provincie ereditară.

Dieta era convocată de principe si avea iniţiativă legislativă precum şi dreptul de a promulga şi publica toate legile adoptate. Cu toate acestea au fost şi situaţii când Dieta nu a fost convocată decenii de-a rândul.

Organizarea fiscală. S-au făcut încercări de modernizare a sistemului fiscal cele mai reprezentative fiind luate de Iosif al II-lea care a intenţionat să pună şi nobilimea la plata impozitelor.Deasemenea au existat preocupări pentru delimitarea obligaţiilor faţă de stat de cele faţă de nobilime. În a doua jumătate a secolului XVIII-lea se plătea către stat un ***impozit pe avere***(atât pentru bunurile mobile, cât şi pentru cele imobile) şi un ***impozit pe persoană,*** diferit în funcţie de categoriile sociale existente.

Armata. După cucerirea habsburgică, în Transilvania existau ***trupe imperiale*** comandate de un general austriac şi ***trupe locale*** conduse de comandantul general (guvernatorul sau altă persoană aleasă). Pe timpul Mariei Tereza s-a luat măsura sporirii numărului ostaşilor din armata imperială aflată în Transilvania prin înfiinţarea unor noi regimente. (G.Gollner, Regimentele grănicereşti din Transilvania, 1797-1851, Bucureşti 1073).

Armata de graniţă înfiinţată de Maria Tereza era formată din români şi secui. În teritoriile unde se aflau aceste regimente de graniţă se aplica o legislaţie specială atât pe plan militar cât şi civil.

Organizarea bisericii. Habsburgii au propus românilor să treacă la catolicism sub forma indirectă a unirii bisericii ortodoxe cu Roma pentru a avea avantajele catolicilor.

O parte din clericii români în frunte cu episcopii Teofil şi Atanasie Anghel au hotărât in ***octombrie 1698 unirea cu Roma*** (Al.VGrama, Istoria bisericii româneşti unite cu Roma, Blaj 1884). Pentru acest lucru, împăratul ***Leopold I emite în 1701 o diplomă*** prin care recunoaşte românilor uniţi cu catolicii avantajele promise dar diploma a fost respinsă de Dieta Transilvaniei şi românii nu au câştigat nimic.

Organizarea administrativă şi teritorială a rămas aceeasi: districte, ***comitate, oraşe şi sate cu aceeaşi*** conducători (A.Ilea, Instituţii săteşti din comitatul Bihor în secolul al XVIII-lea, VI, 1976). Diploma Leopoldină consfinţea conducerea unităţilor administrative de către reprezentanţii celor trei naţiuni şi ai religiilor recepte. Iosif al II-lea a încercat desfiinţarea unităţilor ce aveau autonomie dar ulterior s-a revenit la vechiul sistem.

3. Banatul în timpul dominaţiei habsburgice

În perioda 1552-1718 ***Banatul*** era dependent de Turcia. Prin pacea de la Pasarowitz acesta trece la austrieci ca ***domeniu al coroanei.***

Pământul populaţiei bănăţene a trecut în ***proprietatea statului*** iar teriroriul a fost ***colonizat cu şvabi, slovaci şi italieni.*** Statul austriac a înfiinţat numeroase manufacturi. Aceste măsuri au dus la nemulţumirea populaţiei autohtone fapt pentru care la 1759 s-a menţinut un ***regim de administrare militară.*** După acest an s-a introdus administraţia civilă formată la nivel central dintr-un preşedinte şi şase consilieri. În 1778 pe fondul luptelor bănăţenilor împotriva dominaţiei habsburgice, Banatul a fost trecut în dependenţă faţă de Ungaria ca o provincie separată.

Pe timpul dependenţei faţă de Austria, Banatul a fost împărţit în ***11 districte*** conduse de ***admininistratori.*** Districtele au fost împărţite în *cercuri formate din sate*, Satele erau conduse de ***chinezi.*** După trecerea în dependenţă faţă de Ungaria, Banatul a fost împărţit în ***trei comitate, cercuri şi sate.***

Caraşul avea ***cinci cercuri şi 225 de sate***, ***Timişul 4 cercuri şi 174 de sate*** iar ***Torontalul-4 cercuri si 122 sate.***

SECŢIUNEA A II-A

EVOLUŢIA DREPTULUI ÎN TRANSILVANIA ÎN PERIOADA 1691-1848

1. Izvoarele dreptului.

Trăsăturile dreptului au rămas ***feudale atât în formă cât şi în conţinut.*** În conţinut este eterogen, iar în formă lipsit de unitate. ***Patenta lui Iosif al II-lea din1785*** privind desfiinţarea iobăgiei coexistă cu ***Codul Werboczi*** care cuprindea norme feudale. În această perioadă se accentuează ***linia modernă, iluministă a Vienei***, apărută odată cu dezvoltarea relaţiilor capitaliste şi cu ostilitatea nobilimii din Transilvania faţă de transformările noi. Deasemenea existau două sisteme juridice: obiceiul pământului practicat de populaţia românească majoritară şi unul suprapus, dictat de Curtea de la Viena şI Dieta Transilvaniei ***Diploma Leopoldină,*** în articolul 1, confirma normele consacrate de ***Unio trium nationum***, ***Codul Verboczi şi Aprobatae et compilatae constitutiones***. Pe timpul dependenţei faţă de Austria s-au aplicat obiceiurile juridice româneşti, ele fiind chiar codificate şi folosite în practica judecătorească. Ulterior Curtea de la Viena şi Dieta Transilvaniei au impus alte legi suprapuse obiceiului pământului şi acesta din urmă s-a mai aplicat doar în practica instanţelor inferioare de la sate sau de pe domenii.

Când ***românii*** erau ***pârâti,*** procesele au fost folosite în mod oficial pentru prigonirea şi reprimarea lor iar în caz că erau ***reclamanţi*** aveau puţine şanse de reuşită.

Prin introducerea oastei de graniţă, în Transilvania s-a creat un regim juridic special pentru regimentele grănicereşti (C.Gollner, Regimentele grănicereşti din Transilvania 1767-1851, Bucureşti 1973). Teritoriile în care se aflau aceste regimente erau districte militare de graniţă având o ***legislaţie specială*** în domeniul **militar şi** în cel **civil**.

Patenta din 1785 şi Regulamentul de organizare a regimentelor româneşti au constituit baza libertăţii personale şi a autonomiei de organizare socială pentru o parte însemnată a românilor din Transilvania, fiind ***primul pas spre formarea armatei româneşti.*** Altă categorie de norme juridice a fost formată din dispoziţiile Curţii de la Viena privind

organizarea de stat a Transilvaniei sau a raporturilor dintre feudali şi ţărani(diplome, patente, ordonanţe, rescripţii). Dintre izvoarele importante de drept amintim: Diploma Leopoldină, Rezoluţia alviţiană(crearea şi competenţa Camerei aulice a Transilvaniei), Pragmatica sancţiune (stabilea succesiunea la tronul Transilvaniei).

Actele juridice ale Dietei Transilvaniei erau denumite ***articole dietale*** şi trebuiau confirmate de împărat. Opunând opoziţie reformelor iluministe ale habsburgilor, Dieta a fost convocată sporadic, fapt pentru care nu are multe hotărâri.

Feudalii din Transilvania s-au impotrivit legiferării urbariale, fapt pentru care la 1847 Curtea imperială a somat Dieta să aplice proiectul împroprietăririi ţăranilor în caz contrar urmând ca acesta să fie aplicat pe cale administrativă. Feudalii au definitivat proiectul dar l-au modificat în sensul că tot pământul le aparţinea lor, iar ţăranii dobândeau dreptul de folosinţă numai în baza unui contract încheiat cu ei.

2. Principalele instituţii juridice

Persoanele.

Nobilimea caută să se apere şi să-şi întărească poziţia socială, cu toate că Iosif al II-lea a încercat să le reducă din privilegii (introducerea impozitelor şi pentru ei).

Prin diplomele date de Maria Tereza în 1746, 1747 şi 1767 se recunoştea nobililor români uniţi dreptul de a ocupa funcţii publice. Clerul şi-a păstrat privilegiile din feudalismul dezvoltat, iar oprimarea a avut consecinţe asupra românilor ortodoxi.

Burghezia este într-o continuă accensiune prin construirea de ateliere, laminoare acţionate cu abur, modernizarea drumurilor, creşterea schimbului de mărfuri şi diversificarea acestora, înfiinţarea caselor de comerţ, extinderea creditului, dezvoltarea oraşelor, etc.

Ţăranii liberi au devenit mai numeroşi şi mai puternici odată cu înfiinţarea regimentelor de graniţă, lucru ce a contribuit şi la afirmarea lor în armată, administraţie şi învăţământ.

Ţăranii aserviţi au continuat lupta pentru desfiinţarea iobăgiei, culminând cu ***răscoala*** condusă de ***Horea, Cloşca şi Crişan.***

Pe fondul nemulţumirilor ţărăneşti ***Curtea de la Viena*** ia unele măsuri pentru ***atenuarea conflictelor sociale***. Astfel prin Patenta numită ***Certa puncta(1769***), Maria Tereza stabileşta în concret drepturile şi

obligaţiile iobagilor şi a jelerilor faţă de feudali. Prin actele din 1783 şi 1785, Iosif al II-lea desfiinţează ***dependenţa personală a ţăranilor. Dreptul de strămutare al ţăranilor*** a fost confirmat şi de Leopold al II-lea. Dieta Transilvaniei s-a opus acestor reforme iar desfiinţarea dependenţei personale în sens formal s-a întins până la revoluţia de la 1848.

Familia şi rudenia. Elementul de noutate în structura familiei a fost introdus de către Iosif al II-lea prin ***desfiinţarea dependenţei personale***, permiţând căsătoria ţăranilor şi fără consimţământul feudalilor pe a căror moşii se aflau (***Rescriptul lui Iosif al II-lea din 16 august 1783).*** Prin înfiinţarea regimentelor de graniţă care aveau un statut juridic special, au apărut şi reguli noi în privinţa familiei şi a raporturilor dintre membrii ei. Acestea se referă la autorizaţia de căsătorie, actele de stare civilă, drepturile asupra soţiei (grănicerul care îşi stabilea domiciliul în casa soţiei, pierdea dreptul de posesie şi moştenire asupra seşiei sale). Prin crearea sistemului comunităţii domestice a apărut familia mai cuprinzătoare: părinţi, copii, gineri, nurori, nepoţi aflându-se sub **autoritatea lui pater familias**, ajutat în gospodarie de ***mater familias.***

Regulile cu privire la rudenie erau asemănătoare cu cele din celelalte două ţări româneşti.

Bunurile au fost reglementate în continuare de vechile norme juridice. ***Pământurile*** aflate în stăpânirea ***grănicerilor*** respectau următoarele ***reguli:***

-pământul putea fi posedat şi folosit cu ***condiţia îndeplinirii obligaţiunilor militare***;

-grănicerii aveau ***posesia lotului de pământ***, iar proprietatea aparţinea monarhului;

-pământul putea fi ***transmis numai pe linie masculină*** şi numai dacă sunt preluate şi obligaţiile militare.

Încă din secolul al XV-lea, în Transilvania există o ***evidenţă financiară urbană,*** din secolul al XVII-lea există ***evidenţa funciară rurală,*** iar în secolul următor s-au introdus şi ***cărţile funciare*** grănicereşti (Dezvoltarea evidenţei funciare în Transilvania, Studia Napocensis, Drept I, 1674, pag.225). Deoarece evidenţa funciară nu s-a introdus deodată în toate districtele de graniţă sunt deosebiri între sistemul din Transilvania şi cel din Banat. În ***Banat evidenţele s-au ţinut pe comune*** având o descriere topografică, date cu caracter general privind imobilele publice şi particulare, familiile existente şi pădurile comunei şi apoi erau pagini individuale cu descrierea fiecărei seşii în parte şi la sfârşit inscripţiile

bunurilor comunei, ale statului şi ale bisericii. Sistemul cărţilor funciare grănicereşti înlesnea identificarea terenurilor şi prevenea o serie de complicaţii ce puteau să apară în legătură cu exercitarea stăpânirii asupra lui. Dintre ***elementele de identificare***, exemplificăm: ***numărul curent, numele posesorului seşiei, felul terenului, mărimea sa, terenurile învecinate, stăpânii acestora, etc.***

Obligaţiile sunt legate de producţia şi circulaţia mărfurilor fapt pentru care era nevoie de o serie de noi reglementări, cum ar fi: ***norme privind relaţiile comerciale, persoanele juridice***, ***cambia, falimentul, etc***. Pe timpul Mariei Tereza s-a introdus în Transilvania legislaţia comercială şi cambia, cea privind falimentul şi bancruta frauduloasă.

Şi în Banat s-au adoptat norme juridice privind comercianţii, intreprinderile, socităţile comerciale, falimentul, cărăuşia.

Cele mai importante modificări s-au produs în fizionomia contractului de vânzare, de zălogire, de arendare, de închiriere şi de împrumut.

Apariţia Codului civil austriac a avut o puternică influenţă asupra materiei obligaţiilor, deşi s-a aplicat în Transilvania numai după 1848.

Specificul modului de viaţă din diistrictele grănicereşti a făcut necesară adoptarea de dispoziţii noi, de exemplu bunurile mobile nu puteau fi vândute în afara districtelor fără aprobarea organelor militare superioare, iar vânzarea seşiilor era interzisă. Deasemenea ofiţerii nu puteu lua în arendă pământuri de la grăniceri, grănicerii săraci puteau lua împrumuturi cu 6% dobândă, iar în caz de calamitate, fără dobândă.

Succesiunile. Sistemul privind succesiunile nobililor, clerului şi orăşenilor nu a suferit modificări. Prin Patenta lui Iosif al II-lea, iobagii puteau dispune de bunurile lor, fie prin acte între ei, fie prin testament.(Certa puncta, cap.III, punctul 11).

În districtele de graniţă testamentul se aplica numai pentru bunurile imobile. ***Pământul*** se transmitea conform ***principiului masculinităţii***, adică primului băiat născut, iar în lipsa acestuia celei mai apropiate rude de sex masculin din sânul familiei. Femeile puteau moştenii pământul numai în lipsa unui bărbat conscris (înrolat).

Dreptul penal. Au fost întocmite mai multe legi şi coduri penale ce reglementau infracţiunile, felul pedepselor, egalitatea în faţa legii penale. Câteva dintre aceste legi şi coduri sunt: ***Decretul Mariei Tereza din 1776, Codul penal al lui Iosif al II-lea şi Codul penal austriac***.

Apare ***bancruta frauduloasă*** care apără interesele burgheziei în ascensiune şi dezertarea, faptă comisă de militari. Vechile pedepse

(corporale, privative de libertate sau de drepturi) se agravează sau se atenuează (***Maria Tereza aboleşte tortura, iar Iosif al II-lea desfiinţează temporar pedeapsa cu moartea pentru civili).***

Maria Tereza a creat pe lângă fiecare comitat şi scaun, ***instanţa*** numită ***Tabla continuă*** în scopul separării jistiţiei de administraţie şi de a o pune sub controlul statului. Iosif al II-lea a extins acestă separare şi asupra comitatelor înfiinţând ***"judiciale gubernium".***

Cele mai importante instanţe au fost: ***scaunele de judecată*** în comitate ca instanţe de prim grad, ***tabla judecătorească*** de la Cluj şi Târgu Mureş, ***tabla regală*** ca instanţă de apel.

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL XI

REVOLUŢIA DE LA 1848

1. Semnificaţia revoluţiei

Revoluluţia de la 1848 a fost expresia unui proces complex de acumulări în plan economic, politic, social şi ideologic.

Dacă Ţara Românească şi Moldova se aflau sub suzeranitate turcească, Transilvania era sub dominaţia habsburgică. Are loc o dezvoltare puternică a relaţiilor de producţie capitaliste, apar frământări sociale ample, se accentuează luptele politice, se dezvoltă ideologia şi conştiinţa naţională, toate acestea conferind celor trei ţări româneşti o evoluţie unitară.

În Franţa revoluţia s-a manifestat pe plan statal şi naţional pe când în ţările române s-a manifestat numai în plan naţional, iar naţiunea şi statul naţional nu s-au format concomitent datorită unor împrejurări interne şi externe. Pe plan intern burghezia nu era destul de puternică pentru a impune relaţiile de tip capitalist iar în plan extern există dependenţă faţă de cele două amri puteri.

Caracterul unitar al revoluţiei în toate cele trei ţări române a fost dat de programul acesteia care conţine idei de realizare a unirii de libertate naţională şi de modernizare în sens burghez a vieţii economice şi politice.

2. Programul revoluţiei

Datorită faptului că burghezia nu era suficient de puternică, ea aflându-se în fruntea revoluţiei, programul elaborat a avut unele limite şi inconsecvenţe (D. Berindei, Programul intern al revoluţiei de la 1848, Revoluţia de la 1848 în ţările române, Bucureşti, 1974). Alături de burghezi au participat la revoluţie şi elemente ale moşierimii mici şi mijlocii.

Burghezia promova o linie liberală cu accent pe înlăturarea relaţiilor feudale şi instaurarea celor capitaliste iar elementele mici şi mijlocii promovau

o politică liberală de realizare a unor progrese pe calea modernizării vieții economice şi politice şi de înfăptuire treptată a reformelor.

Masele de țărani au participat masiv la revoluție fiind interesate de înlăturarea feudalismului şi de transformări revoluționare.

Programul revoluției a fost expus în Petiția proclamație şi Dorințele partidei naționale, Petiția națională, adoptată de marea adunare de la Blaj şi Proclamația de la Izlaz.

Toate documentele adoptate au obiective în plan social, național, politic şi economic. Ideea unirii predomina programul revoluției deoarece de realizarea ei depindea întreaga dezvoltare socială.

Relațiile de tip capitalist au impus necesitatea creerii unei piețe unice care să realizeze dezvoltarea producției de mărfuri şi înlătuarea piedicilor feudale. Totodată era necesară o politică protecționistă a acestei piețe față de concurența capitaliştilor străini iar în plan ideologic desființarea granitelor interne a teritoriilor locuite de români şi formarea unui stat unitar (N. Adăniloaie, Revoluția de la 1848 şi problema unității naționale în volumul Revoluția de la 1848 în țările române).

În programul de la Iaşi se preconiza menținerea Regulamentelor organice deoarece ele aveau un capitol referitor la necesitatea şi temeiurile unirii Moldovei cu Țara Românească.

Principiile de reformare a patriei întocmit la Braşov cuprindea obiectivele revoluției din Moldova dar acestea erau prevăzute şi de „Dorințele patidei naționale". Kogălniceanu spunea despre unire că ea reprezintă cheia de boltă a întregului edificiu național.

Programul revoluției din Transilvania are formulat în Petiția națională de la Blaj, precum şi în alte adunări şi luări de poziții ale revoluționarilor ardeleni avându-se în vedere necesitatea obținerii egalității în drepturi a națiunii române precum şi unirea cu celelalte două țări româneşti.

În Proclamația de la Izlaz, articolul unu se referă la autonomie, neamestecul în treburile interne, drepturile românilor de a-şi organiza țara, conform cerințelor şi nevoilor proprii (Vl. Hanga, Proclamația de la Izlaz 1848 – declarație a dreptului omului şi cetățeanului, Revista română de drept, 1968, 4, pagina 45).

În adunările de la Blaj (3-5 mai) şi Lugoj (4-5 mai) au fost formulate o serie de revendicări ca: egala îndreptățire a tututror naționalităților din Transilvania şi Banat, formarea unui stat autonom şi democratic, exercitarea tuturor drepturilor naționale de către populația majoritară românească, introducerea limbii româneşti, formarea armatei naționale. În

Munţii Apuseni, poporul înarmat sub conducerea lui Avram Iancu şi a triburilor săi, a preluat puterea politică şi înfăptuit o serie de obiective revoluţionare (teritoriile au fost puse sub conducerea unei administraţii româneşti organizată pe principii democratice).

Revendicările economice şi sociale ale revoluţiei au fost: desfiinţarea clăcii, împroprietărirea ţăranilor fără despăgubire, desfiinţarea privilegiilor, contribuţia fiscală generală, desfiinţarea corvezilor, respectarea principiilor de libertate şi egalitate.

În domeniul drepturilor omului şi cetăţeanului s-a cerut desfiinţarea rangurilor feudale, egalitatea politică a tuturor naţionalităţilor şi cetăţenilor, garantarea drepturilor şi libertăţilor, reforme democratice privind administraţia, justiţia şi armata, aplicarea principiului dreptăţii şi egalităţii în exercitarea funcţiilor publice.

În plan politic, în special Proclamaţia de la Izlaz conţine concepţii constituţionale burgheze (monarhia constituţională, separarea puterilor în stat, responsabilitatea ministerială, inamovibilitatea judecătorilor, egalitatea tuturor în faţa legii şi a sarcinilor fiscale).

Guvernul provizoriu din Ţara Românească a format o armată naţională şi a prevăzut formarea unui parlament burghez pe baza votului universal. Domnul urma să fie ales pe cinci ani din straturile societăţii fapt ce echivala cu o republică burgheză.

BCU IAŞI / CENTRU VECHI

CAPITOLUL XII

ORGANIZAREA DE STAT A ŢĂRII ROMÂNEŞTI ŞI A MOLDOVEI ÎN PERIOADA 1848-1859

Revoluţia de la 1848 a fost înfrântă şi, cu sprijinul politic şi militar al Rusiei şi Turciei, reacţiunea internă a încercat să reinstaureze vechile orânduieli.

Programul revoluţionar şi idealurile revoluţiei nu au au fost abandonate de elementele progresiste care au continuat lupta în forme noi, adaptate la condiţiile reale interne şi externe.

Prin Convenţia de la Balta Liman, Turcia şi Rusia au impus celor două ţări româneşti un sistem politic cu elemente tipic feudale, dar el permitea totuşi unele transformări viitoare.

Una dintre prevederi a fost reintroducerea Regulamentelor organice acestea devenind legea fundamentală. Referitor la instituţia domniei a fost modificat vechiul sistem, domnii fiind numiţi de Turcia şi Rusia pe o perioadă de şapte ani dispărând elementele viagere şi elective sar s-au păstrat cele nobiliare.

Adunările obşteşti au fost desfiinţate şi s-au numit doi comisari, unul turc şi unul rus, pentru a urmări activitatea domnitorilor. De asemenea a fost instituit un regim de ocupaţie militară şi un comitet de revizie a regulamentelor organice a cărui prime rezultate au apărut în reforma din 1851 când ţăranii aserviţi sunt declaraţi chiriaşi pe moşia boierului fiind obligaţi să plătească chiria prin zile de muncă şi sume de bani.

În perioada 1850-1856 au funcţionat Divanuri obşteşti formate din boieri şi clerici care hotărau bugetul, controlau gestiunea statului şi a municipalităţilor, finanţele publice, adoptau proiecte de lege etc. Prin acest lucru s-au limitat puterile domnului şi s-a mers pe separarea puterilor în stat.

Armata veche a fost desfiinţată deoarece s-a alăturat revoluţiei şi s-a prevăzut că ofiţerii cu idei revoluţionare să nu fie angajaţi pe viitor în armată.

În administrația centrală dregătoriile au fost denumite ministere sau departamente iar cel mai important organ administrativ a fost ministerul de interne care avea competente şi în agricultură, sănătate şi lucrări publice. Poliția a fost reorganizată din temelii atribuindu-se competențe largi mai ales în capitală şi oraşele mai dezvoltate (Documente privind Unirea Principatelor, I, Documente interne (1854-1857), Bucureşti, 1961).

Pe plan local s-a menținut organizarea veche iar conducătorii județelor şi ținuturilor au fost numiți pârcălabi sau ocârmuitori.

Aceste transformări ce au decurs din Convenția de la Balta Liman au fost completate cu hotărâri luate pe plan intern sau ca urmare a unor acte internaționale. Astfel, art. 3 din convenție prevedea revizuirea Regulamentelor organice pentru perfecționarea organizării statului iar ulterior a fost adoptată Convenția de la Paris, pe baza Tratatului de la Paris (martie 1856) potrivit căruia se menține suzeranitatea turcească şi introduce garanția puterilor europene. S-a pus problema reorganizării țărilor româneşti pe baza autonomiei acestora. Turcia era obligată să respecte administrația românească, libertatea religiei, comerțul şi navigația pe Dunăre (Comisia europeană a Dunării).

În principate au fost convocate divanuri ad-hoc, formate din reprezentanți ai tuturor categoriilor sociale în scopul exprimării dorințelor românilor privind organizarea de stat. Aceste adunări s-au întrunit în septembrie 1857 şi principalele hotărâri luate au fost: recunoaşterea autonomiei şi neutralității celor două țări româneşti, unirea acestora într-un singur stat, sub numele de România, aducerea unui principe străin şi formarea unui guvern reprezentativ şi constituțional.

În decembrie 1857 cele două divanuri ad-hoc au fost desființate iar hotărârile s-au trimis reprezentanților puterilor garante întruniți la Paris în mai 1858 (şapte puteri).

Convenția de la Paris (mai 1858) a adoptat o convenție care înfățişa statutul internațional şi viitoarea organizare internă a Principatelor. Acestea urmau să fie denumite Principatele Unite ale Moldovei şi Țării Româneşti, cu doi domnitori, cu adunări legislative diferite având capitale distincte, o Comisie centrală la Focşani care emitea legi comune, o Curte de casație unică, conducerea unitară a armatei de către un comandant ales prin rotație, drapele distincte dar pe care se va aplica o banderolă albastră. Legea electorală adoptată de Convenția de la Paris introducea un sistem de vot cenzitar care favoriza boierimea.

Deşi convenția nu a realizat visurile românilor progresişti ea a constituit un punct progresist de plecare şi o recunoaştere internațională a dreptului de a se uni într-un singur stat național.

FORMAREA STATULUI NAȚIONAL ŞI A SISTEMULUI DE DREPT MODERN

CAPITOLUL I

EVOLUȚIA ORGANIZĂRII DE STAT ÎN PERIOADA 1859-1864

1. Semnificația Unirii Principatelor Romane

Unirea principatelor la ***24 ianuarie 1850*** realizată sub ***dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza*** a fost un act de demnitate națională şi a dus la constituirea Statului Național Român Modern.

Pe plan intern a trebuit înfrântă opoziția celor ce nu doreau înfăptuirea reformelor progresiste fără de care statul român modern nu era de conceput, iar în plan extern marile puteri garantate doreau rămânerea la formula uniunii personale şi un regim anacronic ce le oferea posibilitatea intervenției în treburile interne ale Principatelor.

2. Desăvârşirea Unirii

Alegerea lui Cuza în ambele Principate nu ***a fost recunoscută*** imediat.

Favorabile erau ***Franța*** din rațiuni privind ***echilibrul de forțe, Prusia şi Slovenia*** pentru ***promovarea principiului unității naționale*** iar ***Rusia în scopul slăbirii Porții.***

Austria şi Turcia s-au opus iar Anglia a avut ***o atitudine inconsecventă.***

În această situație cu sprijinul poporului, Cuza şi forțele progresiste au impus noul rol al domniei unice şi fără a aştepta recunoaşterea dublei alegeri i-a înlăturat pe caimacani guvernând autoritar (c. Vitcu, Diplomația Unirii 1979)

În 1859 Turcia şi Austria au recunoscut dubla alegere a lui Cuza.

Trecând peste dispoziţiile Convenţiei de la Paris (1858) Cuza ***a unificat mai întâi organele centrale ale statului,*** a reorganizat armata şi unificarea administativă.

Pe plan extern au fost ***unificate reprezentanţele diplomatice*** de la Constantinopol iar în celelalte ţări s-au trimis reprezentanţe diplomatice unice.

Măsurile luate fără recunoaşterea puterilor garante au primit caracter oficial prin ***Conferinţa de la Constantinopol din septembrie 1861*** dar numai pe timpul domniei lui Cuza.

În baza acestor înfăptuiri domnul a proclamat constituirea României şi a anunţat ***unificarea guvernelor (decembrie 1861) a Adunărilor Elective (ianuarie 1862)***

3. Politica lui Alexandru Ioan Cuza de apărare a suveranităţii naţionale şi de stat.

Pentru realizarea obiectivelor propuse de Cuza a apelat la ***politica faptului împlinit*** în asigurarea autonomiei legislative, judecătoreşti şi administrative.

Autonomia legislativă a fost recunoscută prin ***Convenţia de la Paris*** care a impus Principatelor să-şi revizuiască întreaga legislaţie în conformitate cu principiile de drept moderne.

Juridic, autonomia României a fost afectată de regimul capitulaţiilor (tratate între Turcia şi statele occidentale prin care acestea din urmă puteau să soluţioneze litigiile cetăţenilor aflaţi în Turcia). Unele state europene au pretins ca regimul capitulaţiilor să se aplice şi în Principate, lucru ce afecta suveranitatea acestora. În replică, ***românii*** au demonstrat că nu au făcut parte niciodată din Imperiul Otoman, ***au legi creştine*** şi nu se judecă după Coran. De asemenea statul a interzis consulatelor străine orice activitate judiciară şi a pus în aplicare sentinţele date de instanţele româneşti.

Principatele nu au mai recunoscut paşapoartele eliberate de Turcia pentru ele nici valabilitatea paşapoartelor eliberate de alte state pentru Turcia, ele începând să elibereze ***paşapoartele proprii*** şi le-au recunoscut pe cele străine numai dacă erau eliberate pentru ţările româneşti.

Tot ***pe plan extern*** au fost ***încheiate convenţii cu alte state*** (extrădarea infractorilor, comunicaţii poştale, de telegraf) fără avizul Turciei (N. Corivan, Relaţiile diplomatice ale României, de la 1850-1977, Bucureşti, 1924)

Secularizarea averilor mănăstireşti a fost o altă problemă ce atingea suveranitatea statului afectând multe interese.

Problema averilor mănăstireşti a fost cercetată de o conferinţă a marilor puteri pentru stabilirea regimului juridic al acestor bunuri şi modalitatea lichidării pretenţiilor Patriarhiei de la Constantinopol (C.C. Giurescu, Suprafaţa moşiilor mănăstireşti secularizate la 1863, Studii XII, 1959, 2, pag. 149)

Deşi conferinţa nu a apucat să se pronunţe, în 1863 Adunarea Electivă a hotărât exproprierea acestor averi trecând din nou în patrimoniul statului un sfert din suprafaţa arabilă a ţării.

Iniţial, exproprierea acestora trebuia făcută cu plata călugărilor străini, lucru hotărât şi de conferinţa europeană dar datorită pretenţiilor foarte mari, statul român nu a mai făcut plata.

ORGANIZAREA DE STAT A ROMÂNIEI POTRIVIT STATUTULUI DEZVOLTĂTOR AL CONVENŢIEI DE LA PARIS

1. Adoptarea statului

Cuza şi colaboratorii săi au procedat la reorganizarea statului într-o formă ce asigură o autentică unitate politică a naţiunii (uniunea reală) şi care să facă posibilă aplicarea reformelor democratice (Al. Zub, Mihail Kogălniceanu, bibliografie, Bucureşti, 1971)

Moşierimea deţinea ***majoritatea în Adunarea Electivă*** şi a respins toate proiectele de legi reformatoare fapt ce a dus şi la schimbarea deasă a guvernelor (la 2-3 luni).

La 2 mai 1864 Adunarea Electivă a refuzat să voteze proiectul de lege electorală iar Kogălniceanu a prezentat ***proiectul de dizolvare a acesteia.*** Proclamaţia adresată poporului a fost însoţită şi de textul ***proiectului Statului dezvoltator şi al noii legi electorale. Plebiscitul*** a confirmat adeziunea poporului (68.221 pentru şi numai 1307 voturi împotrivă).

Deşi statului a încălcat prevederile Convenţiei de la Paris, marile puteri au fost nevoite să-l accepte.

2. Principalele dispoziţii ale Statutului

În conformitate cu Statutul ***domnul*** avea ***atribuţii executive şi legislative.*** El putea emite ***decrete fără consultarea Parlamentului*** când

situaţia impunea măsuri deosebite. ***Parlamentul unicameral*** a fost înlocuit cu ***unul bicameral*** format din ***Adunarea Electivă (deputaţi)*** şi ***Adunarea Ponderatrice*** sau Corpul Ponderator ***(senatul).***

Puterea publică era încredinţată domnului, Adunării Ponderatrice şi Adunării Elective. Puterea legislativă urma a fi exercitată de domn şi Parlament (art. 1 din Statutul dezvoltător al Convenţiei de la Paris).

Se menţine ***votul cenzitar.*** Domnul pregătea proiectele de legi ajutat de Consiliul de Stat. Proiectele legii erau susţinute de către ***miniştri*** sau de ***membrii Consiliului de Stat. Membrii Adunării Elective*** erau aleşi de ***corpul împărţit după avere şi alegători direcţi şi alegători primari*** (burghezia are ocazia să trimită cât mai mulţi deputaţi în parlament). Adunarea ponderatrică era formată din 64 membri numiţi de domnitor, mitropolitul ţării, episcopii eparhiilor, întâiul Preşedinte al Curţii de Casaţie şi cel mai vechi general în activitate. În baza procedurii, Corpul Ponderator adopta proiectul, îi aducea amendamente sau îl respingea. Proiectul adoptat fără modificări era supus sancţiunii domnului. Dacă Corpul Ponderator amenda proiectul acesta era retrimis Adunării Elective iar când aceasta aproba amendamentele urma să fie sancţionat de domn. Când Adunarea respingea amendamentele, proiectul se trimitea Consiliului de Stat pentru a fi reformulat. Dacă Corpul Ponderator respingea proiectul acesta era retrimis Consiliului de Stat spre a fi restudiat.

BCU IASI / CENTRA

CAPITOLUL II

FORMAREA SISTEMULUI DE DREPT ROMÂN MODERN

SECŢIUNEA I

LEGISLAŢIA CU CARACTER REFORMATOR A LUI CUZA

1. Reforma agrară

Elementele progresiste şi ţărănimea cereau ca împroprietărirea să se facă pe loturile aflate în folosinţa sătenilor iar moşierimea încearcă să aducă variante care nu afectau marea proprietatea funciară.

În 1862, guvernul Barbu Catargiu a întocmit un ***proiect de împroprietărire a ţăranilor pe pământul comunal*** dar Cuza l-a respins.

La începutul anului 1864 Kogălniceanu a propus un ***proiect de lege*** favorabil ţărănimii care nu a putut fi adoptat. După adoptarea Statutului prin plebiscit la ***14 august 1864*** a putut fi promulgată ***reforma agrară.*** Conform acestei legi, clăcaşii sunt şi rămân deplini proprietarii pe locurile supuse posesiunii lor, în întinderea ce se hotărăşte prin legea înfiinţată (articolul 1 din Legea rurală). Suprafaţa terenului ce trecea în proprietatea ţăranilor era în funcţie de numărul de vite pe care le stăpâneau. ***Legea desfiinţează regimul clăcăşiei*** (dijma, zilele de muncă) dar pentru aceasta ţăranii trebuie să plătească o despăgubire timp de 15 ani cuprinzând sume defalcate anual. Prin legea agrară circa 2/3 din pământurile boierilor au trecut în proprietatea ţăranilor lucru ce a lovit boierimea şi-a avantajat dezvoltarea capitalistă din România (N. Adăniloaie, Opere citate pag. 343).

Din punct de vedere juridic reforma a avut unele particularităţi. Formal, legea nu a operat vreo expropriere a boierilor şi nici o

împroprietărire a țăranilor. Țăranii devin proprietari a 2/3 din moşie iar ***legea le recunoşte un drept*** preexistent. Problema importantă era ***ieşirea din indiviziune*** şi delimitarea dreptului de proprietate a țăranilor.

Relațiile ulterioare dintre boieri şi țărani se vor putea stabili numai pe baze contractuale.

2. Reforma electorală şi alte reforme democratice

Legea electorală din 1864 stipula că ***alegătorii*** sunt ***primari*** şi ***direcți.*** În categoria celor primari erau alegătorii care plăteau din impozit de 48 lei în comunele rurale şi de 80-100 lei în comunele urbane precum şi patentarii până în clasa a V-a inclusiv (art. 2 din Legea electorală). Un număr de ***50 alegători primari alegeau un alegător direct.*** Alegătorii direcți erau cei ce aveau un ***venit de 100 galbeni*** indiferent de proveniență (se dovedea cu biletele de plată a impozitului sau în alt mod). Puteau fi alegători direcți fără justificarea venitului preoții, profesorii academiilor şi colegiilor, doctori, licențiații facultăților, avocații, inginerii, arhitecții, cei ce aveau diplome recunoscute de guvern sau erau conducătorii unor instituții.

Alegătorii de ambele grade trebuiau să aibă ***25 de ani.***

În Adunare puteau fi aleşi ***cetățenii romani*** care aveau ***30 ani*** şi ***un venit de 200 galbeni.***

Alte acte normative reformatoare au fost. ***Legea pentru consiliile județene*** şi ***Legea comunală din 1864*** care a reglementat modul de constituire, organizare şi funcționare a comunelor şi județelor.

Legile de organizare judecătorească au stabilit judecătorii de plasă, tribunale județene, curțile de apel, curțile cu jurii şi înalta curte de casație şi justiție.

Alte legi au privit ***completarea şi organizarea armatei, instrucția publică, pensiile şi contabilitatea.***

- SECȚIUNEA A II-A -

OPERA LEGISLATIVĂ A LUI CUZA

1. Importanța operei legislative.

Alexandru Ioan Cuza a dat dispoziții şi pe timpul său au fost elaborate: ***Codul civil, Codul penal, Codul de procedură civilă şi Codul de procedură penală.***

Aceste coduri au contribuit la ***constituirea sistemului de drept burghez*** care a introdus norme şi instituţii juridice evoluate situând România în rândul ţărilor cu cea nai înaltă legislaţie.

Opera legislativă a lui Cuza a dus la formarea unui sistem judiciar modern producând o evoluţie a practicii instanţelor în direcţia celor mai înalte exigenţe ale perioadei istorice a stimulat dezvoltarea învăţământului juridic, a ştiinţelor, dreptului, a format cadre de valoare, a afirmat gândirea juridică românească internă şi externă.

2. Codul civil

Normele de drept civil existente în acea perioadă erau ***anacronice*** comparativ cu dezvoltarea forţelor şi relaţiilor de producţie capitaliste fapt pentru care ***s-a impus*** cu necesitate ***crearea unui drept civil modern în formă şi conţinut.*** Domnitorul Cuza a investit Comisia Centrală de la Focşani să întocmească noul cod. În 1863 comisia a folosit ca izvor ***proiectul Codului italian Pisanelli*** iar apoi ***Codului civil francez al lui Napoleon de la 1804.*** Cel italian era şi el în proiect şi deoarece adoptarea lui întârzia comisia a optat pentru codul francez.

Codul civil românesc a fost ***adoptat în 1864*** dar a intrat în vigoare la 1 decembrie 1865, iniţial fiind denumit ***„Codul civil Alexandru Ioan"*** iar după abdicarea lui Cuza a fost republicat sub titulatura „Codul civil român".

Codul civil francez nu a fost copiat dar s-au preluat unele dispoziţii şi principii din acesta fiind adaptate realităţilor de la noi, textele au fost selecţionate cu grijă unele s-au păstrat altele s-au modificat iar cele care nu corespundeau au fost eliminate. De asemenea au fost ***păstrate*** şi ***unele legiuri autohtone anterioare*** s-au preluat texte din proiectul Pisanelli precum şi din legislaţia civilă belgiană.

Potrivit structurii sale, Codul civil român avea ***un preambul, trei cărţi şi dispoziţii finale. Preambulul*** avea ***5 articole*** referitoare la lege şi la aplicarea ei în timp şi spaţiu. ***Cartea întâi*** se referea ***la persoane, a doua la bunuri*** iar ***a treia*** privea ***modurile de dobândire şi de transmitere a proprietăţii.***

Art. 1471 din Codul civil ***interzicerea încheierea pe timp nedeterminat a unei convenţii prin*** care o persoană îşi angaja munca sau serviciile urmărind să împiedice vânzarea sau închirierea forţei de muncă pe toată viaţa, prevenind reapariţia relaţiilor feudale.

Art. 1472 stipula că în ***litigiile dintre patroni şi muncitori*** privind salarizarea şi plata salariului, patronul va fi crezut pe cuvânt (M. Cantacuzino, Opere citate pag. 680).

În ***codul francez, patronul*** era denumit ***stăpân*** iar ***muncitorul, servitor.*** Codul francez se referea la servicii casnice iar cel românesc la relaţiile de muncă din intreprinderi capitaliste.

În prima carte, referitoare la persoane, se stabilea ***principiul egalităţii tuturor în faţa legilor.*** Codul distinge capacitatea de folosinţă de cea de exerciţiu, prima începe de la naştere dacă copilul s-a născut viu iar în codul francez se cerea ca noul născut să fie şi viabil.

Majoratul a fost fix stabilit ***la 21 ani*** dar prevedea şi o procedură a emancipării sens în care ***emancipatul*** putea încheia anumite acte şi îşi putea ***angaja răspunderea şi înainte de a împlini această vârstă.*** (Codul civil art. 421-424).

Persoanele juridice erau împărţite în cele ***cu scop lucrativ*** şi ***fără scop lucrativ,*** primele urmând să fie reglementate prin Codul comerţului. Persoanele juridice ***fără scop lucrativ*** (culturale, sportive, de binefacere sau politice) se înfiinţau prin ***decret domnesc*** considerându-se că persoana juridică nu are o identitate proprie, fiind o ficţiune a legii (M. Cantacuzino, Opere citate pag. 61-79)

În privinţa ***relaţiilor de rudenie*** s-au păstrat ***dispoziţiile din legile anterioare*** (încheierea şi desfacerea căsătoriei, egalitatea soţilor la motivele de divorţ, în dreptul francez nu există această reglementar)

Codul civil român şi al francez ***interziceau cercetarea paternităţii*** sub pretextul apărării familiei legitime, chiar dacă tatăl recunoştea fiul natural, recunoaşterea, producea numai efecte în stabilirea stării civile şi nu crea drepturi şi obligaţii de altă natură (dreptului şi obligaţii existau numai între mamă şi copilul ei natural).

Referitor la ***regimul bunurilor aduse în căsătorie*** se putea alege ***separaţia acestora, comunitatea lor*** sau ***regimul dotal*** (art. 1223, 1224, 1260 şi 1287 din Codul civil).

Dacă la încheierea căsătoriei soţii nu precizau regimul bunurilor se înterpreta regimul separaţiei acestora fiecare având drept de administrare pentru bunurile sale iar cele obţinute în timpul căsătoriei aparţineau soţului care făcea dovada lor.

În cartea doua codul clasifică ***bunurile*** în ***imobile*** şi ***mobile*** asigurând o protecţie mai mare celor imobile pe considerentul că aveau o valoare mai mare dar în timp cele mobile din navigaţie le-au întrecut în valoare, invalidând concepţia codului civil (art. 942 din Codul civil).

Proprietatea fiind considerată ***cel mai important drept real*** este reglementată amănunţit cu precizarea atributelor sale şi a distincţiei dintre diferitele forme de stăpânire a lucrurilor (rude, proprietate, posesia, detenţia)

De asemenea sunt reglementate şi ***celelalte drepturi reale uzufructul sau servituţiile.*** Normele codului privind proprietatea au fost completate cu alte legi referitoare la proprietatea funciară, industrială sau comercială.

Contractul ocupa un ***loc important*** în codul civil. La baza materiei stă teoria generală a obligaţiilor şi noţiunea de răspundere civilă, contractuală sau delictuală.

Forma de răspundere consacrată este ***cea personală*** iar ***răspunderea colectivă*** şi cea pentru fapta altuia sunt ***excepţii*** (exemplu răspunderea părinţilor pentru fapta copiilor minori, a proprietarilor pentru pagube create de animale sau de lucrurile neînsufleţite care le aparţin. În ambele situaţii se cere cupla proprie a părinţilor şi proprietarilor).

Contractele puteau fi încheiate prin simplu acord de voinţă dar aceasta putea fi viciată prin eroare, dol sau violenţă.

Contractele puteau fi consensuale sau solemne.

Proprietatea putea fi ***transmisă prin acte juridice între vii dar şi prin acte mortis causa*** (pentru cauză de moarte).

Succesiunea se transmite ab intestat şi testamentar.

Ad intestat are la bază relaţiile de rudenie, ordinea succesorală fiind dată de gradul rudeniei, succesori legitimi (descendenţi, ascendenţi, colaterali) succesori naturali, soţul supravieţuitor etc. Descendenţii şi părinţii beneficiau de rezerva succesorală.

Testamentul era ***olograf, autentic*** şi ***mistic.*** Olograf era scris, semnat şi datat de testator, autentic era semnat de testator şi trimis judecătorului care îl citea în şedinţă publică conferindu-i astfel autenticitate. Cel mistic sau secret era semnat de testator, pecetluit şi judecătorul nu lua la cunoştiinţă de conţinutul lui dar întocmea un proces verbal pe baza declaraţiei testatorului din care rezulta că actul prezentat era testamentul său. În cod mai erau prevederi privind acceptarea sau refuzul donaţiei şi obligaţia moştenitorului de a prelua datoriile succesorale.

3. Codul penal.

Codul penal a fost ***publicat în 1865*** fiind ***în vigoare până în 1937.*** Ca izvoare a avut ***Codul penal prusian (1851)*** şi mai puţin pe ***cel francez din 1810.***

Infractorii erau consideraţi oameni raţionali, conştienţi de urmările faptelor lor, care au porniri antisociale fapt pentru care trebuie să fie excluşi din societate.

În timp, au fost luaţi în considerare şi factorii sociali care determină comportamentul uman, fapt ce a determinat o serie de modificări ale legislaţiei penale.

Codul penal din 1865 a unificat dreptul penal românesc şi a abrogat cele două condici criminaliceşti existente.

Ca ***structură*** are ***trei cărţi, cartea întâia*** reglementează ***pedepsele*** şi felul lor, ***a doua*** norme cu privire la ***crime şi delicte*** iar ***ultima materia contravenţiilor.***

Codul penal român clasifică ***infracţiunile*** în ***crime, delicte*** şi ***contravenţii*** pe când alte coduri penale burgheze le clasifică în două: infracţiuni penale şi contravenţii. Distincţia dintre crime şi delicte se întemeiază pe sistemul pedepselor şi nu pe considerente teoretice.

Pedepsele erau de trei feluri: ***criminale, corecţionale*** şi ***poliţieneşti.*** Infracţiunile erau denumite după felul pedepselor, cele cu pedeapsă criminală erau crime, cu pedeapsă corecţională delicte iar cele cu pedeapsă poliţienească contravenţii.

Crimele şi delictele au fost grupate după gravitatea faptei sau după pericolul social pe care-l aveau. Astfel erau cele ***contra statului*** (răsturnarea ordinii de drept, trădarea), apoi crimele şi delictele ***împotriva constituţiei*** (împotriva sistemului parlamentar sau electoral), crimele şi delictele ***contra intereselor publice*** (legate de exercitarea funcţiilor administrative) unele săvârşite de funcţionari (abuzul de putere, delapidare) iar altele împotriva lor (ultrajul, opunerea faţă de ordinele autorităţilor). Cea mai numeroasă categorie de crime şi delicte era cea ***contra intereselor particulare*** (împotriva vieţii, a integrităţii corporale, a omeniei, a patrimoniului).

La ***individualizarea faptelor penale*** s-au avut în vedere şi alţi factori cum ar fi modul în care au fost comise şi numărul de participanţi. În cazuri grave tentativa era asimilată cu infracţiunea consumată iar complicele a fost pedepsit ca şi autorul principal.

Deoarece unele instanţe apreciau faptele diferit (conform termenului folosit de lege sau conform pedepsei) s-a stabilit că întotdeauna, criteriul de calificare să fie pedeapsa.

4. Codul de procedură penală

Acesta a fost adoptat şi aplicat ***în acelaşi timp cu Codul penal*** şi a avut ca izvor Codul de instrucţie criminală francez (1808).

Concepţiile moderne au prevăzut o ***judecată publică, orală*** şi ***contradictorie*** faţă de procedura veche care era secretă, scrisă şi necontradictorie privind probatoriul.

Codul nou menţine sistemul vechi secret numai pentru prima fază a procesului în cea de-a doua (a judecăţii) s-au introdus principii noi (publicitatea dezbaterilor, principiul oralităţii, contradictorialităţii, părţile iau la cunoştinţă de probe şi le analizau în contradictoriu pe timpul dezbaterilor orale şi publice.

Structural codul are două părţi, ***cartea întâia*** a reglementat ***descoperirea, urmărirea şi instrucţia infractorilor*** iar ***a doua judecarea proceselor.***

Cu descoperirea infracţiunilor erau desemnaţi ***ofiţerii de poliţie judiciară,*** ei strângeau probe şi când considerau că infracţiunea întrunea elementele constitutive înaintau dosarul ***procurorului*** care avea competenţa urmăririi infractorului. Dacă cauza era mai complexă procurorul o înainta unui ***judecător de instrucţie*** pentru a efectua o anchetă denumită instrucţie. După efectuarea urmăririi sau a anchetei ***procurorul*** putea ***sesiza instanţa de judecată.***

Procesul penal avea ***două faze, cea premergătoare judecăţii*** şi cea ***a judecăţii.***

Instanţele judecătoreşti erau: ***judecătoriile de plasă, tribunalele de judeţ, curţile cu jurii*** şi ***Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie.*** Judecătoriile de plasă nu au funcţionat, atribuţiunile lor fiind exercitate de subprefecţii care administrau plasa respectivă.

În general, delictele erau de competenţa tribunalelor iar crimele de cea a curţilor cu juri formate dintr-un complet de judecători şi dintr-un juriu compus din cetăţeni. Juriul se pronunţa dacă persoana era sau nu vinovată iar când era vinovată dacă merită sau nu circumstanţe atenuante.

Infracţiunile contra statului erau tot de competenţa curţilor cu juri iar juraţii, în funcţie de convingerile lor (în special politice), dădeau verdicte de nevinovăţie, lucru considerat periculos pentru ordinea de drept. Astfel, prin legi speciale s-au adus modificări Codului penal, şi pentru aceleaşi fapte, în loc de pedepse criminale sau prevăzut pedepse corecţionale şi per a contrario ***crimele au devenit delicte, competenţa***

revenind tribunalelor. La tribunale erau judecători de profesie care aplicau legea mai strict, ei trebuiau să motiveze achitarea pe când juriul nu trebuia să facă acest lucru dacă se pronunța pentru nevinovăție. Pedepsele corecționale au fost mărite şi s-a ridicat minimul pedepsei sub care judecătorii nu puteau coborî chiar în cazul circumstanțelor atenuante.

5. Codul de procedură civilă

Şi acesta a fost adoptat şi a intrat în vigoare în acelaşi timp cu Codul civil român. În adoptarea lui s-a plecat de la principiul că normele de procedură civilă sunt cele ce dau viață întregului drept privat.

Judecata se baza pe concepția că ***adevărul obiectiv*** nu poate fi cunoscut de instanță iar hotărârea pronunțată era expresia numai a ***adevărului juridic,*** sau altfel spus o prezumție de adevăr.

Ca izvoare a folosit: dreptul procesual al Cantonului Geneva, Codul de procedură civilă francez, dispoziții din codul belgian privind executarea silită şi unele legiuiri autohtone mai vechi.

El este ***structurat*** în ***şapte cărți*** şi anume: ***procedura înaintea judecătorului de plasă, tribunalele de județ, curțile de apel, arbitri, executarea silită, proceduri speciale, dispoziții generale.***

Ca şi în materie de procedură penală judecătoriile de plasă nu au funcționat, atribuțiile fiind atribuite subprefecților până la 1879. Tribunalele aveau competență generală delimitată de un plafon valoric.

Curțile de apel au funcționat inițial la Bucureşti, Iaşi, Craiova, Focşani (apoi la Galați). ***Procedura de judecată*** era ***orală, publică şi contradictorie.***

Probele ce se puteau administra erau ***actele scrise, martorii, experții, cercetătorii, jurământul judiciar şi prezumțiile.***

Procesul urma o ***dublă judecată*** în fond, în ***fața primei instanțe*** şi în ***fața instanței de apel*** după care urma ***judecata în recurs.***

Căile de atac erau: ***apelul*** (se făcea o nouă judecată în fond), ***opoziția*** (împotriva hotărârilor date în lipsă), ***contestația*** şi ***recursul*** prin care se stabilea dacă legea a fost bine interpretată şi aplicată.

Termenele de judecată erau lungi şi judecata greoaie, procedura costisitoare (taxe de judecată şi de timbru). Deoarece instanțele inferioare aveau competență restrânsă se apela la cele superioare necesitând deplasări la distanțe mari şi cu cheltuieli pe măsură.

TITLUL II

STATUL ŞI DREPTUL ÎN PERIOADA 1866-1918

CAPITOLUL I

VIAŢA ECONOMICO SOCIALĂ

1. Dezvoltarea industriei

Problemele cu care s-a confruntat industria românească (contextul internaţional, lipsă de capital, de mijloace tehnice, forţă de muncă calificată, materii prime etc.) a făcut ca aceasta să fie dependentă de capitalul străin.

Pentru ieşirea din acest impas s-au iniţiat o serie de măsuri pentru **dezvoltarea industriei prin mijloace proprii ca:**

– Legea pentru încurajarea industriei hârtiei (1891);

– Legea pentru încurajarea industriei zahărului (1882);

– Legea pentru acordarea unor scutiri de taxe la importul de maşini (1884);

– Legile din 1887 şi 1912 pentru încurajarea industriei naţionale.

În acelaşi scop au fost adoptate tarife vamale protecţioniste la 1886.

Rezultatul acestor măsuri s-a reflectat în ***ritmul construirii de intreprinderi*** (în perioada 1886-1887 s-au construit 8 fabrici/an, în 1887-1893 câte 14/an şi alte 18/an în intervalul 1893-1906).

Dezvoltarea industriei a schimbat ***raportul de forţe în favoarea burgheziei*** ducând la creşterea nivelului de civilizaţie al României.

Comerţul exterior cunoaşte şi el o dezvoltare considerabilă, sporeşte numărul oraşenilor, comercianţilor şi societăţilor comerciale.

Locul întâi la export îl reprezentau cerealele (60% din producţia de grâu şi 40% din cea de porumb), apoi erau animalele, lemnul, petrolul, pielăria.

2. Agricultura

A fost principala ramură a economiei naţionale iar ţărănimea era majoritară.

După reforma agrară din 1864, a luat un puternic avânt iar la începutul secolului XX, 1% din ***latifundiari deţineau 50%*** din terenul agricol iar 95% din ***ţărani numai 40 %.***

Aproximativ 80% din ţărănime nu avea pământ fiind dependenţi de moşia boierească şi boierii de munca lor.

Munca pe moşii se făcea în baza unor ***învoieli*** (contacte) în condiţiile dictate de boieri.

Apariţia arendaşilor a dus la modernizarea agriculturii din punct de vedere tehnic dar şi la înăsprirea exploatării.

Menţinerea relaţiilor feudale a constituit o piedică în dezvoltarea agriculturii, a industriei şi a societăţii româneşti în general. Caracterul lor retrograd a fost demonstrat de ***marea Răscoală din 1907.***

3. Structura socială

În structura socială a ţării s-au produs mutaţii semnificative determinate de dezvoltarea agriculturii, a industriei şi comerţului, de formarea unui aparat administrativ evoluat şi a învăţământului de toate gradele.

Burghezia participă în mod activ la viaţa politică a ţării producând schimbarea raportului de forţe dintre clasele sociale.

Burghezia mică, mijlocie şi intelectualitatea formează o clasă socială distinctă şi mai ales cei proveniţi din rândul poporului.

Odată cu pătrunderea relaţiilor de producţie capitaliste şi în agricultură boierimea îşi schimbă fizionomia devenind tot mai eterogenă, o parte a acesteia tranzintând spre burghezie.

În preajma abdicării lui Cuza are loc ***alianţă burghezo-moşierească*** care demonstrează slăbiciunea celei dintâi datorită concesiilor făcute moşierimii.

În 1883 România avea ***7 milioane de locuitori*** din care 81,6% erau la sate şi 18,4% în mediul urban.

Către sfârşitul secolului XIX creşte numărul muncitorilor şi se formează proletariatul industrial (N.N. Constantinescu, Dezvoltarea forţelor de producţie industriale. Formarea proletariatului industrial de fabrică şi

afirmarea clasei muncitoare în lupta de emancipare a țării. Progresul economic în România, 1877-1897, Bucureşti, 1977).

Raportul dintre muncitorii din agricultură şi cel din industrie înclină în favoarea primilor iar în preajma primului război mondial cel din urmă se dezvoltă puternic astfel că, în industria extractivă, prelucrătoare şi în transporturi lucrau circa ***300.000 persoane,*** dublu față de începutul secolului.

SECȚIUNEA A II-A

MONARHIA CONSTITUȚIONALĂ PARLAMENTARĂ

1. Organele centrale ale statului

La1866 se instaurează ***monarhia constituțional parlamentară,*** locul central fiind ocupat de domn (apoi rege), guvern şi parlament (I. Muraru, Opere citate pag. 15-28).

Constituția din 1866, consacră principiul separației puterilor în stat şi domnul nu putea cumula puterea executivă şi legislativă (T, Maiorescu, Istoria contemporană a României (1866-1880), Bucureşti, 1925).

Domnul avea totuşi ***inițiativă legislativă,*** sancționa şi promulga legile, numea şi revoca miniştri, putea amnistia, numea şi confirma funcționari în toate funcțiile publice etc.

Domnia era ereditară în cadrul ***dinastiei de Hohenzollern Sigmaringen.*** După obținerea independenței de stat şi proclamarea regatului (1881) regele îşi consolidează puterea.

Regele numea guvernul, putea dizolva parlamentul şi numea un nou guvern care organiza alegerile.

Conform Constituției din 1866, ***parlamentul*** (Reprezentanța națională) era format din ***Senat şi Adunarea deputaților.***

Domnul exercita puterea legislativă împreună cu Reprezentanța națională şi promulga legea numai dacă cele două camere ale parlamentului votau cu majoritate de voturi.

Legea electorală din 1856 favoriza moşierime raportul fiind schimbat în favoarea burgheziei prin legea electorală din 1866.

2. Obţinerea independenţei de stat a României

Deşi aflată sub suzeranitatea Porţii Otomane, România a promovat o politică suverană cum a fost de exemplu, ***Convenţia vamală cu Austro-Ungaria*** din 1875, deşi convenţia a fost defavorabilă pentru industria românească, din punct de vedere al dreptului internaţional (nu a cerut aprobarea Turciei) anticipa cucerirea independenţei.

După ce a devenit independentă şi în urma măsurilor, succesive luate pe plan intern, s-a dezvoltat industria şi comerţul, a fost modernizată viaţa politică şi s-a integrat în relaţiile internaţionale din Europa şi din lume.

La ***Congresul de la Berlin din 1878*** Germania a condiţionat recunoaşterea independenţei de modificarea art. 7 din Constituţie, cerând acordarea cetăţeniei române în bloc pentru evreii ce veneau în România. Un an mai târziu s-a modificat articolul dar cetăţenia se acorda individual.

Şi alte puteri capitaliste au încercat să profite de România prin practicarea dominaţiei economice ca formă a societăţii capitaliste.

Regele Carol la încheiat ***un tratat secret cu Austro-Ungaria şi Germania la 1883*** prin care s-a acceptat ca Transilvania să fie încorporată Ungariei. Tratatul era neconstituţional dar regele l-a impus forţat, primilor miniştri pe care i-a numit condiţionându-le numirea de acceptarea lui.

3. Partidele politice

Partidul Liberal – s-a format prin înţelegerea dintre reprezentanţii burgheziei şi moşierimii liberale la Concordia în 1867. Congresul din 1871 a dus la constituirea Uniunii liberale din 1872. Programul a fost publicat în 1875 (Partidul Naţional Liberal) iar la sfârşitul anului avea organizaţii în toată ţara conducerea fiind asigurată de un Comitet de acţiune. În frunte erau grupările conduse de I.C. Brătianu şi C.A. Rosetti (A. Stan, Grupări şi curente între unire şi independenţă, Bucureşti, 1979).

Înainte de primul război mondial liberalii şi-au trecut în program reforma agrară prin expropierea latifundiilor şi introducerea votului universal.

Unele fracţiuni s-au desprins din Partidul liberal şi şi-au creat organizaţii proprii: Partidul Liberal de la Iaşi (1878), Fracţiunea liberală şi independentă din Moldova, aripa radicală a lui C.A. Rosetti (1882), gruparea tinerilor liberali (1886), gruparea drapelistă având ca mentor pe R.S. Aurelian.

Partidul Conservator – reprezentant al marilor proprietari latifundiari având rolul de a apăra şi promova interesele economice şi politice ale acestora. A luat naştere în 1880 iar dintre reprezentanţii săi de seamă amintim pe Luscăr Catargiu şi Vasile Boerescu. Reprezentanţii junimii au fost conservatori dar s-au remarcat datorită concepţiilor de guvernare mai evoluate.

În 1907, Take Ionescu formează ***Partidul Conservator Democrat*** cu o concepţie mai modernă, în pas cu etapa de dezvoltare a societăţii.

Pe fondul dezvoltării forţelor de producţie capitaliste se produce creşterea numărului proletariatului dar sunt răspândite şi ideile socialiste care culminează cu formarea ***Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România*** la 13 martie 1893.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL II

EVOLUȚIA DREPTULUI

În perioada 1866-1918 transformările economico-sociale au determinat evoluția dreptului în direcția reglementării moderne a vieții sociale şi de stat.

Ca izvoare a avut Constituția de la 1866 şi codurile de legi adoptate în timpul lui Alexandru Ioan Cuza. Pe lângă aceste izvoare au fost adoptate unele ***legi speciale pozitive sau negative*** în funcție de interesele sociale existente.

Dacă Constituția şi Codul civil conțineau prevederi privind libertăți individuale consacrând libertata de voință şi acțiune, legislația învoielilor agricole a readus starea de dependență a țăranilor față de moşieri.

SECȚIUNEA I

TRANSFORMĂRI ÎN RAMURILE DE DREPT

1. Dreptul constituțional

Constituția s-a aplicat până în 1923 suferind mici modificări.

Structural a avut opt titluri: despre ***teritoriul României,*** despre ***drepturile românilor,*** despre ***puterile statului,*** despre ***finanțe, puterea armată, dispoziții generale, revizuirea constituției, dispoziții tranzitorii şi suplimentare.***

În capitolul doi drepturile românilor, erau proclamate ***drepturile şi libertățile cetățenilor*** potrivit sistemului de drept burghez. Aceste drepturi puteau fi exercitate numai de cetățenii români. Potrivit art. 7 din Constituție, cetățenia se acorda străinilor numai în forma unor legi speciale şi numai celor de credință creştină (în 1879 a fost modificat).

Constituţia proclama principiul ***separaţiei puterilor*** precizând că emană „de la natură" şi se exercită numai „prin delegaţie".

Puterea legislativă se exercită de domn şi Reprezentanta naţională (parlament) cea executivă de către domn prin organele administrative iar cea judecătorească era atribuită curţilor şi tribunalelor.

Iniţiativa legislativă aparţinea domnului, Adunării deputaţilor şi Senatului (titlul III cap. I din Constituţie).

Alegătorii care ***alegeau deputaţii*** erau împărţiţi în ***patru colegii.*** În primul colegiu intrau alegătorii cu un venit funciar peste 300 galbeni, un al doilea între 100-300 galbeni, al treilea industriaşii şi negustorii ce plăteau un impozit de la 80 lei. Toate cele trei colegii cuprindeau alegătorii direcţi.

În colegiul al patrulea intrau cei ce plăteau un impozit oricât de mic şi nu se încadrau în celelalte cincizeci de alegători din acest colegiu alegeau un delegat iar aceştia alegeau deputaţii.

Membrii Senatului erau aleşi de ***două colegii,*** în primul intrau proprietarii de fonduri financiare cu un venit de cel puţin 300 galbeni iar în al doilea cu până la 300 galbeni.

În 1884 se modifică Constituţia privind sistemul electoral, cele patru colegii s-au redus la trei schimbându-se şi limita veniturile alegătorilor. În colegiul trei intrau sătenii care votau în mod indirect.

În timpul primului război mondial s-a modificat Constituţia din nou introducându-se ***votul obştesc, egal şi secret,*** fiind desfiinţat vechiul cens bazat pe venit.

2. Dreptul administrativ

În administraţia centrală era ***regele şi guvernul.***

La 1881 a fost proclamat Regatul iar în 1884 modificată Constituţia şi puterea regelui sporeşte. Acesta sancţiona şi promulga legile, încheia convenţii cu alte state, întocmea regulamente de aplicare a legilor, confirma funcţionarii publici, era comandantul armatei, acorda grade şi decoraţii militare, avea drept de amnistie etc.

Guvernul era format din ***miniştrii subordonaţi primului ministru.*** Numărul ministerelor a crescut în timp prin detaşarea unor direcţii din cadrul acestora.

Ministerul de Interne executa conducerea generală a administraţiei, controlul şi supravegherea administraţiei locale, ordinea şi siguranţa statului, ordinea şi liniştea publică.

Alte ministere au fost cel ***de finanţe, de justiţie, de externe, al apărării naţionale, al educaţiei, agriculturii şi domeniilor, industriei şi comerţului, sănătăţii.***

Parlamentul şi regele puteau să pună miniştrii sub acuzare şi să-i trimită în faţa Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie pentru judecată.

Teritoriul ţării era împărţit în ***judeţe,*** acestea în ***plăşi*** şi plăşile în ***comune*** (art. 4 din Constituţie).

Prefectul conducea judeţul şi era numit prin decretul regal la propunerea Ministerului de Interne. În fiecare judeţ funcţiona un ***consiliu judeţean*** ce dispunea asupra unor probleme de interes local.

Comunele erau conduse de ***primari*** şi ***consiliile comunale.*** Până în 1908 erau comune urbane şi rurale iar apoi şi suburbane.

3. Dreptul civil

Evoluţia şi modificările suferite au fost determinate de producţia şi circulaţia mărfurilor.

Baza reglementărilor în acest domeniu a fost Codul civil român de la 1865.

Statul a acordat o atenţie deosebită reglementării proprietăţii prin sprijinirea dezvoltării intreprinderilor industriale.

Astfel, la 1887 a fost dată o lege de încurajare a dezvoltării industriei naţionale intitulată ***„Măsuri generale pentru încurajarea industriei naţionale".*** Ea cuprindea condiţiile cerute pentru înfiinţarea unor intreprinderi precum şi facilităţile create pentru cei ce le înfiinţau (C. Hamangiu, Codul general al României, II, pag. 857). De asemenea prin lege se acordau terenuri pentru construirea fabricilor, avantaje la importul de maşini şi utilaje, a materiilor prime din străinătate, la transportul pe calea ferată, scutiri de impozite, preferinţe pentru acordarea unor comenzi din partea statului.

Pentru a beneficia de aceste avantaje intreprinderile trebuiau să aibă un ***capital social de 50.000 lei*** sau ***cel puţin 25 muncitori.*** Legea nu făcea deosebire între capitalurile autohtone şi cele străine, cele din urmă dispuneau însă de putere financiară mai mare.

La 1912 a fost promulgată o nouă lege de încurajare a industriei naţionale, dar se referea la introducerea tehnicii noi (maşiniste) precum şi la ***protecţia investitorilor români*** (C. Hamangiu, opere citate VII, pag. 860). Aplicarea ei era condiţionată de faptul că intreprinderea să aibă cel

puţin 20 muncitori sau să dispună de maşini acţionate de orice motor, cu cel puţin 5 cai putere, meseriaşii să dispună de cel puţin patru calfe iar societăţile comerciale să aibă un capital de cel puţin 2000 lei şi 10 lucrători sau asociaţi.

Avantajele erau scutiri de vamă, acordarea de terenuri (rurale) cu plata în rate etc.

Avantajele celor care exportau un sfert din producţie erau mai mari decât a celor ce importau cea mai mare parte a materiilor prime.

În 1879 au fost adoptate dispoziţii pentru ***apărarea mărcilor de fabrică şi de comerţ*** (În 1907 legea a suferit unele modificări).

Marca de fabrică era un semn distinctiv ce însoţea orice produs industrial. Un regim similar s-a aplicat şi pentru mărcile de comerţ.

Însuşirea pe nedrept a unei mărci străine era sancţionată cu plata unor despăgubiri mari iar fapta era delict de contrafacere.

În 1906 s-a dat ***Legea asupra brevetelor de invenţiune*** care reglementa sistemul de brevetare a invenţiilor în scopul stabilirii unei ordini prioritare de fabricare a lor. Dacă invenţia nu era pusă în fabricare într-un anumit termen, devenea publică şi putea fi folosită de oricare persoană interesată iar dacă inventatorul o vindea cumpărătorul dobândea drept definitiv asupra ei.

Relaţiile de producţie capitaliste au dus la apariţia şi dezvoltarea proprietăţii bancare iar la sfârşitul secolului XIX asistăm la ***controlul bancar asupra industriei.***

În 1895 s-a promulgat o ***lege*** referitoare la ***proprietatea minieră*** prin care s-a separat proprietatea solului de cea a cea subsolului deşi codul civil a stabilit principiul ascensiunii.

Statul a devenit proprietarul minerilor.

În 1887 a fost adoptat un ***Cod comercial*** care facilitează înfiinţarea de asociaţii cu scop lucrativ. El a suferit mai multe modificări în 1895, 1900, 1902 şi 1906. Structural cuprindea patru părţi: ***despre comerţul în genere, despre comerţul maritim şi navigaţiune, despre faliment şi despre exerciţiul acţiunilor comerciale şi durata lor.***

În legătură cu ***contractul de muncă*** s-au luat mai multe măsuri legislative privind durata zilei de muncă, repausul duminical, conflictele colective de muncă, jurisdicţia muncii. Astfel au fost adoptate: Legea pentru asigurarea serviciului sanitar (1871), Legea sanitară (1885), Regulamentul industriei insalubre (1894) care se refereau la anumite categorii de muncitori, mai ales copii şi femei şi nu prevedeau sancţiuni

pentru patronii care nu le respectau. ***Repausul duminical*** s-a introdus în 1897 fiind stabilit la o jumătate de zi, pentru muncitorii majori ***ziua de lucru*** putea să fie prelungită la ***16 ore*** iar din 1909 se interzicea muncitorilor şi funcţionarilor statului să organizeze greve. În 1912, patronii au fost autorizaţi să desfacă contractul de muncă oricărei persoane care primejduia situaţia fabricii.

Din 1912 s-a introdus ***obligaţia asigurării sociale*** a tuturor muncitorilor din intreprinderile ce foloseau maşini (fondul social se crea din contribuţia muncitorilor). Conflictele dintre patroni şi muncitori erau soluţionate de o comisie de împăcare iar dacă nu se reuşea acest lucru, litigiul urma să fie judecat de judecătoria de ocol.

Codul civil a fost modificat şi cu privire la ***contractul de închiriere a clădirilor,*** patronii având drepturi speciale de evacuare rapidă a chiriaşilor.

În domeniul răspunderii civile şi a contractelor s-au produs unele modificări cu privire la răspunderea pentru riscuri (Legea din 1912 pentru organizarea meseriilor, creditului şi asigurărilor sociale a preluat teoria riscului profesional, recunoscută în practica instanţelor).

Reglementările Codului civil prevedeau că muncitorii accidentaţi la locul de muncă recurgeau la principiile răspunderii delictuale şi contractuale şi trebuiau să dovedească că patronul a încălcat obligaţia contractuală sau a comis o faptă de natură să producă accidentul de muncă, dovadă greu de făcut.

Prin ***legea adoptată în 1912*** s-a stipulat că muncitorul nu mai trebuia să facă dovada culpei patronului, aceasta fiind prezumată şi numai ***dovada accidentului şi a infirmităţii sale.*** Totuşi, patronul care făcea dovada că accidentul s-a produs din vina muncitorului era scutit de plata despăgubirilor. Legea mai reglementa pensiile muncitoreşti, de bătrâneţe, pentru pierderea totală a incapacităţii de muncă şi pentru boală.

În 1902 s-a mai dat o lege care recunoştea dreptul muncitorilor de a se organiza în sindicate (corporaţii) dar numai împreună cu patronii iar la conducerea sindicatele trebuia să fie reprezentanţii ai statului care aveau şi drept de control (C. Hamangiu, Codul general al României, III, pag. 2443)

4. Dreptul penal

Izvorul cel mai important a fost Codul penal din 1865 şi unele legi speciale în domeniu că ***Legea contra sindicatelor,*** asociaţiilor profesionale a funcţionarilor statului, judeţelor, comunelor şi stabilimentelor

publice prin care oprirea lucrului prin grevă era considerată infracțiune şi pedepsită cu închisoare până la doi ani. Alte ***legi*** s-au dat în legătură cu ***starea de război*** incriminând fapte ca: spionajul, nerespectarea obligațiilor privind păstrarea secretului de stat, trădarea de patrie (C. Hamangiu, Codul general al României, VI, pag. 59).

De asemeena a fost reglementată înființarea instanțelor militare pe timp de război.

5. Dreptul procesual

Codurile de procedură penală şi civilă s-au aplicat în continuare dar au fost adoptate legi noi privind proceduri speciale în ambele domenii.

În 1900, în domeniul proceduri civile s-au adus modificări privind ***tehnica de redactare a textelor*** prin punerea în valoare a celor mai moderne realizări din legislativ. S-au făcut precizări, au fost redefinite noțiunile, principiile şi instituțiile procedurale.

Pentru soluționarea rapidă a litigiilor s-au adus şi unele modificări de conținut.

Printr-o nouă procedură procesul nu mai avea caracter contencios el se desfăşura în ***cabinetul preşedintelui instanței,*** fără dezbateri ample şi fără formele procedurii tradiționale, aşa că se puteau lua hotărâri rapide, de obicei cu caracter provizoriu (raporturile dintre proprietari şi chiriaşi).

În domeniul procesual penal, prin ***Legea micului parchet*** s-a stabilit ca persoanele prinse în flagrant, în momentul săvârşirii infracțiunile de drept comun în oraşele reşedință de județ, puteau fi arestate pe loc şi aduse în fața procurorului, care le interoga şi le trimitea în fața judecătorilor de ocoale sau a tribunalelor care pronunțau o hotărâre de urgență (în aceaşi zi) fără a mai parcurge fazele prevăzute de Codul de procedură penală (constatare, urmărire, instrucțiune). Această procedură s-a extins şi la conflictele dintre patroni şi muncitori, asupra demonstrațiilor, grevelor, manifestațiilor de stradă.

Prin ***Legea de organizare judecătorească din 1909*** instanțele de judecată erau: judecătoriile de ocoale, tribunalele de județ, curțile cu jurați, Curțile de apel şi Curtea de Casație. ***Judecătoriile*** de ocoale erau urbane şi rurale şi se compuneau dintr-un singur judecător, un ajutor de judecător sau un magistrat stagiar, un grefier şi un arhivar.

Tribunalele de județ aveau un preşedinte, trei judecători şi un supleant sau un judecător stagiar. ***Curțile de apel*** existau la Bucureşti,

Iaşi, Craiova şi Galaţi. Cea din Bucureşti avea patru secţiuni iar celelelte câte două. Fiecare secţiune se constituia în curte de sine stătătoare formată dintr-un preşedinte şi cinci consilieri.

Curţile cu juraţi funcţionau în fiecare judeţ având preşedinte un consilier de la curtea de apel, apoi doi judecători de la tribunalele de judeţ şi o comisie formată din doisprezece juraţi.

Curtea de Casaţie era instanţa supremă fiind compusă din un prim preşedinte, trei preşedinţi de secţie şi 24 consilieri.

SECŢIUNEA A II-A

LEGISLAŢIA ÎNVOIELILOR AGRICOLE

1. Legea învoielilor agricole din 1866

Legea deroga de la principiile Codului civil român şi se aplica celei mai numeroase clase sociale adică ţărănimii.

Majoritatea ţăranilor nu aveau pământ şi au fost nevoiţi să încheie contracte cu boierii în forma ***învoielilor agricole.*** Aceste învoieli erau transcrise într-un registru ţinut de primăriile comunelor devenind autentice şi executorii la cererea boierului. Căile de executare erau: obligarea ţăranului care nu-şi executa obligaţiile la plata unor despăgubiri iar dacă nu plătea boierul putea să-i vândă bunurile acestuia. A doua cale era, angajarea unei persoane în locul ţăranului care nu şi putea executa obligaţia, urmând ca plata acesteia să fie făcută de ţăranul care a încheiat învoiala. Ultima cale era obligaţia autorităţilor din administraţie de a-i obliga pe ţărani să presteze munca la care s-au angajat iar din 1872 se recurge la serviciile dorobanţilor.

Moşierul avea un ***registru personal*** în care trecea obligaţiile ţăranilor el fiind probei în instanţă.

Ulterior s-a renunţat la serviciile dorobanţilor iar termenul învoielilor s-a redus la un an pentru ca ţăranii să poată încheia învoieli şi cu alţi moşieri.

Obligaţiile contractuale stabilite prin sistemul învoielilor agricole au amplificat ***mişcările ţărăneşti*** culminând cu ***marea Răscoală din 1907.***

Soluţionarea litigiilor dintre boieri şi ţăranii obligaţi la învoieli se făcea de către autorităţile administrative din localitatea unde au fost încheiate

potrivit unei proceduri de urgenţă. ***Procedura de urgenţă*** a fost motivată ca recolta este de sezon şi nu poate aştepta amânare. Dacă ţăranul formula pretenţii faţă de moşier trebuia să se adreseze instanţelor de judecată.

2. Modificările aduse Legii învoielilor agricole după 1907

Una din revendicările formulate pe timpul răscoalei a fost abrogarea Legii învoielilor agricole.

După răscoală a fost desfiinţată dijma la tarla deoarece legea prevedea că ***nu erau permise învoieli şi dijme.***

Altă modificare priveşte formarea unor izlazuri ale sătenilor pe care să poată păstori vitele. Cu toate acestea legea nu obligă moşierii să acorde aceste izlazuri şi doar le recomandă.

De asemenea s-au stabilit anumite limite la preţurile plătite pentru muncile agricole prin fixarea unui ***plafon maxim la arenda*** în bani plătită de ţărani şi o limită inferioară la plăţile făcute ţăranilor pentru muncile efectuate. La stabilirea acestor plafoane s-a plecat de la mediile ultimelor trei ani fapt ce a dus la un preţ ridicat pentru arendare şi scăzut pentru munca efectuată.

Legea a mai înfiinţat un ***corp de inspectori regionali*** care aveau atribuţii pentru asigurarea respectării dispoziţiilor legale în relaţiile boieri-ţărani.

Ministerul Agriculturii a emis formulare pentru încheierea contractelor care erau autentificate de primar asistat de către executorul comunal.

După 1907 s-au adus şi alte modificări ale legii precum limitarea dreptului arendaşului de a arenda mai multe moşii prevedere ce a fost eludată prin folosirea unor persoane interpuse.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL III

STATUL ŞI DREPTUL ÎN TRANSILVANIA ÎN PERIOADA 1860-1918

SECŢIUNEA I

TRANSILVANIA ÎN PERIOADA 1860-1867

1. Organizarea de stat

După Revoluţia de la 1848 situaţia internă s-a agravat datorită formării statului naţional român, şi a nemulţumirilor maselor populare.

La începutul anului 1860 ***Senatul imperial din Viena,*** în componenţa căruia intrau reprezentanţii tuturor naţionalităţilor inclusiv ai românilor (Şaguna, Petrino şi Mocionii), urma să facă propuneri pentru reorganizarea imperiului. La 20 octombrie 1860 împăratul Austriei a dat un act constituţional ***(Diploma imperială pentru reglementarea raporturilor de drept public în Monarhie)*** prin care recunoştea tuturor naţiunilor dreptul de a-şi păstra individualitatea istorică şi politică, cu o organizare administrativă proprie păstrând legile şi aşezările proprii.

Noul sistem de organizarea a fost confirmat în februarie 1861 iar Transilvania a cunoscut o perioadă de mari realizări politice şi culturale cunoscută ca ***perioada liberalismului.***

Prima dietă cu majoritate românească a fost primul for politic care a adoptat legi democratice conforme cu interesele românilor.

La începutul anului 1861 la Sibiu s-a întrunit Conferinţa naţională care revendica egalitatea politică a românilor cu celelalte naţiuni, recunoaşterea limbii române ca limbă oficială, dietă democratică, congres naţional, anularea tuturor legilor care prejudiciau naţiunea română.

Având în vedere aceste revendicări, Curtea de la Viena a recunoscut Dieta Transilvaniei printr-un ***regulament electoral cu titlu provizoriu*** în

1863. Potrivit regulamentului Dieta urma să fie formată din 40 membrii, numiţi de împărat (regalişti) şi 125 deputaţi aleşi în localităţile ce aveau dreptul la deputaţi proprii şi în cercuri electorale rurale de câte 30.000 locuitori, constituite pe comitate, districte şi scaune. Transilvania avea opt comitate reprezentând 40.000 alegători, circa 23.000 români, 9.000 unguri şi 3500 saşi.

În urma alegerilor din iunie-iulie 1863 au fost desemnaţi ***48 deputaţi români, 44 maghiari şi 33 saşi.*** Cei 39 regalişti numiţi de împărat erau câte 13 pentru fiecare naţiune.

Deputaţii maghiari au refuzat să participe la lucrările forului legislativ deoarece se aflau în minoritate şi nu se lua în considerare unirea Transilvaniei cu Ungaria.

Dieta a hotărât că unirea cu Ungaria este nulă şi că Diploma Leopoldină nu mai putea fi aplicată fiind necesară una nouă care să garanteze, în noile împrejurări, autonomia Transilvaniei.

2. Evoluţia dreptului. Instituţii politice şi juridice

Izvoarele dreptului au privit ***deznaţionalizarea*** forţată a ***populaţiei româneşti*** majoritare prin aplicarea legilor austriece şi maghiare.

Dreptul constituţional

Prin reorganizarea imperiului austriac din perioada 1860-1865 se recunoştea ***principiul separării puterilor în stat.*** Organele centrale erau împăratul, care era şi rege al Ungariei şi comite al secuilor, guvernul compus din miniştri numiţi de împărat şi care asigura administrarea imperiului. În 1861 a fost creat ***Consiliul de Stat,*** membrii lui fiind numiţi de împărat iar ***Senatul*** a fost reorganizat pe ***baze Parlamentare,*** cu ***Camera de Sus*** formată din principii Casei imperiale şi marii nobili şi ***Camera Deputaţilor*** în care Transilvania avea 26 membrii aleşi de Dieta cu majoritate absolută. Legile de interes general în imperiu erau date de împărat şi senat iar cele de interes local de dietele locale.

Ca organe proprii Transilvania avea: ***Cancelaria Aulică,*** cu sediul la Viena, ***Dieta*** şi ***Cancelaria Transilvaniei.*** În 1863 a fost aleasă Dieta pe baza legii electorale ce acorda drept de vot tuturor contribuabililor de la 24 ani în sus şi care plăteau o contribuţie la stat de cel puţin 8 florini.

În 1865 împăratul a desfiinţat Dieta de la Sibiu şi a convocat o ***nouă Dietă la Cluj*** care a anulat legile adoptate la Sibiu şi a desfiinţat autonomia Transilvaniei iar la 17 februarie 1867 a fost instaurat ***dualismul austro-ungar.***

Organele centrale maghiare în perioada dualistă au fost: parlamentul compus din camera maghiarilor (700) şi camera deputaţilor aleşi de către cei ce aveau o proprietate de minim 5 hectare. În Transilvania românii şi saşii reprezentau 73% din populaţie şi aveau drept de vot numai în proporţie de 3,3%. Regele Ungariei (împăratul Austriei) era şeful statului şi avea iniţiativă legislativă, dreptul de a convoca Parlamentul, dreptul de a convoca corpul electoral în termen de trei luni de la vot şi drept de „veto" asupra legilor votate de Parlamentul de la Budapesta.

Guvernul maghiar era compus din 8 miniştri numiţi de rege sau de persoana însărcinată cu formarea lui, alţii decât parlamentarii.

Dreptul administrativ

Transilvania era împărţită în comitate şi comune. Comitatul era condus de adunarea comitatului, comitetul de administrare şi prefectul. Adunarea avea 120-600 membrii din care jumătate erau aleşi şi cealaltă jumătate compusă din cetăţenii care plăteau cel mai mare impozit. Comitetul avea 21 membri şi era prezidat de prefect. ***Prefectul*** era numit dintre reprezentanţii fiind retribuit. Comunele erau grupate în plase (conduse de viceprefecţi) şi se împărţeau în urbane şi rurale conduse de primari şi consilii comunale.

Organizarea judecătorească

– ***Judecătoriile de plasă*** cu competenţă în materie civilă şi comercială având un barem valoric de 300 florini.

– ***Tribunalul*** de primă instanţă ca instanţă în materie civilă şi comercială şi instanţă de apel pentru cele inferioare.

– ***Tabla regală*** de la Târgu Mureş iar din 1890 şi la Cluj, Oradea şi Timişoara. Erau compuse din magistraţi magnaţi aleşi de rege şi organizate pe patru camere: cauze civile, comerciale, afaceri seniorale şi cauze criminale fiind şi instanţe de apel pentru tribunalele de primă instanţă.

– ***Curtea de al III-lea grad*** organizată şi compusă ca şi Tabla regală, fiind instanţă de ultim grad pentru toate cauzele civile, comerciale şi criminale.

– ***Curtea de Casaţie*** (curia maghiară) organ suprem de judecată dar numai pentru vicii de formă sau incompetenţă. Ea judeca şi recursurile de graţiere pentru condamnările la moarte pronunţate de Curtea de al III-lea grad înaintând regelui (dacă era cazul) propunere de graţiere a condamnatului.

Această organizare era complicată iar după 1870 a luat fiinţă şi instituţia parchietului (procurori pe lângă toate instanţele de judecată), ***Notariatul public*** şi ***Curtea administrativă*** (1896).

Dreptul civil a avut ca izvoare Codul civil austriac (1811), Codul civil francez (1804), cutuma, legile maghiare şi austriece.

Proprietatea şi dreptul de proprietate sunt apărate de Codul civil austriac dar face distincţie între cea deplină (cea de esenţă burgheză) şi cea nedeplină, divizată (rămăşiţele feudale).

Transmiterea proprietăţii se făcea în ***registre publice*** şi se numea ***intabulare*** (cărţile funciare).

Capacitatea juridică a persoanei şi familia. Potrivit Codului civil austriac oamenii aveau capacitatea de a avea drepturi şi de a-şi asuma obligaţii prin naştere, toţi oamenii aveau capacitatea de folosinţă însă cea de exerciţiu era condiţionată de vârstă, sex, incapacitatea raţiunii, etc.

Căsătoria era considerată exclusiv un act civil dar putea fi cerebrată şi religios ulterior. Ea era precedată de logodnă dar care nu obliga la căsătorie. Soţul era ***pater familias,*** soţia avea incapacitate maritală dar era mandatara bărbatului în administrarea menajului familiar.

Obligaţiile erau stabilite de Codul civil austriac ca fiind ***legea, contractul şi paguba suferită.*** Codul mai stabilea că funcţia contractului era de a transfera un drept iar pentru a fi valabil era necesară ***capacitatea juridică*** a persoanelor contractante, ***consinţământul şi posibilitatea prestaţiei.***

Succesiunea prevedea lăsământul exercitat de curator până la intrarea în drepturi a moştenitorilor. Moştenirea putea fi ***legală*** în cazul persoanelor ce descindeau din ambii părinţi clasificaţi în şase categorii şi anume: descendenţii defunctului, părinţii defunctului şi descendenţii lor etc. ***Curia maghiară*** a introdus copii nelegitimi în familia mamei putând deveni moştenitori ai mamei sau a rudelor acesteia. În concurs cu descendenţii, soţul supravieţuitori primea o parte egală cu a unui copil iar dacă nu erau moştenitori de nici un grad moştenea întreaga avere.

Succesiunea putea fi şi ***testamentară*** iar testamente de mau multe feluri: publice, private scrise, verbale.

Legea reglementa ***rezerva succesorală*** (testamentară) pentru aceleaşi persoane ca şi în România.

Dreptul penal

În 1849 s-a aplicat şi în Transilvania ***Codul penal austriac*** iar din 1880 ***Codul penal maghiar*** cu modificările ulterioare din 1908 şi 1913.

Infracţiunea era considerată faptă încriminată de lege fiind clasificate în ***crime, delicte şi contravenţii.*** Răspunderea penală intervenea de la 18

ani. Faptele comise din spaimă (legitimă apărare), din necesitate extremă, pentru salvarea vieţii autorului sau a rudelor lui nu se pedepseau.

Pedeapsa a fost reglementată în scopul asprei represiuni.

Dreptul procesual

În materie civilă se aplicau Codul civil austriac, Legea din 1881 şi 1911 precum şi altele.

Au fost luate măsuri pentru ***separarea cauzelor penale de cele civile.*** Organizarea dezbaterilor contencioase presupunea prezenţa judecătorului, citarea părţilor cu instanţă pentru împăcare, interdicţia admiterii cererii reconvenţionale.

Probele puteau fi şi ***copii autentice*** întocmite de notari după actele originale aflate în păstrarea acestora. ***Interogatoriul*** avea numai valoare informativă şi aceasta putea fi întărită dacă se dubla prin jurământ.

Hotărârea judecătorească era ***finală*** sau ***parţială*** (când se pronunţa numai cu privire la o parte a procesului).

Calea de atac era ***opoziţia*** introdusă de pârât care nu s-a prezentat de la darea sentinţei.

Recursul (revizuirea procesului) era considerat o cale extraordinară de atac în Transilvania. Efectuarea silită se făcea în baza ordinului de executare dat în numele legii.

Procesul penal era reglementat până la 1880 de Codul penal austriac. El se baza pe ***principiul acuzării*** care aparţinea Ministerul public (dar s-a cunoscut şi situaţia acuzatorului privat dacă Parchetul refuza să susţină acuzarea).

Inculpatul avea dreptul la un apărător iar recursul se putea declara de părţi sub forma memoriului.

Dreptul în domeniul relaţiilor de muncă.

Prin ***ordonanţe ministeriale*** se aproba sau nu statutul diferitelor asociaţii profesionale. Durate zilei de muncă a fost reglementată la 16 ore pe zi iar din 1891 s-a reglementat şi repausul duminical însă existau şi unele excepţii.

Prin ***Legea din 1876*** au fost reglementate ***conflictele de muncă*** instituind răspunderea muncitorilor pentru despăgubirea patronului în cazul neexecutării muncii. În 1884 a fost elaborat ***Codul industriei*** care declara în afara legii orice înţelegere între muncitori pentru încetarea lucrului sau pentru a ajuta pe greviştii. Pentru reglementarea acestor conflicte s-au creat

comisiile de conciliere.

În 1893 au fost reglementate pentru prima oară ***asigurările sociale*** iar în 1907 s-a publicat Legea asigurărilor care stipula obligativitatea asigurării muncitorilor împotriva accidentelor de muncă. În această perioadă au luat fiinţă ***Casele de asigurări*** ale muncitorilor (jumătate patroni şi restul muncitori) subordonate Oficiului de Stat al Asigurărilor Sociale. Din 1919 Consiliul Dirigent a extins asigurările sociale şi pentru muncitorii agricoli.

Fondurile de asigurări proveneau din cotizaţiile patronilor şi ale muncitorilor.

Codul industriilor cuprinde dispoziţii privind cursurile profesionale ale ucenicilor, acestea fiind obligatorii.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

TITLUL III

STATUL ŞI DREPTUL ÎN PERIOADA 1918-1938

CAPITOLUL I

ORGANIZAREA POLITICĂ

1. Formarea statului naţional unitar român

Statul naţional unitar român a fost deziderатul românilor din vechea Românie, din Transilvania, Banat, din Bucovina şi Basarabia şi s-a realizat în cadrul unui proces revoluţionar.

La 15 august 1916, România a intrat în luptă, alături de Antantă, pentru eliberarea teritoriilor româneşti de sub dominaţia Austro-Ungară. La victoria obţinută de Antantă o contribuţie însemnată şi-a adus şi România. La Cernăuţi, Chişinău şi Alba Iulia s-au convocat adunări populare de către organisme proprii de conducere cu participarea întregului popor.

În Transilvania, la 12 octombrie 1918 reprezentanţii Partidului Naţional Român au proclamat dreptul naţiunii române la autodeterminare, petiţia fiind prezentată în Parlamentul de la Budapesta (18 octombrie). Apoi s-a constituit Consiliul Naţional Român (30-31 octombrie) format din reprezentanţii Partidului Naţional Român şi ai Partidului Socialist Democrat. Acesta a creat Consiliul Militar Central având ca atribuţiuni asigurarea ordinii sociale. În subordinea celor două organisme s-au aflat consiliile naţionale şi gărzile naţionale judeţene, ale cercurilor şi comunale, membrii lor fiind aleşi democratic din rândul tuturor stărilor sociale.

Consiliul Naţional Român a transmis organismelor subordonate să aleagă delegaţii pentru Marea Adunare Naţională Română, prin vot universal şi fără discriminări sociale.

În Transilvania au luat naştere Adunări legislative şi guverne provizorii, constituite de reprezentanţii poporului, pentru conducerea

politico-administrativă în perioada de tranziţie, până la formarea unui aparat de stat unic.

Hotărârile de unire a celor trei provincii româneşti au fost promulgate ulterior prin decrete regale la 27 noiembrie pentru Basarabia, la 18 decembrie pentru Bucovina şi la 27 decembrie pentru Transilvania.

Conferinţa de la Paris, dominată de SUA, Franţa şi Anglia a pus pe plan secund problemele statelor beligerante mai mici, lucru faţă de care I.C. Brătianu a protestat vehement. Până la urmă, marile puteri au fost obligate să ţină seama de formarea şi desăvârşirea statelor naţionale.

La 28 iunie 1919, la ***Versailles*** a fost semnat tratatul de pace cu Germania, la 1 decembrie 1919 cu Austria (se recunoaşte unirea Bucovinei) la 10 decembrie 1919 cu Bulgaria, la 4 iunie 1920 cu Ungaria (recunoaşte unirea Transilvaniei).

La 28 octombrie 1920 Anglia, Franţa, Italia şi Japonia au semnat tratatul prin care recunoaşteau unirea Basarabiei cu România.

2. Viaţa economică şi socială

Realizarea Marii Uniri din 1918 a dus la formarea complexului naţional economic pe baza unirii economiei celor trei ţinuturi româneşti. Astfel populaţia a crescut de la 8 la 18 milioane locuitori, suprafaţa de la 117 la 298 mii kilometri pătraţi iar potenţialul industrial cu 242% faţă de perioada antebelică.

După război statul a luat măsuri de refacere a economiei vlăguite de distrugerile şi jaful trupelor germane aflate în derută, lucru ce s-a realizat abia în perioada 1923-1924.

Viaţa economică românească a cunoscut un ritm susţinut de creştere în perioada 1925-1929 dar ***criza mondială*** din 1929-1933 s-a abătut şi asupra ţării noastre.

Ieşirea din criză s-a realizat după 1933, prin dezvoltarea cu precădere a ramurilor extractive şi a celor prelucrătoare, ajungând ca în 1936 industria să contribuie la formarea produsului social cu 36% faţă de 25% în 1913.

Gradul de înzestrare tehnică era dificitar şi a dus la creerea unor zone puternic industrializate iar altele au rămas în urmă, România fiind independentă faţă de capitalul străin.

Agricultura a cunoscut o dezvoltare constantă prin utilizarea mijloacelor tehnice moderne.

În plan social a crescut rolul burgheziei în toate domeniile, s-a stratificat ţărănimea şi afirmat puternic ***proletariatul.*** Principala beneficiară a dezvoltării capitaliste a fost burghezia industrială şi bancară (St. Zeletin, Burghezia română, originea şi rolul ei istoric, Bucureşti, 1925, pag. 165).

Moşierimea a primit o lovitură sub centură prin aplicarea reformei agrare şi o parte a trecut în rândul burgheziei industriale şi bancare, dar cu toate acestea deţinea poziţii importante în viaţa economică a ţării.

După 1929 a început să apară burghezia satească iar proletariatul a cunoscut creşteri impresionante, astfel ca la 1938 proletariatul industrial număra peste 400.000 persoane.

3. Partidele politice

Prin introducerea ***votului universal*** s-a produs o puternică influenţă asupra vieţii partidelor, guvernelor şi a parlamentelor ce au urmat.

În perioada de după unire principalul partid politic a fost Partidul Naţional Liberal dar după 1926 s-a produs o regrupare de forţe statul fiind condus alternativ de acesta şi Partidul Naţional Ţărănesc (partidele istorice).

Partidul Naţional Liberal era exponentul burgheziei industriale şi bancare, el controla Banca Naţională a României, alte instituţii bancare şi deţinea majoritatea capitalului în marile intreprinderi industriale. Pe parcurs a atras elemente ale burgheziei mijlocii din industrie, comerţ şi agricultură, un număr important de membrii provenind din rândul intelectualităţii.

În 1926 ***Partidul Naţional şi cel Ţărănesc*** au fuzionat formând Partidul Naţional Ţărănesc. Partidul Naţional Român a apărut la 1881 în Transilvania, conducând lupta românilor pentru autodeterminare iar Partidul Ţărănesc s-a constituit în 1918 ca exponent al populaţiei rurale cu orientare antimoşierească.

Partidul format din fuziunea celor două chema la o politică a „porţilor deschise" (avantaje pentru capitalul străin) urmărind să pună capăt monopolului politic liberal (liberalii promovau principalul dezvoltării economice „prin noi înşine".

Înainte de primul război mondial s-a constituit ***Partidul Naţional Democrat*** (N. Iorga şi A.C. Cuza) dar care s-a dizolvat în 1920. El a promovat interesele intelectualilor cu convingeri democratice şi-a unor elemente aparţind micii burghezii urbane şi rurale.

Aripa Partidului Naţional Democrat condusă de Nicolae Iorga a fuzionat în 1924 cu elemente ale Partidului Poporului, formând Partidul Naţional al Poporului, care la rândul său a fuzionat cu Partidul Naţional în 1925. Gruparea lui N. Iorga a decăzut de pe scena politică dar după 1932 a revenit sub numele de Partidul Naţionalist Democrat luptând împotriva Gărzii de Fier şi a hitlerismului.

Partidul Poporului format în 1918, s-a afirmat după Unire şi datorită popularităţii generalului Averescu. Ca program milita pentru un regim constituţional, înlăturarea abuzurilor, reforma agrară şi electorală.

În 1932, Octavian Goga a fondat Partidul Naţional-Agrar având o poziţie de centru dreapta.

La 1927 a luat fiinţă ***Legiunea Arhanghelului Mihail*** sau altfel numită Garda de Fier, organizaţie legionară ce promova misticismul, antisemitismul şi iredentismul.

În 1918, Partidul Social Democrat din România şi-a luat numele de Partidul Socialist având ca ideologie socialismul ştiinţific iar la Congresul din 11 mai 1921 s-a transformat cu Partidul Comunist Român şi a fost afiliat la Internaţionala a III-a comunistă.

Deoarece printr-o rezoluţie a Cominternului din anul 1923 i s-a impus Partidului Comunist sarcina de a lupta pentru autodeterminare, în 23 iulie 1924 Corpul II Armată a dat o ordonanţă de desfiinţare a lui.

În februarie 1921 s-a format ***Federaţia Partidelor Socialist***e din România iar din 1927 s-a transformat în Partidul Social Democrat din care s-a desprins o grupare de stânga şi în 1928 a format P***artidul Socialist al Muncitorilor din România*** având în program intaurarea orânduirii socialiste.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL II

EVOLUȚIA DREPTULUI

1. Unificarea legislativă

Procesul făuririi Statului Unitar Român s-a desăvârşit în 1920 prin recunoaşterea unirii pe plan internațional însă unificarea legislativă a durat, în unele domenii până în preajma celui de-al doilea război mondial.

După unire, în vechea Românie, se aplica ***Codul civil din 1864*** dar în Transilvania era în vigoare cel austriac din 1911, completat cu cutume şi unele legi speciale adoptate de Austria şi Ungaria. Acest fapt a determinat necesitatea adoptării unor noi reglementări şi de extindere a Codului civil român. Aceleaşi probleme s-au pus şi în cazul celorlalte ramuri de drept.

În unificarea legislației s-au folosit două metode, prima constând în ***extinderea aplicării unor legi*** din vechea Românie iar a doua prin ***elaborarea unor noi acte normative*** unice pentru înlăturarea paralelismelor anterioare.

Extinderea s-a folosit mai ales în materie constituțională şi penală lucru ce nu s-a aplicat şi în domeniul civil şi procesual penal.

2. Dreptul constituțional

Constituția din 1866 a rămas în vigoare până în 1923, fiind modificată în 1917 (introducerea votului universal şi posibilitatea exproprierii proprietăților particulare pentru cauză de utilitate națională).

După război s-au introdus reglementări noi rezultate din tratatele de pace sau din cele semnate în cadrul ***Societății Națiunilor,*** chiar dacă unele încălcau suveranitatea statului. De exemplu, prin ***tratatul minorităților*** s-a urmărit protecția celor ce şi-au schimbat cetățenia (Monitorul Oficial în 140 din 26 septembrie 1920 şi nr. 136 din 21 septembrie 1922). În cazul României acest tratat s-a extins şi cu privire la naționalitățile din vechiul stat Român şi ele puteau cita Statul român în fața unei instanțe de judecată internațională.

În 1923 s-a adoptat ***o nouă constituţie*** impusă de realitatea făuririi statului naţional unitar. În realitate, 60% din textele constituţiei din 1866 au fost preluate iar structural cuprindea ***8 titluri*** (despre teritoriul României, despre drepturile românilor, despre puterile statului, despre finanţe, despre puterea armată, dispoziţii generale, despre revizuirea constituţiei, dispoziţii tranzitorii şi suplimentare) şi ***138 articole.***

Titlul I, prevede că „România este un stat naţional unitar şi indivizibil" iar „teritoriul României este inalienabil".

Titlul II prevedea drepturile românilor şi egalitatea cetăţenilor în faţa legii, libertatea individuală, libertatea conştiinţei, libertatea întrunirilor, dreptul de asociere, dreptul de petiţionare, dreptul de a acţiona în justiţie pe funcţionarii publici.

Constituţia proclama votul universal, egal, direct, obligatoriu şi secret (femeile şi militarii nu se bucurau de acest drept).

În 1926 s-a dat o lege specială prin care principiul reprezentării proporţionale a fost înlocuit cu cel al primei majoritare (C. Hamangiu, Opere citate XI-XII, pag. 1054).

În ***titlul III*** au fost cuprinse dispoziţiile privind separarea puterilor în stat, activitatea legislativă, aparţinea guvernului şi regelui iar cea judiciară instanţelor judecătoreşti.

Reprezentanţa Naţională era formată din Senat şi Adunarea deputaţilor.

Adunarea deputaţilor era formată din deputaţi aleşi de către cetăţenii români organizaţi pe circumscripţii electorale.

Senatul era compus din senatori de drept (reprezentanţi ai clerului şi foşti şefi de guvern, miniştrii, preşedinţi ai corpurilor legislative, foşti senatori şi deputaţi) şi senatori aleşi pe circumscripţii electorale.

Regele putea sancţiona legile dar avea şi dreptul de a convoca parlamentul în sesiune extraordinară, de a dizolva una din adunări sau pe amândouă şi de a numi un alt guvern.

Prin Constituţie s-a înfiinţat un ***Consiliu legislativ*** pentru redactarea, sub aspect tehnic, a proiectelor de lege.

De asemenea miniştrii erau numiţi şi revocaţi de rege, care mai numea şi pe preşedintele Consiliului de Miniştri.

Prin Constituţie s-a acordat proprietăţii o funcţie socială ea trebuind să fie subordonată interesului naţional. Pe această bază s-a aplicat naţionalizarea bogăţiilor subsolului trecerea în proprietate publică a căilor de comunicaţie, a spaţiului atmosferic, a apelor navigabile şi fluviale.

Prin Constituţia din 1923 s-a introdus ***controlul constituţionalităţii legilor*** care urma să fie exercitat de Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie. Efectul se producea numai cu privire la cazul judecat (art. 103).

O altă noutate, era dreptul instanţelor judecătoreşti de a cenzura actele emanate de la administraţia de stat şi de a stabili unele despăgubiri ce trebuiau plătite de stat persoanelor particulare.

În baza art. 128 - se putea introduce starea de asediu general sau parţial în caz de pericol de stat.

Legea electorală din 1926 urmărea interesele partidelor politice mari, asigurându-le majoritate în parlament în comparaţie cu partidele mici.

Sistemul primei majoritare în cazul alegerilor pentru Adunarea Deputaţilor prevedea că totalizarea voturilor pentru fiecare partid se făcea la nivel de ţară iar partidul ce obţinea 40% din total primea 50% din mandate iar restul se împărţea celorlalte partide care au obţinut cel puţin 2% din totalul voturilor pe ţară. Dacă nici un partid nu obţinea 40% din voturi, mandatele se repartizau proporţional cu numărul de voturi obţinute (C. Hamangiu, XI-XII, pag. 1054).

La Senat se aplica sistemul majorităţii relative (toate mandatele din circumscripţie reveneau partidului care obţinuse cele mai multe voturi).

În perioada 1927-1930 a funcţionat instituţia regenţei prin renunţarea lui Carol, fiul mai mare a lui Ferdinand, la prerogativele de moştenitor al tronului. În 1926 Corpurile legiuitoare l-au proclamat moştenitor pe Mihai, fiul lui Carol (M. Iorga, O viaţă de om. Aşa cum a fost, Bucureşti, 1972, pag. 625).

Regenţa a început în iunie 1927 dar în 1930 Carol a revenit în ţară şi s-a proclamat rege (restauraţia).

3. Drept administrativ

Şi în domeniul dreptului administrativ s-a pus problema unificării juridice ceea ce echivala cu unificarea aparatului de stat central şi local.

Afacerile străine, armata, căile ferate, telegraful, poşta, vămile, finanţele, siguranţa statului şi împrumuturile publice erau de competenţa guvernului central, în care erau şi reprezentanţi ai provinciilor.

La 4 aprilie 1920 a fost dizolvat ***Consiliul Dirigent al Transilvaniei*** precum şi directoratele şi secretariatele de servicii din Basarabia şi Bucovina eliminându-se formele regionale de conducere administrativă.

În 02 august 1929 s-a dat ***legea pentru organizarea ministerelor,*** acestea fiind organizate într-un sistem unitar (C. Hamangiu XVII, pag. 877).

Potrivit acestei legi, regele desemna persoana însărcinată să formeze guvernul, îi denumea şi revoca pe miniştri.

De asemenea, în cadrul ministerelor s-au creat şi subsecretariale de stat, subsecretarul de stat fiind adjunctul ministrului.

Ministerele stabilite au fost un număr de zece: ***de interne, de externe, de finanţe, de justiţie, instrucţiunii publice şi cultelor, armatei agriculturii şi domeniilor, de industrie şi comerţ, al lucrărilor publice şi comunicaţiilor, muncii, sănătăţii şi ocrotirii sociale.***

Fiecare minister avea direcţii care erau compuse din servicii, serviciile din secţii iar acestea din birouri. Unele servicii (personalul, contabilitatea, secretariatul guvernului) erau comune pentru toate ministerele iar altele specifice pentru fiecare în parte.

Legea a mai prevăzut înfiinţarea Directoratelor ministeriale locale (erau în număr de şapte, pentru fiecare minister).

La 14 iunie 1925 s-a promulgat ***Legea pentru unificarea administrativă*** punând capăt stării de provizorat prin înfiinţarea unor organe locale eligibile în principal.

Administrativ, România se împărţea în ***judeţe şi comune*** (urbane şi rurale). Comunele erau formate din unul sau mai multe sate în funcţie de numărul de locuitori, ceea ce a produs o ruptură faţă de trecutul istoric prin asocierea mai multor sate la o comună. În 1929 se dă o nouă lege care permite formarea comunelor rurale dintr-un număr mai mic de sate şi dreptul mai multor comune rurale de a se asocia, pentru a acoperi cheltuielile.

Comunele urbane erau reşedinţă de judeţ şi nereşedinţă de judeţ iar cele mai mari din prima categorie puteau fi declarate prin lege municipii.

Judeţele erau împărţite în circumscripţii numite plăşi iar comunele urbane în circumscripţii numite sectoare. Personalitate juridică aveau numai judeţele şi comunele.

Administraţia judeţeană era condusă de ***prefect,*** cea comunală de ***primar*** iar ambele administraţii erau subordonate Ministerului de Interne ajutat de Consiliul Administrativ Superior.

Coducerea plăşii era exercitată de un ***pretor*** numit prin decizie ministerială dar repartizat în judeţ de prefect. Pretorul era ofiţer de poliţie judiciară şi şeful poliţiei din cadrul plăşii.

Alte legi au creat modificări în administraţie şi anume au împărţit comunele în sectoare. Apoi au fost create Consiliul legislativ (proiecte de legi), Consiliul Superior Administrativ, Casele pensiilor, Casa agricolă, Camerele de muncă, reorganizarea Camerelor de comerţ şi industrie.

De asemenea a fost întocmit şi aprobat ***Statutul funcţionarilor publici*** cu avantajele şi obligaţiile specifice ce le reveneau.

4. Dreptul civil

Şi în materie civilă s-a pus problema unificării legislative dar procesul a fost de lungă durată.

Ministerul justiţiei a numit o comisie care a întocmit proiectul unui nou cod civil dar adaptarea lui a fost mereu amânată.

La sfârşitul anului 1930, în vechea Românie şi Basarabia se aplicau aceleaşi norme de drept civil dar în Transilvania s-au aplicat norme ale Codului civil austriac până în 1943 când au fost abrogate.

Proprietatea şi dreptul de proprietate. În acest domeniu au intervenit noi modificări cu principii noi. Potrivit art. 480 din Codul civil, dreptul de proprietate avea un caracter absolut însă constituţia şi legislaţia civilă specială au consacat proprietatea ca funcţie socială, realizând un început de dirijare de către stat a producţiei şi repartiţiei (exproprierea pentru cauză de utilitate naţională). Potrivit dreptului român clasic proprietarul unui teren avea drepturi depline asupra subsolului şi spaţiului aerian al acelui teren iar Constituţia din 1923 a stipulat că subsolul trece în proprietatea statului (un fel de naţionalizare). De asemenea au fost naţionalizate întreprinderi capitaliste de armament sau uzine metalurgice dar ulterior au fost date în folosinţă unor particulari.

Proprietatea funciară. Marea proprietate a fost serios diminuată prin reforma agrară din 1921 care a exercitat o influenţă pozitivă asupra vieţii economice şi sociale ameliorând viaţa ţăranilor şi dând un impuls dezvoltării capitalismului în agricultură, concomitent cu afectarea puternică a moşierimii, reducându-i puterea economică şi influenţa politică.

Legea minelor din 3 iulie 1924 reafirmă principiul din Constituţie privind trecerea bogăţiilor subsolului în proprietatea statului dar ea recunoştea drepturile câştigate asupra bogăţiilor subsolului cunoscute şi exploatate în acel moment. Dispoziţiile urmau să se aplice numai pentru concesionarea terenurilor aflate în rezerva statului şi pentru terenurile persoanelor particulare care nu puteau exploata bogăţiile subsolului pe teren propriu. Concesiile favorizau capitalul autohton iar acţiunile erau nominative şi nu puteau fi transmise străinilor fără aprobarea comitetului de administraţie. Capitalul social românesc trebuia să fie de 60% şi 2/3 din membrii consiliului de administraţie, comitetului de direcţie, din numărul

cenzorilor, precum şi preşedintele consiliului de administraţie să fie tot români. Sub presiuni externe, în 1925, legea a fost modificată iar capitalul românesc redus la 50,1%.

În 1929, ţărăniştii veniţi la putere au dat ***Legea pentru exploatarea minelor*** prin care au înlăturat toate restricţiile anterioare.

Prin Legea din 6 iunie 1929, intreprinderile economice proprietate de stat erau împărţite în intreprinderi de interes general şi intreprinderi cu caracter pur comercial. Primele formau un monopol al statului pe când cele din urmă nu.

Condiţia juridică a persoanei nu a suferit modificări esenţiale (M. Cantacuzino, Opere citate, pag 60). În 1926 s-a dat Legea actelor de stare civilă care a introdus reglementări unitare în acest domeniu pe teritoriul întregii ţări.

Prin ***Legea asupra contractelor de muncă*** din 1929, femeia nu mai trebuia să ceară consimţământul soţului pentru a încheia un contract de muncă. De asemenea i s-a dat dreptul de aşi încasa salariul şi a dispunde de al precum şi de alte beneficii şi achiziţii rezultate din muncă. În 1932 se ridica incapacitatea femeii măritate, ea putând să înstrăineze bunurile fără consimţământul soţului (legea proteja mai mult creditorii decât femeia măritată).

Materia persoanelor juridice a cunoscut modificări importante impuse de evoluţia vieţii economice şi sociale. La 26 mai 1921 a fost adoptată o lege care autoriza organizarea sindicatelor dar numai care aveau preocupări profesionale, economice, sociale şi culturale pentru membrii lor (Monitorul Oficial nr. 41 din 26 mai 1921).

Prin vechea reglementare ***persoanele juridice*** dobândeau personalitate juridică prin lege dar ea a fost modificată în sensul că se dobândea prin proceduri speciale în faţa instanţelor judecătoreşti.

În februarie 1924 se dă o lege ce reglementa asociaţiile şi fundaţiile cu scop nelucrativ care mai este şi azi în vigoare.

Potrivit procedurilor legale persoanele juridice se împărţeau în trei categorii: persoane juridice de drept public, societăţile şi asociaţiile prevăzute de Codul de comerţ şi asociaţiile şi fundaţiile fără scop lucrativ.

Cele fără scop lucrativ trebuiau să obţină avizul ministerului în competenţa căruia cădea activitatea asociaţiei, apoi tribunalul în circumscripţia căruia se constituiau dădea o decizie de înfiinţare după concluziile ministerului public şi verificarea dacă statutele şi actele constitutive nu contravin legii.

Asociaţiile cu personalitate juridică puteau fi dizolvate prin decizia lor, a tribunalului sau a puterii executive (dacă existau motive).

În ***domeniul obligaţiilor*** se renunţa la unele din vechea legislaţie şi se autorizează statul să intervină în raporturile dintre creditori şi debitori cu scopul de a apăra interesele claselor exploatatoare.

În perioada de ***criză economică (1929-1933)*** a fost o supraproducţie, producţia a crescut cantitativ iar vânzările au scăzut (stocuri de mărfuri) ceea ce a dus la falimentarea multor intreprinderi şi magazine. Intervenţia statului a dus la lărgirea sferei bunurilor ce puteau fi urmărite de creditori. ***Legea Mihalache,*** 20 august 1929, privind libera circulaţie a bunurilor agricole, desfiinţează inalienabilitatea loturilor provenite din împroprietăriri şi le scoate la vânzare pentru satisfacerea creditorilor.

Împrumuturile cu camătă, se acordau cu dobânzi mari, pe termen scurt săptămânal, lunar sau anual, lucru ce a afectat în special ţărănimea.

În 19 aprilie 1932 s-a dat Legea pentru asanarea datoriilor agricole prin care datoriile pentru mica proprietate (10 hectare sau mai puţin) au fost reduse cu 50% socotind că procentul ar reprezenta dobânzile acumulate iar diferenţa de 50% se transforma într-o creanţă pe 30 ani cu dobânda anuală de 4%.

Când ţăranii erau insolvabili datoriiile au fost plătite de stat aceştia preluând în schimb creanţele creditorilor.

În 1929 s-a dat o lege ce reglementa vânzarea care s-a aplicat şi la produse industriale şi stipula ca în momentul falimentului vânzătorul îşi putea redobândi bunurile în calitate de proprietar.

De asemenea a fost extinsă aria de aplicare a contractului de consignaţie.

Legislaţia muncii a cunoscut mai multe modificări inclusiv de unificare legislativă (Legea pentru reglementarea conflictelor de muncă din 8 septembrie 1920 care admitea dreptul la grevă, Legea din 18 iunie 1925 privind repausul duminical, apoi cea privind interzicerea angajării copiilor sub 14 ani, concediu de naştere pentru femei, interzicerea concedierii gravidelor etc. dar care au fost mereu încălcate de patroni).

În 1929 s-a dat pentru prima oară o reglemetare completă şi unitară a contractului de muncă (ucenicie, contract individual de muncă şi contractul colectiv de muncă).

În perioada 1931-1933 au fost aplicate trei ***„curbe de sacrificiu"*** privind reducerea salariilor, sistarea acordării de gradaţii şi sporirea salariilor pentru avansare, acestea ducând la înrăutăţirea vieţii maselor populare în special.

5. Dreptul penal

În acest domeniu a rămas în vigoare Codul penal de la 1864 dar s-a încercat elaborarea unuia nou însă nu s-a reuşit datorită ţărăniştilor care au preluat puterea în 1928. Acest lucru a fost posibil sub guvernare liberală la 18 martie 1936, intrând în vigoare la 01 ianuarie 1937.

Noul cod penal cuprindea ***trei părţi*** şi anume: ***dispoziţii generale*** (partea I), ***dispoziţii referitoare la crime şi delicte*** (partea II) şi ***dispoziţii privind contravenţiile*** (partea III).

În prima carte au fost trecute dispoziţii referitoare la aplicarea legii penale în timp şi spaţiu precum şi cu privire la pedepse. Acestea din urmă erau de trei feluri: pentru crime, delicte şi contravenţii. Pe lângă pedepsele principale au mai fost prevăzute pedepse complementare şi accesorii şi se făcea distincţie între infracţiunile de drept comun şi cele politice.

Infracţiunile săvârşite prin folosirea unui procedeu camuflat au fost sancţionate mai aspru, unele crime au fost trecute la delicte dar sancţiunea acestora era mai aspră şi minimul de pedeapsă mai mare. Posibilitatea judecătorilor de a reduce mai mult cuantumul pedepselor a fost limitat.

Textele Codului penal sunt precise , conceptele şi definiţiile clare şi ca urmare a evoluţiei ştiinţei penale româneşti. Pe lângă Codul penal s-au adoptat şi unele legi penale speciale ca de exemplu:

Legea pentru înfrânarea şi reprimarea speculei ilicite (17 iunie 1923) prevedea preţuri maximale prin intermediul unei comisii speciale. Pedepsele ce se aplicau erau cu închisoare şi plata unor amenzi.

La 2 aprilie 1930 s-a adoptat Legea pentru apărarea liniştei şi creditului ţării pedepsind pe cei ce propagau fapte neadevărate de natură să producă panică şi să tulbure siguranţa statului. Doi ani mai târziu s-a dat o lege pentru combaterea concurenţei neloiale, care prevedea amenzi penale pentru cei ce foloseau în comerţ firme sau embleme prin care încălcau drepturile altor persoane ce le-au dobândit anterior.

Legea Mârzescu, din 19 decembrie 1924, reprima unele infracţiuni contra liniştei publice. Potrivit acestei legi, persoanele ce se afiliau la asociaţii sau care dădeau instrucţiuni pentru procurarea mijloacelor materiale necesare unor acţiuni contra proprietăţii şi a persoanelor erau sancţionate cu pedepse private de libertate între 5 şi 10 ani, amenzi mari şi interdicţie corecţională. De asemenea se pedepseau infracţiunile prin care se urmărea schimbarea ordinii sociale şi politice, cei ce ţineau discursuri, cântau cântece tendenţioase sau făceau declaraţii publice care afectau persoanele şi proprietatea privată.

Dacă infracţiunile erau săvârşite într-un teritoriu aflat sub ***stare de asediu*** competenţa de judecată revenea instanţelor militare.

În 1927 Legea Mârzescu a fost modificată cu reglementări privind apărarea monarhiei. Alte modificări i-ai fost aduse odată cu introducerea măsurilor prin care se autoriza introducerea stării de asediu (4 februarie 1933) cu modificările ei ulterioare în sensul măririi pedepselor, Legea de apărare a ordinii din 7 aprilie 1934 referitoare la ***dreptul de asociere.*** Dizolvarea gruprurilor ce afectau ordinea socială şi de stat puteau fi dizolvate prin hotărâri ale Consiliului de Minştri. De asemenea s-a interzis funcţionarea societăţilor secrete care îşi tăinuiau activitatea pentru a eluda legea.

6. Procedura civilă

S-a pus problema unificării legislative care a fost realizată prin extinderea reglementărilor Codului de procedură civilă din 1864 în întreaga ţară sau reglmentări noi.

La 19 mai 1925 s-a dat o lege ce unifica dispoziţii de procedură civilă şi comercială, înlesnea şi urgenta judecarea pricinilor în faţa tribunalelor şi a curţilor de apel şi unifica competenţa judecătorilor (C. Hamangiu, XI-XII, pag. 154). Legea a scurtat termenele şi-a simplificat procedurile fiind denumită legea de accelerare a judecăţilor. A fost desfiinţată opoziţia (cel care nu s-a prezentat la primul termen nu mai putea cere reînceperea procesului) iar ***termenul de apel*** s-a redus ***la 15 zile*** de la 30.

Acţiunile în justiţie trebuiau să cuprindă toate pretenţiile reclamantului şi mijloacele de probă şi se făcea în atâtea exemplare câte părţi erau în proces. La primirea acţiunii instanţa o comunica pârâtului a părţilor din proces iar pârâtul trebuia să depună o întâmpinare în termen de 30 zile (tot în atâtea exemplare ca şi acţiunea şi un exemplar pentru instanţă) arătând cum se va apăra şi probele aduse.

Pe baza acestei proceduri instanţa putea soluţiona cauza încă de la primul termen.

În linii mari, procedura codului din 1864 s-a păstrat, judecata se făcea de două ori a fondului procesului, în primă instanţă şi în apel, după care urma recursul.

La 25 martie 1924 s-a dat ***Legea pentru unificarea instanţelor judecătoreşti*** sistemul fiind format din judecătorii, tribunale, curţi de apel, curţi cu jurii şi Curtea de Casaţie. Judecătoriile erau rurale, urbane şi mixte

iar în fiecare judeţ funcţiona un tribunal cu una sau mai multe secţiuni. Curţile de apel erau în număr de 14 cu mai multe secţiuni iar Curţile cu jurii judecau numai procese penale.

7. Procedura penală

A rămas în vigoare ***vechiul cod,*** fiind extinse dispoziţiile sale în toată ţara cu privire la poliţia judiciară şi competenţa sa, judecătorii de instrucţie, mandatele de înfăţişare, aducere, depunere, arestare, eliberarea provizorie şi la cauţiuni, competenţa curţilor cu jurii, recurs şi revizuire (dispoziţii introduse prin adoptarea unor măsuri de aplicare a Legii privind organizarea judecătorească din 25 iunie 1924).

Dispoziţiile Legii micului parchet din 1913 s-au aplicat faptelor încriminate de Legea Mârzescu cu excepţia delictelor de presă. Ca noutate mai consemnăm competenţa instanţelor militare.

În martie 1935 a fost adoptat noul Cod de procedură penală care a intrat în vigoare la 01 ianuarie 1937. El a preluat dispoziţii din cel anterior dar a introdus reglementări moderne din jurisprudenţă şi codurile europene.

Judecata şi-a menţinut cele două faze: ***cercetarea, urmărirea şi instrucţia*** precum şi ***judecarea.*** Acţiunea era pusă în mişcare de Parchet iar acuzarea respecta principiile legalităţii, oralităţii, publicităţii, individualităţii şi revocabilităţii.

Hotărârile date erau de achitare şi condamnare dar a mai intervenit încetarea şi anularea urmăririi penale.

Contravenţiile erau de competenţa judecătorilor, delictele a tribunalelor iar crimele de competenţa curţilor cu jurii. Curţile cu jurii aveau totuşi competenţă pentru delictele politice şi de presă şi se compuneau dintr-un consilier de la Curtea de apel, doi judecători ai tribunalului şi juraţi.

Descoperirea infracţiunii era de competenţa ***poliţiei judiciare,*** urmărirea de competenţa Parchetului iar instrucţia cădea în sarcina judecătorului de instrucţie.

Sentinţa se pronunţa de judecător în faza doua a judecăţii, pe baza liberei convingeri motivate, având dreptul de a administra anumite probe din oficiu.

PARTEA A III-A

STATUL ŞI DREPTUL ÎN PERIOADA 1938-1944

CAPITOLUL I

STATUL ŞI DREPTUL ÎN TIMPUL DICTATURII REGALE

1. Situaţia internaţională

Începând din 1938 are loc o creştere continuă a încordării situaţiei internaţionale. Contradicţiile dintre state se accentuează iar actele de agresiune sunt tot mai frecvente.

La 12 mai 1938 armata lui Hitler a pătruns în Austria şi prin forţa armelor, a încorporat-o celui de-al treilea Reich.

În septembrie 1938 marile puteri occidentale, aflate la München, au acceptat pretenţiile Germaniei de a ocupa Cehoslovacia, lucru ce s-a întâmplat până în martie 1939.

În aprilie 1939 Italia a ocupat Albania şi împreună cu Germania a sprijinit rebeliunea franchiştilor din Spania.

În august 1939 Germania a semnat un ***pact de neagresiune cu URSS*** iar la 1 septembrie 1939 Germania a invadat Polonia dezlănţuind cel de-al doilea război mondial, deoarece Franţa şi Anglia i-au declarat război dar fără a interveni cu acţiuni militare decât un an mai târziu.

În iarna lui 1939-1940 a avut loc un ***conflict armat*** între ***URSS şi Finlanda,*** încheindu-se cu victoria ruşilor. În vara lui 1940 Germania a ocupat Danemarca, Olanda, Belgia, Luxemburgul şi Franţa iar la 22 iunie 1941 a dezlănţuit războiul împotriva URSS.

OUM STATE UNIVERSITY LIBRARY

2. Dictatura regală

Ascensiunea fascismului în Europa şi căderea alianţelor politico-militare ale României au adus ţara în pragul unei catastrofe.

În aceste condiţii, la ***10 februarie 1938, printr-o lovitură de stat,*** regele Carol al doilea pune capăt regimului parlamentar instituind o ***dictatură personală*** fără orientare fascistă.

În locul guvernului Goga Cuza a numit un altul în fruntea căruia l-a pus pe patriarhul Miron Cristea. În perioada dictaturii regale, februarie 1938 – septembrie 1940 au fost schimbate mai multe guverne (6 guverne) dar toate erau exponentele marelui capital şi-au luat măsuri de limitare a drepturilor şi libertăţilor democratice.

La 23 martie 1939, România a încheiat un tratat economic cu Germania, înrobitor pentru economia sa. El prevedea extinderea culturilor agricole, intensificarea exploatării petrolului şi minereurilor, înfiinţarea unor intreprinderi mixte româno-germane etc.

Cinci luni mai târziu, la 23 august s-a încheiat tratatul germano-sovietic ***(Ribentrop – Molotov)*** cu consecinţe politice şi teritoriale nefaste pentru ţara noastră (pierderea Basarabiei şi a părţii de nord a Bucovinei).

În 30 august 1940, prin ***Dictatul de la Viena,*** România a pierdut Transilvania care a fost încorporată Ungariei hortiste.

Normele vieţii economice şi politice din timpul dictaturii regale nu erau compatibile cu prevederile constituţionale, fapt pentru care la 20 februarie 1938 a fost promulgată o nouă constituţie ce legiferează dictatura regală şi aboleşte regimul parlamentar.

3. Dreptul constituţional

Organele centrale ale statului au fost regele (conform Constituţiei era considerat „cap al statului") căruia i se subordonau toate celelalte organe ale statului.

Puterea legislativă se exercita de rege prin Reprezentanţa Naţională, cea executivă prin guvern iar cea judecătorească prin instanţele a căror hotărâri erau date în numele regelui.

Persoana regelui era declarată inviolabilă şi nu putea fi tras la răspundere, care era trecută asupra miniştrilor ce contrasemnau actele emise de rege.

Parlamentul, deşi nu a fost desfiinţat a avut un caracter formal. Conform Constituţiei, Reprezentanţa Naţională era formată din două camere, Adunarea Deputaţilor şi Senatul.

Guvernul nu era format conform majorităţii parlamentare iar miniştrii au devenit simpli funcţionari ai regelui. Articolul 67 din Constituţie stipula că nu putea fi ministru decât acel ce era român de cel puţin trei generaţii.

De asemenea regele a dizolvat toate partidele politice.

4. Dreptul administrativ

Regele era unicul şef al executivului şi conducea cu ajutorul guvernului. A fost înfiinţat ***Consiliul de coroană*** ca organ consultativ, ***Consiliul Superior Economic*** şi ***Ministerul Înzestrării Armatei.***

În august 1938 a fost adoptată ***Legea administrativă*** care a organizat ţara în comune şi ţinuturi. Comunele erau conduse de primari, ajutaţi de consiliul comunal iar ţinuturile de rezidenţi regali numiţi prin decret pe o perioadă de 6 ani şi ajutaţi de un consiliul al ţinutului având competenţe deliberative şi consultative.

5. Organizarea judecătorească

În această perioadă a fost legiferată ***starea de asediu,*** aproape cu caracter permanent. Legea de organizare judecătorească din august 1938 a creat judecătoriile comunale şi de ţinut, abroga inamovibilitatea judecătorilor iar sentinţele erau pronunţate în numele legii şi executate în numele regelui.

6. Dreptul civil

Legislaţia dictaturii a apărat şi consolidat proprietatea şi dreptul de proprietate capitalist. ***Confiscarea proprietăţii*** se permitea numai în cazuri excepţionale de gravitate mare (trădarea, delapidarea banilor publici). ***Expropierea*** era admisă numai în interes public şi cu o justă despăgubire.

Propaganda împărţirii averii ori scutirii de impozite erau considerate delicte şi se pedepseau ca atare.

Capacitatea juridică a persoanei a fost îngrădită pe timpul dictaturii regale. Libertatea de asociere, deşi era prevăzută de Constituţie, a fost prima desfiinţată odată cu desfiinţarea asociaţiilor şi partidelor politice.

În decembrie 1938, în locul vechilor partide politice, regele a înfiinţat un organism politic intitulat ***Frontul Renaşterii Naţionale*** pe care, în 1940, l-a transformat în Partidul Naţiunii sub conducerea sa directă.

Regele a dat un Decret-lege pentru apărarea ordinii publice, politice şi totalitare a statului român care considera un delict orice propovăduire de schimbare politică a ţării, fiind pedepsită cu închisoare contravenţională între 3 şi 5 ani şi interdicţie corecţională de la unu la cinci ani.

Alte noutăţi au fost măsurile luate pentru revizuirea şi pierderea cetăţeniei române stabilind naturalizarea străinilor pentru dobândirea drepturilor politice şi civile.

Pentru a fi numiţi miniştrii sau dregători trebuia să treacă cel puţin 6 ani de la dobândirea cetăţeniei române.

La 8 august 1940 a fost elaborat Decretul-lege privind ***starea locuitorilor evrei*** din România care le interzicea să posede proprietăţi rurale în ţara noastră, să ocupe funcţii publice, să se căsătorească cu români, chiar dacă căsătoriile erau încheiate în străinătate.

7. Dreptul penal

Prima măsură luată de dictatura regală în materia dreptului penal a fost înăsprirea pedepselor. ***Codul justiţiei militare şi Codul penal din 1937*** au fost completate cu noi modificări în domeniul ordinei publice şi siguranţei statului.

Infracţiunea a fost extinsă asupra manifestărilor de stradă şi a constituirii de organizaţii politice iar în caz de recidivă nu se acordau circumstanţe atenuante.

Pedeapsa. Prin Constituţia din 1938 Consiliul de Miniştri avea dreptul de a decide asupra pedepsei cu moartea şi în timp de pace pentru atentate contra regelui, membrilor casei regale sau şefilor şi demnitarilor statelor străine. De asemenea intrarea în legătură cu persoane sau asociaţii din străinătate pentru a primi ajutoare se pedepsea cu pedepse între 10-20 ani închisoare şi amenda de la 20.000-200.000 lei.

Orice activitate politică desfăşurată în afara Frontului Renaşterii Naţionale era considerată clandestină şi pedepsită cu degradare civică de la 2 la 5 ani.

8. Dreptul procesual

Prin permanentizarea stării de asediu foarte multe cauze penale au fost soluționate de ***instanțele militare*** fiind judecate după ***procedura flagrantului delict*** (de urgență). În perioada dictaturii, recursul nu a suspendat executarea pedepsei pronunțată în prima instanță.

În materia ***dreptului muncii,*** orice persoană de până la 70 ani putea fi chemată şi întrebuințată la munci în folosul armatei sau țării (indiferent de sex), fie profesionişti, fie pensionari sub amenințarea unor pedepse severe.

În 18 septembrie 1939 s-a dat un Decret lege pentru ***mobilizarea agricolă*** iar în iulie 1940 pentru stabilirea regimului muncii în împrejurări excepționale putând fi prelungită ziua de muncă şi suspendând repausul duminical precum şi sărbătorile legale.

Aceste măsuri s-au dat pe 6 luni cu posibilitatea prelungirii dacă situația o cerea.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL II

STATUL ŞI DREPTUL ÎN TIMPUL DICTATURII ANTONESCIENE

1. Condiţiile istorice

Spre sfârşitul verii anului 1940 situaţia politică şi internaţională a României s-a agravat alarmant.

Pe plan intern, grupările politice prohitleriste, îndeosebi ***Garda de Fier,*** se găseau în ascensiune spre putere fiind sprijinite de Germania care cotropise o parte însemnată din Europa fără o rezistenţă militară puternică.

Pentru a extinde războiul spre răsărit, Germania avea nevoie de poziţia strategică precum şi de potenţialul economic şi militar al României. Astfel a sprijinit grupările partizane din ţară pentru a-l sili pe Carol al II-lea să abdice, cu toate concesiile pe care acesta le făcuse hitleriştilor.

Pe 6 septembrie 1940, Carol al II-lea a abdicat şi în fruntea ţării a fost adus generalul Antonescu. Zece zile mai târziu a fost constituit un ***guvern fascist*** cu multe elemente al Gărzii de Fier.

Dictatura lui Antonescu a instaurat un regim de aspră teroare împotriva forţelor democratice iar la 3 noiembrie 1940 a aderat la axa Berlin-Roma-Tokio.

Legionarii, având sprijinul germanilor au dezlănţuit în 22 şi 24 ianuarie 1941 o ***rebeliune*** constând în jefuirea unor mazine, intreprinderi, uzine, instituţii, au devastat case şi au comis asasinate împotriva populaţiei şi chiar a ofiţerilor şi soldaţilor.

Cu ajutorul germanilor, care nu mai vedeau în legionari forţa capabilă să conducă ţara şi a armatei, generalul Antonescu a înăbuşit rebeliunea, a îndepărtat Garda de Fier de la conducerea statului şi a format un nou ***guvern de tehnicieni şi militari.***

2. Dreptul constituțional

La 5 septembrie 1940 a fost suspendată Constituția din 1938 şi dizolvat parlamentul. Prin acelaşi decret s-a creat instituția conducătorului statului cu puteri depline, căruia îi jurau credință toți funcționarii publici.

Monarhia a fost menținută în persoana regelui minor Mihai I dar miniştrii erau numiți de Antonescu. Acesta era Preşedinte al Consiliului de Miniştrii şi avea mari puteri legislative şi executive.

3. Dreptul administrativ

Fiind conducătorul statului cu mari atribuțiuni executive toate unitățile administrative şi funcționarii acestora erau direcți subordonați acestuia. S-au creat organe noi ca şi ***Consiliul de cabinet, Ministerul Propagandei, Oficiul Munca şi Lumina*** (pentru „educarea" funcționarilor, lucrătorilor şi patronilor), ***Consiliul de patronaj, Grupul etnic german, Munca tineretului român*** şi altele.

În 22 iunie 1941, data intrării României în război, Antonescu îl numeşte pe Mihai Antonescu în funcția de vicepreşedinte al Consiliului de Miniştrii (nu erau rude).

În teritoriu s-a revenit la organizarea pe comune şi județe iar numirea şi revocarea prefecților se făcea de Antonescu.

După rebeliunea legionară, prefecții au fost numiți din rândul militarilor de carieră.

4. Organizarea judecătorească

Nu a cunoscut schimbări de fond dar s-au accentuat atribuțiile instanțelor militare fiind create chiar instanțe militare speciale compuse din generali (în număr de trei) numiți de Ministerul de război.

5. Dreptul civil

Pe timpul regimului condus de Antonescu au fost elaborate modificări ale normelor civile în special în domeniul proprietății şi a dreptului de proprietate (rechizițiile şi legalizarea românizării intreprinderilor din perioada legionară îndreptată împotriva evreilor).

Capacitatea juridică a persoanei a fost afectată de lipsa unei Constituţii şi de starea de război. Au fost elaborate reglementări pentru cei ce participau la întruniri sau manifestaţii, acestea urmând să fie internaţi în lagăre de muncă şi să li se fixeze domiciliul forţat.

Familia. Funcţionarii publici nu se puteau căsătorii cu persoane de origine etnică străină sub sancţionarea destituirii, prevedere valabilă şi pentru militari.

Paternitatea se stabilea prin recunoaşterea tatălui sau prin acţiune în justiţie.

Succesiunile. Copii recunoscuţi aveau drepturi egale la moştenirea tatălui dacă nu veneau în concurs cu copii legitimi. Soţul supravieţuitor moştenea casa în care a locuit şi avea drept de moştenire special asupra unor bunuri mobile.

6. Dreptul penal

A crescut numărul infracţiunilor pedepsite cu muncă silnică iar pedeapsa capitală era prevăzută de mai multe legi.

Prin permanentizarea stării de război instanţele militare judecau cele mai multe cauze iar garanţiile procesuale s-au diminuat.

Procesele penale aveau termene foarte scurte (10 zile de la sesizare în toate cazurile ce priveau infracţiuni contra ordinii publice şi siguranţei statului).

Au fost militarizate întreprinderile rechiziţionate şi întregul personal. Munca a devenit obligatorie, impusă prin legi, ziua de muncă a ajuns la 10-12 ore şi s-a instituit regimul muncii forţate.

În 1941 s-a dat un decret pentru ***înfiinţarea taberelor şi coloanelor de muncă obligatorie*** în interes obştesc.

BCU IAŞI - BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ

PARTEA A IV-A

STATUL ŞI DREPTUL ÎN PERIOADA 1944-1947

CAPITOLUL I

IEŞIREA ROMÂNIEI DIN RĂZBOI

1. Situaţia internaţională

În perioada 1942-1943 armata hitleristă a suferit mai multe înfrângeri pe frontul sovietic ceea ce a însemnat o cotitură în desfăşurarea războiului.

În Italia monarhişti l-au arestat pe Musolinii şi-au format un alt guvern.

În Iugoslavia partizanii lui Tito dădeau lovituri repetate trupelor germane iar aliaţii înaintau puternic în vestul Europei.

În aceste condiţii şi ca urmare a cerinţei exploatări economice vârfurile burghezo-moşiereşti din ţară în frunte cu regele Mihai s-au gândit la ruperea legăturilor cu Germania şi trecerea la Antantă, lucru ce a generat o puternică criză politică.

La 20 august 1944 a început ***ofensiva armatei sovietice*** pe frontul Iaşi-Chişinău fapt ce a determinat arestarea guvernului militaro-fascist a lui Antonescu din ordinul regelui Mihai şi s-a format alt guvern condus de generalul Constantin Sănătescu.

În ***24 august 1944 orele 4^{00},*** România a rupt relaţiile cu Germania fascistă şi armata română a întors armele împotriva acesteia, iar la 12 septembrie 1944 a fost semnată Convenţia de armistiţiu.

Prezenţa trupelor sovietice în România a avut ca şi consecinţă aducerea la conducerea ţării, în condiţiile menţinerii monarhiei, a unui guvern cu mulţi reprezentanţi ai comuniştilor pentru îndeplinirea Convenţiei de armistiţiu, în regim de ocupaţie sovietică.

În plan intern a fost repusă în vigoare Constituţia de la 1923, România fiind până la 30 decembrie 1947 o monarhie constituţională dar, cu

menţiunea că, după alegerile parlamentare din 1946 a fost o monarhie constituţional parlamentară.

2. Dreptul constituţional

Organele centrale ale statului erau ***regele, guvernul şi parlamentul.*** Regele avea atribuţiuni legislative, până la organizarea Reprezentanţei Naţionale şi executive.

Prim ministru a fost ales ***Dr. Petru Groza*** şi la propunerea lui, regele a numit miniştrii cabinetului. Miniştrii erau responsabili de actele ce le contrasemnau.

La 6 Martie 1945 a fost ales un guvern sub conducerea lui Petru Groza în care predominau reprezentanţii clasei muncitoare şi ai ţărănimii, impuşi de armata sovietică.

Alegerile parlamentare din 1946 s-au desfăşurat tot sub presiunea comuniştilor sprijiniţi de sovietici şi de aceea măsurile legislative au avut această pecete.

În august 1945 regele a rupt orice colaborare cu guvernul refuzând semnarea decretelor lege până în ianuarie 1945 ***(greva regală)***.

Conferinţa de pace de la Paris a cuprins şi semnarea tratatului cu România dat nu i s-a recunoscut statutul de ţară cobeligerantă deşi a făcut un efort mare economic şi militar la înfrângerea hitlerismului (23 august 1944 – 12 mai 1945).

În 1947 are loc abolirea monarhiei şi proclamarea Republicii Populare Române.

3. Dreptul administrativ

După 23 august, aparatul de stat a fost supus unui proces de transformare prin desfiinţarea unor organe şi organisme şi schimbarea structurii altora.

În 1947 au fost înfiinţate ***Oficiile industriale*** prin care statul şi-a extins controlul asupra producţiei şi repartiţiei. În 1946 a fost elaborat ***Statutul funcţionarilor publici*** şi sub motivaţia colaborării cu vechiul regim au fost schimbaţi mulţi dintre aceştia.

În teritoriul s-au menţinut vechile forme de organizare administrativă judeţul, comuna şi plasa ca organ intermediar.

B.C.U. „M. EMINESCU" IAŞI

În martie 1947 au fost desfiinţate comitetele locale pentru ***reforma agrară*** şi înfiinţate ***Comisiile interimare.***

În această perioadă au funcţionat un mare număr de prefecţi şi primari fără a fi confirmaţi de guvern.

4. Organizarea judecătorească

Aparatul judecătoresc a fost supus unui proces de reformare prin anularea măsurilor dispuse de regimul Antonescu şi s-a aplicat în continuare Legea de organizare judecătorească din 1924.

Ca noutate a apărut ***instituţia acuzatorului public,*** care erau numiţi prin decret regal din corpul juriştilor şi Curtea specială pentru criminalii de război, un Tribunal special pentru cei vinovaţi de dezastrul ţării şi Tribunalul poporului ca organe represive ale noii orânduiri comuniste.

5. Dreptul civil

Proprietatea şi dreptul de proprietate s-au menţinut dar au fost luate măsuri pentru limitarea marii proprietăţi dintre care cele mai reprezentative au fost reforma agrară şi etatizarea Băncii Naţionale a României.

S-a dat o lege pentru desfiinţarea lagărelor şi eliberarea tuturor deţinuţilor politici iar în februarie 1945 a fost adoptat Statutul naţionalităţilor care decreta egalitatea tuturor cetăţenilor în faţa legilor şi interzicea cercetarea etnică a cetăţenilor români în vederea stabilirii situaţiei lor juridice.

Prin ***Legea electorală din 1946*** se introduce votul universal, direct şi secret abolind discriminările anterioare, în special între bărbaţi şi femei.

6. Dreptul penal

În decembrie 1944 au fost stabilite infracţiunile prevăzute în Convenţia de armistiţiu şi s-au dat decrete-lege pentru pedepsirea criminalilor de război, a celor vinovaţi de dezastrul ţării, introducându-se pedepse cu moartea, muncă silnică între 5-20 ani, temniţă grea de la 3 la 15 ani, închisoare corecţională între 5-10 ani precum şi degradarea civică şi pierderea drepturilor politice de la 3 la 10 ani. Decretul Lege din 1945 privind sabotajul prevedea pedepse la muncă silnică care se aplicau şi în caz de speculă.

După ***introducerea cotelor,*** legea privind circulaţia produselor agricole stabilea pedepse grele pentru cei ce se opuneau ori instigau la opunere. De asemenea, au fost reglementate unele infracţiuni vamale pentru a preveni scoaterea din ţară a unor valori.

7. Dreptul procesual

Deşi ***instituţia acuzatorului public*** şi a asesorilor populari a fost creată în scop democratic a fost folosită ca instrument de opresiune de noua dictatură în plin proces de formare.

Hotărârea judecătorească putea fi atacată cu recurs la Înalta Curte de Casaţie iar recursul suspenda executarea numai în cazul pedepselor cu moartea. Vinovaţii de ***crime de război*** au fost judecaţi de secţiile criminale ale Curţilor de apel din Cluj şi Bucureşti iar procedura a cunoscut „principiul accelerării" judecăţii.

În domeniul relaţiilor de muncă s-au adoptat reglementări ce îngreunau relaţiile capitaliste şi de ocrotire a intereselor oamenilor muncii. Au fost luate măsuri de organizare a sindicatelor profesionale, legea pentru reglementarea dreptului de concediu de odihnă, prevenirea accidentelor de muncă şi asigurările sociale etc.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CUPRINS

Cuvânt înainte 5

Partea I
Izvoarele istoriei României 7
Titlul I
Obiectul de studiu al istoriei statului şi dreptului românesc 8
1. Statul şi dreptul în epoca prefeudală 9
2. Statul şi dreptul în feudalism 9
3. Statul şi dreptul capitalist 9
Titlul II
Organizarea politică şi dreptul geto-dac. Secolul I î.e.n-106 e.n. 11
Capitolul I
Democraţia militară la geto-daci 12
Capitolul II
Normele de conduită ale geto-dacilor în epoca democraţiei militare .. 14
Titlul III
Statul şi dreptul geto-dac 16
Capitolul I
Organizarea statului geto-dac 16
1. Formarea statului geto-dac 16
2. Esenţa statului dac 17
3. Organele centrale şi locale 18
Capitolul II
Dreptul geto-dac 20
1. Legislaţia statului dac 20
2. Instituţii juridice 20
Titlul IV
Statul şi dreptul în Dacia provincie romană 22
Capitolul I
Organizarea de stat a Daciei romane 22
1. Construirea şi structura Daciei romane 22
2. Organele centrale ale provinciei 23

USM CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

3. Organizarea financiară 24
4. Organizarea armatei 25
5. Organizarea locală 25
Capitolul II
Dreptul în Dacia romană 27
1. Izvoarele dreptului 27
2. Instituţiile juridice 28
3. Triptice sau tăbliţele cerate din Transilvania 29

Partea a II-a
Statul şi dreptul românesc în evul mediu 33
Titlul I
Obştea sătească şi normele sale de conduită 33
1. Izvoarele antice despre părăsirea Daciei 34
2. Relaţiile cu alte neamuri 34
3. Romanitatea nord dunăreană 35
Capitolul I
Organizarea social politică 37
Secţiunea I
Modificări în administraţie 37
1. Situaţia administraţiei centrale 37
2. Administrarea oraşelor 37
3. Satele 38
Secţiunea a II-a
Satul şi obştea sătească teritorială 38
1. Structura socială a satului 38
2. Teritorialitatea obştei 39
Capitolul II
Norme de conduită în cadrul obştei 40
Secţiunea I
Norme referitoare la proprietate şi muncă 40
1. Norme referitoare la proprietate 40
2. Norme referitoare la relaţiile de muncă 41
Secţiunea a II-a
Norme privind statutul persoanelor 41
1. Egalitatea membrilor obştei 41
2. Egalitatea în relaţiile de familie 42

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITY LIBRARY

Secţiunea a III-a
Obligaţiuni civile, răspunderea penală, procedura de judecată 42
1. Obligaţiuni civile şi răspunderea penală 42
2. Procedura de judecată 43
Secţiunea a IV-a
Originea instituţiilor juridice 43
1. Originea daco-romană 43
2. Originea romană 43
3. Originea tracă 44
4. Influenţe 44
Titlul II
Evul mediu şi naşterea relaţiilor feudale 45
1. Numele şi conţinutul evului mediu 45
2. Perioadele orânduirii feudale 45
Secţiunea I
Viaţa socială şi economică 45
1. Forţele de producţie 45
2. Relaţiile de producţie 46
Capitolul I
Ţările 47
Secţiunea I
Generalizarea ţărilor 47
1. Menţiuni despre ţări 47
2. Elementele denumirilor 47
Secţiunea a II-a
Ţara – organizarea statală 48
1. Originea denumirilor 48
2. Unitatea structurală a ţărilor 48
3. Aparatul politic al ţărilor 49
Capitolul II
Legea ţării 51
Secţiunea I
Lege şi dreptate 51
1. Conceptul de lege 51
2. Noţiunea de dreptate 52
Secţiunea a II-a
Dezvoltarea normelor juridice 52

ACADEMIA CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

1. Continuitate şi schimbare în sistemul normativ 52
2. Norme noi 52
3. Schimbări ale normelor juridice vechi 53
Secţiunea a III-a
Legea ţării – creaţie a poporului român 54
1. Unitatea legii ţării 54
2. Caracterul teritorial, imobiliar 54
3. Originalitatea Legii ţării 54
4. Influenţe străine 54
5. Jus valachicum 55
Titlul III
Statul şi dreptul în feudalismul dezvoltat 56
Capitolul I
Formarea statelor feudale româneşti 56
1. Formarea statului Ţara Românească 56
2. Formarea statului Moldova 57
3. Formarea Voievodatului Transilvaniei 57
Capitolul II
Organizarea internă a ţărilor române 58
1. Domnia şi sfatul domnesc 58
2. Legitimitatea domniei 59
Secţiunea a II-a
Sistemul electivo-ereditar 59
1. Ereditar şi electiv 59
2. Legitimitatea sistemului electivo-ereditar 60
3. Funcţionarea sistemului electivo-ereditar 61
4. Slăbirea sistemului electivo-ereditar 61
Capitolul III
Organizarea social politică 63
Secţiunea I
Organizarea de stat a Ţării Româneşti şi a Moldovei până la regimul turco-fanariot 63
1. Viaţa economică 63
2. Formele de proprietate 64
3. Organizarea socială 64
4. Organele centrale ale statului 65
5. Organizarea fiscală 67
6. Organizarea militară 68

7. Organizarea bisericească 68
8. Organizarea administrativ teritorială 69
Secţiunea a II-a
Organizarea de stat a Transilvaniei 70
1. Viaţa economică 70
2. Viaţa socială 71
3. Organele centrale ale statului 72
3. Organizarea administrativ teritorială 73
Secţiunea a II-a
Organizarea de stat a Transilvaniei în perioada 1541-1683 75
1. Viaţa economică şi socială 75
2. Organele centrale ale statului 76
Capitolul IV
Secţiunea I
Legea ţării şi dreptul de proprietate 78
1. Proprietatea ţărănească asupra pământului 78
2. Proprietatea nobiliară 79
3. Dominimum eminens 80
Secţiunea a II-a
1. Persoanele fizice sau juridice 81
2. Rudenia 82
3. Familia 82
4. Succesiunea 83
Secţiunea a III-a
Obligaţiuni şi contracte 83
1. Răspunderea colectivă 84
2. Răspunderea personală civilă 84
Secţiunea a IV-a
Dreptul penal 87
1. Infracţiuni contra persoanei 87
2. Infracţiuni contra proprietăţii 87
Secţiunea a V-a
Procedura de judecată 88
Capitolul V
Dreptul scris până la instaurarea regimului turco-fanariot 90
Secţiunea I
Evoluţia dreptului scris până în secolul al XVII-lea 90
1. Apariţia primelor pravile 90
2. Conţinutul, importanţa şi aplicarea primelor pravile 92

BCU / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

3. Hrisoavele domneşti 93
4. Codificări legislative laice 93
5. Dreptul scris în Voievodatul Transilvaniei 96
6. Dreptul scris în principatul autonom al Transilvaniei 98
Capitolul VI
Ţara Românească şi Moldova în timpul regimului turco fanariot 99
Secţiunea I
Particularităţile organizării de stat în cele două Ţări Româneşti în prima fază a regimului turco fanariot 99
1. Viaţa economică şi socială 99
2. Organele centrale ale statului 100
3. Organizarea administrativ teritorială 101
Secţiunea a II-a
Organizarea de stat a Ţării Româneşti în a doua fază a regimului turco fanariot 102
1. Viaţa economică şi socială 102
2. Organele centrale ale statului 102
3. Organizarea administrativă şi teritorială 105
4. Organizarea instanţelor judecătoreşti 106
Capitolul VII
Evoluţia dreptului în timpul regimului turco-fanariot 108
Secţiunea I
Dreptul în prima fază a regimului turco-fanariot 108
1. Reformele lui Constantin Mavrocordat 108
2. Culegeri de drept 109
Secţiunea a II-a
Dezvoltarea dreptului scris în a doua fază a regimului turco-fanariot 110
1. Codificări adoptate 110
2. Noua reglementare a organizării principalelor instituţii juridice. 112
Capitolul VIII
Revoluţia de la 1821 117
1. Cauzele mişcării revoluţionare 117
2. Influenţe externe 117
3. Programul revoluţiei 118
Capitolul IX
Organizarea de stat şi dreptul din Ţara Românească şi Moldova în perioada 1821-1848 120
Secţiunea I

BCU CLUJ CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Organizarea de stat 120
1. Viaţa socială şi economică 120
2. Revenirea la domeniile pământene 121
3. Organele centrale ale statului 122
4. Organizarea fiscală 124
5. Organizarea armatei 124
6. Organizarea judecătorească 125
7. Organizarea administrativă şi teritorială 126
Secţiunea a II-a
Evoluţia dreptului 127
1. Tendinţe de modernizare a dreptului 127
2. Principalele ramuri şi instituţii juridice de drept 127
Capitolul X
Organizarea de stat şi dreptul din Transilvania în timpul dominaţiei habsburgice (1691-1848) 130
Secţiunea I
Organizarea de stat a Transilvaniei 130
1. Viaţa economico-socială 130
2. Organele centrale ale statului 131
3. Banatul în timpul dominaţiei habsburgice 133
Secţiunea a II-a
Evoluţia dreptului în Transilvania în perioada 1691-1848 134
1. Izvoarele dreptului 134
2. Principalele instituţii juridice 135
Capitolul XI
Revoluţia de la 1848 139
1. Semnificaţia revoluţiei 139
2. Programul revoluţiei 139
Capitolul XII
Organizarea de stat a Ţării Româneşti şi a Moldovei în perioada 1848-1859 142
Formarea statului naţional şi a sistemului de drept modern 144
Capitolul I
Evoluţia organizării de stat în perioada 1859-1864 144
1. Semnificaţia Unirii Principatelor Române 144
2. Desăvârşirea Unirii 144
3. Politica lui Alexandru Ioan Cuza de apărare a suveranităţii naţionale şi de stat 145

Organizarea de stat a României potrivit statutului dezvoltător al convenției de la Paris 146
1. Adoptarea statutului 146
2. Principalele dispoziții ale statutului 146
Capitolul II
Formarea sistemului de drept român modern 148
Secțiunea I
Legislația cu caracter reformator a lui Cuza 148
1. Reforma agrară 148
2. Reforma electorală şi alte reforme democratice 149
Secțiunea a II-a
Opera legislativă a lui Cuza 149
1. Importanța operei legislative 149
2. Codul civil 150
3. Codul penal 152
4. Codul de procedură penală 154
5. Codul de procedură civilă 155
Titlul II
Statul şi dreptul în perioada 1866-1918 156
Capitolul I
Viața economico-socială 156
1. Dezvoltarea industriei 156
2. Agricultura 157
3. Structura socială 157
Secțiunea a II-a
Monarhia constituțională parlamentară 158
1. Organele centrale ale statului 158
2. Obținerea independenței de stat a României 159
3. Partidele politice 159
Capitolul II
Evoluția dreptului 161
Secțiunea I
Transformări în ramurile de drept 161
1. Dreptul constituțional 161
2. Dreptul administrativ 162
3. Dreptul civil 163
4. Dreptul penal 165
5. Dreptul procesual 166

CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Secţiunea a II-a
Legislaţia învoielilor agricole 167
1. Legea învoielilor agricole din 1866 167
2. Modificările aduse Legii învoielilor agricole după 1907 168
Capitolul III
Statul şi dreptul în Transilvania în perioada 1860-1918 169
Secţiunea I
Transilvania în perioada 1860-1867 169
1. Organizarea de stat 169
2. Evoluţia dreptului. Instituţii politice şi juridice 170
Titlul III
Statul şi dreptul în perioada 1918-1938 175
Capitolul I
Organizarea politică 175
1. Formarea statului naţional unitar român 175
2. Viaţa economică şi socială 176
3. Partidele politice 177
Capitolul II
Evoluţia dreptului 179
1. Unificarea legislativă 179
2. Dreptul constituţional 179
3. Drept administrativ 181
4. Dreptul civil 183
5. Dreptul penal 186
6. Procedura civilă 187
7. Procedura penală 188

Partea a III-a
Statul şi dreptul în perioada 1938-1944 189
Capitolul I
Statul şi dreptul în timpul dictaturii regale 189
1. Situaţia internaţională 189
2. Dictatura regală 190
3. Dreptul constituţional 190
4. Dreptul administrativ 191
5. Organizarea judecătorească 191
6. Dreptul civil 191
7. Dreptul penal 192

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Capitolul II
Statul şi dreptul în timpul Dictaturii Antonesciene 194
1. Condiţii istorice 194
2. Dreptul constituţional 195
3. Dreptul administrativ 195
4. Organizarea judecătorească 195
5. Dreptul civil 195
6. Dreptul penal 196

Partea a IV-a
Statul şi dreptul în perioada 1944-1947 197
Capitolul I
Ieşirea României din război 197
1. Situaţia internaţională 197
2. Dreptul constituţional 198
3. Dreptul administrativ 198
4. Organizarea judecătorească 199
5. Dreptul civil 199
6. Dreptul penal 199
7. Dreptul procesual 200

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Tiparul executat la „Imprimeria MIRTON"
Timişoara, str. Samuil Micu nr. 7
Telefon: 056-208924

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

B.C.U. „M. EMINESCU" IAŞI

42.500 lei

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ISBN 973-585-411-2